

NYÍRÓ JÓZSEF

HALHATATLAN ÉLET

REGÉNY

RÉVA

Copyright by Révai, Budapest, 1041

1

KÖLYÖK korom óta „nagyeszű“nek csúfolnak a faluban, de ennek inkább apám az oka — Isten nyugtassa majd, ha meghal — mert amíg iskolába jártam, addig hangoztatta, hogy neki milyen nagyeszű fia van, amíg rajtam száradt a név. Három esztendő múlva mégis kivett a diákiskolából, mert kiderült, hogy minden esztendő egy ökör árába kerül, márpedig bolond ember, aki bizonytalan életű, apró kölykét többre tartja az ökörnél. Zsenge koromban a három ökröt sem hálálhattam meg túlságosan, mert édesapám, ha megharagszik, most is azt szokta mondani, hogy: „Hej te Dani, te Bojzás Kös Dani! Ha nekem annakidején eszem lett volna, most te nem volnál a világon!“ ... Szegény feje azonban nem tagadhatja le, hogy a világon vagyok, mert olyan szép szál legénnyé cseperedtem, hogy ahány leány a faluban, mind sikoltva állott meg a látomra, mikor hazajöttem a katonaságtól. Ennek is apám szerette volna hasznát látni, s az én szép piros arcommal a birtokát szaporítani, de nekem olyan bolond a természetem, hogy jóra, bajra, mindenre csak kacagok, s a házasításra azt találtam mondani az öregnek, hogy amíg a nagy szerelem miatt a feszes harisnya meg nem huttyan az inamon, addig nekem hagyjon békét.

— Adott nekem az Isten ész! — fittyen tettem.

— Igen, de csak a hígjából! — mérgelődött apám.
— Sokra nem mégy vele, ha én nem adok birtokot hozzá!

— Mikor a kicsiből sokat tud adni, abba helybe meg-
házasodom! — vágtam vissza.

— Tisztöld az életet, Dani! — emelte száraz ujját
az orrom elé az én öregem.

Hirtelenében azonban meggondolta, hogy ezen a
mocskon, amit életnek nevezünk, nincs sok tisztelnivaló,
s nemcsak én, ő is elkacagta magát, mert tulajdonképpen
ő is csak olyan jókedvű, mókás, furfangos, tréfacsináló,
kolontos, mint én. Tőle örököltem a bolond természet-
met. Többet nem hozta elé a házasságot, de folyton pél-
dázódott, hogy milyen nagy dolog a fehérség, s ki sem
lehet mondani azt az érzést, mikor az ember szeretiben
a hóna alá szorítja a szeretőjét, s a lelkenek az áhítattól
felakad a szeme, a toroka úgy lüktet a forróságtól, mint a
tikkadt madaré, a férfi szíve pedig olyan lesz, mint a virá-
gos mező, a csókról nem is beszélve. Még csettintett is a
szájával, hogy gusztust csináljon hozzá, s ez olyan furcsa
volt, hogy nem lehet megállni kacagás nélkül, mire
apám mérgesen ismét rám támadt:

— Mire vársz? ... Mi akarsz lenni?

— Préfektus! — mókáztam illedelmesen.

— No, ha préfektus, akkor ki a házamból! — csa-
pott el. — Takarodj a vármegyeházába! A préfektusnak
ott a helye! ... Hova mégy? — ijedett meg, mikor úgy
tettem, mintha mennék.

— Szeretőt keresni! — bosszantottam. — Csak előbb
megfőzöm az ebédet, mert mindjárt dél van.

A főzésre még boldogult édesanyám szoktatott volt
rá. — „Sohasem tudod, mikor veszed hasznát! — szokta
mondani — Isten őrizzen tőle, de még a tömlőben is jó
dolgod lesz, ha főzni tudsz, mert megtesznek szakácsnak,
s a szenvedés helyett meghízol, megpirosodol, mint az
esperest úr.“

Apámnak azonban sohasem tetszett ez az én tudományom, mert nem „férfiúembemek való“.

— Meglátod, akkora csicset eresztesz a plattén mellet, hogy leér az öledbe! — véleményezte, de aztán, hogy* a múlt aratáskor port hintettünk szegény édesanyámra, belenyúgodott, mert ő is hasznát látta a gazdasszonykodásomnak.

Legénybarátaim eleinte még mondogatták, hogy: „Jere, csókolj meg, te szép leány!“ — de később még irigyelték is a tudományomat, mert a katonaságnál a román tisztek előre szalutáltak, hogy a főzésnél kedvezzek nekik, s későbbben az úri vadászoknál is szépen kerestem vele. Ami pedig pénzt hoz, azt meg kell becsülni. Csak a fehérepeknek nem tudtam megfelelni, mert volt köztük olyan is, aki szemembe mondta: „Bolond vagy te, Dani, hogy az urakra, s nem reám pazarolod a szájad ízit!“

Tudtam én azonban, hogy mit csinállok. Ha főzni nem tudok, apám kénytelen lesz vagy a házhoz venni valakit, vagy megházasodni. Az egyik kilopná még a szemünket is, a másik engem hajhászna el a háztól, s úgy kihasználna a jussomból, hogy nézhetném az eget. A veszedelem nagy, mert túlságosan megvan apámban^a hajlam a fehérepekhez. Feketék a csontjai a vénségtől, de most is langalnak, ha közel kerül hozzájuk, s két apadt szeme egészen kihólyagosodik a láttukra. Különösen így tavaszidőn kell ügyelgetnem a kódorgásaira, mert szívesen megbúvik az éccaka szárnya alatt. Maga is szégyenli azt a dísztelen, második legénykedést, mert nincs a faluban az a lábánalvó, örökös tűz mellett száradt vénasszony, aki ne számítana rá, s ne számigálná magában, hogy apámnak még hány esztendeje lehet hátra. Eléggé restellem, hogy így van, de mit csináljak. Ott hadd jáccódjék a lelke!

Néhány esztendővel ezelőtt még azzal fenyegetőzött, hogy addig meg nem hal, amíg az első szeretőmet el nem

üti a kezemről, de most már éccaka is azt sóhajtozca, hogy — „Onoka kéne, te Dani! Onoka! ...“

— Reggel említse meg, de most hagyjon aludni! — fordulok ilyenkor mérgesen a másik oldalamra.

— Bár te merednél meg reggelig! — szontyolodik el apám.

Így vesződünk egymással esztendő óta.

Valamelyik nap a plébános urat is a nyakamra szalasztotta, aki legalább félórát dicsérgette, kínálgatta a szent házasságot, hogy az milyen szép találmány s a békés családi életnél a földön semmi jobb nincs, hogy az milyen nagy magyar kötelesség, különösen ma, a kisebbségi sorsban, s gondold meg, Dani fiam, hogy hármias bűnt követsz el: Isten, a néped és családod ellen, hogy a negyediket ne is említsem, amit magad ellen vétesz...

Apám bólogat, hogy milyen színigaza van a tiszteendőnek, én azonban megkérdem:

— Hitet merne tenni az esperest úr a mellett, amit mondott?

— Hitet, fiam, hitet! Szent meggyőződésem!

— No, akkor cseréljünk gúnyát, — kacagok — hogy mind a ketten követhessük a meggyőződésünket!

Így leforráztam a papot.

— Nekem már késő, fiam! — gyönyörködik bennem.

— Életemben ilyen legényt nem láttam! — keseredik el apám, s behorpad az arca a gondtól. — Ez nem természetes! Nem természetes!

— Majd eljön az ő ideje is! — vigasztalja Isten embere. — No, Istennek ajánlom, kurátor úr! — emelkedik is a székről, mert igazgatósági ülés van a szövetkezetben, s így is túlságosan itt felejtette magát.

Nagy, testes ember az esperes úr, aki a sietségtől nem kap tüdőgyulladást, de minek is siessen, hiszen minden lépés úgyis közelebb visz a halálhoz, minek enged-

jen a kényelméből, s az igazgatósági tagok várhatnak. Az még jó is a tekintélynek.

Szegény öregem olyan boldogtalanul imbolyog a pap nyomában hogy a szájamhoz kell kapnom a markomat, nehogy kitörjön a kacagás, s alig várom, hogy újból négy szemközt maradjak apámmal és kiöntsem a jókedvemet előtte, hogy így felsült a pappal.

Nézek ki az ablakon, s hát látom, hogy még mindig a kapuban diskurálnak. Azt mondják erről a mi papunkról, hogy nálánál értelmesebb, tapasztaltabb, az élet zezugaiban jártasabb ember nincs a környéken, de most akár le is térdelhetne apám elé, akkor se bírna lelket önteni bele, olyan morcos, s csak a bajszát nézi szótlanul, mint az alvó macska.

Mit beszéltek a pappal, mit nem, azt nem tudom, de apám e perctől kezdve úgy tett, mintha a világon se volna, csak imbolygott álmodozva, mint a barát az üres templomban. Tudtam, hogy valamin töri a fejét, de nem volt időm vele bíbelődni, mert szántani kellett menni, ekét, boronát előkészíteni.

Reggel azonban látom, hogy apám nem mozdul, csak a csergére kitett kezét nézi, mintha azt várná, hogy fehéredjék.

— Csak nem beteg? — szólok hozzá — Bújjon fel az ágyból!

— Én már többet fel nem kelek! — pihegi. — Hivasd ide keresztanyádat, hogy legyen, aki gondomat viselje... Már nem sokáig kell!

— Ne űzze az eszét! — pirongatom, de az öregem csak nem tágít a halál mellől.

Nem volt mit tenni, özvegy keresztanyám után küldtem. A szántás nem maradhat el, én pedig nem siránkozhatom naphosszat az apám ágya lábánál.

Mire a szememet elpillantottam volna, már ott is volt keresztanyám.

Az első dolga az volt, hogy reám támadt:

—Te apagyilkos! Az utolsó pillanatban kell értem küldeni? Azt várod, hogy szegény apád elhagyottan megmúráljon? Neveljen az ember gyermeket a mai világban!... Hogy vagy, lelkem Ignáncom? — omlott rá a betegre, a fejét egészen befúrta az apám álla alá. — Senkid sincs, kicsid árvám! Az sincs, aki egy kanál vizet adjon utolsó órádon! Jaj, beh meglátogatott az Isten, édes Ignáncom!

Tapogatta, simogatta, ajnározta, kényeztette, megkönnyezte, vigasztalta, a szívét súrolgatta, s olyan közel hajlott a szájához, hogy nincs az az emberi lélek, aki ki mert volna jönni rajta. Keresztanyám láttára az is ijedten ugrott volna vissza a testbe.

Kíváncsian lestem, hogy mit fog mondani mindehhez apám, de szegény csak sápadozott és a verejték kiült a homlokára.

— Mít tátod itt a szádat? — vett észre újra keresztanyám. — Délben akarsz szántani menni? Eredj s végezd a dolgodat! Elég bajt csináltál már, ne izgasd ezt a szerencsétlen beteget!

Vállat vontam, s ott hagytam őket.

VAN NEKÜNK egy négyvékás pityókaföldünk Szénacsúr tetején. Azzal küszködtem egész nap. Köves, mocskos hely, s olyan messzi van, hogy megvénül az ember, amíg odaér. Sebesre szántottam a tenyeremet, az ing megbővült a hátamon a fáradtságtól, s amíg itt én rontom magam, apám kíméletesen a lábait nyújtóztatja az ágyban. Kifogytam a béketűrésből és meg sem vártam, hogy az est elálmosodjék, hazamentem.

Alig igazodom be azonban az ekével a kapun, hát jön szembe kisírt szemekkel keresztanyám.

— Csak nincs valami nagy baj? — bökkenek meg.

— Apád jegyzőt hivatott! — szepegi keresztanyám, lüktető hassal.

Ha a falusi ember papot hivat, akkor csak legfeljebb meghal, de ha jegyzőt, akkor végrendelkezik.

— Szóval kitagadott — nehezül el a mellem.

— A haszonélvezetet fenntartotta neked, — szipog a vénasszony — de csak addig, amíg a fehémeptől tartózkodol, amíg meg nem házasodds. Miért nem fogadtál szót apádnak? Most aztán választhatsz a birtok és a szerelem közt.

Az apró ördög bennem is mozogni kezdett. De a csütörtököt apámnak. Csak azért se hagyom magam.

— Már választottam! — szántam el magamat.

— Melyiket te? — csillan fel az öregasszony.

— A szerelmet! ...

— Hiszen azt sem tudod, hogy mire való a szerelem!

— Az arra, hogy az ember félrehajtott szarvval lépjen ki a saját kapuján! — botránkoztattam meg keresztanyámat.

— Jobb lett volna, ha kiejtelek a pólyából, mikor keresztelni vittelek! — *mondotta szent* meggyőződéssel.

— Ne prézsmítálgjon, hanem hozza ki az innapi gúnyámat!

— Te, mit akarsz?

— Megyek guzsalyosba!

— Ne menjen el a szépeszed, Dani fiam! — istáit keresztanyám. — Ne dobd el meggondolatlanul magadtól azt a szép birtokot! Egye meg a fene, amennyi fehérnép van a világon! Ahogy a nyak nyúlik, a szerelem múlik, s a sok gond, baj megmarad. Ne menj sehova, lelkem! Nehogy valami bolondot csinálj. Úgysem természeted a szerelem. Hóttodig élvezheted azt a szép birtokot. Nyóc hold, nyolc hold mindenképpen! Fogadj szót keresztanyádnak! Anyád helyett anyád vagyok. Szegény Mán is azt mondaná, ha élne...

— A harisnyámat, s a vikszos csizmámat! — riasztottam a vén denevért.

Keresztanyám belátta, hogy nincs apelláta. Olyan

lett, mint a hammába hótt *gyertya*. *Szomorúan* nézte végig, amíg megmosdom a kútnál, s felöltözöm. Csak akkor vetette oda mérgesen, mikor az utolsót rántottam a harisnyámon, hogy feszesen álljon:

— Mehetsz, jómadár, mert tisztességes leány nem áll szóba veled, csak az afféle kúdos, akinek bolhacsípésből van a gyöngy a nyakán.

— Majd elválik! — vágtam be magam mögött a kaput.

Akkor még nem tudtam, hogy szándékosan rendezték az egész dolgot, ismerte apám a természetemet, s tudta, hogy ha eltílt a leányoktól, csak azért is megházasodom. A betegséget is ezért színlelte a nagy ravasz.

Ezt akkor mind nem tudtam, csak nagyhevesen kiléptem az útra, s csak akkor jutott eszembe, hogy tulajdonképpen nincs is, akihez menjek. Töprengtem a nagyüstökű házak közt, hogy most miféle csináljak, merre, hova legyek el, mert választott szeretőm sohasem volt. Hol ezt csibbedtem meg, hol abban gyönyörködtem, de csak annyira, hogy meg ne ártson a bájamnak, s az ál-momnak. Olyan közel egyet se engedtem magamhoz, hogy belehazudjék a fülembe. Óvatosnak kell lenni, mert ha csak a félkarod árnyékába ereszted is a fehérmépet, mindjárt forró lesz tőle, & a két nagy szeme úgy elfátyolosodik, mintha tetszhalott volna és csak annyit tud mondani: „Ne, Dani, ne!” — s közben taszít le a lábadról, úgy húzódik hozzád. Erre te olyan boldogtalan számár vagy, hogy még azt kérded: „Szeretsz?” — mikor láthatnád, ha kakasvakságban nem szenvednél, hogy az egész fehérnép olyan kábult, mint a vadpáva, s csak félesztendő múlva veszed észre, hogy kit vettél el, de akkorra a füled megvékonyodik, mint a szivarpapiros, s mással hozatod ki a házból a sapkádát, hogy ne is lásd a drága párodat. Hát ezért kell meggondolnom, hogy kihez szúrom be az orromat.

Szivart sirítettem, s kezdtem számba venni a falu

lányait. Azt tartották a régiek, hogy szemre, fontra s dologra találjon a feleség.

— Jó szabály, a Pilátusát! — tetszett nekem is.

Szemre itt volna Bara Julika. Alig tizennyolcesztendő, madárhúsú, arányos, szemérmes, mostütköző-mellű, tiszta gyermek még és olyan fehér, mintha minden reggel apácafátyollal törülköznék ... Nem nekemvaló. Úveg alatt kell őt még tartani. Az anyja is sajnálja reggel felkelteni, olyan törékeny. Nem hordozhatom egy életen keresztül a kalapomban, mint a virágot. Nem nekem való.

Fontra itt volna a Béla Tamás korosabb leánya, Zsuzsa. Nála a terjedelmet s az erőt nem sajnálta a Teremtő. A sarkához veri a legényeket, s akkora, hogy a mezőn egy szűkebb család megebédelhetne az árnyékában. Vagyona, jó kacagása, mindene van, de ő is inkább özvegy embernek való.

Dologra nézvést olyan senki sincs hét faluban, mint a Miklós István árvája, Mári. Az élet őt már kitanította. Komoly, jólelkű, s csak a napra haragszik, mert kurta, s nem lehet eleget dolgozni. Valami vagyonszája is van, de olyan példacsúf szegény, hogy a láttára még a ló is felhorkan.

Éppen azon kacagtam magamban, hogy mit szólna hozzá apám, ha megtréfálnám, s menyének tenném Miklós Márit, mikor a setéiben belém ütközik a pajtásom, Tóth Feri.

— Te itt mit csinálsz egyedül? — lepődik meg.

— Házasodom.

— Mióta?

— Van félórája.

— Veled mi történt? — hökken meg.

Mondom, hogy mi történt.

Kicsit erről is, túl is megvakarja a fejét, de azt mondja:

— Jere velem!

— Hova te?

— Tudok egy leányt. Neked valót.

— Ki az, te?

— Azzal te ne törődj, csak jere!

Iktatunk le szótlantul Alszegbe, s hát a Mihók Véri ablakánál áll meg velem.

— De hiszen ő a te szeretőd! — ütközöm meg.

— Egy szót se szólj! ... Ilyen leány nincs több a faluban!

Észhez se térhettem, már meg is koccintotta az ablakot, maga pedig elillant onnan. Alig pillantok Feri után, a leány már ott is van az ablakban. Elhűl, mintha kísérletet látna.

— Szentkereszt legyen velünk, csak nem te vagy, Dani?

— Ez én., — bátorítom. — Hozzád jöttem.

— Hozzám?

— Becsületes szándékkal... Ha odaérnék a szívünk, elvinnélek feleségül.

— Feleségül? — csapja össze a kezét. — Meg akarsz házasodni? Te? ... Vagy a világ változott meg, vagy az én eszem ment el!

— Ha lehel, szokjál hozzá! — biztatom.

Egyik ámulatból a másikba esik.

— Te, mit ettél vacsorára?

— Én biza csürkeámyéket! — mondom, mert akkor jut eszembe, hogy nagymérgemben nem is vacsoráztam.

— Akkor süttesd mással ezután is a csürkeámyéket, mert én nem megyek hozzád feleségül! — húzódott el a kezem ügyéből.

— Azért mert apám kitagadott? — keseredett meganyál a szájamban. — Ha nincs vagyom, nem kell a legény.

— Nem azért.

— Hát miért?

— Mert én Tóth Ferinek vagyok a mátkája. Azért! ... Mert őt szeretem tiszta szívemből, igaz lelkem-

ből, olyan legény nem jöhet, akivel őt én felcserélném»
Azért!

— S hátha már itthagytott?

A leány elfehéredett, kissé megszédült az ablakban, a szava csendesebb lett, de mégis azt mondta:

— Akkor is!... Ha itthagytott, akkor is, s neked az Isten adjon jóéccakát!

Mire felocsúdhattam volna, még a lámpát is kifújta.

— Ez mi vala? — kapok a fejemhez.

Alig szédelvek el a harmadik házig, hát Tóth Feri újra ott áll mellettem.

— Köszönöm! — aszondja, mielőtt megcsaphattam volna, hogy ilyen szégyenbe vitt bele.

— Mit köszönsz? — lököm oda a szót barátságatlanul.

— Hogy bizonyossá tettel.

— Mi az anyád örömben tettelek én téged bizonyossá?

— Abban, hogy szeret.

Még a szája is illatos volt a legénynek, ahogy mondta.

— Ejnye, ördögadta! Velem próbálsz ki a szereptődet? — önt el a harag. — Nem tudtad tőle magától megkérdezni?

— Nem mertem.

— Akkora kajla legény vagy, hogy a markodba tyúkot lehetne ültetni s nem mered megkérdezni a leányt, hogy hányadán vagy vele? ... Mit csináltál esztendeig mellette?

Akkorát sóhajtott Tóth Feri, hogy szinte lefújta az égről a holdat.

— Beh gyötrelmes, szép esztendő vala! Majd megtudod te is, ha eljön az ideje.

A hangján hallom, hogy ez nem az a Tóth Feri, akit ismertem. Nézem közelebbről, s hát az ábrázata egészen

el van nyálasodva, a szeme felfelé reszket, s a teste párolog az izgalomtól.

— Hát ez a szerelem? — kezdek ébredezni.

— Ez! — mondja Tóth Feri szemérmesen.

— Elég csúf kötség így kívülről.

— Annál szebb belülről... No, de megyek is, hogy ne szenvedjen szegényke tovább.

Kettőt se lépett, már kifutott a fütyty a száján. De milyen fütyty, Te jó Isten! Mintha boldog fülemilemadár imádkoznék. Szinte levettem a kalapomat hallatára.

Az éccaka éppen akkor fordult át a másik oldalára, s az alvó házak lejjebb ejtették nehéz Üstöküket. Kicsi szellő futott el a fülem mellett, de egyébként csend volt. Az a csend, mikor a titok pillanatra kinyitja a szemét. Furcsán kezdtem érezni magamat egyedül az út közepén állva. Az éj megbabonázott, s bolondokat kezdettem beszélni magamban.

— Nem élet ez így, egyedül, Dani! Fehérnépen keresztül kell nézni a világot, mint Tóth Feri., Vájjon most mit csinálhatnak? ...

Úgy látszik, ragadós dolog a szerelem, mert elég volt arra gondolni, hogy azok ketten most mit csinálhatnak, engem is mindjárt kivert, mint a himlő. Egyszer csak érzem, hogy a két lábam édesen bizseregni kezd, nehéz lesz a lélekzetem, ajkamra furcsa ízek gyűlnek, s úgy ragyogok az éccakában, mint egy boldogtalan angyal, a másik pillanatban pedig lehervad minden bennem, s a vérem arany-patakja elfeketedik, mellem elnehezedik, s az orrom a bánattól szakad le a helyéről. Aztán újra kezdődik minden. Hol a szájamat nem bírtam összefogni a jóérzésektől, hol keseregtem az élet hiábavalóságai felett.

— Menj haza, Dani, — biztattam magam — míg az a csepp eszed is el nem megy, ami még megvan!

Teljesen lebágyadva, kedvtelenül mentem haza. Úgy megártott a szerelem, mintha már húsz éves házas volnék.

A házba nem mehettem be a kitagadás miatt, azért hálni az istállóba húzódtam, s a lovak jászlában bő szénából párnát csombolyítottam a fejem alá, s keservesen kinyújtóztam. Fecske, a ló észrevette, hogy nincs rendben a lelkiállapotom, mert megszagolta a szívemet, s beleprűszkölt az arcomba.

— Mondd meg, Fecske, hogy én most mit csináljak! — kérdeztem, de a ló csak szomorúan tartotta fölöttem a lámpását.

Félóra múlva ismét a szívem fölé hajlott a ló, mint a doktor.

— Azt ugyan szagolhatod, — panaszkodtam — mert azzal nagy baj van. Nem vagyok én már a régi, Fecske!

Úgy látszik, hogy megértette a szót, mert két nagy könnycsepp gyűlt a szemébe, amitől egészen elérzékenyedtem, s forrón megöleltem a nyakát.

— Köszönöm a részvétedet, Fecske!

Egyideig szótlanul néztük egymást, mert sem én nem bírtam aludni, sem a ló.

— Mondd meg, Fecske, — bizalmaskodtam — kapok-e az életben olyan hű szeretőt, mint ez a tetves Tóth Feri!

Láttam, hogy szakad meg a szíve a lónak, mert nem mondhatja meg a véleményét.

— Ne búsulj azért, — vigasztaltam — mert neked a jobb. Látod, én folyékonyan tudok beszélni, s még sincs, akinek azt mondhatnám: „Szeretlek!“... Nem élezt ez így, Fecske!

Közben az idő odakinn megváltozhatott, mert úgy besötétedett, hogy nem tudtam megállapítani, hol szuszog a ló. Én azonban beszéltem tovább. Egészen kiöntöttem a szívemet. A bennem lobogó érzésektől a jászol kezdett lassan kivilágosodni. Egész életemet elmondottam a lónak. Az néha megértően bólintott, hogy csak beszéljek, mert hallgatja. Egészen belelovalt a vallomásokba. Ép-

pen azt fejtegettem, hogy mit csinállok, ha megházasodom, mikor látom, hogy a ló elaludt a lábán.

— Hát te is, te is, Fecske? — sóhajtottam szomorúan és erőszakosan behunytam a szemeimet, hogy semmit, de semmit se lássak ebből a cudar világból.

ARRA ÉBREDTEM, hogy a fejem a jászol oldalához verődik. Nézem, mi az, s hát látom, hogy a ló a fejem alól eszi ki a szénát. Pofon ütöttem, s kijózanodtam.

Kiugrottam az ajtón, mert már tűrhetetlen volt a lószag az istállóban, s hát látom, hogy apám már fenn van. Egymásra néztünk, s elkezdtünk mind a ketten tiszta lelkónkből kacagni.

— Kied-e ez, vagy csak a hazajáró lelke? — vigyorgtam.

— Ez én!

— Hát nem hala meg?

— Nem érdemes! — barátságoskodott. — Te az éccaka hol tekeregtél?

— Én biza szeretőt keresni.

— S kaptál-e?

— Én igen, egyet, de az is a másé volt.

— A másé mindig jobb ízű! — tudta apám, de több szót nem vesztegetett az én lelki felfordulásomra. — Van-e még szántani való?

— Estére végzek a szántással — nyugtattam meg.

— No, akkor kérj frustukot keresztanyádtól, s indulj!

Mindjárt tudtam, hogy valami nyomja a szívét keresztanyámnak, mert nagyon kedvemben járt a frostokkal. Akkora gömbölyű puliszkát főzött, hogy fordult le az asztalról és sem a tejet, sem a túrót nem sajnálta el. Olyan hasat raktam, hogy még a szájamat is resteltettem megtörülni.

Csak azt várta keresztanyám, hogy apám kilépjék az ajtón, mindjárt hozzám sündörgött bizalmasan.

— Te, Dani! Kinél voltál az éccaka?

— Én a baglyoknál, de nem voltak otthon — tréfáltam, mert láttam, hogy a sírban se lesz nyugalma, amíg meg nem tudja, hogy kire vesztegettem az éccakámat. Olyanokat mondtam neki, hogy a szalonnát mérgeiben „kifelejtette”⁴⁶ a tarisznyából, s az ebédnél száraz kenyérré maradtam, de a jó kedvemet ez se tudta elrontani. Igaz, hogy a lónak szégyellem a szemébe nézni, mert látta a gyengeségemet, különben olyan szépnek és különösnek nem láttam a világot, mint azon a reggelen.

Már a határban jártam, mikor a nap felbútt a hegyek mögül. Éppen szembe mentünk egymással. Máskor számba se vettem, de most nem bírtam megállani, hogy oda ne rázzam neki a kalapomat: „Szervusz Nap! Hát te is felkeltél?“... A hegyek nehezen tértek magukhoz az éjjeli kábulatból, fehéren ködlött a fejük, mint a reggeli gondolat, a varjak még nedvesek voltak a harmattól, s a torkuk még jobban elrekedt. Ott ültek félig öntudatlan az ágakon, ahová az éjjeli álom ragasztotta őket. A pacsirta azonban már a felhők között lebegett s dalolva gyönyörködött a világban. Volt is miben, mert ma különösen gyönyörűség volt minden. A mezőkön tiszta harmat-takaró csillogott és fény úszott fölöttük arany hullámokban, melyek a hegylábakban megtorlódtak a bőségtől és menyországgá szótték a virágos kökénybokrokat és fákat. A szemem káprázott, fülem lágyan zúgott, mint ha minden gyenge fűszál nekem muzsikálna. Innen a hegy tetejéről messzi elláttam a fehér semmibe vesző vég-

telenségbe és névtelen vágyak kezdték kínozni a szívemet. Az eke elé fogott két lovam úgy ragyogott, mintha színaranyból volna és kétakkorára nőtt a fényben. Varázslatnak kellett lennie, mert a föld is másképpen omlott az ekevasam előtt, mintha minden porszem élőlény volna. Alig kellett megérintenem az ekeszarvát, olyan magától ment a szántás. A lábam alatt — bizony Isten — beszélt a föld. Hogy mit beszélt, azt nem tudnám megmondani, de egyszerre más értelmet kapott tőle az életem és teljesen magáévá tett. Különös erős áradtak fel belőle a testembe és szinte belelátam fekete méhébe, mintha Isten a magáéval cserélte volna ki a szemeimet. Olyan különös volt ez az érzés, hogy megállítottam a lovakat és le kellett ülnöm, hogy valamennyire magamhoz térjek ... Végül rájöttem a titokra: Eddig a föld csak az enyém volt, de mostantól fogva én vagyok a földé. Testestől lelkestől hozzá tartozom, jobban, mint az édesanyámhoz. Most már semmi olyan nem történhetik ezen a világon, ami erről a földről elpusztíthatson.

— Gyí, Fecske, Szellő! Most már folytathatjuk a szántást, mert tudom én, amit tudok!

Még keresztanyámat is meg tudtam volna ölelni, akkora kedvem volt. Csuda, hogy két fehér galamb nem szállott a két vállamra. Csak kacagtam a köves hegyoldalokban kínlódó, káromkodó, nekikeseredett szántó embereket, akik úgy vannak az étellel, mint a didergő cigány: a fát a kezében fogja, a helyett, hogy tüzet tenne belőle s a lángjánál melegednék. Nincs is áldás az ilyen munkán.

Olyan erővel dőltem neki az ekeszarvának, hogy úgyszólván én taszítottam előre a lovakat a barázdában s mikor a vetésre került a sor, a törökbúza félig kikelt a forró markomban. Se nem láttam, se nem hallottam, csak szórtam az aransárga magot, hogy még csengett, csengett bele, s még a repülő madár is megállít a levegőben, hogy bennem gyönyörködjék. A földünk fejénél halad

el a lag-út, s azon sokan jártak, de senki szótétetlen nem hagyta az én munkámat, nagy kedvemet,

— Ugyan virágzói! — támadt rám elsőnek a két ganés fenekű zsebbeli tehénkéje után lődörgő, vén, folyós-szemű Dáné Gergé bá.

— Messze ne menjen, — adtam vissza a szót — mert erre küjjebb kölykező nyulak vannak, nehogy megcsudáják magát!

— Szakassza meg a köhögés a nyakadat! — morgott tovább Gergé.

Az utolsó szép, fekete pántlikákat énekelve hasogatam, s a nyakszirtembe taszítottam a kalapomat, hogy verje az áldott napfény a homlokomat, mikor a kévéiy Zólya Mihály ráhunyorgott a munkámra:

— Te itt mit csinálsz?

— Nem látja, hogy szántok?

— Szántasz az apád fölét! — bődült rám, mintha neki dolgoznám. — Szántás ez neked? ... Hiszen csak futkosol a föld tetején, mint az egér. Nem látod, mekkora vétkeket hagyál?

— Itt-ott bizony kissé megfutott az eke, de a követ az se vágja.

— Ha az én fiam volnál, rég kivetettelek volna a földemről, de jó nektek így is ... No, csak bógedezz tovább!

Azért állott meg, hogy megmondhassa: „Jó nektek így is!” — Hogy lenézhessen minket, s tanuljuk meg, hogy akkora gazda nincs a faluban, mint Zólya Mihály. Nem rossz ember különben, csak az orrát hordja magosán. Ez az ő gyönyörúsége. Csak így ér pénzt neki az élet. Meg tudtam volna felelni neki, de mért rontsam el a kedvét. Ma olyan szép nap van, hogy senkit se tudnék megbántani. Legyen neki kedve szerint, hiszen úgysis csak addig tart ez a földi élet, amíg a bő harmatcsepp lefordul a fűszárlól.

Időm se lett volna sokáig helytelenkedni Zólya Mi-

hállyal, mert szomszédom érkezett: a Péter András kisebbik leánya, Anikó. Úgy rácsodálkoztam, mintha most lát-nám először az életben. Sudármagos, arányos, fekete szemű, alig kibomlott leány. Se kevés, se sok rajta a hús, de ami van, az a helyén van. Tartása egyenes, a lépése lágy, minden mozdulata könnyű. Színes, sugárzó, mintha az ő bőre alól kelt volna fel ma a nap. Hijnye be szép ez a kecskebéka! Hol volt a szemem, hogy eddig nem lát-tam?

— Jó reggelt, Dani bácsi! — köszön kedvesen. —
Kelbe segítség?

— Igen, ha megvénülök — gyönyörködöm benne.

— Akkor ne jöjjön közel hozzám! — mókázik a
lelkem.

S én még azt hittem eddig, hogy két szót se tud fel-váltani.

— Pedig én szeretnék a nagyapád lenni! — villan-tom vissza a szót.

— Miért?

— Hogy az ölembe ültethesselek.

— Mit szólnának hozzá az emberek?

— Ha nem látják, nem bánják!

— Anyatéj kell még nekem, nem legény! — huncut-kodik szemérmesen.

Szeretem az ilyen csíkeszű fehérnépet, aki az első szóra nem süti le a szemét ábrándosán, mint a borját nyaló tehén.

— Bátoríts egy kicsit, no!

— Minek? így is túlságosan bátor.

Az pedig nem volt igaz, mert magam is csodálkoz-tam az elfogódottságomon. Máskor hamar a szívemhez kanyarítottam a lányt, de Anikóval másképpen vagyok. Már a látása is megzavarta a belső részemet. Jó lesz vigyázni, mert bolond nap ez a máj, s még neki talál vinni a házasságnak. Idejében lestróftam a kedvemet.

Még az hiányzik, hogy egész életében velem tiszteltesse magát.

— Merre indultál? — nézem a vállán a villát, gereblyét.

Kissé meglepődött, hogy a széptevésből ilyen hamar kiestem.

— Csak ide kaszálót tisztítani!

— Ráfér! — nézem a kaszálót, amelyik tőszomszédos velünk.

— Szegény fű! — néz rá részvéttel a leány is.

A szó megütött, s ahogyan mondta, méginkább. Bizony „szegény fű“, mert a hely tele van honcsogtúrás sal, vadvizek megerezték, a tavalyi száraz avar lefojtotta, az őszi pókok összenyalzták, szelek megtépték, a tövis is felverte.

— Lesz dolgod velem!

Anikó azonban nem esik kétségbe. Gyorsan nekivet kezik. Leteszi a lájbicskáját, a rokolyából kilépik, készkenővel hátraköti a haját. Pillanatok alatt egészen más leány áll előttem. Karcsúbb, magasabb. A nap valósággal átsüt a testén. A két melle két rózsabimbó, s az ing lágyan hull rá, mintha fehér szemfedővel volna leterítve. Nemcsak az én, de még a lovak szája is tátva maradt ekkora szépség láttára. Fecske úgy nézett rám, mintha azt mondaná: „Ez az igazi, Dani!“

Már az igaz, hogy a ló szemellenzőjét az én fejemre kellett volna tenni, hogy ne lássak, mert a munkám e perctől kezdve nem sokat ért. A kezem ugyan rajta volt az ekeszarván, de a szemem csak a leányt leste. Csúnyán megzavart ez az Anikó. Ő dolgozott, s én fáradtam el tőle. Ügy húzott a nehéz szívem, hogy belegörnyedtem, bevallók én mindent, úgy, ahogy van. A teste látványát még valahogy megszoktam volna, de ez a lány — más volt, mint a többiek. Nem mosolygott rám bátorítóan minden mozdulata után, hanem úgy dolgozott, mintha olt se volnék.

— Hó! — állítom meg a lovakat. — Te mit csinálsz, Anikó?

— Mit? — egyenesedik fel. — Hát visszaültetem a fűvet!

Ennyire kinőttem az Isten markából, de még se nem láttam, se nem hallottam, hogy valaki a gereblyétől kilépet fűvet visszaültette volna. A keze reszketett az aggodalomtól, hogy vájjon megfogamzik-e, nem hal-e meg az igénytelen, semmi fűszál. Nem azt bánta, hogy villányi szénával kevesebbjük lesz, hanem a fű életét szánta. Nem természetes, amit ez a leány csinál, de nem szóltam semmit, csak szántottam tovább.

Hát ebből az együgyű, kicsi cselekedetéből ismertem meg Péter Anikót, s mindjárt úgy éreztem, mintha örök idő óta édestestvérek lettünk volna. Elgondolkodva szántogattam tovább, nem szóltam többet hozzá, a szememet is alig emeltem fel a barázdából, de nem hiszem, hogy volna még fehérnép, aki jobban megbecsülné Isten áldását, mint ő ... Belőle lenne már feleség... Szegény emberek, az igaz, a madár hamar átszőkdösik a pár hold földjükön, de ... lenne belőle feleség. Lenne! ...

Ha a lovak maguktól meg nem állnak, észre sem veszem, hogy végére jutottam a szántásnak, ők azonban tudták, hogy a záró barázdát mélyen és nagy gonddal kell meghúzni, nehogy a szomszédal baj legyen miatta.

Azt is a többi mellé döntöttem.

Mintha percre kiszámítottam volna, akkor kondult meg a déli harangszó, s az emberek a földeken felegyenesedtek. Én is kifordítottam az ekét a földből, s felpillantottam az égre: „Édes jó Istenem! Odaszóltam Anikónak:

— Hagyd abba te is!

Lehelletnyit megámyadva jött hozzám a fa alá, s ott ketten szótlánul elhallgattuk a déli harangszót, hogy szentelje meg a lelkünket s a mindennapinkat.

Az elemózsia-elévétel olyan mint a gyónás. Egész

életét leleplezi vele az ember. Anikó is fekete kenyerecskéjével, ösztövér szalonnájával, fej-hagymájával kiterítette a földre a mindennapi sorsát.

— Nem is merem megkínálni, olyan szegény, — hebegte elhalványodva.

— Te azt egyetse búsuld, mert annál áldottabb! — feleltem meghatottam — A Jézus teste is csak darabka kenyér.

Úgy is ettük, mint Jézus testét. Ha testünknek nem is használt sokat, a lelkünket annál szebbé tette. Be is kaptuk olyan jóízűen azt a pár morzsát, hogy madárnak való se maradt. Jót húztunk rá a csicses korsóból, s arra jókedvűen végigtörültem a számat a kezem hátával:

— No, most vess egy pecsétet rá, ha nem, téged is megeszlek, olyan éhes vagyok!

Ha nyomban felakasztanak, akkor se tudtam volna elhagyni a csókot. Minél inkább körmölt Anikó miatta, annál jobban esett. Igaz, hogy mind a ketten kifogytunk a lélekzetből utána, s még most is érzem testecskejének küszködését. A lovaim félretartották a felüket, hogy semmit se lássanak, de a fölöttünk lévő fáról leszólt az odarebbent sárgarigó:

„Jó volt-e, fiú?“

Nekem jó, de a leánynak — úgy látszik — megártott. Előbb piros lett, mint a vér, utána elszíntelenedett, s olyan szégyen ült a szemeiben, hogy megijedtem tőle.

— Tehóte! — kiáltottam rá, mert már rogytak meg az inai. — Mi a fene lelt?

— Jaj, mit csinált velem? — pihegi fehér szájjal.

Láttam én még ártatlanságot életemben, de ekkorát nem. Nem természetes dolog, hogy egy hirtelen csók így elvegye az erejét egy leánynak. Még fel is bosszankodtam.

— Kutya harapása szőritől gyógyul-é — mondom, s újra a karjaimba kapom Anikót, de ha hirtelen le nem ültem, még tán el is esik. Arca, szája hideg volt, mint a jég.

— Haragszol? — esik meg rajta a lelkem.

— Hát szabadott ezt csinálni velem, amiért szegény leány vagyok? — panaszolja könnybe tört szemekkel.

— Tán nem sírsz ezért a kicsiségért? — mondom, de mindjárt meg is haragudtam magamra, hogy ilyen számárságot beszélek. Mert igaza van ennek a leánynak. Nem kicsiség, amit vele csináltam, hanem nagy emberi megbánás.

— Engedj meg! — kérleltem, de oda se hallgatott, hanem bánatosan összekapkodta a kevés holmiját, átvitte a saját földjükre, s letette a határkö mellé. Pár araszos ugyan az a kaszáló, de akármilyen kicsiny is, az ő földjük, a tulajdonuk, amelyen senkinek sincs joga őt megtámadni. Szent és sérthetetlen védelmező. Ezért költözött el az én fám alól. Ha pofon ütött volna, nem esett volna olyan rosszul.

— Értem! — mormogtam magamban, s egyszerre olyan fulladt lett a mellem, mintha kígyót nyeltem volna. A mező se ért már semmit. Amennyire reggel örvendettem, most úgy haragudtam mindenre, s ha vert arannyal tele pénzes fazekat tesznek elé, azt is felrúgom kedvetlenségemben. A lovaknak minden kicsiségre nekikáromkodtam, s fekete volt az orcám, mintha varjukra néztem volna. A boronát durván löktem a földre, s a két lónak a bőre is reszketett a félelemtől, amíg elébe fogtam. Eleinte még fel-felrémlert, hogy elszalasztott bolond vagyok, de aztán annál jobban elsetétedtem.

— Gyű, az apátok...! — káromtam rá a lovakra, hogy indítsam a boronálást, de minden visszájára sikerült. A borona nehezék nélkül csak táncolt a göröngyökön, ide bukott, oda rogyott, csak hogy fel nem fordult.

Éppen kő után néztem, hogy a boronára vessem, mikor az ösvényen előbukkant az Isti Jóska hegyes leánya, akit apám nekem szánt feleségül, s akivel esz-

tendő óta eszi az életemet. Nagy, városon hizlalt, tapasztalt fehémp. Sohasem állhattam.

— Szerusz, Dani! — billeg oda.

No, ezt is jókor hozta ide az angyala.

— Ugyan felcicomáztad magad a mezőre! Széket mért nem hoztál magaddal, hogy legyen, amire ráültesünk? — csúfolódtam. — Jaj, hol kapjunk neked helyet, ha nem az én ölemben?

— Az úgy látom, el van már foglalva! — néz át irigyen a másik leányra.

— Anikót hagyd ki a játékból! — figyelmeztettem, de ilyenkor a fehémp se nem lát, se nem hall.

— Úgy-e szeretnéd, hogy a karod közé bágyadjon?

— Isten hallgassa meg a szádat! — mondom csak azért is.

— Az ilyen fehémpnél nem kerül sokba! — sérti meg durván.

Erre piros lobot vetett a szemeim előtt a világ, s nem tudom, mi történik, ha Anikó közbe nem veti magát.

Percekig összefogózva, szótlantul állottunk, aztán belenéztem a leány szeméibe, és mindent tudtam.

— Hiszen te engem féltesz! ... Hiszen te ...

Elmosolyodtam és ismét hajnalodni kezdett a szívemben. Sok minden szép dolgot megjárt hirtelenében az eszem, s úgy kiléptem ebből a jelenvaló világból, hogy még csudálkoztam is, hogy mit keres itt az Isti Jóska nehézfarcsukú leánya. Már rá se tudtam haragudni, csak intettem, hogy menjen a dolgára. El is ment félelemtől, haragtól lüktető tokával, de le se bukkant a feje a domb mögött, Anikó jött a nyakamra mérgesen:

— Nem szégyenli magát, így banni egy leánnyal?

— Szeretem, ha haragszol! — gyönyörködtem benne, s ha nem ugrik újra a határkö mögé, ismét megölelem.

Úgy állottunk szótlantul egymás mellett, mint két

liliomszál, piros pára áradt az orcánkról, s a tekintetüktől szédült a világ. Felséges érzés volt.

— Ha azonnal belém nem kapaszkodói, mindjárt a mennyországba emelkedem! — súgom oda. — Te nem így vagy?

Látom azonban, hogy Anikó mennybeemelkedése helyett nagy sóhajtással rágyengül a határköre.

— Így jó! — mosolygok és az övé mellé hajtom a fejemet. — Mondjam-e, hogy szeretlek? — pusmogom a fülébe.

Sem igent, sem nemet nem mondott, csak kőre hajtott fejcskájével elnézett messzi a világba. Megjárta az eszemet, hogy ismét megcsókolom, de sajnáltam felébreszteni.

— Lám, mit nézel? — mondom e helyett és az övé mellé simítottam én is az arcomat.

Annál szebb látvány semmi sincs, mint így látni a világot. Aki nem hiszi, próbálja meg. Ráértem számon tartani mindent, mert Anikó meg se moccan.

Először az tűnt fel, hogy így nézve milyen más minden. A hegyek mintha a levegőben lebegnének, a mezők belefutnak az égbe, a nap fényes köde hullámszik rajtuk, mint a tenger, az erdők a felhők közé vesznek és olyan az egész táj, mintha álmodban látnád. Az Anikóék kicsi kaszálója is háromakkorára nyúlott a tekintetem előtt, hogy a mi földünkről ne is beszéljek.

— Látod-e, ha szeretjük egymást, mindjárt megnő a birtokunk? Ni mekkora gazdák lettünk! — gyerekeskedtem.

A leány nem is válaszolt, pedig érzem, hogy igaz és szép mondás volt.

— Nyikkanj már te is valamit! — biztatom. — Én már kifogytam a szóból.

Anikó azonban csak feküdt a földön, hol fehéren, hol pirosán, mintha napszúrást kapott volna. Sokáig nem lehet az effélet nézni. Próbából, csak azért, hogy lássam,

magánál van-e. orcájához értettem a számát, de úgy fel-pattant, mintha darázs csípte volna meg.

— Mit csinál?

— Próbálgatom, hogy lennél-e a feleségem! — igényesedtem fel én is becsületesen.

— Jaj, Dani! Mit beszél? — didergett a fogai közt a szó.

— Én az egyigazat!

— Feleségül akar venni?

— Ha eljössz hozzám ...

Kissé megingott a szavam szédületétől, s inkább csak önmagának mondta:

— Nem bírom elhinni... Ha elhihetném?... Nem jádzik velem? Hiszen nekem semmim sincs!

— Mindjárt lesz! — biztatom, s azzal két marokra fogom a földbe ázott határkövet.

— Mit csinál, az Istenért?

Én azonban csak nyögök az erőlködéstől, s kikapom a határkövet a földből. Messzire hajítom.

— Utat hozzád! — mondom dicsőségesen. — Most már nem választhat el minket semmi egymástól! Most már elhiheted, hogy szeretlek! Most már nem mondhatod, hogy szegényleány vagy! Most már... csókolj meg te kecskebéka!

Ma se tudom, hogyan került a mellemre a leány, csak látom, hogy hol zokog, hol kacag.

— Dani... Dani... Dani... — bugyogott az állam alá búvá, s én büszkén néztem a világba, mintha ebben a percben derült volna ki, hogy a király fia vagyok.

Az első félénk csókot ugyan csak az ádámcsutkámra kaptam tőle, de én ettől is úgy elbődültem magam örömmében, hogy az egész mező felijedt tőle.

Mi azonban Anikóval megfeledkeztünk mindenről, s ha napszállat felé apám fel nem költi a lovakat, tán még most is aludnának.

Éppen a fa alatt számigáltuk az életet, mikor dühösen odatoppant. Mikor azonban meglátott kettőnket, összeszorított markából kieresztette a haragot, a szeme megvillant, nyalintott egyet a száján, s barátságosan odaszólott nekünk:

— Csak beszélgessek! Én majd elvégzem azt a kevés boronálást, ami még hátra van!

AZ MÁR IGAZ, hogy az erdőnek füle, a mezőnek szeme van. Haza se értem a szántásból, az egész falu tudta, hogy mi történt, pedig Anikóval kerültük a fel-tűnést, amíg itt nincs az ideje a nyilvánosságra hozás-nak. A falu végén megvártuk, míg a disznócsorda haza poroz nagy füllóbálással, s a marhák is haza kényelmes-kegnek az úton. Cigányhasa volt már az estnek, mire beóvakodtam a kapunkon. Apám éppen az udvaron tá-totta a száját, mikor beléptem.

— Vigyázz magadra! — suttintja oda. — Kereszt-anyád nem helyesli a választásodat.

— Hát már tudja?

— Ajaj! — rejt apám a saját árnyékába. — Mit nem tud keresztanyád? Mielőtt megszülettél volna, tudta már, hogy fiú leszel... Csak el ne rontaná ezt a te dolgodat!

— Csak nem fél tőle, apám?

— Én nem, de nem szerencsés vele ellenkezni. Csú-dálatos dolgokra képes. A tyúk oda tojik, hova mondja, a bolhákat este ráparancsolja a seprűre, a múltkor is egyetlen szóval úgy megfogatta az esperest úr gyomrát, hogy a doktor beleizzadt, mégsem bírta megindítani.

Így este fog az emberen az efféle bolondság, de összeszedtem magam.

— Bízta csak reám, apám, mert én úgy hazariasztom keresztanyámat, mintha itt se lett volna.

— Hallgass, te bolond! — dugta apám a kujukját a számba. — Hátha meghallotta?

Keresztanyám azonban békésen suhogtatta a tejet a sajtárba az istállóban. Fejésnél mindig énekelt, s a tehén sietve leadta még a holnapi tejet is, csakhogy szabaduljon tőle. Ha most apám nem mondja, én eddig semmi különöset nem tapasztaltam keresztanyámon, ha csak azt nem, hogy úgy szerette a bakmacskáját, mintha az mindennap egy aranygyűrűt hozna neki a farkába húzva. Olyan, mint a többi, napon száradt falusi vénasszony. Engem azonban szeret. Minél inkább nő ki a szór a füléből, annál inkább.

— Jön! — rezzent el mellőlem apám.

Jött is.

Az istállóajtóban felfürkészett az égre, mintha azt nézné, hogy milyen idő lesz holnap. Minket észre se vett, mikor elment mellettünk. Két száraz karját húzta le a tele sajtár.

Az ablakon át láttuk, hogy szőrszítán átszűri a tejet, s vacsorafőzéshez lát. Lapos és sárga volt szegényke, mintha a templomból valamelyik képszent jött volna el, hogy minket, ügyetlen férfi-árvákat kisegítsen, legalább addig, amíg megházasodom. Ideje is már, mert az egész háztáj rozoga, öreg, kedvetlen és hideg. Az én forró életem is lassan kihűl benne, mint a keresztanyám térdei közt a puliszkás fazék.

— Hányszor istáljalak már, hogy jöjjetek vacsorázni? — szól ki egyszeresük keresztanyám az ajtón.

— Hiszen még egyszer sem hívtál, Véri! — békíti apám.

— Magatoktól is tudnotok kéne, hogy itt az ideje!

— Kinn is baj van! — mentegetődzik az én öregem.
— Férfiúember nem lesheti örökké az asztalt.

Férfiúember ide, férfiúember oda, iklattunk befelé mind a ketten. Apám siettékben akkorákat lépett, hogy a hold átsütött a lába közt.

Mindjárt láttam, hogy nagy dolog van készülóban, mert keresztanyám magának is az asztalnál terített. Eddig az öléből evett a plattén mellett egy kicsi likas széken ülve. Apámmal egymásra néztünk, s szótlanul nekidültünk a tejes puliszkának. Mikor bekaptuk, a pléhkanalat óvatosan tettük le az asztalra, mintha drága kincs volna. Az apám bajszán fehérén gyöngyözött a tej, de nem merte letörölni, mert keresztanyám szót indított.

— Apád mondja, — fordul hozzám — hogy el akard venni a Péter András leányát, Anikót.

Elszántan feleltem.

— Jól mondta apám.

— Meggondoltad-e a dolgot? — merkel rám hótkomolyan. — Az effélet nem jó elsietni!

— Igaza van keresztanyádnak! — bólint rá apám, de olyan rosszul áll neki a bölcsesség, hogy a szemébe kacagok.

— Csak kacagj, kacagj! Fogsz még te sírni is! — jósolja a vénasszony. — Tudod-e, hogy annak a lánynak semmije sincs?

— Amennyije van, az nekem éppen elég.

— Gyenge is, mint a báránka. Nem dologra való.
A szél elfújja a kapa mellől.

— Dolgozom én helyette.

— Túl fiatalka.

— Azért olyan szép.

— Tapasztalatlan. Azt se tudja, hány ágú a legény.

— Éppen azért veszem el.

— Nem is első család.

— Nálam az első lesz.

— S hátha apád nem egyezik bele, hogy elvedd.

— Akkor azt mondom a leánynak, mint a kakas a tyúknak: „Küdülással is eltartalak“,

— Annyira szereted?

— Annyira szeretem.

A vénasszony el gondolkodott, majd kedvesen elmosolyodott:

— Akkor mit töltöd itt velem, szerencsétlen vénasszonnyal a drága időt? ... Ki tudja, hogy várhat szegényke azóta?

— Keresztanyám! Édes keresztanyám! — rikkantottam akkorát, hogy a macska ijedtében nekiszökött az ablaknak. Arra felkaptam az öregasszonyt az ölembe, s olyan táncot raktam le vele, hogy apám nem győzte mondani:

— Bolond! Bolond! Bolond!

Hogy aztán ketten mit beszélgettek, azt nem tudom, mert éppen csak hogy magamra kapkodtam az innapi gúnyamat, futottam is ki az ajtón. Félfüllel hallottam, hogy apám utánam kiáltott:

— Aztán úgy füttyülj az úton, hogy mindenki tudja, hová méysz! ...

FÜTYÜLT a fene. Nem olyan egyszerű dolog a guzsalyosba-járás falun.

Ahogy az első harmat az úton az orromra hullott, s az esti hűvösség megcsapta a tüzet, mindjárt visszahőköltem.

— Hová futsz, bolond, hiszen azt sem tudod, hol a szakáll a hagymának? Járatlan vagy te még a szerelemben, pedig annak sok fifikája van. Tudni kell, mikor mit, hogyan beszéljen az ember, s mikor hallgasson, hová tapogasson, s ha valaki jön az úton, rá kell-e lépni a leány lábujjára, hogy be ne fúrhasson, vagy elég, ha a melleden rejted el. Ahogy viseled magadat a kapu alatt, úgy veszed hasznát az életben. Nem lehet olyan

setét az éccaka, hogy a leány ki ne lesse a gyengéidet, s asszony korában hasznát ne vegye. Annál pedig semmi sincs veszedelmesebb. A karodban tartod a drágát, el van áléivá, *a* szeme behúnyva, s mikor te a boldogságtól két-akkorára fúvód fel a melledet, titokban azt tapogatja, hogy ígyolcs-e, vagy csak kendervászon az inged. Száz szégyen is érhet, s aztán rajtad kacag a falu, mint a málészájú Füstös Palin, akinek az ölében elaludt a leány. Azt pedig bizonyosra veheted, hogy a cimboráid megréfnak. Vagy a kapukilincset kenik be szekér kenővel, hogy legyen amit a babád arcára rásimogass, vagy amikor dobogó szívvel beléptél a kapun, kecskecáppal üttetnek le a lábadról. Ha viszont a leány jön ki hozzád, kérdés: nyitva kell-e hagyni utána a kaput, vagy tanácsosabb behúzni. Ha nyitva hagyod, a kutyájuk akkor harap az inadba, mikor a legboldogabb vagy, ha behúzod, a leány anyja kilopószik és rátok zárja, hogy hírbe hozd és a nyakadon maradjon a lánya. Már ennyiből is látható, hogy nem olyan egyszerű dolog a guzsalyosba-menés.

— Most légy okos Domokos! — vakartam a fejemet, de már késő volt bánni, hogy a legényiskolát elhanyagoltam, mert azt nem ilyen vén korban kell kezdeni, hanem amikor az orrod alja a bajúsztól mocskosodik. Kézjárásnak, szójárásnak nagy gyakorlat kell, hogy minden símán menjen, s az ember ne ügyetlenkedje el az érzéseit, mert olyan a leány, mint a hegedű: úgy adja a hangot, ahogy fogod. Ha nem tudod a módját, csak állasz ügyetlenül, amíg kínodban a tenyered ráizzad a választottad hátára.

A sok nehézségtől egészen elment a bátorságom. Rosszul van az berendezve, hogy ilyen dolgokban a szegény legénynek nincs kihez fordulnia. A leány még megkérdézheti az anyjától, mit hogyan csináljon, de a szerencsétlen legény nem fordulhat az apjához: „Mutassa meg, apám, hogyan kell ölelni!“... Az én apám azt vála-

szólná rá: „Én meg, fiam, csak hozd ide, akit meg kell Ölelni!”

Kacagjanak, csak kacagjanak, de én mégis azt mondom, hogy a gyermeknevelésen változtatni kéne.

Arra is gondoltam, hogy a nagy bajomat megbeszéltem valamelyik legénypajtásommal, hiszen van köztük olyan is, aki a városi kisasszonynak is neki mer menni; de még csak az kéne, hogy a szájukra adjam magam. Soha senki le nem mosná rólam ezt a szégyent.

Bosszantott is, bántott is a tehetetlenségem. Legjobb lesz, ha hazamegyek, s hagyom az egészet a fenének.

— A fekete bánatját! — jut az eszembe, hiszen most már. haza se mehetek. Az egész falu tudja a dolgunkat, s ha az első este el nem megyek a leányhoz, ahogy illik, reggelre mindenki azt beszél, hogy csak megettem a Péter Anikó becsületét, de nem veszem el feleségül. Apám is fejszével hajtana ki az életről.

Isten neki, induljunk!

Feszésre húztam magam, de a szájam prémje reszketett, s olyan száraz volt, hogy a Dárius kincsiért se jött volna ki fütty rajta. Az is baj volt, hogy Anikóék messze laknak, a falu alsó hajlatában, s a hold is kétakkora volt, mint máskor. Hogy nem tudja a Jóisten a tenyerét ilyenkor eleibe tenni?

Szerencsére nem jártak emberek az úton. Nekem már akkor feltűnt ez a néptelenség, hiszen a legényféle ilyenkor hányódik, de nem gondoltam semmi rosszra. Még örvendtettem is, hogy tanuk nélkül eshetem át az első guzsalyoson. Kezdett a lélekzetem könnyebbülni, de azért jól esett megállani, hogy valami deckás szekereket eleresszek magam mellett. Szétvetett lábakkal aludtak rajtuk az oláhfalvi atyafiak, a poroszkáló, kicsi lovakra bízva magukat. Könnyű nekik, mert nem kell leányhoz menniük!

De ne panaszkodjam, mert mire Alszegig jutottam, felhő úszott a hold elébe.

— Ez kell az én szerelmemnek! — örvendeztem, de azért most a setéiben is kétszer olyan jól láttam, mint máskor.

Hajításnyira voltam már az Anikóék házatól, s akkor egyszerre megszilárdult a lelkem. Köröskörül csend volt. Az alvó házak közt puha, fekete lábakkal járt az éccaka. Amerre elment, sűrűbb lett az emberek álma. Már a lát tára is ásítanom kellett.

Úgy is maradt tátva a szám, mert az Anikóék kapujában valami megmozdult. Jobban odanézek, s hát látom, hogy két sötét alak búvik egymásba a kapu árnyékában. Az egyiken rokolya, alakja sudármagas.

— Anikó! — döbönt belém és úgy megfogantam az úton, hogy egyet se bírtam lépni. — Hát így vagyunk? ...

Először a verejték ült ki a kalapom alá, aztán a homlokom setétedett el, s nagy, fekete ürességet éreztem, mintha az éj maga lépett volna be a szívembe.

— Most mit csináljak?

Először piros vér csapott fel a szemembe, a harag, felháborodás végigmorajlott a fejemben, pusztító erővel szikrázott minden ízem, s már-már azon voltam, hogy odarohanok, s megölöm mind a kettőt, de aztán mégis elővettem a jobbik eszemet. Miért rothadjak a tömlőcben egy ilyen leány miatt? Hát érdemes? Ha már olyan bolond vagyok, hogy meg akarok házasodni, hát nem kapok minden ujjamra tíz leányt?

Hiszen leányt kaphattam akárhányat, de ezt a szégyent mégsem hagyhatom magamon száradni. Mégis meg kell ölnöm! ... A kezemet ugyan megkötik a zsandárok. de ha az akasztófán száradok is meg, ezt a gyalázatot nem tűröm! Nem!

Csendesen kinyitottam a bicskám, s — szerusz szabad élet! — nekiindultam.

Nagyokat dobbant a lábam a fehér úton, de azok

ketten semmit se, hallottak, annyira egymásba voltak merülve.

— Miért nem menekülnek? Miért nem futnak? — sikoltott bennem a jólélek, de már nem állhattam meg.

Rekedten hördült ki belőlem a szó, mikor odaértem: — Te! . . . Te! . . . Hát ezt érdemeltem!

Mielőtt lesújthattam volna, a leány a nyakamba ugrott:

— Danikám! Én csak téged szeretlek!

Akkor látom, hogy bajsza, s nagyfene horgas orra van ennek a „leálynak“ s olyan kancsal, hogy duplán látszik a szemében a világ.

Mire megüthettem volna, nagykacagva mind a ketten eltűntek az éccakában.

ILYEN ESETBEN mit csináljon az ember? Kacagjon-e, vagy mérgeledjék, különösen, ha egyszerre jön rá mind a kettő? Olyan hirtelen váltakozott bennem a sok érzés, mint a cigányban a természet. Hol ellágyultam, hol olyan büszke voltam Anikóra, hogy a felfújt mellemről egyenesen az égbe lehetett volna lépni, hol arra gondoltam, hogy egy hétig rajtam kacag a falu. Arra is számítanom kellett, hogy a legények megismétlik a tréfát. Ha most kihívom a leányt, az is baj, ha nem hívom, még nagyobb baj, mert örökre megharagszik. Most tanácsoljanak! Mi itt a teendő? ... Itt maradjak? Hazamenjek? ... Őrizetlen sem hagyhatom az ablakát, amíg ezek a tekergő legények valahová el nem lesznek. Pedig azok addig nem nyugszanak, amíg valami újabb disznóságot nem csinálnak. Akárhogy törtem a fejemet, sehogyse bírtam zöldágra vergődni, csak álltam, s éccakáztam magánosán, mint a hold. Ha kései járókelő jött, árnyékba húzódtam, ha elhaladt, kiléptem az árnyékból. Közben olyan késő lett, hogy még az óra mánusa is elaludt. Csak

én sorvadoztam egyedül az ablak alatt. Az inam reszketett már a fáradtságtól, de az izgalomban eszembe se jutott, hogy le is ülhetnék az ablak alatti padocskára. Nekidőltem a ház falának, s hol arra gondoltam, hogy bele se kellett volna fognom ebbe a szerelembe, ha ennyi bajjal jár, hol addig képzelgettem magam elé az én szép, ágyban szendergő szeretőmet, míg az én szemem is bekoppant és szépcsendesén lecsúsztam a padra. Az egész napi szántástól fáradt, fiatal testem úgy aludt, mint a tej.

Anikó beszélte el később, mikor már a feleségem volt, s túlon túl is hozzám bátorodott, hogy alig törött rá a nyakam a mellemre, odajött Dávid bá, a bakter, homályos lámpájával rám világított, megcsóválta a fejét, valamit morgott is, aztán kivette a zsebemből a dohányos tárcámát, szivart sírített, visszatette, s elment a dolgára. Szegény leány a szégyentől ott lúdbörözött az ablak mögött, de megmoccani sem mert, csak állott a lelkem, pedig ő is olyan fáradt volt, hogy a pendely húzta le a lábáról. Hozzá még kétfelé is kellett rettegnie, mert ott-hon nem merte megmondani, mi történt ma köztünk. Elöl azért imádkozott, hogy velem ne történjék semmi, hátul azért ijedezett, nehogy az édesanyja felébredjen. Akkor szó nélkül elhittem, ma azonban nehezebben hiszem el, hogy szívesen tette értem. Sok érzelmet elpazarolt azon az éccakán fölöttem örködve, aminek ő is, én is ma hasznát vennők, de ne vágjunk a dolgok elébe, s úgy kell neki, ha akkor nem mert felkölneni!

Szerelem ide, szerelem oda, az éccaka sehogy sem akart eltelni. A bakter kétszer is visszajött, kétszer is sírített szivart a zsebemből, de sehogy sem akart virradni. Anikó lábujj hegyen széket hozott az ablakhoz, s ráült, mert már nem bírták a lábai, engem pedig őrizetlen nem hagyhatott. Arra el is feledett gondolni, hogy mihelyt pirkad, a falu megmozdul, az ekék indulnak a mezőre. Most azonban még dőlt a sötétség a sok alvó szájból, de

félóra múlva virradni kezd, s mi lesz, ha az emberek itt kapnak a babám ablaka alatt?

Szerencsére ettől a szégyentől az álom mentett meg. Megálmodtam ugyanis, ami velem történt. Láttam magamat álmomban, hogyan alszom esett szájjal az Anikóék kapujában egy nagy táblával a nyakamban, amelyre az vagyon ráírva, hogy: „így jár, aki guzsalyosba jár!” — s az egész falu rajtam kacag. Lángoló arccal ugrottam fel, hogy szétüssek a kacagok között, de arra szétfoszlott az álom. Első hevemben Anikóra haragudtam, mert miatta van mindez, de egyszerre el szelídült az arcom, mikor megláttam az édest a virágok alatt álomba merülten. Szétbomlott nagy haja úgy takarta be, mint a szentet... Megértettem mindent és soha jobban nem szerettem, mint ebben a pillanatban. Boldogan kinyújtóztam és az új szerelemtől kábultan hazamentem.

A kapunkban ott várt Dávid bá, a bakter. A képen láttam, hogy rosszat forral.

— Mit akar? — förmedek rá.

— Én semmi egyebet, — vigyorog — csak megköszönni azt a három szivarat, amit a zsebedből sírítettem, amíg te aludtál!

Két esztendeig fizettem neki a déci pálinkát, hogy hallgasson. Akkor szerencsére meghalt.

ÉDESAPÁM már ellátta volt a marhákat, s éppen a rajta lévő fejért szellőztette mezítláb az udvaron, az üdőjárást ügyelve, mikor beléptem a kapun.

— Mintha magamat látnám! — gyönyörködött bennem apám. — Kissé ugyan megártott a boldogság, — nézett meg jobban — de ezek a máii fiatalok nem bírják úgy, mint mi. No eredj, feküdj le, s legalább egy órácskát szundíts, hogy jöjjön meg a színed, hiszen olyan vagy, mintha időnap előtt születnél volna. Szedd össze magadat, hogy estére legény légy, mert megyünk leánykérni.

Úgy tettem, mintha erőnek erejével meg akarnám csókolni apámat, aki félkezével védekezett, a másik félkezével pedig a fehéreneműjét fogta. így helytelenkedtünk, taszigálódtunk kedvesen, míg keresztanyám ki nem dugta szennyesfehér haját az ablakon, s ránk nem szólott:

— Elment a szépeszetek?

Elsőnek a kutya menekült, amely harmattól csapzottan ott ugrált, ugatott körülöttünk, de apám is úgy lekapta a fejét, hogy fehér lett a szőrös melle a ráfújtt párától, én pedig hirtelen kieresztettem a falu bikáját, melyet mi tartottunk, — elég olcsón — hogy ki ne merjen jönni keresztanyám. Úgy látszik azonban, hogy még a bika is érezte a sáfrányillatot, mert büszkeség helyett

alázatosan meghúzta magát, s még a bőrért sem merte rebbentem, amíg keresztanyám el nem tűnt az ablakból.

— Mit félsz, bolond? — láncoltam meg újra a bikát. — Hiszen neked nem keresztanyád!

A bika nem szólott, de akkora szemet vetett a sértesre, hogy a derengő' pajta kivilágosodott tőle.

Mikor újra kiléptem az istállóból, az udvar üres volt, apám eltűnt valahová, s csak egy billegő szarka kukucskált bele az Ősztörüre kiakasztott fazekakba. ^

Az ekék már nyikorogtak ki a mezőre olyan keservesen, hogy az alvó tyúk ijedtében lefordult az ülőről és felébredt minden.

Kezdődött az új nap.

Nincs sok mondanivalóm róla. Egyik olyan, mint a másik, tele munkával, gonddal, bajjal, de annyival, hogy a hét végére az inged megfeketedik a hátadon.

Egész nap kábult voltam a velem történt eseményektől, különösen attól a gondolattól, hogy ma leánykérni megyünk és azt hittem, hogy az egész falu engem néz majd, de a kutya se billentette felém a fülét. Azért én kevélyen túrtam a földet, s alig vártam, hogy a nap elteljék.

Apám azonban még nálamnál is izgatottabb volt.

— Készülj! — bödült reám, meg se várva, hogy tisztességesen bejöjjek a kapun az ekével.

A vacsorát is csak hirtelenéhen bekaptuk, hogy keresztanyám apámat idejére ünneplőbe öltöztethesse.

Akkor láttam, hogy milyen nagy dolog a vénembert feldíszíteni. Nagy gonddal szappanozta, mosta meg a fekete, gerezdes hátát, adta rá az inget, gombolta be nagy kinnal a szűk nyakát, kínozták fel ketten a sok kíméléstől Összeaszott csizmát, segített eldugni a harisnyaszij végét, de előbb megbctránkozva leharapta róla a piros bojtot, *mert az nem vénembernek való. Még a bajúzsírításba is beleszólt. Annyira izgatott volt a vénaszszony is, hogy a letett ingből elfeledte kivadászni a bolhát.

Rólam egészen megfélelkezett, mintha nem én, hanem apám volna a vőlegény. Közben hagyogatott, hogy jól nyissuk ki a szemünket, s különösen a kiskút alatti dűlő dolgát tisztázza apám, mert, — úgy tudja — hogy Péter András azt csak használja, de telekkönyvileg nincs az ő nevén. Túlságosan ne nagylelkűsködjünk, s amit a leánnyal ígérnek, azt fogadjuk el, mert az ember az életben minden semmiségnek hasznát veszi.

— Jójó! — türelmetlenkedett apám, kinek az ünnepegyességtől hegyes és sárga volt az orra, s járnai tanult az új gúnyában. Közben velem is megvizitáltatta magát, hogy jól áll-e a harisnyája.

— Az jól, ha mind a két lábát az egyik szárába dugja, s keresztanyám farát is kölcsön kéri, hogy ne lebbenjen rá az inára! — kacagtam.

— Legalább kényelmesen elférek benne, — tetszett neki is a tréfa. — Ebben a korban az embernek nem sok a rejtegetnivalója!

— Ne üzzétek az eszeteket — riasztott ránk keresztanyám, — hanem induljatok!

Az úton apámmal felsorakoztunk egymás mellé, s kevélyen beleszúrtuk az orrunkat az éccakába, mert leánykérőbe megyünk, vagy miafene.

Keresztanyám — ahogy ilyenkor szokás — hátul szípigott s áldázódott, hogy soha meg ne bánjam, amit tenni szándékozom s a Jóisten vezéreljen utamban. A kapuból még utánam kiáltott:

— Osztán ügyelj, hogyan viseled magadat, nehogy szégyenben maradjunk!

— Azt csak bízza rám!

Amerre elhaladtunk, az emberek tisztelettel néztek ránk és mutatták a jóakaratot. Mind a kettőnknek jól esett a megtiszteltetés. Apám a büszkeségtől alig fért el az úton. En hozzá igazodtam s hegyeseket köptem, hogy valamivel töltsen az időt, mert apám nem szólott egy szót sem.

Alszegeen jártunk már, s éppen kezdett a szívem el-fogódni, mikor szembe jött velünk Süketes Anna néném, aki a fejkendőn kívül hordja a két fülét, hogy halljon valamit a világból, s aszondja:

— Fordulhattok vissza, mert már lefeküdtek!

Akkor jut eszünkbe, hogy nem üzentük meg a szán-dékunkat s leendő apósomék semmiről semmit se tudnak.

— Jaj a Ponciussát! — kap apám a fejéhez.

— Mit mondasz? — dugja oda fülét a siket asszony.

— Azt, hogy mind a ketten marhák vagyunk! Én es. a fiam es! — bőgi bele apám.

— Az az! — érti meg Annanén.

— Ebbhelybe megüt a gutta! — bosszankodik apám. — Most mit csináljak?

— Mit beszélsz? — kíváncsiskodik újra a vén-asszony.

— Én azt, — sziszegi mérgében apám — hogy sza-kadt volna meg a nyakad a híreddel együtt!

Anna néni azonban már tudja, hogy mit akar. Úgy tesz, mintha az apám szavára válaszolna.

— Hogyne! ... Szívesen!... Megyek s felköltöm őket.

— Megtennéd, Anna? — örvend meg apám. — Az Isten áldjon meg érte!

Most viszont úgy tesz az öregasszony, mintha nem értene a szót, pedig apám akkorát kiáltott, hogy még a sírbanalvók is meghallhatták.

— Ha, mindenképpen erőlteted, hát köszönöm azt a véka búzáat, de nem azért teszem. Bizonyisten nem azért!

Már messzi jár tőlünk, de még mindig mondja: „Bizonyisten nem azért!“...

— EJNYE be restellem! — mentegetődzött apám zavartan. — Dehát már neki voltunk Öltözve.

— Nem is voltunk lefeküdvé! — könnyített e hely-

zeten apósom, pedig akkor szállott el a testük melege az ágyból, éppen csak hevenyében magukra hányták a gúnyát s az én egyetlenem a szemünk láttára egy szál ingben menekült a csűrbe, hogy felöltözzék. Anyósom alig bírta nyitva tartani a szemét, úgy szúrta a lámpa világa, s nem tudta, hogy siettében a szoknya elejét hátul vette. A nagy igyekezetben, hogy valami rendet teremtsen, még az ágy lábánál alvó macskát is letakarta. Az egyetlen Vilmos császár volt, aki a hét fiával ébren örködött a falon, de ő is csodálkozva nézett: „Ti itt mit akartok, jóemberek? ... Jött, hogy mondjam: „Jelentem alásan, Felség, mi biza leánykérni jövénk!“ — de a két bajszaszála olyan haragos árnyékot vetett a falra, hogy jobbnak láttam meghúzni magamat.

Amíg én a császárral töltöttem az időt, anyósom borért futott a zsidóhoz, s apámék rámelegedtek a székre. Nekem azt sem mondták: „Töpjél, s ülj rá!“⁴⁴ Ami kevés holmi a házban volt, egyetlen pillantással számba vettem, hogy a keresztanyám figyelmeztetésének is eleget tegyek, de aztán únni kezdtem magamat. A vágy is elfogott volt, hogy Anikó után szökjem a jósetét csűrbe, de kénytelen voltam hallgatni, hogyan biztatja leendő apósom apámat, hogy: „Neked kellene vállalnod a közbirtokosság! elnökséget, Ignánc, hogy legyen egyszer becsületes ember ott is, aki nem gazdagodik meg belőle!“⁴⁶

Apám csak az asztalon nyugvó száraz kezét billenti:

— Eleget biztat az esperes úr is, hogy legalább a nevemet s a tekintélyemet adjam, de én már kivénültem a közügyekből. Bár a magam dolgát győzzem. Akkora birtok mellett, mint az enyém, nem jut egyébre idő. Azt is bánom, hogy a megyebírátságot elvállaltam.

Nyolc koszos hold egész „vagyonunk“⁴⁴, de apámnak „akkora birtok“⁴⁴, s a szegény Péter András, kinek a fele sincs, s aki bizonyosan hitelbe hozatja most is a bort a zsidótól, úgy néz rá, mint herceg Eszterházyra, aki ezüst vályúból eteti a malacait. Mentségére legyen mondva,

apám sem dőlyfősségből emlegeti a „nagy“ birtokát, hanem hogy lássák Péter Andrásék: nem akárkinek adják a lányukat!

Péter András sem esett azonban a feje lágyára. Ott ülhet akármekkora birtok, ha csak halála után száll a fiatalokra. Az én apám pedig inas, szívós vénember, akár húsz esztendeig is élélhet, ő pedig nem adja csak azért a lányát, hogy cseléd legyen a „sajátjában. Az asszony-nyal is úgy beszéltek meg, hogy előbb ki kell tudakolni, átadja-e Bojzás Kús Ignánc a birtokot mindjárt a fiának, vagy a haszonélvezetet fenntartja magának. Ilyen „első-emberek“-et, mint mi, nem lehet azonban mindjárt megdöfni a kérdéssel, hanem okosan, tapintatosan kell kitudni az effélét. Úgy folytatja tehát a beszédet, hogy bújjék ki a szeg a zsákból.

— Neked már könnyű, Ignánc! — sóhajtja. — Ott a nagy legényfiad, aki elvégez mindent, aki mellett úrúln élhetsz s elvállalhatsz akármilyen nagy hivatalt. Ha egyszer átadtad neki a birtokot, átadtad a gondot is vele, s legfeljebb időtöltésből ha valamit megmozdítasz. Nem úgy van?

Az apám válaszátnál függ a házasságom sorsa. Tudjuk mind a hárman és feszülten várunk. Apám azonban azt is tudja, hogy nem szabad mohón, egyszerre felajánlani mindent, mert akkor nemcsak a leányt, hanem Péter Andrásékát is nekem kell eltartanom.

— Amim van, nem viszem a sírba! — mondja óvatosan. — Ha megbecsülnék magukat a fiatalok, én nem szólok a kezük alá.

Megkönnyebbülünk. Ennyi elég. A Péter András arcán is felvillan az öröm, hiszen nagyobb szerencse nem élhetné a leányát, de úgy tesz, mintha nem is sejtene, milyen szándékkal jöttünk. Az a fő, hogy szerény házátnál tisztelhet bennünket.

— Hol a tűzlangjában marad olyan sokáig az az asszony? — mordul fel.

Anyósom természetesen kívül hallgatózik az ereszen, s a beszédünk végét várja, hogy behozza-e a bort, vagy visszavigye a zsidóhoz. Ha nem sikerül a megegyezés, akkor az, ő drága italával ne melengessük a belünket, s azzal állít be, hogy félórája keresi, tüvé tette az egész életet, de nem tudja, hová lehetett el az a leány. No csak jöjjön haza!... Erre mi aztán szedhetnők is a sátorfát.

Most azonban bennyit s azt mondja az urának, hogy éppen imádkozott Izsák zsidó, s tudhatja, hogy ilyenkor nem lehet zavarni.

A gazda az üvegre veti a szemét és megnyugszik. Azért is aggódott, hogy vájjon ad-e a zsidó bort hitelbe, de nem azért Izsák Izsák, hogy ne tudná, miért kell most a bor Péter Andráséknak.

Anyósom a perefernumos ládából kapja elő az abroszt az asztalra és szándékosan nyitva feledi a láda fedelét, hogy lássuk — szökjék ki a szemünk! — nem csórén ereszti ki a lányát a házból. Az a sok drága szötemény, változók, rend gúnyák, új csizma, s ha kell városi cipő, úri háznál sem vallana szégyent és a gerendáig felvetett ágyon is láthatjuk, hogy nem töltötte hiába az életét. Maga kezével éccaka fonta, szötte, úgy szólva a semmiből teremtette. Alig született meg Anikó, már hozzá is kezdett, mert — jól mondják a régiek: „Akkor kell már a leányt készíteni, mikor még bogos a köldöke⁴⁶. De van is Anikónak mindene tisztességesen. Sokat futott, fáradott az életben, de ha ő nem lesz, a kosz megehetette volna Péter Andrásékat. Azt csak ő s az Isten tudja, mennyit kínlódót, vonszolódott értük.

— Dehát lássanak hozzá! Tölts, András!

Péter András óvatosan csordítja a bort, hogy le ne fusson a pohár mellett, mert minden cseppjéért kár, s nem mindenki Izsák zsidó, hogy a lábvize is borból legyen.

— No! — kínálja tisztességesen.

— Hó! — tiltja le apám, mert most az ideje, hogy

előáll jón a jövetelünk céljával. Kissé megsápad az ünneptélyességtől s ha Ádám apánk úgy meg nem járja a paradicsomban az asszonnyal, most vele kezdené a leánykérést, ahogy dukál. Anyósom áhitatosan, hasára tett kézzel várja is, de apám egyszerűen csak aszondja:

— Nem is kérded, András, hogy miért jöttünk?

— Megmondjátok, ha akarjátok! — von vállat András és ő is ünnepélyesen pislog bele a poharába.

Én szemérmesen lesütöm a szememet.

Apám úgy néz körül, mintha élet-halál ura volna.

— Nem jó az embernek egyedül lenni, András!

— Nem! — bizonykodik András.

— Legénnek nehéz, leánynak veszedelmes!

— Tisztaigazad van, Ignánc!

— A mi üdönkben is úgy volt!

— Ügy!

— Most sincs másképpen.

— Nincs!

— Hát azért jöttünk, András! — könnyebbül meg apám.

— Isten hozott, Ignánc! ...

Az arcok felderülnek. Most már lenyelhetjük a bort.

Mikor eléggé megjárja a belső részünket a bor, apósom szólal meg. Rajta a sor. Ügy illik, hogy hivatalosan is összeeressen a leányával s ezután ne kujtorogjunk titokban.

— Egy kicsi baj van azonban! — hunyorog felém. Nekem illik felelni.

— No! Mi az a baj?

— Az az, — szélesedik a szája apósomnak — hogy amíg te itt velünk töltöd az időt, addig valaki elszereti a leányt.

Úgy futok ki a házból, mintha a szemem kivették volna, pedig tudom, hogy Anikó az anyja parancsára csak itt reszket kívül az ereszenben.

Hogy azután mit beszélgettek apámék, nem tudom,

mert nekem éppen elég bajom volt a lánnyal, pedig olyan boldog és büszke voltam, hogy egész testem fénylett tőle.

— Itt vagy-e, Anikó? — suttogom.

Nem szól semmit, csak vihog valahol.

— Jere ide, — csalogatom — hogy ha már nem látalak ebben a vaksetétben, legalább érezzelek!

Anikó csak nem igyekszik hozzám.

— Jöhetsz bolond, — biztatom — hiszen már egy-másnak adtak!

Erre már megszólal valahol:

— Adhattak, ha én nem megyek!

Az ő teste is piros a boldogságtól, mégis ilyet mond. Szeretem, hogy így játszik velem. Az olyan fehérnép, aki az első szóra reád dől, nem feleségnek való.

— No, ha nem jössz, akkor távozom is! — ijesztem.

— Lába hordozza, akár alá, akár fel!

— El sem búcsúzol?

— Maga jött ide. Magának kell búcsúzni!

— Hát akkor nagyot nőjj!

— Ráérek! — nyelvel vissza. — Nem úgy, mint maga.

— Legalább vezess ki az ajtón, mert az orromig se látok!

— Aki vak, az a jó férj! — kuncog. — Akkor magához megyek.

— Menj a segesvári hóhérhoz!

— Ő nem az én, a maga nyakára vágjuk!

— Az enyém elég hosszú, a tiedet kellene nyújtani.

— Így is felérem én a legényeket.

— Fel, amelyiket fel!

— Akit nem, az úgyis az ölébe vesz.

— S te ahhoz mit szólnál?

— Nem ment el az eszem, hogy olyankor szóljak.

— Te mindezt hol tanultad?

— Nem a maga térdén.

— Arra nehéz is lett volna felkönyörögnöd magadat.

— Vizes ruha való arra, nem leány.

— Az én térdemre? .. . Nem tudod te, hogy az mirevaló.

— Az arra, hogy a keresztanyja egy kicsi széken mellette ülve húsúlja egész nap.

Veszek meg a gyönyörűségtől, olyan jókat mond. Ha újra a doktor egy hétig nyomná belém a szerelemoltást, akkor se tudna ennyire menni, mint ez a süldő leányka. Játék lesz mellette az élet. Sohasem szerettem a búbanatos, lógó-fejű, keserű embereket, akiknek az orrán folyton ott lóg a szomorúság, az örökös panasz, elégedetlenség, akik minden nap egy köből nyomorúságot sírnak ki magukból. Ezzel a fehérréppel piros masnit kötünk még a halál sárga nyakára is. Hijnye de szeretem természete van! Csakazértis tovább piszkálom, hogy minél jobban kiismerjem. Úgy teszek, mintha el akarnék menni, mint aki úgysis hiába tölti itt a drága időt.

— Várjon! — állít meg. — Előbb sikoltson egyet!

— Miért sikoltsak?

— Hogy odabenn azt higgyék, hogy én sikoltottam, mikor megcsókolt. Mentse meg legalább a legénybecsületét!

Csak ártatlan gyermek mondhat ilyen kényes dolgot.

— Meg ne próbáld! — ijesztem. — Mindent elrontanál vele. Apám abba helybe felállana a székről és szó nélkül hazamenne.

Megszeppen, de látom rajta, hogy nem érti. Ha értene — amitől Isten őrizzen — én szedném a sátorfát.

— Miért menne haza Ignác bácsi? — lépik mellém bűnbánóan.

— Ő azért, — magyarázom — mert a sikoltásodból tudná, hogy nem szeretsz igazán, s pokol lenne a házasságunk. Nem ismered te apámat. Világéletemben a szememre hányná, hogy a mátkám az első csókomtól fel-sikoltotta a falut.

— És ha nem sikoltok? — ingott meg láthatóan.

— Akkor megcsókollak! — mondom melegen.

— Bizonyisten sikoltok! — feszíti nekem a karjait.

El kell engednem.

— Most már mit csináljunk? — mutatom a csüggedtet.

— Jertek be! Hol vagytok? — szól ki anyósom.

Hogy neki is most kelle közbeszűrnia az orrát!

Úgy lépünk be, mint két bűnös. Irulunk, pirulunk, szégyenkezünk. Mindenki minket néz. Kétakkora a szemük, hogy jobban lássák, mi történt köztünk. Apám még a lámpát is fennebb csavarja, úgy fürkészh. Közben rám hunyorgat.

— Te gazember! Mit csináltál a menyemmel, hogy olyan sápadt?

Máskor is szabadszájú, hátha egy csepp bor benne van.

Rosszaié pillantást vetek feléje, de az öreg nem nyugszik.

— Egy kicsi csók-maradékra engem is meghívhattatok volna!

— Vén fuzsitus! — morogja magában anyósom.

Apósom is úgy néz apámra, mintha azt mondaná: „Elhagyhatnád ezt a dolgot, Ignánc!”

„Ignánc“ azonban nem hagyja el. Anikóra néz édesen.

— Hát velem mi lesz, kicsi menyem? Engem nem csókolsz meg?

— Nem... nem illik! — pislog zavartan Anikó.

— Mi nem illik?

Anikó benn kacag a begyében, mint a gerle és nem bírja megállni, hogy ki ne bökkje:

— Nem illik, hogy az első csókot ne a jegyesemnek adjam.

— Hát ti még meg sem csókoltátok egymást? — robban ki apám. — Eltakarodjatok a szemem elől!

Most már minden mindegy. Mérgemben felkapom Anikót, s ott, ország-világ előtt akkora csókot vetek neki, hogy feldagad tőle az orcája. A kevés a sokat kívánja — ahogy mondani szokták — s ha már megízleltem, abba se akarom hagyni. Anyósom félre tartja a fejét, hogy ne is lássa, apósom lecsüggeszti a magáét, apám kacagva kitölti a maradék bort és derűsen felénk nyújtja az üveget:

— Hagyjátok már abba, s menjetek, nézzétek meg, imádkozik-e még Izsák zsidó! . . .

FURCSA állapot ez a mátkaság.

Városi legénynek könnyű, mert csak felteszi a szem-
üvegét, s telefonon átkiált a babájának, de a magamfajta
falusi legénynek ezer baja van miatta. Anikó, — ameny
nyire eleinte húzódott tőlem — most annál inkább belém
bolondult. Minden szabad percében velem akarta muto-
gatni magát. Ha a táncban soványra döcögtettem, akkor
azt kívánta, hogy valakit verjek meg s hetenkint legalább
három legényt juttassak ispotályba, hadd lássák a népek,
milyen hős legény voltam. Nem nyúltam senkihez, mert
rájöttem, hogy így akar bosszút állni azokon, akik őt
korábban észre se vették. Különben is meg volt az elég-
tetele, mert attól a pillanattól kezdve, hogy nyilvánossá
vált a mátkaságunk, minden legény neki tette a szépet.
Még Tóth Ferit, a legjobb barátomat is ott fogtam az
ablaka alatt.

— Te itt mit csinálsz? — karcolt a torkomba a fél-
tékenység.

— Szívességet teszek neked — vigyorog.

— Miféle szívességet?

— Kipróbálok, hogy hü-e a mátkád.

Olyan marha voltam, hogy még meg is köszöntem
neki.

Másnap más legényt lepek meg.

— Te itt mit csinálsz?

— Szívességet teszek neked.

— Miféle szívességet?

— Kipróbálok, hogy hü-e a mátkád.

— Jaj, hogy rogyjon rátok az ég! — bödülök fel, de mire megsújthattam volna, már el is tűnt a setéiben.

Mérgesen hazamentem, s lefeküdtem, de aludni nem tudtam, mert egyszerre belevillámlott az agyamba: Vájjon igazán hü-e a mátkám?

Egész éccaka ezzel vívódtam. Ha az ördög egyszer a szívedre lépett, egész életedben ott ég a lábanyoma, amíg bizonyosságot nem szerezted, ami nem könnyű, mert magadra vagy hagyatva és ilyen dologban saját szülőapádhoz sem fordulhatsz bizalommal. „Kellett-e szép leány?⁴⁶ — azt mondaná.

Mert szép. Igazán szép. Túlon túl is eltalálta Isten a teremtését. Ha látom, szemem, szájam kívánja, ha nem látom, még inkább kívánom. Mióta a mátkám, egészen kiteljesedett, mint a nyíló rózsza. Neki használt, nekem megártott a szerelem. Két orcám beromlott, vékony füleim előre görbültek, szemeim kicsinyek lettek, szájam kétakkora, a testem leapadt s maholnap a böjti szél is lefúj a lábamról. Nem is csoda, mert nincs percnyi pihe-nésem. Léleket se bírok venni, hogy keresztanyám rám ne essék: „Láss a dolgod után, Dani! Szerelemből nem lehet megélni. Aki meg akar házasodni, az ne tátsa a száját! Hiába vigyorogsz a földnek, hogy adjon kenyeret, ha bele nem állasz!“... Egészen elbátortalanodtam a sok riogatástól, s húzom az igát egész nap, éccaka pedig az Anikó ablaka alatt kell virrasztanom. Minél inkább apadok, apám annál inkább gyönyörködik Pennem, s csak azt búsúlja, hogy nem cserélhet velem. „Burokban születél!“ — irigyli a szerencsémét. Hiszen nem mondom, van is mit, csak ne bajlódnék mindenki velünk. A

férfiak engem ugratnak, dőfödnek, tanácsolnak, csípnek a szemükkel, a fehérnépek Anikót tanítgatják, világosítják. Ki se mehetek a kapunkon, hogy meg ne kérdezze valaki: „Te tán egér-hájjal élsz, hogy így meghíztál?” Haragudni se lehet miatta, mert tudom, hogy nem rossz szándékból teszik, nekem akarnak kedveskedni, hiszen az egész falu örvend a boldogságomnak, velem együtt viseli a mátkaságot. Aztán hát nekik is legyen valami gyönyörűségük belőle, s az örömünk is legyen közös, ha már együtt viseljük a nyomorúságot.

Minden jó volna, csak ez a vad féltékenység ne kínozna. Mindentől elvette a szájam ízét. Sokszor még azt is bánom, hogy belefogtam a házasságba, s feladtam a szabad legényei etet. Viszont Anikó nélkül élni se tudnék, úgy belém költözött ez a kecskebéka-leányka. Még a tekintetét is sajnálom mástól, s szeretném megfogni a kacagását a levegőben, hogy kárba ne menjen. Ha csak rá is gondolok, láng csap ki még az ujjaimból is ... „No Dani! — szidom sokszor magamat. — Kellett-e szerelem?⁴⁴ Álmos, nehéz a testem tőle, s úgy elgyengültem, mint a gyertyaszentelői medve. Csak a vágyakozás feketedik bennem napról-napra, míg kihasadok tőle, mint a nyári béka a négy széltől. Hej, hova lett a régi, könnyű kedvem! ...

Semmit se bánnék, csak tudnám, hogy hűséges az a leány!

Próbára tenni se merem. Egyszer azért, mert megsérteném vele, máccor azért, mert — hátha igaz, hogy amíg engem itthon esz a fene, ő azalatt legényekkel mulat. Hiába teszem fel, hogy lerázom magamról ezt a betegséget s képpel se fordulok feléje, mire a falu lecsendesedik, s az emberek szemére rácsuppen az álom, felkelek és odasettenkedem az Anikóék ablaka alá, s virradtig őrzöm a házukat. Beszólni hozzájuk nem merek, mert resteltem a bizalmatlanságomat, csak állok és a tátott szájamon át hűtöm a szívemet, bujkálok az éj titkai közt,

nehogy valaki meglásson. Ennyire süllyedtem én, Bojzás Kös Dani, a nagyeszű.

Pár napig csend volt. Már-már azt hittem, hogy sikerült ezeket a tekergő legényeket elijesztenem, s kezdtem megnyugodni. A sok éjjelezés is leütött a lábamról s álltomban a babám ablaka alatt elhajókáztam. Arra ébredtem, hogy valaki egy térdig érő olvasót akasztott a nyakamba. Úgy nézem, hogy a féleszű Gergőé, a „Zarándok“é, akinek ez az egyetlen vagyona. Nem elég a szégyen, Gergő még fel is jelentett a csendőröknél, hogy elloptam az olvasóját. Azóta se kacagott olyan jóízűt a falu.

Szégyenletemben nem mertem emberek szeme elé kerülni, s feléje se néztem Anikónak, de két napnál tovább nem bírtam megállani. A nyavalyám újra odakényyszerített az ablaka alá.

Régen elmúlt éjfél, mikor kióvakodtam a kapunkon. Csendes, halott volt az éccaka, s a házak üstöké megnyúlt a nagy setétől. Kutya se ugatott az egész faluban. Nekem való idő. Türelmetlenül siettem a házak árnyékában, de az Anikóék házatól húsz lépésre visszadöbentem. „Valaki fekszik az ablak alatt!⁴⁴ — nyilait az agyamba. Akárki, de most velem megjárja. Óvatosan kihúzok egy karót a Damokos Pálék kerítéséből. „No Mezey doktor úr! Csinálok én magának mindjárt kuncsaftot!⁴⁴ Lábujjhegyre fogtam a lépést, nehogy elriasszam a legényt. A szájam is kitátottam, hogy nagyobb legyen a csend. Sikerült. Itt állok a fejénél. Minden keserűség felgyűlt bennem s a szemem elborult. Most megfizetek, te gazember! ... Csendesesen emelem a botot. Az illető nem vesz észre semmit, vagy csak teszi magát. Az arcát nem látom, mert egy elviselt rossz kalap van a szemére húzva, testén százesztendőös zeke... „Most!“ — kiáltja valaki bennem, de a becsület mégis megfogja a kezemet. Alvó embert szégyen megütni. Soha senki le nem mosná rólam ezt a gyalázatot.

— Ébredj, hé! — hörgöm oda neki. — Mondd el az utolsó Miatyánkot!

Az ember azonban nem mozdul.

Belerúgok. Akkor se.

— Csak nem halt meg? — esik ki a bot a kezemből.

Földre hajlok, emelem a kalapot, hát a kalap alatt nincs fej.

— Hijjnye a nemjóját! Ez nem tiszta dolog!

Nyúlok a zekéhez, hát a zeke alatt nincs test.

Gyufát gyűjtök, s akkor látom, hogy a legények szalmából nekem vetették csúfságból az ágyat a szeretőm ablaka alá.

Erős természetemnek köszönhetem, hogy menten meg nem ütött a guta.

Szálanként kellett felszednem a szalmát és a patakba hánynom, hogy újabb megcsúfoltatásomnak nyoma se maradjon

A szalmának nem, de az esetnek maradt nyoma. Ma is beszélük a faluban.

Anyira elképtelenedtem, hogy már haragudni se tudtam. Apám azonban annál inkább.

— Mit cégérezteted magadat? — támadt rám. — Még az hiányzik, hogy a saját menyasszonyoddal forráztassanak le . . . Ha látni akarsz, nem tudsz bemenni a házba? Jogod van hozzá!

— Könnyű azt mondani! — panaszkodtam. — Próbáltam is.

— És?

— Mikor először mentem, a legények csináltak zsidóvecsernyét az ablak alatt s olyanokat kiáltottak be, hogy sirült le az arcám bőre. Másodszor apósom kérdezte meg hajnal felé: „Ti mikor szoktatok lefeküdni?... Harmadszor a falu két leggonoszabb kutyáját kötötték az ereszajtóhoz, hogy ne tudjak bemenni. Reggel apósom kaszával vágta el a madzagukat, hogy kijöhessenek a házból. Negyedszer ...

Nem volt kinek tovább mondani, mert apám elgondolkodott:

— Ezen a dolgon segíteni kell, ha török-szakad. Pünkösdkor esküsztek. Nem halogatjuk tovább. Most pedig menj, s aludd ki magadat!

Szót fogadtam, s két napig húztam a csendest olyan melyen, hogy keresztanyám felkötötte az államát, nehogy elveszítsem.

VAGY AZ ALVÁS után láttam másképpen a világot, vagy az esküvő napjának kitűzése tette, én is, a falu is teljesen megváltoztunk. A megtréfálások, mókázások egyszerre elmaradtak. Senki többé szalmaszálat se tett az utamba. Szinte már szégyenlettem, annyira becsültek a népek. Anikó is olyan komoly, megilletődött volt, mintha őt is két napig állandóan szentelt vízzel hintették volna. Az esküvő kitűzésével a valóságos élet útjára lépett a mi sorsunk is, s a töviskoronát maholnap ráeresztik a mi homlokunkra is, hogy hordozzuk egy életen keresztül. Nagy dolog ez, amit meg kell becsülni. Mikor a templomban is kihirdettek, Anikónak az édesanyja, nekem keresztanyám magyarázgatta, mintha szentelt só volna a nyelvin: „Mit tudjátok még ti, fiatalok, hogy mire készültök? ... Sajnos korán eljön az idő, mikor ti is megtudjátok! ... Olyan vészjóslóan ijesztett, hogy a hasam egészen elnehezült tőle. Az esperes úr is úton-útfélen oktatgatott, mintha a gyóntatószéket a zsebében hordaná. Egy-egy érzékenyebb vénasszonynak még a könny is megcsillant a szemében a láttunkra: „Jön az élet, gyermekek! Jön az élet maga!” — „Ejnye a Pilátussát az apátoknak, — bosszankodtam — hagyjatok már békét annak az életnek!” — de hiába mérgelődtem, erőnek-erejével élve akartak eltemetni, mint Könéné a kicsi fiát, aki mikor a gyógyuló álmát aludta, az anyja sikoltozni kezdett: „Jaj, hozzatok koporsót, s vigyétek ki a temetőbe!” ... Erre a

kölyök sírni s kérlelni kezdte az anyját, hogy őt ne vigyék ki a temetőbe, mert ő nincs meghalva, mire az anyja mérgesen rákiáltott: „Hallgass! Mit tudod te azt? Te még gyermek vagy!“... Ilyenformán voltam én is. Hol kacagtam, hol lázadoztam, hogy elevenen sírba dugjanak, de aztán vállat vontam:

— Ott hadd üzzék az eszüket!

Mindez nem volt elég. Az esperest úr „jegyesek oktatása“ra rendelt Anikóval együtt.

— Ennek fele se tréfa! — mondtam Anikónak, de mentünk.

Tömjénszagú volt még a lélekzete is az esperest úrnak. „Így fiaim, úgy fiaim!“... Nem mondom, szólott igaz, szép dolgokat is, de én azokat a kapujában kiválasztottam, s aszondtam Anikónak:

— Ezeket elhidd, bétartsd fehérnép! Hűséges légy, kitarts mellettem jobban-rosszban, az ablakon át se merj másra nézni, az apád mindenét, mert különben eltöröm a derekadat! Ez a magja annak, amit az esperest úr reánk kent, s ezt te mind vedd béd, mint az orvosságot, akár-milyen keserű is!

— Akkor magának mi marad? — durcáskodott Anikó.

— Nekem elég az ozsonna, s az a csepp bor, amivel az oktatás végén az esperest úr meg szokott kínálni.

— Szépen haladnak! — dícsírt az öregeknek az esperest úr.

Volt is valami igaza, mert én jobban, Anikó ájtatosabban tudta az imádságokat. Minél nagyobb lett azonban a tudásunk, annál kisebb az uzsonnaporció, pedig már kezdettem nekigömbölyödni a jó élet mellett. Hiába szidtam Anikót, hogy: „Ne tanulj, ne tudj annyit, te boldogtalan, mert kiesünk a jó életből!“ — Anikónak éles volt az esze, mint a borotva. Erre hitbéli kétségeket kezdtem támasztani, hogy nyújtsam az oktatást, de a pap kurtán-furcsán megfejtette a kétségeimet, s elvégezte raj-

tünk az utolsó simítást. Előbb elmaradt az uzsonna, azután mi.

— Készen vannak! — jelentette az esperest úr az öregeknek.

— Akkor mi következünk! — nézett jelentősen apám apósomra.

— Kendtek mire készülnek? — kérdem bizalmatlanul.

— Megtudod a maga idejében! — rejtelmeskedett apám.

— Kied se mondja meg? — fordulok apósomhoz.

— Ignánc igazítja! — húzódozott ő is. — Csak annyit mondhatok, hogy jelős, szép dolog.

— Nekem azon ott kell-e lennem? — tapogatództam.

— Ne üsd bele mindenbe az orrodát! — némított el apám. — Vedd a kalapodat s menjünk!

Az ajtóból visszaszólt apósomnak:

— Vasárnap délután, András! Ahogy megbeszéltük.

— Vasárnap délután! — bólintott András.

„Ezek mit akarhatnak?“ — tűnődtem.

— Nehogy valami bolondot csináljanak! — kullogtam apám után.

Az öreg számba se vett. Nem ér ő rá minden számárságra válaszolni.

HAMAR híre futott a faluban, hogy apám a birtokát rám íratja s Péter András is valamit átereszt a leányára, hogy ne kezdjék semmivel a fiatalok az életet. Ki helyeselte, ki nem.

Apám az összejövotelt vasárnap, vecsernye után a szövetkezeti „Nagyterűm“ben rendezte meg. Nem azért, mintha otthon nem fértünk volna el, de — a temerdek tüzít! — miért igazgatósági tag az ember, ha akkor nem használhatja a termet, mikor ilyen jeles dologban szükség van rá? Aztán hát az se árt, ha apósoméék is látják, hogy milyen szabad bójárása van akárhová, s csak fűtytyentenie kell, pap, jegyző oda mennek, hová parancsolja. A jegyző ugyan morgott valami affélét, hogy vasárnap van, s ő nem volna köteles dolgozni, de — az anyja sóhajtását neki! — vasárnap mi nem fizetjük a jegyző urat? .. . No azért! Igaz, hogy friss házias, de ráér máskor is a szép fiatal feleségével idétlenkedni. Addig ott hadd sétálgassanak a szolgabíró úrral. Hátha attól kisebb lesz az adónk. Keskeny, hosszú pantalló-ember ez a mi jegyzőnk, de érti magát, s nem kell félteni, mert később behízik a nadrágjába. Azért jegyző. Mi még idáig mindeniket meghízaltuk.

— De ne töltsük az időt hiába, tessenek helyet fog-

lalni! — rendelkezett apám. — Esperest úr ide a jegyző úr mellé, az asztalfőre, András, te ide ülsz, én szembe veled, mellettünk a tanuk: Zólya Mihály az én részemről s Damokos Pál a te részedről. Az asszonyok akárhová lehúzódnak. Ti fiatalok, álljatok az esperest úr mellé, s odaügyeljetek, mert rólatok van szó!... — Mi az? — kiált oda az ajtóban őrködő községi szolgának. — Hogy béereszthetsz-e másokat is? Akárkit! — mondja kevélyen. — Nem titok, amit csinálunk.

Néhány pillanat alatt megtelik a fél terem. Apám megvárja, míg mindenki komótosan elhelyezkedik, s akkor int az esperesnek:

— Kezdhessük!

Elvétette, mert a jegyzőnek kell kezdenie, aki pillanatig gondolkodik, hogy felálljon-e, vagy ülve maradjon. Mégis ülve marad. Az asszonyok öregje már kiszabadította a fülét a kendő alól, hogy jobban halljon. Látszik, hogy a jegyzőnek azon jár az esze, mit csinálhat most a felesége a szölgabíróval, mert vágyik el innen, mint a borjú a tavasz után, s úgy hadarja a kezében levő hivatalos írást, hogy egyik szava üti el a másikat. Éppencsak valami dereng bennem, hogy apám a 318 számú telekjegyzőkönyvben 42 és 43 helyrajzi számok alatt szereplő három katasztrális holdat és 625 négyszögölet kitevő ingatlanát, Péter András Nagyfejú, — már mint apósom — ugyané, csak a 418 számú telekjegyzőkönyvben 44 és 45 helyrajzi számok alatt írt tőszomszédos kaszálót Nyúlheverőben az én, illetve Anikó tulajdonába engedte háborítatlanul és visszavonhatatlanul.

— Ha már úgyis kiszedtétek a határkövet, hát legyen a tietek! — ünnepélyeskedik apám, de a jegyző szigorúan ránéz, hogy ne zavarja a törvényt, s tovább olvassa az írást.

Mekegphet, hadarhat azonban akármennyit, mert senki sem figyel rá. Anikó megszédül az örömtől, s hirtelenében én is kétakkora legény leszek. A népek azon-

ban meglepetten egymásra néznek, s összesúgnak, hogy elég smucigok voltak apámék. Hogy éljenek meg a fiatalok ekkoracska birtokon? Az esperest úr azonban megkopogtatja az asztalt:

— Most figyeljenek!

A jegyző orra még jobban ráhorgasodik az írásra: „Ezenkívül Bojzás Kús Ignác már most fiára Íratja minden ingó és ingatlan vagyonát. Éspedig...”

— Az egész felkelhetőséget! Még az eget is fölöt-tük! — buggyan ki apámból.

A jegyző a helyrajzi számokkal vesződik, mert kis birtoknak sok a száma. A kutya se hallgatja, hiszen mindenki tudja, miye van Bojzás Kús Ignácnak, aki a feléje áradó csodálkozástól és tisztelettől akkora lesz, hogy folyik le a székről. A gazdag Zólya Mihály az egyetlen, aki kelletlenkedik, összehúzza a szemöldökét, akinek nem tetszik ez a gyönyörűség, csavargatja a fejét, s úgy érzi, hogy figyelmeztetnie kell apámat;

— Meggondoltad-e jól, Ignác, hogy mit csinálsz? ... Az ember, amíg él, ne adjon ki semmit a kezéből! Halá-lod után is megkaphatják a fiatalok a vagyonodat. Nem viszed a sírba ... Különben te lássad! A te dolgod!

Mindenki fel van háborodva az ünneprontás miatt, s apám is csak annyit mond:

— Nem úgy neveltem a fiamat, hogy kisémmizzen!

Több szót kár vesztegetni rá. Különben még Zólya Mihály is úgy tartja, hogy ritkaság ez a nagy bizalom, s így kéne ennek lennie mindenütt, majd vállat vonva, nehéz kezekkel odakörmöli ő is a nevét az írás alá, hogy annál nagyobb foganatja legyen.

Végül feláll az esperest úr s piros hasára tett kezekkel beszélni kezd. Nem hiába, hogy a kutyát s a papot a szaváért tartják, életemben ilyen szép szavalatot nem hal-lottam. Közel se mertem menni apámhoz, úgy megdicsérte. Fene tudta eddig, hogy ilyen nagy ember. Ügy ült tőle a faszéken, mintha a világeremtésen gondolkodnék.

Hegyezte is a fülét mindenki s én már zöldet-vereset láttam a nagy figyeléstől, de az esperest úr annál jobban belemelegedett. Úgy zengett a hangja, hogy a csordából hazatérő tehének megállották az ablak alatt, hogy ők is halljanak néhány mély gondolatot s éccaka legyen miről elmélkedni. Hát hiszen kaptak is annyit, hogy alig birták haza nehéz fejüket. A jegyző úr volt az egyetlen, aki szemmeláthatólag szenvedett, mert állandóan a feleségén s a szolgabírón járt az esze. Vájjon mit csinálhatnak ők most ebben a setéiben? ... Mintha rúgó lett volna a nadrágjában, úgy szökött fel, mikor vége volt a beszédnek, de apám azt mondta:

— Kerül, amibe kerül, innen ma senki se megy el!

Ettől a perctől kezdve lett apám nagy embere a szolgabírónak. Nem is hiszem, hogy ne lettek volna meg-egyezve.

Szegény jegyző úrnak vissza kellett omlania a székre, mert már hozták is nagy kosarakban a jó boritalt, de olyan küküllőmentit, hogy még a keresztanyám is megfiatalodott tőle. Nyakaltuk is szaporán, mert a hosszú szertartás alatt nagyon megszomjajztunk. A nyolc-tizedik pohárnál a jegyző úrnak is megjött az életkedve, s azt kezdte nekem magyarázni, hogy: „Szamár ember, öcsém, aki megházasodik!”⁴⁴

— Nem mindenki a jegyző úr! — elegyedett bele apám is a társalgásba, akinek szintén aranyból volt már a bajsza.

— Értsük meg egymást, Bojzás úr! — kezdte a jegyző. — Nem rólam van szó! Az én feleségem ...

Hagytam, hogy értsék meg egymást, s Anikó mellé ültem, hogy ha már annyi ember előtt egyebet nem lehet, legalább a vállunkkal támasszuk meg egymást.

Később a fejünk is összehajlott, de akár csókolózhattunk volna nyugodtan, mert senki se ügyelített ránk, annyira el voltak foglalva az emberek egymással. Zólya Mihály verte az asztalt apósom s Damokos Pálék előtt,

hogy ő az Istennek se megy bele az ugarrendszer megváltoztatásába. Az esperest úr maga elé nézett és mosolygott, mintha az angyalát látná. A nagy zajból minduntalan kiütközött a jegyző kecske-hangja:

— Értsük meg egymást, Bojzás úr!

A fehérnépek ugyan hazaszökdöstek, de nekünk eszünk ágában sem volt mozdulni, s észre se vettük volna, hogy már éjfél van, ha az esperest úr fel nem áll, s azt nem mondja, hogy: „Hóra canonica!”

Ügyet sem vetettünk rá. Az esperes úr egyideig nézte az óráját, mintha arany tyúk azon frissen tojta volna a tenyerébe, aztán búcsúvétel, elgondolkodva kidöcögött az éccakába. A többi nép utána.

— Tiszta a levegő! — elevenedett meg a jegyző. — Bort!

Fele az ölébe folyt, ahogyan töltötte, de ő észre se vette. Kétszer-háromszor belecsuklott a pohárba, s akkor azt kiáltotta:

— Cigányt!

Hirtelen azonban elfehéredett, s panaszkodott, hogy nem mer hazamenni.

— Nem es kell! — nyugtatta meg apám.

— De nehogy azt higgyék, hogy félek a feleségemtől! — támadt ránk. — Lelövök mindenkit, aki azt hiszi!

Elő is vette a revolverét, de apám kimarkolta a kezéből.

— Hogy merted? — ugrott fel, de már a felső teste úgy járt, mint az óra ingája. Hol odaütötte a fejét az apám homlokához, hol elhajlott tőle. Végül eszébe jutott a hivatalos hatalom.

— Én téged letartóztatlak hatóság elleni erőszak miatt! ferdült rá a szája apámra.

Apám már unta.

— Dani fiam! — fordult hozzám. — Vesd ki a jegyző urat!

Nekem több eszem volt, de nem is kellett bántani a jegyző urat, mert hirtelen megjuhászkodott, mintha kísértet ülne a hátán, és maga elé révedt: „Judith! Judith!“ — mondotta kétszer is, s lábujjhegyen kitántorgott a szobából. A községi szolga utána.

Apámmal kelten maradtunk.

Az öreg rám nézett, s azt mondta kedvesen:

— Jere ide mellém Dani, édes fiam, s beszéljük meg ezt a máj szép napot!

ÜNNEP is volt, az eső is szemetelt valamicskét, de nem bírtam kivárni, míg kisírja magát az ég, valami húzott ki a mezőre, hogy számba vegyem a birtokomat. Most már az enyémet. Tudja az ördög, mi ütött belém, hiszen minden porszemét ismerem, apró gyermek korom óta kínlódom rajta és most mégis látnom kellett.

Titokban szöktem el hazuról, hogy apám ne is tudjon róla, hogy ne fájjon neki az én birtokbavételem. Igaz, hogy magaelhatározásából önként íratta rám a földjeit, de mégis valahogy úgy van, hogy amíg csak a papíron változik a név, számba se veszi az ember, de ez a belső birtokbavétel olyan, mintha elszeretném tőle, ami a világon a legkedvesebbje volt. Orcája örülne, a lelke mégis sírna rajta. Hiszen ha megmondanám, hogy hová készülök, még ő küldene; mégis... ilyen számárságokra is gondol az ember.

Járt az eszemben, hogy Anikót is hívnom kellene, de ő még maradjon. Jobb ilyenkor egyedül lenni.

A kerteken át orozkodtam ki a mezőre és alig ütött meg a csend, egészen elfogódtam. Az áldott föld nehéz szaga töltött meg mindent, a mező mozdulatlan feküdt a ködben. Fejét se bólintotta egyetlen új fűszál se. Az élet, az áldás láthatatlan jövésének bódulatában feküdt

a föld szép, barna teste. A szent pillanatokban, mikor az áhítat miatt a madár se röppen fel az ágról, s maguk a fák is némán állnak, míg lehajtott fejükre finoman ráhull a tavaszi permet az égből; az én lábaim is elzsibbadtak, fülem megcsendült és mintha valaki kiáltozott volna bennem: „Állj meg, ne mozdulj, szentségtörő!” — Én azonban mentem, haladtam, míg kicsi lett a hátam mögött a falu és oda nem értem a földemhez.

Lihegve állottam meg a szélén és egyetlen pillanattal magamba vettem az egészet: „Az enyém vagy!” ... Lehunytam szememet, kissé tán el is szédültem, s úgy lüktetett a mellem, mint a fáradt madaré hosszú repülés után.

Akkor kondult meg a harangszó a faluban. Én is, a mező is megrázkódott tőle, s az alig kibújt, ujjnyi kukorica zöld kelyhecskéjéből kicsordult a meggyült vízcsepp, mintha ezüst koronácska hullana le a fejről.

— Bújjatok csak bátran! — mosolyogtam. — Én vagyok, ne féljete!

Alig látszó, pár összesodrott, zöld levélke csak az egész, a rög mögül éppencsak fel tud pislantani az égre és mégis ő adja kenyerünket, sorsunkat. Vájjon tudja-e, hogy mától kezdve az enyém, az én gyermekem, s eszerint igazítsa a dolgát? Vájjon tudja-e?

Honnan tudná, hiszen egyszikű, apró gyermek még mindenik de már vaskos, életrevaló. Látszik, hogy korán vettem. Szépen is kikelt, a tövét maholnap meg kell támogatni a kapával, hogy vastagodjék a dereka, mint az ügyibevaló falusi leánykának. Ma még egy hangyát is alig földne be az árnyéka, de lesz ebből törökbúza, ha az időjárás kedvez neki. Lesz ebből törökbúza!

— Pü, pü, meg ne igézzetek, olyan szépek vagytok! ... Csak növögessetek!

Szellőcske suhan el az arcom mellett, s a búzavetésen végigfut a harag, mintha rossz néven vette volna, hogy vele nem bíbelődöm.

— Nono, kisasszonykák! — fenyegetem meg az ujjammal. — Nem szabad féltékenykedni, hiszen titeket is szeretlek, ti is az enyémekek vagytok! Mindjárt hozzátok megyek.

Vagy bolond, vagy gyermek vagyok, hogy ilyeneket mondok, de én nem tudom, mi van velem. Egészen ki vagyok forgatva magamból. Miért nevezem a búzaszálakat „kisasszonykák“-nak?

Mert azok. Még a természetük is tökéletesen olyan. Zöldbe Öltözött, üvegtérdű szüzcsekék, akik egész nap egymásnak sugdosnak. Félénken és sűrűn állanak egymás mellett. Velük inkább Anikó tudna beszélni. Ő a fehérnép. Rám csak huncutul felkacsintanak és lebácsiznak. Egy szeg se jó már bennük, pedig még alig arasznyiak. Szótlatlanul nézzük egymást és mosolygunk. Sok van köztük, aki a többi fölé nyurgult.

— Miféle rendtelenség ez? — jázdom a mérgeket, pedig tudom, hogy csak értünk igyekeznek, hogy életindulásunkban segíthessenek. — Nem is tudom, mivel érdemeltük meg tőletek ezt a jószágot, én kicsinyeim!

De mit nyálaskodom? Nem talál már hozzám az érzékenykedés. Az a fő, hogy ilyen vetés kevés van a határon; ha az idő kedvez neki, tíz mázsára számíthatok holdankint. Olyan tiszta, nehéz búzánk lesz, Anikó, mint az arany. Csudájukra fognak járni az emberek, meglátod. Ez a föld sohasem csal meg. Megkívánja a munkát, de meg is fizeti. Mégsem bolond ember az én apám, hogy nekünk adta. Ősszel a kaszálót is feltöröm mellette s egybe veszem az egészset, úgyis testvér vele, s most már a mienk. A mienk! ... Messzi el kell menni, hogy egyben ekkora darab földet lásson az ember. Három hold! ... Pár esztendő kell ugyan, míg egyforma erőben lesz az egész, de pihent föld, s ha jól utána látok, a felszántatlan is hamar utoléri a másikat. Apád elhanyagolta, Anikó, de szegény ember a nyulakra bízta a trágyázást. Te erről nem tehetsz, s nem is azért mondom, hogy megszóljam,

de ami igaz, az igaz, s mindenki nem lehet olyan módban, mint amilyenben mi leszünk, Anikó ... Hej, mi csoda három hold ez így egyben! Lesz is irigyünk miatta elég, de azt szokták mondani: „Adj Isten sok irigyet és kevés szánót!”

Végiggondolok mindent, a reánk váró jövődöt, elálmodozom a búza fölött és kacag, kacag bennem az öröm. Csendes szellő kél és úgy mozognak a búzaszálacskáék friss levelei, mintha repülnének. Nem bírom megállni, hogy le ne hajoljak és meg ne simogassam őket. Hiába! Az ember egész életére gyermek marad, hál-istennek!

De miafenét harangoznak olyan* hosszan? Mi lelte a papot, hogy annyit csángattat? Énekszó is hallik.

— Mi az? — nézek el a falu felé és látom, hogy Alszeg végében zászlók alatt kanyarodik a nép a mezőre. Akkor jut eszembe, hogy ma búzaszentelő van, s az a körmenet, a „prósecció“, ahogy a papunk szokta mondani. Ott van ő is. Hol legyen máshol? Ide látszik a nagy hasa. Amennyi zászló, mind kihozták a templomból, s még a mezítlábás cigánypurdé sem maradt otthon. Nagy kereszt-alja, annyi bizonyos. A vége ki se ért még a faluból. Kissé homályosan látom, mert a völgyben fekvő fehér ködben haladnak, de így még szebb látvány. Mintha nem is a földön, hanem a levegőben járnának. Aztán feldőrdül a kántor kemény hangja:

Jézus, zarándokságunknak kalauza!

Elvigyorodom, mert a csíkiak ezt így éneklik:

Jé-e-édus, zarándokságunkat hat kabala húzza!

Ne pogánykodj, Dani! — szidom meg magamat, s hirtelen lekapom a kalapomat, hogy innen távolról legalább így vegyek részt a szent menetben, s felnézek az égbe az Istenhez, mert nem tudom a szavát, hogy mit szokás ilyenkor mondani, de nem is csuda, hiszen a pap is

könyvből olvassa; — de rámutatok a vetésemre, hogy lássa az Isten, mit kell megáldania ... Vájjon megteszi-e? Vájjon a nagy világmindenségben, királyok, hercegek, hatalmas urak birtoka mellett meglátja-e ezt az én kicsi földemet? Nem traktorral szántottam, nem géppel vetettem, az igaz, de nem is kíméltem sem magamat, sem időt, sem fáradságot, hogy megadjam a módját a mi kicsiny erőnk szerint.

— Álljatok ügyesen, leikeim — mondom a búzaszálaknak —, hogy lásson a Jóisten, s Te pedig jól nézd meg, Uram, mert ez a kicsi, mindenünk! ... Számba adom Neked, Jóuram, s itt-ott valamelyik ráéró angyaloddal vigyáztasd meg, s őrizd meg tüztől, víztől, égháborútól, gonosz ember szándékától, kártól, minden bajtól! Úgy-e megteszed?

Jó hangosan mondtam, siettem is a szóval, mert ha a körmenet valamelyik földnél megállapodik, a Jóisten el lesz foglalva, s nem ér rá velem külön foglalkozni.

Odafenn már készülődnek is a körmenet fogadására, mert az eső szemerklése megszűnt, a felhők sietve a hegyek mögé futnak, s az ég kéksége már nyiladozik. A nap ugyan vak még, de percek múlva teljes fényében áll, olyan gyorsan kiborotválkozott az ég.

A körmenet megáll és az egész mezőt betölti az énekszó:

Ki a földnek bő gyümölcsét adtad, és megtartsad, irgalmazz nekünk!

Háromszor ismétlik meg és mind a háromszor emel-
tebb hangon, hogy alig fér ki az emberek száján a szó.

— Immár énekelhettek! — gondolom elégedetten,
— mert én már eligazítottam a magamét!

Isten látja a telkemet s ne rója fel bűnül az örömet, nem azért mondom, hogy másokat megfosszak az áldásától, de én már tudom a szokást, mert minden esztendőben ott vagyok a búzaszentelésen, — hogy mindig

valamelyik „nagygazda“, rendszeren a Zólya Mihály földjénél állanak meg s annak a képében szenteli meg a pap az egész határt. Zólya Mihály ilyenkor előrefut s mintha az Isten házigazdája volna, tessékeli rá a népet a kaszálójára, amit azért nem szánt fel, hogy legyen, amire búzaszentelőkor rámenjen a nép, s az emberek ne egymás vállán csudálják meg, hogy milyen vetése van. Aztán a szegény ember szeme ne legyen homályos emiatt!...

Az idén azonban úgy látszik, csuda történt, mert futott előre Zólya Mihály, integethetett, a keresztalja pillantást se vetett a híres búzájára, csak tapodta a sarat végig a tagúton:

Hogy a jelenvaló bajokban a te népedet meg tartsad, kérünk Téged, hallgass meg minket!

— Ezek hová mennek? — ütődöm meg én is, mert a zászlóvivők, kereszthordozók csak mennek, mennek, míg az út nekiütközik a hegynek és kétfelé válik: egyik fele kikanyarodik a Bércre, a másik felénk tart és bevisz az erdőbe.

Tisztán látok most már mindenkit, mert alig kőhajtásnyira vannak tőlem. A legények, lobogóvivő leányok megállanak, hogy a hegy tövében szusszanjanak, s a körmenet is beérjen, összezáruljon. Csak most látom, mekkora ez a templomi kivonulás, mert még a háromnyelű Mária-zászlót is kihozták, amin van mit emelni három legénynek. Izzadnak is alatta Tóth Feriék, nem győzik a szeretőik törülni a homlokukat, de keményen nekifeszülnek újra, s jődögelni kezdenek. Barátságosan még vigyorgnak is felém.

— Kutya legyenek, ha ezek nem az én búzához készülnek!... Mindjárt megüt a guta a meglepetéstől! Mi jutott eszébe a falunak? Mióta a világ fennáll, ekkora megtiszteltetés nem érte semmiféle pereputtyomat.

Hirtelen zavaromban azt sem tudom, mint csináltam. Feriék beszélték el később, hogy olyan lettem, mint a

sárga viasz, s elkezdtem hátrálni a prósecció elől, s ha rám nem szólnak, tán még el is futok. Azóta mondják nálunk arra, aki valamitől elveszti a fejét, hogy: „Megijedt, mint Bojzás Küs Dani Jézustól.“ . .. Hát hogy a csudába ne, mikor az egy Izsák zsidón kívül mindenki ott van, s omlik nekem.

Mire észhez térhettem volna, már el is özönlötték a kaszálót.

Engem az egyházi odaintett a föld fejéhez, s hát látom, hogy Süketes Anna néném Anikót is vezeti oda kézenfogva.,

Egymásra se mertünk pillantani, csak szégyenkezünk egymás mellett.

A kántor a mindenszentek litániáját rosszul osztotta be, mert az úton nem fogytak el a pápák, püspökök, konfessorok, arkangyalok. Böven maradt belőlük nekünk is, s amíg őket felsorolgatták, valamennyire magamhoz tértem és körülnéztem a szemem szőre alól.

Az esperest úr úgy nézett maga elé, mintha a saját hasát nyugtatná: „Ne félj, drágám, mert nem megyünk tovább!“ Mellette apám tekintélyeskedett, mint az Egyház gondnoka, s arra vigyázott, hogy csak annyit mutasson az örömeből, amennyi ilyenkor illik. Apósoméék szégyen ember létükre azt se tudták, melyik lábukra álljanak a nagy megtiszteltetéstől. A rokonság azt tárgyalta, hogy miért volna Zólya Mihály érdemesebb a Jézus látogatására, mint mi. Ideje volt, hogy a papnak egyszer már megjöjjön az esze. Természetes, hogy most „mi vagyunk soron“. A lányok a búza szebbjét válogatták, hogy friss koszorút kössenek a keresztre, zászlókra, lobogókra.

— Ne kíméljétek! — rendelkezett kevélyen bátyám, az apám testvére, Bojzás Küs Minya, a Kolontos, mintha a sajátjáról volna szó.

Apámnak megreszketett a bajsza a haragtól, de nem szólt. Most nem szólt. Eljön mindennek az ideje...

Az egész falu biztatólag minket nézett, s már kezd-

tem életmagra kapni, mint a fagyott veréb Ábrahám kebelében, mikor a pap felint, s két kezét a búzánk fölé kiterjesztve, mindenki csodájára beleéneklí a mindenszentek litániájába:

Hogy ezen, a házasság szentségére készülő két gyermekednek kenyerét megáldjad!

Mint a vihar, úgy zúgja rá az egész gyülekezet:

Kérünk Téged, hallgass meg minket!

Olyan szép, olyan szent perc volt, hogy érdemes lett volna utána mindjárt meghalni.

Elfogódottságomban nem is bírok odafigyelni a szent szertartásra. A szép mező szédül szemeim előtt, a pap könyörgését is mintha távolról hallanám, a kereszthalja homályos képbe borul előttem s néni látom, mikor a búzaszálak örömben megrázkódnak a rájuk hintett szenteltvíz érintésére, s csak arra gondolok, hogy kinek köszönhetjük ezt a nagy kitüntetést. Kinek?

Közben vége lesz a szertartásnak, mindenki emlékbúzáat szakít magának és a felkoszorúzott zászlók vissza-indulnak, a kántor friss örvendező éneket üvölt bele a levegőbe, az apró kölykek előrefutnak, az égőpiros szoknyás, galléros, kis ministránsok vágyódva néznek utánuk, s mire magamhoz térek, a kereszthalja már ott zeng az aljban, magával húzza a szemeimet, lassan kisebbedik, és az úthajlatnál eltűnik, mint az álom. Már csak az ének-szó hallik. Nem tudom, hogy Anikó mikor vészett el a kezemből, nem tudok semmit; csak arra felé feszülten hallgatom a mindinkább elhaló éneket, míg belőlem is kitör és tele torokkal én is fűjni kezdem:

Téged Isten dicsérünk, Téged urunknak vallunk!

— Te tán megbolondultál, hogy itt egymagádban bögedezel? — lépik elő nagy kacagva apám Anikóval egy bokor mellől.

— Ki volt? Ki tette ezt velünk? — tör ki belőlem.

— Én nem is tudom, — pihegi Anikó ijedten, mint» ha ő volna a hibás. — A legények, a leányok, ők indították, ahogy hallom, hogy még egyszer utoljára megtréfáljanak. Úgy-e nem haragszol?

— S a pap? — derül ki az arcom az áldott tréfára.

— Neki is tetszett — szepegi Anikó.

— S az Isten? — ijedek meg egyszerre.

— Az Isten? — ütközik meg apám is. Kissé elgondolkodik és hőttemolyan rámutat a gyönyörű vetésre: — Ez az Isten válasza!

Erre mind a hárman lehajtjuk a pusztá fejünket.

AZ ESET után pár napig mindenki tisztelt a faluban. Irigyeim elhallgattak, akkora lett a tekintélyem, hogy Izsák zsidó kontót nyitott a nevemre. Miért vakarjam az üres zsebemet, ha hébe-hóba kedvem szottyán egy déci pálinkára. Azóta urazzuk egymást.

— Isten választotta vagy, Dani! — csodálkozott még keresztanyám is, mikor meghallotta.

— Istennek nincs szüksége számárra! — róttá meg apám a hiábavaló beszédet, de keresztanyám visszatromfolta:

— Azért nem választott téged, Ignánc!

Hej, sokba került, mire megtudtam, hogy apámnak van igaza. Akkor azonban a keresztanyám pártján voltam, akinek az egészsége az utolsó hetekben meggyengült. Száraz köhögés fojtogatta, éccaka nem tudott aludni, s ha csak a kezét is felemelte, mindjárt elfáradt. Egészen összement szegény, mint a tót orgona, de nem panaszkodott. Megadással viselte a sorsát. Lehajtott fülekkel, mint a disznó az esőt.

— Egyszer csak elalszik ő is, mint az ura, — jósolta apám.

— Legalább szép halála lesz! — nyugodtam bele,

mert —, szavamat ne feledjem, a övé csakugyan szép volt.

Makkegéségesen kikísérte keresztanyámat a kapuba, ki egy kosár tojást vitt a városba, s még meghagyogatta, hogy kivel mit igazítson Udvarhelyt. Pillanatra lehúzódtott a ház előtti padra, s a rekkenő délutáni melegben elaludt. Jöttek-mentek elegen az úton, de senki fel nem költötte. Ott hadd aludjék. Ha felköltik sem veszi több hasznát a világ, mintha alszik. Nem gondolt senki semmi rosszra, pedig feltűnhetett volna, hogy a legyek rajokban szállják arcát, kezét, egész testét. Akik látták, még kacagták is. Közben hazajött a kecskéjük is a csordából. Valaki kinyitotta a kaput, de a kecske nem ment be az életre, hanem leheveredett a gazdája lábához és olyan szomorúan mekegett, hogy a szakálla reszketett bele.

— Suj edd meg a kecskét! — haragudtak a szomszédok, mert nem hagyta aludni őket a keserves mekegés. Isti Jóska ingben-gatyában kiment, s még neki is káromkodott az öregnek:

— Bújjon fel már, Nőrinc bá, s reksze be a tetves kecskét!

Nőrinc bá azonban nem mozdult.

Isti Jóska nézi közelebről, s hát látja, hogy meg van halva. Már ki is volt hülve. Olyan két rébbe meredten kellett eltemetni.

Így ne járjon keresztanyám is. Egyelőre még tesz-vesz, erőlteti a dolgot, pedig háltni jár már bele a lélek. A természete is mintha megváltozott volna Nem morcoskodik annyit, s a szemei is egészen megszelídültek. Velem szemben különösen megenyhült. Gyönyörködik bennem, bár ezzel nem sokat mondtam, mert mióta pelyhesedni kezdtem, minden fehérség gyönyörködik bennem. Már hagyogat is, mint aki érzi, hogy sietnie kell. „Így csináld, Dani fiam, úgy tedd, Dani fiam. Tégy félre minden krajcárt, mert sokba kerül az esküvő. Félesztendeig

meg lehetne abból élni, amit ilyenkor elszór az ember. Szaporátlan kötség a pénz, édes fiam!”

Ebben tiszta igazsága is van. Ha tíz pénzt keres az ember, húszat kell kiadni. Apám nem győzi elmocskolni a háztól a sok végrehajtót, adószedőt, pénztetüt. Sokszor elgondolom, hogy ha az adókat, tudjafene hányféle rovatait megszüntetnének, minden ember mennyországba kerülne, úgy kiveszne a káromkodás. Még én csillapítom apámat:

— Adja oda nekik azt a pénzt, hogy vigyék, hogy meredjenek meg tőle!

— Mi az anyád örömit adjak oda nekik, ha egy krajcár sincs a háznál? — támad rám dühösen. — Ha a bőrömet lehúzzák, akkor sincs! Ha Rótsild nekem hagyakozná a bankját, akkor sem tudnám kielégíteni az urakat, s te pedig menj a dolgodra, ne üsd bele az orrodat abba, amihez nem értesz!

— Igen, de két esztendei adóhátraléka van! — szabódik az adószedő.

— Hadd el, hogy vénüljön tovább! Nem asszony az, hogy megcsúfúljon tőle.

— Ha nem fizet, baj lesz!

— Ne búsuld te az én bajomat!

— Legalább pár krajcárral szúrja ki a kormány szemit!

— Szúrja ki a hóhér! ... Annyim sincs, amivel legalább félmisét mondassak a boldogult feleségemért.

— Kérjen kölcsön!

— Mire? Tán a te két szép szemedre? Nem tudod, hogy mindenemet a fiamra írtattam? Ami kicsi pénzem volt, akkor ittátok el a jegyző úrral együtt, hogy meredjete meg tőle!

— Akkor fizessen a fia! övé a birtok.

— A birtok igen, de az adó az enyém, nekem pedig semmim sincs!

— Van, akitől tanulj! — mondja elismeréssel az adószedő, s dolga végzetlen elmegy.

Hát ilyen nehéz apámból kiánsni a pénzt.

Ez az eset adta a gondolatot, hogy ami kicsit össze-
gyűjtögetek, azt a néhány krajcárt nem dugdosom az új
csizmám orrában, jászolban, hol, hanem apámat meg-
teszem banknak.

— Azt jól is teszed! — egyezik bele apám. — Ha
az Egyház pénzére tudok vigyázni, hogyne tudnék a
tiedre! Add csak ide, amid van, ne tagadj le egy fillért
se. Házassági alapot létesítünk belőle, amiből semmire
se szabad félvasat se elkölteni, csak házasságra.

Tetszett nekem ez a „Házassági Alap”⁴⁴. Amim volt,
mind számba adtam.

— Apád, anyád ide jöjjön! — pökdöste meg az
apám a pénzt, s eltűnt vele az első házban.

Én pénzzel soha életemben nem bántam, de apám
magyarázza, hogy a pénzt fiaztatni kell. Kevés pénz keve-
set, sok pénz sokat fiadzik. Amiből csak elveszünk, de
hozzá nem teszünk, az végülis elfogy, s más efféle igaz-
ságokat. Addig példálózott, míg végül megkérdeztem:

— Hogyan kell a pénzt fiaztatni?

— Azt bízd rám! — titkolózott. — Neked csak arra
legyen gondod, hogy minél többet tégy hozzá, semmit
belőle el ne végy. Akkor mindened lesz s soha az élet-
ben senkire nem szorulsz.

— Ha ilyen jól tudja apám, miért nem követte a
saját tanácsát?

— Azért, mert világeletemben annyi volt a dolgom,
hogy nem értem rá a pénzfiaztatásra. Egész embert kíván
az is. Csak bízzál bennem! Ha én egyszer hozzáfogok,
annyi lesz a pénzünk, hogy éccakánként felváltva kell
őriznünk. Te csak tedd azt, amit én mondok!

— Mit kell cselekednem?

— Először add ide azt a pénzt is, amit a borjúkért
kaptál! Mennyi az?

— Négyezer lej! — vallom be gyanútlanul.

— No, — mondja csalódottan apám — a Dárius kincse valamivel több volt. Azért csak add ide azt is!

Mikor előhoztam, arra volt kíváncsi, hogy eddig hol tartottam.

— Biztos helyen»

— Mondd meg már, no!

— A keresztanyám nyakában! — tréfáltam. — Tudtam, hogy apám ott nem keresi.

Meghökken, s én számár, azt hittem, hogy a tréfa lepte meg. A szeme is megvillant, de én akkor nem tulajdonítottam semmi jelentőséget neki. A mókája is elütötte a gyanúmat.

— Ki hallott effélét, hogy valaki a keresztanyjába fektesse a pénzét — kacagott.

— Ne űzze az eszét, hanem mondja meg, mit szándékszik csinálni a pénzemmel!

— Az az én dolgom!

— S mi az én dolgom?

— A tied az, hogy holnap velem jöjj a havasra!

— Oda miért?

— Oda azért, hogy potom áron megvegyük a Csintalan Gábris deszkáját, s eladjuk jó drágán.

Csintalan Gábris afféle magános, senki-semmi je-sincs, piparágó, vén fűszeres a havason, aki részben másoknak vágta a deszkát. A „raktára“ nincstelen embernek sok volt, zsidónak kevés. Akinek pedig pénze is van, annak deszkája is van és nem ér rá, hogy napokig tekeregjen a havason.

— Neked pedig az egy szerelmen kívül úgy sincs egyéb dolgod — oktatott apám. — Ha az idő így tart, kapálásig kell pár hét. Azalatt elhordhatod a deszkát a szászok közé ... Zsíros üzlet, annyit mondhatok — intett apám, mikor látta, hogy húzódozom. — Űri dolgod lesz. Csak ülsz, vagy fekszel a szekéren, s gyűjtöd az erőt a nagy lépéshez, a házassághoz. Világot is látsz. Ha eszed van, a Rikán keresztül átmegy Erdővidékre, le Kőhalmon,

Segesvár felé Medgyesig, ahol ritkán járnak a csíkiak. Az a vidék valósággal rá van éhezve a deszkára. Szinte rád erőltetik a pénzt. Mi kell több. Annyi lesz a pénzetek, hogy meggusásodtok a jólétől. Mit akarsz még?

— De Anikó! — ellenkeztem. — ... Olyan sokáig távol lenni tőle!

— Hadd el, hogy csepegjen a nyála utánad! Nem árt, ha szokik. Örökké úgysem hordozhatod a zsebedben.

Így lettem „deckás székely“.

Másnap felkínlódtunk a havasba, Csinód patakához, Csintalan Gábrishoz, aki már olyan vén ember, hogy a pipa szára elrothad a szájában, de nincs az a fiatal, aki jobban értsen a fához, tőkéhez, deckához.

Félnapig alkudoztak apámmal, míg végre létre jött a vásár.

Kifizettük az árát, felraktuk a deszkát, de akkor is fel akarta gyújtani a szekéren, mert öt krajcárt elhúznunk tőle. Mikor mégis eljöttünk, kiállott a hegyre, s amíg látott, addig átkozott. Apám jóízűen kacagta, nekem borsózott a hátam.

A lövétei vésznel azt mondta apám:

— Hó! Állj meg! Itt elválunk. Én haza megyek, te ezen s ezen az úton lehaladsz a Homoród mejjékire!

Be sem fejezhette a hagyakozást, hát látjuk, hogy a vén Csintalan egy fejszével ront ki az erdőből.

— Kied mit akar? — ütközött meg még apám is.

— Vissza a deckát! — fújja ki magából az öreg. — Ha nem adjátok meg az ötkrajcárt, vissza a deckát! Itt a tetves pénzetek!

Azzal a sok drága bángót lehányta a földre, s már fogja is a kantárszarat, hogy a lovakat visszafordítsa.

— Netene, Gábris! — csendesíti apám. — Téged mi löle, hiszen itt az öt krajcár!

Mindjárt oda is hányja neki.

— Így már más! — nyugszik meg Gábris bá. — Látom, hogy becsületes emberek vagytok.

— Mi hogyan volnánk! — bizonykodik apám.

— No, akkor forduljatok vissza, hogy cseréljük ki a deckát!

— Azt ugyanbiza miért? — lepődünk meg apámmal.

— Mert mind egy szálig likas.

Akkor látjuk, hogy míg mi az áldomást kialudtuk . apámmal, az elhúzott öt krajcár miatt az összes bogokat kiverte a deckából. Nem ért az egész hajítófát.

Ma is bámulom, hogy apám mérgében be nem hajította az oldalon.

De nem. Türelmesen visszafordította a szekeret, s még fel is ültette rá a vén Gábrist. Nekem egy látatlan pillanatban odasuttintotta: „Jól nyisd ki a szemed, s lássad, hogyan kell az effélet csinálni!”

Eléggé meregettem a szememet, de csak azt láttam, hogy olvadnak el, olyan kedvesek egymáshoz.

Az egész úton csak barátkoztak, előzékenykedtek egymással.

Én már rég lehánytam a megcsúfolt deszkát a szekérről, de nekik még akkor sem állott be a szájuk. Rám se hederítettek, mintha ott se volnék.

— Miből rakodjam? — kérdem végül is türelmetlenül.

— Amit látsz abból! — legyintett apám, mint aki ilyen kicsiségekkel nem törődik.

— Nem úgy van az, hé! — avatkozik bele a vén Gábris. — Nem engedem, hogy akármilyen limlomot feltegyetek!

Azzal még ő kezdi kiválogatni a deszka legjavát. , A végén tíz szálát még rá is adott.

Erre már apám se maradhatott alul. Előnyázott egy friss bángót, hogy a többletet kifizesse, de az öreg semmiletteképpen nem akarta elfogadni. Ne sértsük meg vele! Eléggé megadtuk így is az árát, s arra a pár szálra ő nem néz, nem akar meggazdagodni belőle, s több efféle.

Alig lehetett a zsebébe gyúrni a pénzt.

— Csak előlegnek fogadom el! Csak előlegnek! — szabadkozott.

Apám megörvendett, de nem mutatta. Egy órával ezelőtt hallani sem akart az öreg a deszkaeladásról. Úgy kellett kikönyörögni tőle ezt a szekérnyit is.

— Hát mégis ... ideadnád a többit is, Gábris? — tapogatózott apám.

— Vigyétek az egészset! — dobta el magától kévelyen a két kezét Gábris bá. — Elég, ha koporsónak valót hagytok nekem.

Azzal a nagylelkű vetélkedés újra kezdődött a két vénember közt. A végén Gábris bátyám győzött. Áron alul apámra eröltette az egész raktárt.

Engem elküldték a szekérrel, maguk leültek újabb áldomást inni.

FIFIKUS, nehéz pálya a deszkaárulás. Sok ész és még több tapasztalat szükséges hozzá, legfőképpen pedig kitanult ló, amelyik magától tudja az utat le a szászok közé, ismer minden kocsmát, fogadót, előre röhög a jó vevőnek, hallgatja az alkut és magától megindul, ha árán alul akarod elvesztegetni a drága portékát. Ilyen ló nélkül el se indulj deszka árulni, mert úgy jársz, mint én, aki szintén csak a saját fejem után mentem és még haragudtam is, mikor apám a mi két lovunkat, két borzas, szőrös hegyi gebével cserélte ki arra a pár hétre, amíg én a deszkával bíbelődöm.

— Ne pökdösd, ne útéld, — figyelmeztetett — mert két ilyen deszkaáruló ló nincs több a világon! Te csak fogadj szót nekik, s alkalmazkodjál hozzuk! Egyéb dolog ne legyen, mint felfeküdni a szénára a kóber alá! A többit eligazítják ők.

— Mondj, bolond, mondj! — gondoltam magamban s azért sem fogadtam szót, de már az első óra után kezdtem rájönni, hogy mégis van valami igaza apámnak.

Ahogy haladunk a szép erdő között, a csendes, néptelen úton, egyszercsak az én macskáim minden igaz ok nélkül megállanak.

— Gyí, ne! — biztatom őket, de nem mozdulnak,

mintha farkas volna előttük s csak az öregebb, a csábeli kacsint fel bizalmasan hozzám és a fejevetésével mutat jobbra, az ösvényre, amelyen éppen akkor bukkan elő egy ügyibevaló leány, akit fel kéne venni magam mellé a kóber alá.

— Ne vétkezz! — szidom megbotráncozva a lelkes állatot. — Nekem már mátkám van, akihez én hűséges akarok maradni.

A két ló értetlenül összenézett s szó nélkül tovább ment, de olyan lassan cammogott, mintha a világ minden terhét nekik kellene húzni ok. Később jöttem rá, hogy a ravasz két állat azt akarja, hogy a leány érjen be bennünket.

— No ti jól eláruljátok a gazdákat! — kacagtam s tovább biztattam őket.

Erre aztán megadták magukat s mivel a leány is más útra tért, kitaróan haladtak tovább.

Megeresztettem a harisnyaszíjamat, hogy teljes kényelemben legyen s szerelmes szívvel Anikóra gondoltam. Az erdő nehéz illata kissé el is bágyasztott s közben-közben el is haj ókáltam. Arra ébredek, hogy a lovak újra megállották egy szép tisztásnál, s vágyakozva nyerítenek a szép fű felé.

— Megéheztetek? — szököm le a szekérről, hogy leoldjam a kóber végéhez lepedővel odakötött szénát.

Terítem eléjük, de meg se szagolják. Friss fűre vágyanak mindenképpen.

— Ügy látszik, ti minden tilos-bűnös dolgot tudtok!

Van olyan ló, amelyik ha egyszer megkóstolta a zöld takarmányt, a száraz szénához hozzá se nyúl.

— A kutya se jár erre, ott hadd egyenek! — gondoltam s ráeresztettem őket a kaszálóra.

Mikor jó hasat raktak, maguktól állottak a rúd mellé.

Kezes két állat ez mindenképpen, — kezdettek tetezni, különösen mikor láttam, hogy milyen egyenletesen,

kitartóan, fáradhatatlanul dolgoznak. Ahol a régi úttal rövidíteni lehetett, maguktól tértek rá, ahol járhatatlan volt a régi út, hiába irányítottam rá. Egyéb teendőm nem volt, mint heverni a székéren s élvezni a fenyőszagot, nézni a hatalmas erdőket, gyönyörködni a sziklák közt leomló patakokban.

Estefelé a lovak maguktól félre kanyarodtak, ahol legszélesebb az út és újra enni kértek. Kifogtam őket, hogy becsapjam a füre, de — a hasuk mindenit — most meg mindenképpen száraz szénát akartak enni. Hiába hajhásztam, a világ sűrű kincséért sem léptek volna az idegen kaszálóra.

— Nekem nem kényeskedtek! — haragudtam meg s csakazértis rávezettem őket.

Ok igen, de én nem tudtam, hogy csendőrporyahelyen vagyunk, ahol minden érzékünkkel vigyáznunk kell a törvényre.

El is csíptek mindjárt a csendőrök. A talpamig nyilait az ijedtség, mikor megláttam őket, de már nem volt menekvés. Megszorultam, mint a recsenyédi kutya a kert közt, de szerencsére feltaláltam magam. Ha maga arany-szájú Szent János volnék, akkor sem tudnám kimagyarázni a dolgot, azért siketnémává tettem magamat.

— Hogy hívnak? — akarja írni a csendőr.

— Bú! — mutatom, hogy se nem hallok, se nem bírok beszélni.

— Hová való vagy?

— Bubu!

— Hová viszed a deszkát?

— Bububu!

Mutatják, hogy fogjam be a lovakat.

Szót kellett fogadnom.

A két csendőr közre vett s elindultunk a faluba az őrésre. Közben besötétedett. A fehér úton kívül sem ég, sem föld nem látszott. A csendőrök magukba zárkóztak, én pedig magamban átkoztam a pillanatot, mikor desz-

kát árulni indultam. Hozzá egyik baj a másikat érte. A lovak lassítani kezdtek, valósággal másztak az úton. A két csendőr káromkodott, hogy biztassam a két dögöt. Én csak visszabubuztam nekik, mire egyikük kikapta az ostort a kezemből, s végigsujtolta a lovakat, mire azok végérvényesen megállották. Az őrmester dühében kapta a puskát s az agyával rádöngített a lóra. Nagyot kondult ugyan a ló oldala, de különben semmiség egy ilyen legyintés az ekkora állatnak. Magam se akartam azért hinni a szemeimnek, mikor látom, hogy az én lovam hirtelen elszédül, meginog és földhöz üti magát. Lassan, döglötten kinyűjtözött az úton.

— No ezt megcsinálta, őrmester úr! — ordítok fel. — Lesz, amit fizessen!

A két csendőr ijedtében észre se vette, hogy ilyen hirtelen kigyógyultam a siketnémaságból.

— Én ezt nem akartam! — mekegte az őrmester s a társával együtt nekiállottak, hogy feltámasszák, lábra állítsák a döglött lovat. Szakadt meg a két román az erőlködéstől, de a lódög visszaesett a lábukra.

— Nézze, ember! — barátságoskodott végül is az őrmester. — Most az egyszer eltekintünk a mezőrendőri kihágástól, mert elég baj érte. Mi most elmegyünk s lovat küldünk a faluból, hogy a szekeret bevontassa, de erről az ütésről befogja a száját, ha jót akar!

Olyan lesújtott, búbanatos voltam, hogy jóformán azt se láttam, mikor a két csendőr eltűnt. Csak az életben maradt ló figyelte őket, de aztán az is szomorúan leeresztette a lámpását, mintha az is tudta volna, hogy erre a kirándulásra minden pénzem rámegegy, s vége a „Házassági Alap“-nak.

— No Dani! — sóhajtottam. — Kellett-e neked pénzfiaztatás?

Telt-múlt az idő és éppen arról gondolkodtam, hogy a döglött lovat a másikkal behúzatom az erdőbe és ott megnyújom, hogy legalább a húsával ne legyen

bajom, mikor látom, hogy az én „döglött“ lovam óvatosan emeli a fejét, körülnéz, belefürkészik az erdőbe, hogy lássa, elmentek-e a csendőrök. A társa kurtát nyerít neki, mire hirtelen felugrik, lerázza a port magáról és odavihog nekem, hogy mehetünk, mert nincs semmi baj.

Akkor jöttem rá, hogy ki volt tanítva az ilyen esetekre.

Soha ilyen lovat nem láttam, sem azelőtt, sem azután.

Meglepetésemben kalapot emeltem előtte.

JÁTÉK volt a deszkaárulás ezekkel a lovakkal. Jobban ismerték az összes közlekedési szabályokat, mint én s tán a vámot is megváltották volna helyettem, ha pénz van náluk. Csak felpillantottak az égre, vagy ránéztek a saját árnyékukra és tudták, hány óra. Az időt, távolságot beosztották és otthonosabban mozogtak a városokban, mint maga a polgármester. Olyan kocsmá előtt, amelyikben rossz bort mértek, meg se állottak, éccaka ők vigyáztak a pénzemre, s ha a fapiacra kiállottunk, a legfeltűnőbb helyet választották, a jó vevőt távolról megismerték, a versenytársnak már útközben eltörték a tengegyét. Az illető azt se tudta, hogy utánunk fusson-e, vagy a lerogyott szekéren segítsen. Azt az egyet azonban nem tűrték, hogy egyetlen szál deszkát is raktárba adjak, mert az szégyen és az olyan ember nem érdemli meg a jó levegőt, aki annyira élhetetlen, hogy a helyett, hogy ő diktálna a zsidóknak, kényre-kedvre kiszolgáltatja magát nekik.

Hát ilyen lovak voltak. Miniszternek való volt mind a kettő. Ha tíz esztendeig oktatnak a leghíresebb tanárok, akkor se tanultam volna ki annyira a mesterséget, mint ezekkel a lovakkal. Olyan vásárokat is csináltunk, hogy a tenyerem nehéz volt a pénztől. Apám otthon nem győzött csodálkozni.

— Te mibe léptél? — bámult az eredményen.

Olyan tekintélyem lett előtte, hogy minden hazatérésemkor a falu végén várt, mint a szolgabíró a püspököt. Jól is ment minden. Az üzlet virágzott, a Házassági Alap növegetett. Egyetlenegyszer fordult elő, hogy a pénz öt-százszal kevesebb volt.

— Nem baj! — vigasztalt apám kedvesen. — Ne félj, mert nem szólok Anikónak!

— Maga ezt honnan udja? — estem hanyatt a bámulattól

~ Mit?

— Hogy az a kúsasszonforma egész éccaka a térde-men énekelt!

— Hogy honnan tudom? — kacagott apám. — Hiszen idehallatszot, te bolond!

A lovak alig várták, hogy lássák, miképpen igazodott el ez a dolog.

A következő útunkon azonban a harmadik faluban maguktól megállották a templom előtt, hogy menjek be, s tisztázzam a lelkiismeretemet. Utána ők is könnyebben húzták a szekeret. Az én szemem is felnyílt és egész fényességében láttam Anikót.

Hiába! Az ember a pénzzel az Ördögöt ülteti a zsebébe. Tán ezért is sietett apám annyira az elszedésével. Kissé bosszantott a dolog, mert rájöttem, hogy én csak hordom haza a bángókat, apám azonban nem igyekszik a gyümölcsöztetéssel. Szóvá is tettem.

— Mikor fiadzik már az a pénz?

— Ezután!

A vén Csintalan raktára is lassankint elfogyott. Éppen az utolsó terüvel készültem az útra, de kiderült, hogy mindössze csak pár tőke hányódik Gábris bánál, s ezért haza kellett mennem, hogy a készletet kiegészítsem s Anikótól is megkérdezzem, hogy hozatnak-e valamit a városból, mert mindössze csak egy hét van pünkösdig, az esküvőnk napjáig. így is kell három-négy nap, míg haza

kerülök. Kutyafuttában tudunk csak készülni *a* menyegzőre. Anikó marasztalt is, hogy elég volt a tekergésből, ne menjek sehová; de most kell a garas, a mezei munka is beáll, s a deszkából is kell venni *a* pénzt. Belátta az igazamat, de érzékenyebben búcsúzott, mint máskor. A lovak is mintha kedvetlenebbek lettek volna.

Az utolsó utam sehogy sem indult szerencsésen.

Otthon apám azzal fogadott, hogy csendesen járjak, mert keresztanyám rosszabbul van.

— No! — döbbenek meg.

— *Ő* is készül Földvárra deszkát árulni.

Így szokták nálunk mondani arról, aki meghal. Földvár a sír, a deszka a koporsó.

— Ne maradjak itthon? — bátortalanodtam el.

— Azzal te úgysem segítesz rajta — küldött apám.

— Néhány szálát azonban a deszka szebbjiből hagyj itt. A colosokból...

Bementem a vénasszonyhoz, hogy lássam, mert az ember sohasem tudhatja a jövőt. No, csúful meggyengült. Orcája még jobban leapadt, orra meghegyesedett, száraz melle alig bírta emelgetni a piros csergét. Az esperest úr előttem lépett ki az ajtón. Akkor pedig nagy baj van, ha a pap kezd a fehérnéphez járni, s szent lesz a levegő körülötte. Ennyire azonban mégsem voltam elkészülve.

— Hát keresztanyám így van? — mondom.

— Én így! — köszöni az érdeklődést.

— Elég rosszul van!

— Én eléggé! ...

Tisztességből még ültem egyideig szó nélkül, mert mit tudjon az ember beszélgetni egy haldoklóval, s aztán felálltam:

— Már mégy? — pillant rám újból.

— Muszáj, — mondom — mert a lovak be vannak fogva s az idő telik!

Bólint, hogy igazam van.

— Ha, ha nem találkoznánk többet az életben ...
— búcsúzkodom.

Keresztanyám azonban, mintha nem is hallaná, kezd hagyogatni, hogy a pénzre jól ügyeljek, mert sok rossz ember van *a* világon.

— Bízva csak rám! — nyugtatom meg.

Az ajtóból még egyszer visszaszólított:

— Ezt a csepp herbateát idd meg, hogy ne menjen kárba! ...

10

MILYEN a fiatal? Alig húztam ki lábamat a faluból, keresztanyámat hirtelen magamban eltemettem. Koros asszony, eleget élt, volt része jóban, rosszban, minek száradjon többet a lábán, hadd menjen. Az ember sajnálni se tudja annyira az ilyen érett kalászt, mint a fiatal. A vénember már csak árnyék az életben, minden örömet elsavanyít. Keresztanyám különösen. Amire csak rá is nézett, elfeketedett, amihez hozzáért, elfonnyadt a keze alatt. Ha meghal, legalább ablakot nyithatunk az életnek.

— Gyí ne!

A lovak azonban sehogysem akartak megelevenedni. Vissza-visszanéztek a falura, mintha az ő keresztanyjuk haldokolna.

— Ne gyászoljatok! — szidtam őket.

A lovak nem, de én hamar visszazökkentem a régi kerékvágásba. Komótosan árulgattam a deszkát. Minek siessek? Úgyis hamar vége a szabad független életnek s aztán jön a mindennapi nyomorúság. Olyanokat aludtam a szekéren, hogy nem győzte sütni a nap a hasamat. Tán még ma is az úton hánykódnám, ha a deszka el nem fogy. Teljesen megfeledkeztem az időről. Mirkvásáron kérdeztem meg valami szászoktól:

— Hé, atyafiak! Milyen nap van ma?

— Freitag! — veti oda az egyik.

— Köszönöm! — mentem tovább, mert minek sejtsek ezek a szászok, hogy nem tudok németül.

Zsomboron azonban megkérdeztem egy öregebbrendű magyartól:

— Földi! Nem tudná kend megmondani, hogy mi az a „Freitag“?

— Frájtág, frájtág, — forgatja a nyelvén a zsombori a szót. — Az biza elég messze van, fiam. Kőhalmon túl. Élhetős, szép község. Valamikor fiatalkoromban jártam arra.

Alig bírtam a fejemet visszakapni a kóber alá, hogy meg ne lássa az arcomon a röhögést.

Jókedvűen kizörögtem a faluból.

Újfaluban azonban újra eszembe jutott, hogy megkérdezzem valami mezőre induló csoporttól:

— Isten áldja, emberek! Nem tudnák megmondani, hogy mi az a „Freitag“?

Az emberek egymásra néztek:

— Melyiketek tudja?

— Itt ilyen nevű nem lakik! — sajnálta az egyik, hogy nem világosíthat fel.

Soha ilyen jól nem mulattam. Valósággal játszottam a „Freitag“-gal. Kíváncsi voltam, hogy miket hallok még róla. Meg is kérdeztem minden szembejövőt.

Okládon egy dülledthasú polgár elszidott. Nem német ő, hogy minden bolondságot tudjon.

Egy leány elpirult tőle.

Egy szentpáli menyecske azt mondta, hogy ugyan ki vagyok tanulva.

A másik sajnálta, hogy az ura otthon van s nem adhat szállást.

A recsenyédiek azt tanácsolták, hogy ha jó bort akarok inni, ne menjek a zsidóhoz.

Szentmártonban a paphoz küldtek. Ha ő meg nem tudja mondani, senki sem a faluban.

Patakfalván szóba sem állottak velem.

Árvátfalván a zsidó húsz lejért akarta megmondani.

Boldogfalván visszaküldöttek Mirkvásárra. Ha ott mondták, ott bizonyosan tudják is, hogy mi az „Frájtág“.

— Tegnap volt Freitag! — világoztott fel végül is Udvarhelyt Szabó András tanár úr, akinek fát szoktam eladogatni. — Ma ünnepszombatja van. Holnap pünkösöd.

— Hijjnye az angyalát! — ijedtem meg. — Mindjárt lekésesem a saját lakodalmamról!

A lovak is mintha tudták volna, egyfuttában tették meg az utat hazáig. Mire a falu végére értünk, facsaróvíz volt mind a kettő.

— Ne siess! — intett le Isti Jóska, akivel elsőnek találkoztam. — Már ügyis késő! ... Már elvette!

— Kit? — rémülök meg.

— Keresztanyádat!

— Ki? ... Az Isten?

— Nem! ... Apád!

HÁT EZÉRT nem várt apám most az egyszer a falu végén, mint máskor. A kaput se nyitotta ki, a pénzt se kérte el mindjárt az első szavával, csak ült roskadtan, mozdulatlan a színben a faragó tőkén és fel se pillantott a jöttömre. A láttára fellobbantam, de uralkodtam magamon és hang nélkül fogtam ki, láttam el a lovakat.

Mikor minden dolgomból kifogytam, mégis megkérdeztem:

— Kied most búsúl-e, vagy csak szégyelli magát?

— Én mind a kettőt! — sóhajtott keservesen.

— Még belebolondul a nagy boldogságba! — döföttem csakazértis.

— Abba bele is lehet... Hol volt az eszem? Hol volt az eszem?

— Ha így bánja, miért vette el?

— Még te kérded? — ugrik nekem mérgesen, mint

a hörcsög. — Értetek! Miattatok kerültem ebbe a nagy bajba!

— Miattunk? — tatom szemem-számat a csudálkozástól.

— Miattatok hát! Mit nem teszen meg egy apa a gyermekéért!

— Vagy kend bolond, vagy az én eszem ment el! — szidom vissza. — Magyarázza meg a szavait!

— Most már mind magyarázhatom! — csendesedett meg ismét. — De ha tudni akarod, az úgy volt, hogy mikor elmentél hazulról, láthattad, hogy keresztanyád halálán van. Szent Péter keze már a kilincsen volt...

— Láttam.

— A pap is keresztet vetett már rá.

— Azt is tudom.

— Erre eszembe jutott, hogy keresztanyádnak házacska és két hold földje van... Minek maradjon másra?

— Nem bolond gondolat! — kezdett tetszeni az apám házassága. — S keresztanyám?

— Beleegyezett, ha feleségül veszem. „Csak azért, hogy legyen, aki legalább kikísérje a temetőbe⁴⁶ — ahogy ő mondotta. Eleinte nem akartam kötélnék állani, de apósodék is biztattak, hogy mi az a pár nap, hiszen eddig is a hátunknál élt, s kár elszalasztani a jó alkalmat.

— Igazuk volt! — hagytam jóvá én is.

— Sietni kellett, — beszéltette tovább apám — hogy még bírja aláírni az iratokat. Elé hamar papot, jegyzőt, tanukat, mielőtt a rokonok megakadályozhatnák... Az effélével sietni kell!

— És aláírta? — vágtam a szavába izgatottan.

— Még aznap, mikor te elmentél.

— Akkor szüret! — örvendtem. — Okos ember kied, apám, hogy eszébe jutott ez a dolog. Dicsérem az eszét! No ezt jól csinálta!

— Csak egy a baj! — békéit meg valamennyire apám is.

— Mi az a baj?

— Az az, hogy te ittad meg a herbateáját, s ő gyógyult meg tőle.

Kirobbant belőlem a kacagás. Mit bántam már, hogy keresztanyám meggyógyult s pár esztendővel tovább köhög. A fő az, hogy a nevünkön van földje, háza. Apám lássa, mit csinál a frissütetű menyecskéjével! Még boszszantottam is:

— Hálistennek, hogy meggyógyul! Legalább élvezhetik a mézesheteket!

Erre már apám is erőre kapott. Megvillant a szeme:

— Mi igen, de ti nem! ... Korán örvendezs!

— Miért?

— Azért, mert a ti házasságotok most elmarad.

— Nem értem! — bökkenek meg. — Miért maradna el?

— Az azért, mert most nincs rá pénz. Kellett az illetékre.

— Hogyne volna! — rekedt el a hangom. — Hát amit odaadtam apámnak?

— Az már megfiadzott. Neked földet, nekem feleséget. Nem szólhatsz egy szót se, hiszen „Házassági Alap“ volt.

Hol a guta ütött meg a méregtől, hol kacagtam.

— Az az, de nem az apámé!

— Az nem volt kikötve... Különben se szólhatsz egy szót se, mert te tanácsoltad, hogy keresztanyádba fektessem a pénzt. Neked jó, nekem rossz befektetés volt. Tízszeresére nőtt a pénzed. Mutass még egy embert, ki így meg tudta volna fiaztatni. Olyat te nem láttál.

— Bár most se látnék!

— Ezen most már nem lehet segíteni!

Olyan szomorúan mondta, úgy el volt ereszkedve, hogy a végén még én vigasztaltam.

— Ha így van, hát így van. Ne verje a fejét tovább! Még jó, hogy kifizette az illetéket. Legalább nincs bajunk

vele. Amennyi pénz az én házasságomhoz kell, annyit hamar összekerisztolunk. Valamicskét én is hoztam magammal, s itthon is maradt valami.

— Nem sok, de maradt — ismerte el apám.

— No látja? — könnyebbültem meg. — Rendben van minden. Több bút ne lássak! Adja csak ide azt a pénzt!

— Én odaadnám, — kerüli a tekintetemet apám — de most... ebben a pillanatban ... éppen most nincs nálam.

— Hát hol van?

— Az úgy volt, tudod, — restellette apám — hogy amikor a legénybúcsúról engem másnap haza hoztak . . .

— Honnan hozták haza?

— Az anyád örömeiből! — mérgelődött apám. — Hát a legénybúcsúról! Csak nekem nem szabad legénybúcsút tartani, mi? Engem a gólya költött? Nekem nem húzhatja a cigány? Csak én menjek neki minden teketória nélkül a szent házasságnak, mint a bihaj a víznek? Az édesapádtól sajnálok azt a pár krajcárt?

— Dehogy sajnálok, — csendesítettem — de két-napos legénybúcsú kissé mégis sok!

— Minél vénebb a menyasszony, annál hosszabb a legénybúcsú! — mondotta bölcsen s a nagy igazság elől meg kelle hátrálnom.

— No jó! — nyeltem egyet. — Folytassa! Ott hagyta el, hogy amikor másnap a legénybúcsúról haza hozták...
· i'

— Akkor keresztanyád, — most már mostohaanyád — álmomban kivette a pénzt a zsebemből. Halálos betegem lemászott az ágyból, s kivette.

— Jól tette! — kacagtam. — Legalább megvan a pénz.

— Az ezután válik meg.

— Nem értem! — néztem rá bután.

— Mindjárt megérted! — biztatott. — Elég-e, ha

csak annyit mondok, hogy ez a szörnyű vénasszony, amíg én aludtam, mérgében misealapítványt tett a pénzből, az én s a te bűnös lelked megmentésére.

— Elég! — törtem le, mint a nyíló virág, amelybe belesújtott az istennyila.

Egyideig ültem búsan apám mellett, míg valamenynyire leülepedik a csapás bennem, aztán felállottam s kiindultam a kapun.

— Te hová mész? — szólott utánam apám.

— Csak ide a plébános úrhoz.

— Mit akarsz? — ijedett meg apám.

— Semmit — mondtam setéten. — Csak ami kevés pénz van nálam, azt is hozzáteszem az alapítványhoz, hogy amennyi vén bolond van a világon, a nyaka mindéniknek szakadjon meg!

— Azt is jól teszed — egyezett bele apám.

Így indultam nagy szomorán a paphoz, hogy személyesen győződjem meg, mi történt a keservesen öszszegyűjtött pénzecskémmelel.

11

AZ ESPERES úr olyan örömmel fogadott, mintha tíz esztendeje nem látott volna.

— Miféle ritka szél hozott hozzám, Dani fiam?

— Ne is kérdezze, tisztelendő úr!

— Ha nem kérdem, nem mondd meg.

— Én meg, de előbb hozzon egy ollót s vágja le a bajszomat!

— Mért vágjam le a bajszodat? — mosolygott még mindig a pap.

— Azt azért, — keseredtem neki — mert be akarok állani barátnak. Be én, a Pilátusát ennek a cudar életnek! Akkora barát akarok lenni, hogy a hasamtól ne lássam a lábujjamat!

— Szép, szép, — mulatott az esperes úr — de miért akarsz „akkora”⁴⁶ barát lenni?

— Én azért, hogy még ezen a földön élvezhessem a lelkem üdvösségére tett alapítványt. Ki tudja, a másvilágon hogy lesz, mint lesz?

— Hát itt szorít a csizma? — könnyebbült meg a pap. — A földi javak bántanak?

— Hiszen éppen az a baj, — vakartam a fejemet — hogy éppen a földi javak nem akarnak bántani. Ha bán-

tanának, most nem kellene arra kérnem az esperes urat, hogy szakassza le a pénzecskémről a pecsétet.

Olyan formán tett az esperes úr, mintha azt mondaná: „Távozz, Sátán!”⁴⁴

— Azt már nem lehet!

Egészen fellobbantam.

— Mért nem lehet?

— Azért, mert a pénzedet már felterjesztettem a püspökhöz.

Pillanatig még a szó is belém szorult. Ha már a püspök megolvastatta a drága pénzemet, vége mindennek. Sehogy se akartam azonban a változhatatlanba belenyugodni. Elsötétedett minden bennem, s azt a bolondot találtam mondani, hogy inkább feleségül veszem a püspököt, de a pénzemet nem hagyom.

Nagyokat szökött a pap hasa, úgy kacagott.

— Mindjárt le is ülök s megkérem a kezét a számodra.

Mindig szeretett az esperes úr elbolondozni velem. Most is törik-szakad, meg akarta írni a levelet a püspöknek, hiába mondtam, hogy nekem bizony beretvált feleség nem kell.

Az esperes úr tovább mókázott. Én se szoktam ilyenkor otthon felejteni az eszemet. Megállj pap! Ha te úgy, én is úgy!

— Ne tegye el az írószerszámot, — villant meg az én szemem is — hanem írja!

Értette a tréfát az áldott, jó ember.

— Mit írnak, Dani fiam?

— Azt, hogy: „Ezennel lemondok az esperességről. Eccer azért, mert már olyan régóta vagyok esperes, hogy még a bolhák is megpirosodtak az övem alatt.. /

— Eddig jó! — élvezte a drága ember, Isten nyugtassa még haló poraiban is!

— Másodszor azért, — intettem, hogy ne szóljon bele — mert nagyot vétettem leghűségesebb fiam és az

Anyaszentegyház támasza, Bojzás Kös Dani ellen, amikor elfogadtam alapítványul a pénzét, s arra kérem Ekkcellenciádot, hogy a pénzét cserélje ki gazdagabb emberével s az övét postafordultával küldje vissza!

— Ez ellenmondás, ezt nem írhatom! — tiltakozol! derülten az esperes úr.

— Mi az ellenmondás?

— Magadtól is rájöhetnél — magyarázta az esperes úr. — Ha visszakered a pénzedet, nem vagy az „Egyház támasza“ s ha az „Egyház támasza“ vagy, nem kérheted vissza a pénzt.

— A teremtésit! Tiszta igaza van! — káromkodtam el magamat. — No szerusz házasság!... No szerusz Anikó! Most mit csináljak?

A pap az órájára pillantott.

— Menj ki s lásd el a lovakat, mert a szolgám nincs itthon. Közben bízzál, hátha kitalálok addig valamit.

— Bárcsak kitalálná! — fohászkodtam, míg csináltam a rázottat a lovaknak.

Hirtelen azonban megvilágosodott bennem, hogy hol a baj. Olyan hirtelen, hogy a villa is kiesett a kezemből.

Futok vissza a paphoz.

— Ilyen hamar elláttad a lovakat? — pillant fel az asztal mellől.

— A lovakat nem, de már tudom, miben hibás a tisztelendő úr!

— Miben vagyok hibás, fiam?

— Abban, hogy a házasságkötés előtt nem részeltette az én Öregeimet jegyesek-oktatásában, s nem mondta meg nekik, hogy ilyen számárságot ne csináljanak.

— Menj csak vissza a lovakhoz, Dani, — hütött le az esperes úr — mert ismét félre fogtál. A jegyesek oktatását az öregeknél már az elődöm elvégezte s tudd meg, hogy a kegyes alapítványt elfogadni nem „számárság“, hanem kötelesség. Örülöd kell, hogy egy olyan vén bünzacszó, mint apád, végre jót is cselekszik.

— Hogyan? — hebegtem. — Ez előttem új dolog! Hát apám tudtával történt az alapítványtevés? Ezt ő nekem nem mondta. Apán tette az alapítványt?

— Azt nem, csak az alapítólevelet írta alá, hogy ha már a pénz nem, legalább a dicsőség legyen az övé is ... Menj csak vissza a marhákhoz, Dani fiam! Majd kitalálunk valamit a te bajodra is.

Az egész gazdaságát számbavettem. Még azt is megolvastam, hány csecse van a tehenének, hogy legyen bőven ideje a papnak az én bajomon gondolkodni. Éppen egy kitűnő kaszafető követ tettem félre magamnak, mikor szólított:

— Megvan, Dani! Rendben van az ügyed!

— Hogyan? — futott el az öröm.

— Ügy, hogy én kölcsön adom neked azt a pénzt. Olcsón. Mondjuk négy százalékra. Esztendőn belül megfizeted. Ahogyan s amikor tudod. Megházasodhatsz, elindíthatod az életet... Ez ellen a püspök se szólhat. A kecske is jólakik, a káposzta is megmarad. Segítek rajtad. No köszönd meg szépen! Mit vigyorogsz?

— Hogyne kacagnék, — mondom — mikor az esperes úr a saját pénzemet kínálja kölcsön s még interest is kér rá.

— Tévedsz! — tiltakozott a pap. — Az a pénz már olyan, mint az elvált feleség. Csak volt a tied ... De ha nem kell, én nem erőltetem rád. Akad gazdája.

— Hogyne kéne! — ijedtem meg, hogy visszaveszi a szavát. — Csak azt nem tudom, hogyan fizetem vissza esztendőn belül. Ha marhát, vagy földet kell eladnom miatta, nem csináltam semmit. Csak ártottam magamnak.

— Igazad van! — dicsért a pap. — Eladni semmit se, csak szerezni szabad azzal a pénzzel. Ez feltétel. Ezt kikötöm ... A pénzt nem is adom a kezedhez. Amire igazán szükséged van s amit én is jónak látok, azt kifizetem, így legalább mindketten biztosak vagyunk a pénz sorsa felől. Ha valami terved, jó gondolatod van, hozzám jössz,

megtanácskozzuk s megvalósítjuk. Több szem többet lát. Az a fontos, hogy teljes bizalommal légy hozzám, hiszen javadat akarom.

Az arca még jobban kipirosodott a saját szavaitól. Ahogy ránéztem, már meg is villant bennem a jó terv. Ha jutányosán megkaphatnám tőle az egyházi birtok kezelését, búmat se mondanám. Melegiben szóvá is tettem.

Még ő örvendett, mikor kinyögtem, hogy mit akarok.

— Látod, ez okos gondolat! Beszélhetünk róla. Szeretem, hogy komoly munkával akarsz boldogulni. Én már úgyszólván öreg ember vagyok a gazdálkodáshoz. Szívesen kiadom neked a kánonika porciót... Nos, mik volnának a feltételeid?

Első meggondolatlanságomban ki is böktém, ami a szívemen feküdt, a titkos gondolatomat.

— Azt szeretném, hogy én Jöjjenek ki jobban. Valami afféle megállapodást.

— Még be is vallód, te gazember, hogy meg akarsz rövidíteni? — ütközött meg a tisztelendúr.

— Hiszen az esperes úr mondá, hogy teljes bizalommal és őszinte legyek.

— Szavamon fogtál — mulatott a jó ember. — Nem bánom. Lásd hasznát, ha túl tudsz járni az eszemen. Mik a kívánságaid?

Gyorsan tisztában voltam magammal. Jobban ismertem a papi földeket, mint maga a pap. A régi öregektől hallottam egy furfangos szerződésről, gondoltam, megpróbálkozom vele a pappal.

— Keveset kérek a munkámért — szerénykedtem. — A törökbúzából csak azt a csövet minden száznál, amit egy hótta után nőtt öreg nyúl felér.

Kissé meglepődött, de nem ellenkezett.

— Nem bánom, — egyezett bele — ha megmagyarázod, hogyan lesz neked ebből a feltételből több hasznod, mint nekem.

— Úgy, hogy az összes szépen fejlett, érett, vastag kukoricacsövek a szár alján vannak, s így az enyémekek lesznek.

— De nem éri fel azokat a nyúl.

— Dehogynem, ha nagy hompot kapálunk mindenik szár tövébe... S aztán amelyiket nem éri fel az orrával, feléri a lábával ... Meglátja, esperes úr, annyi lesz ősszel a tejes törökbúzája, hogy a disznai hasmenést kapnak tőle!

Most már csak azon töprengett, hogy mi az a „hóttá után nőtt nyúl”⁴.

— Hogyan nőhet a nyúl hóttá után?

— Az úgy, — mondom — hogy az ember a kukoricaszedés előtti napon meglövi és kitakarítja a legvénebb baknyulat s a hátsó lábainál fogva felakasztja, a fejére ráköt egy nagyobb követ s úgy hagyja, amíg megmered. El sem bírja képzelni a plébános úr, mekkorára lehet így nyújtani a nyulat. Azért nyúl, hogy nyúljon.

— Infámis gazember! — kezdtem tetszeni a papunknak. — A széna- és sarjűfeltételt azonban én határozom meg, ahogyan a faluban szokás. Minden harmadik szer lesz a tied. Rendben van?

— Rendben! — egyeztem bele. — Csak még azt tessék belevenni az írásba, hogy örömben ott s akkor és annyit táncolhatok, amennyit akarok s addig nyújtózhatom, ameddig az árnyékom ér.

— Bolondság! — vont vállat, de betöltötte a kedvet. Kissé bosszankodott, mert azt hitte, hogy megrövidítettnek érzem magamat s gúnyolódni akarok. — Mire jó ez a gyerekes feltétel?

— Az arra, — mondom — különben szénacsinaláskor megtudja, mikor látni fogja, hogy a nekem járó szerkebe kétannyi szénát táncolok bele s nem lesz olyan puhán rakva, mint a tisztelenduré. Arról is elfeledkezett, hogy estefelé, mikor az én szénámat rakjuk, a leghosz-

szabb az árnyék s olyan szélesre nyújtózhatom a rakással, ameddig az árnyékom ér.

— Jövőre megcseréljük a feltételeket! — Csak ennyit mondott komoran az esperes úr.

Az aratási porciót közmegelegedésre határoztuk meg.

— Hát a tarló? — juttattam eszébe.

— A tarlóval csinálj, amit tetszik!

— Isten fizesse! — köszöntem meg, mikor ezt a pár sort is hozzáírta.

Olyan lóherém lesz a tarlóról, hogy letörik alatta a szekér, mert a lóherét együtt vetették volt a búzával.

Minek figyelmeztessem, ha neki nem jut eszébe.

Különben mindenben szót értettünk, ami nem is volt nehéz, mert az esperes úr úgy benne volt az adakozásban, hogy még nekem kellett mérsékelnem. A tanácsai pedig aranyat értek. Nincs az a földet bűvó, százesztendő vénember, aki úgy értett volna a gazdálkodáshoz, mint ő. Úgy bánt velem, mintha édesfia volnék. Abba azonban sehogy sem ment bele, hogy egy esztendőnél többre kössük a szerződést, hiába instáltam.

— Legalább árulja el, hogy miért ilyen hajthatatlan! — kérdeztem.

— Azért fiam, mert esztendő múlva is házasodnak a legények s akad köztük olyan, aki megérdemli, hogy segítségére legyek az élet első nehéz lépésénél, mint most nálad. Ilyenkor kell kissé megtaszítani az élet szekerét... Ha minden esztendőben csak egy életet is segíték elindítani, valamicskét én is segíték az én népemen, mert ne feledd el, Dani fiam, hogy utolsó szál ingünket is oda kell adnunk egymásnak, hogy megmaradhassunk. Olyan kevesen, olyan szegények és magunkra hagyottak vagyunk ... Hát ezért nem adhatom ki neked se tovább egy esztendőnél azokat a földeket.

Ha le nem ülök, hanyatt esem a meglepetéstől. Kezdek nézni a papot, mintha sohase láttam volna az életben.

— Hijjnye a teremtésit, milyen nagy dolgot monda!...

Csak kaptattam a fejemhez, olyan furcsa lámpát gyújtott benne. Én azt nem bírom kifejezni, hogy mi ment végbe bennem, de úgy éreztem, mintha huszonnégy esztendeig hiába éltem volna a világon, hiábavalóság lett volna minden lépésem és üresek cselekedeteim, mintha csak az üres szél fújna ide-oda. Pillanatok alatt esztendőket vénültem. Ez a pap két szóval embert csinált belőlem .. . Rápillantottam, de ő komolyan félrenézett, hogy ne szégyeljem magamat előtte. Hagyta, hogy birkózzam magammal. Én pedig hol magamban restelkedtem, hol a vén papon csudálkoztam. Ezt a drága embert akartam én becsapni? . . . Hol fehér lettem, mint a fal, hogy vörös, mint a főtt rák. Még a testem is annyira ingadozott a magam bizonytalanságától, hogy az esperes úr jónak látta hozzám szólni:

— Veled mi van, Dani fiam?

— Hagyjon békén! — setétedtem el. — Akkora lator vagyok, hogy felfeshíthetnének Krisztus mellé!

— Nono! Miért?

— Azért, mert nem szóltam, hogy a búza alá az ősszel lóherét is vetettek!

— Tudtam én azt a nélkül is, Dani fiam.

— Tudta?

— Hogyne! Hiszen én adtam a magot.

Én hallgattam, ő mosolygott.

Akkor én fogtam a szerződést s darabokra téptem. Akkor ő szótlánul kezét nyújtott.

Hirtelen ő is, én is elkacagtuk magunkat.

Hiába. Mindkettőnknek ilyen bolond, jó természete van.

— Mégis a tisztelendúr járt túl az eszemen! — ismertem el boldogan. — Na, maga igazán megérdemli, hogy pap legyen!

— Menj, menj! — tolt ki az ajtón szemérmesen — s kezdjed el vikszolni a csizmádat, mert hónapután oltár elé kell állanod!

12

CIGÁNYTÓL fel a jegyzőig, mindenki el volt foglalva a házassággal. Egyedül én voltam fölösleges. Vőlegénynek nincs ilyenkor egyéb dolga, mint arra ügyelni, hogy állandóan ragyogjon az orra a boldogságtól. Az egész falu megbojduzott. Mindenki csinált valamit, csak én voltam kivert kutya. Sehol helyem nem volt. Az „első ház“-ból kiküldtek, mert ott az örömszülők, a násznagyok tárgyaltak. Keresztanyám ágyastól átvitette magát a konyhába, hogy a sütés-főzésnél mindenben rajta legyen a szeme. Oda, ha hívtak volna, se mentem volna, mert olyan volt, mintha maga a halál kormányozná a főzést. A színben, az „árnyék alatt“ Tóth Feri tanítgatja a virágos-pálcás hívogató-legényeket a versre. Dagadtra pozozta őket. Az összes galambok elköltöztek a háztól, annyit káromkodott. Az istállóban mások cicomázzák a lovakat, hogy szépen mutassanak a perefenumos szekér előtt. Ami tyúk az öldöklésből megmaradt, ijedten hallgatott az udvar végében a csihán közt. Már az úgy szokott lenni, hogy őket levetkőztetik, a menyasszonyt pedig felöltöztetik. Csak az egy hízódisznó feküdt nyugodtan az ólban, a saját hájában. Ott hadd zöldágazzák tőle a kapunkat. A csúrhöz közel sem engedtek, hogy legalább az odorba felfeküdhessen, mert frissen „hajtották“ meg

marhaganajjal. Ott lesz a nagy ebéd. Más helyen el se férne a sok nép. A „terömbe“ nem illik menni. Az urak futnak el ilyenkor hazulról. Tisztességes ember otthon állja a lakodalmát. A kútágas nyikorgott, a sütőke-mencének piros volt a szája a hevítéstől. A vén Könéné éppen harmadszor seprí ma az udvart, hogy tiszta legyen. Isti Jóska lopótökkal a borosüvegeket töltögette a juhok istállójában, hogy láb alatt ne legyen. A nevét se tudta már, olyan részeg volt. A fehérnépnek felcserep-zett a szája a sok beszéd-től. Mindenki mindent jobban akart tudni, mint a másik. A laskasírító csattogott, a búsok cserszegtek a lábasokban, a zsírgőztől rosszul lettek a legyek, de senki ki nem eresztette őket az ablakon. A koldusok a küszöbön ólálkodtak, cigánykodtak. Ha egyet kielégítettek, három jött helyette. A kutyánk csak a homlokát ráncolta, de vakkantani se mert, úgy ráijesz-tettek. Hátra-hátrasandított az ütésektől sajgó derekára. Izsák úr, a zsidó, mintabort küldött, később maga is hoz-zánk futott, de elkésett. Apámék a mintabort megitták, őt elküldték. Izsák úr azonban nem neheztelt. Több esze volt annál. Én azonban beugrottam a bikaistállóba, ne-hogy a kontómat eszébe juttassam. Végre egyedül vol-tam, mert a bika a legelőn királykodott. Sójajtásnyit se ülhettem azonban az istállóban, már kiáltották, hogy hol vagyok. Ha szem előtt voltam, az volt a baj, ha nem voltam szem előtt, ismét az volt a baj. Erre megmérge-lődtem s elmentem Anikóékhoz, hogy lássam, náluk mi-lyen világ van. Alig húztam azonban a sarkamra a kaput, anyósom omlott sírva a nyakamba. Először nyá-lasra csókolt, azután elkezdett szidni:

— Te tekergő! Mit csináltál velünk? Elraboltad egyetlen kincsünket, leszakasztottad a mi életünk drága virágát, megszorítottad öreg napjainkat. Te tekergő, te tekergő!

Alig bírtam kimenekülni az utcára. Anikónak szí-nét se láttam. Vájjon milyen lehet a sorsa szegénynek?

Az úton se volt azonban maradásom. Ki látott már olyant, hogy a vőlegény ilyenkor az utcán cellengjen? Volt is mit hallanom. A népek ünneplőben a kapuk előtt a harangszóra vártak s mindenki hajított valami tréfaszót utánam.

— Tán az eszedet keresed? — röhögött Csorba Mihók.

— Te mit vesztettél el? — kérdezte Pál Náci.

— Ha ki akarod tanólni a házasságot, fordulj csak hozzám — ajánlkozott a harmadik.

— Mitől ijedtél meg, Dani, hogy elfutottál hazulról? — vihogtak a lányok.

Az a szégyen is megesett velem, hogy talákoztam a hívogató-legényekkel s azok meghívtak a saját lakodalmamba.

Hajszolt, fáradt és álmos voltam, mert előző éccaka le se húnytam a szememet. Alig jöttem haza a legényekkel töltött hajnalozásból, az asszonyok odaállítottak sütnivaló fát aprítani, vizet hordani. A jószágot is el kellett látnom, mert hajtották a csordákat. Az istállókat se hagyhattam szertesztét, hogy megszóljanak az emberek. Ha egyikkel végeztem, más dolgot nyomtak a kezembe, s annyi időt se engedtek, hogy legalább lábon állva pillanatra behúnyhassam a szemeimet és így lopjam meg az álmot. Szemeim égtek, a fülem zúgott, az agyamban locsogott a vér, a gyomrom megpuffadt az ecetes bortól, mintha nem az enyém volna, s halványan, erőtlenül izzadtam, szédelegtem, s megtudtam volna fojtani az asszonyokat, akik bennem gyönyörködtek:

— Úgy-e boldog vagy, Dani? ... Hát még milyen boldog leszel! ...

Apám sem segíthetett rajtam, de láttam a képén, hogy szívesen odaadna tíz esztendő az életéből, hogy mostohaanyám ne legyen ezen a világon. Ki tudja, mikor lesz még ilyen fehérnéparatás a mi házunknál?

Alig ugrottam be most is a kapun, hárman is nekem estek:

— Hát te még így vagy? Hamar öltözz! Mindjárt rád harangoznak!

Pillanat alatt lerántották a hátamról az inget. Egyikük szappanozott, a másik annyi vizet töltött rám, hogy végigfutott a horgasinamon, s a csizmám szárig telt tőle. Kacagtak, vihogtak, bugyborékkoltak, sugdostak, dédelgettek, csettintettek, ette a fene őket. Tán még most is a kút előtt volnék, ha szét nem taszítom őket, s be nem menekülök a házba.

— Hová ... hová lehetne elbujdosni? — jajdultam fel, de apám csak kacagott rajtam.

Benn újra kezdődött a kálvária az öltözéssel.

Félig megfulladtam, míg apám az új gyolcsingem nyakát valahogy begombolta. A két szemem vérmesen esett ki, úgy szorította a torkomat az én öregem, s közben szidta a fehérnépeket, akik nem tudják, hogy a gyolcsot csinálás előtt be kell „avatni“, hogy ne menjen össze. A harisnya szűk volt, túlfeszés, úgy léptem benne, mintha fából volnék. Az új csizma szorított, mintha égő parázsban járnék, de kényes, de tükrös, s ilyenkor ez a fő.

— Feladni valahogy feladtam rád, de a félfalu se húzza le rólad — jósolta apám, s igaza volt, mert fertájóra alatt úgy beledagadtam a gúnyámba, hogy azt se tudtam minek hívnak.

— Kissé gyakorold magadat! — tanácsolta apám, s a szoba végébe kuporodva, hívogatott, mint a járni tanuló gyermeket az anyja: — Ide jere kicsifiam! Kapsz valamit, ha jössz! ...

Mérgemben hozzávágtam a viselő csizmámat, de ő elhajlott előle, s a csizma kiütötte az ablakot. Rám se támadhatott apám a kár miatt, mert egyszerre, mintha a csizmadobás lett volna a jel, a cigányok az udvaron rárántották a nótát.

Nézünk ki az ablakon, s hát az udvar feketéllik a

násznéptől. Híre ment, hogy még öltözöm, s hogy a cigányt se fizessük hiába, a fiatalok táncra perdültek az ott tátozó növendékleánykákkal, mert a „nagy leányok“ ilyenkor a menyasszonyháznál vannak, s készítik a legénybokrétákat szép virágból, arany pilivel, ezüst rezgővel, kujakomnyi nagyra. A tekintélyes emberek, a falu „eleje“⁶⁶ külön csoportban tárgyalt. A muzsikaszóra ugyan szigorúan felkapták a fejüket, de úgyis csak első harangszókor indulni a leányos házhoz, addig a fiatalok egyet hadd forduljanak. A tánc azonban ragadós. Pillanatnyilag — mondom — szűkiben voltak a leálynak, ezért a főző asszonyokat húzták ki a konyhából, annyi időt se engedve, hogy a felszúrt rokolyát legalább leengedjék.

— Állj félre a ablakból, mert meglátnak! — figyelmeztetett apám.

Ebben a pillanatban azonban megkondukt a harang, s mi szokás szerint, ünnepélyesen kiléptünk a házból, hogy a násznéppel az Anikóék házához induljunk a „menyasszonybúcsúzás“⁶⁶-ra.

Minden szem felém fordult, mikor megjelentem az ereszejtőben. Apám büszkén feszengett mellettem, mintha azt mondaná: — „íme az én fiam!“⁶⁶ Hirtelen azonban vissza is rántott: — „Neked mi van elől, te boldogtalan?“⁶⁶

Akkor veszem észre, hogy elfeledtem eldugni, s a térdemig lóg a harisnyaszijjam. Lesz mit emlegessen a falu egy hétig.

Szerencsére a cigány rázendített a Rákóczi-indulóra, a kölykek előre futamodtak, s méltóságosan mi is megindultunk.

Az otthon maradt néhány vénasszony szipogva, könnyezve nézett utánunk a kapuból.

APÓSOMÉK is — amennyire lehetett — tisztasággal takarták le a szegénységet. Az udvart megöntözték, a lehullott, öreg kerítésdeszkákat visszaaggatták, az

ereszt frissen földelték, fel virágozták, zöldágozták, a trágyát összetakarították, a majorságot aznap ki se eresztették, nehogy szétrúghassa. Náluk még kevesebb a férőhely, mint nálunk. Az egyetlen szobát elfoglalták a bokrétaöntő lányok, s a menyasszonydiszítók. Ezért apósom, s anyósom az istállóban öltözött. Sem egymástól, sem az otthon tartott borjazó tehéntől nem kellett magukat szégyelniük. Annak elég volt a maga terhe.

Meg se száradhatott az arcukon a mosdóvíz, a násznép már elsetétítette a szobát. Apósomat, ha nem örömapa, be se eresztik. Nagy nyögések között lehele így is csak helyet szorítani neki. Nem csoda, mert mindenki látni, hallani akarta a menyasszony búcsúzását. Hát volt is mire dülleszteni a szemet, mert azt a faluban senki úgy meg nem rendezi, mint Isti Jóska, ez a száraz, csontos, fekete, nagyeszű ember. Ezért is kértük nászragynak.

A fehérnépféle abbahelybe sírni kezdett, ahogy bekanyarodtunk szép bandaszóval az udvarra. Még a gyermekek sem mertek csintalankodni. Nagy dolgok ezek, mikor nincs helye tréfának, kacagásnak. Isti Jóska még nagyobb és még feketébb lett, a szava elrekedt az ünnepléységtől, elfogódottságtól, mikor egymással szembe állította a két násznépet, a középre Anikót, szembe vele pedig engem. Két oldalt az örömszülők, mellettük a vőfélyek, nyoszolyólányok, nép, s az anyák térdei közé simulva néhány gyertyásorrú gyermek.

Várakozás, szipogás.

Édesapám a könyökével oldalba döf, s odasúgja:

— Ne félj semmit, Dani!

Anikó is olyan, mintha mésszel öntötték volna le. Egészen más Anikó, nem az, akit ismertem. Hideg, mint a harmat, tiszta, mint a szent, szép, mint a kép és távol van tőlem, mint az idegen felhő . . . Csakugyan ezt a leányt akarom elvenni? Hiszen ennek a hímes menyasszonyi gúnyában nincs is teste, csak lelke. Megsérti még a tekintet is. Hirtelen kezdem keresni, s hát nincs bennem

szerelem, csak valami tiltó tisztelet az elérhetetlen iránt. Vájjon emberré lesz ez valamikor? ... Egyszerre belém fagyott minden érzés, mint a halott fecskébe az ének. Szeretném megérinteni kezét, arcát, hogy vájjon él-e.

Isti Jóska azonban megkezdi a kibúcsúztatást.

Csak homályosan hallom, hogy mit beszél, mert az első szavánál megkondul a fejem, mintha harangoznának benne; de látom, hogy a fejek lehajlanak, mint az érett búzakalász, a torkokat érzékenység fojtogatja, az anyák eltakarják gyermekük szemét, mintha óvni akarnák, s ez az istentelen Isti Jóska sehogy se akarja kideríteni fölötünk az eget, csak hordja rakásra a jövődő fekete boglyáját, olyan híven, olyan igazán, hogy a magunkra díszített virág is elhervad tőle. Kicsi helyre kerül az ember az ilyen beszédől, s úgy érezzük magunkat, mintha sírba eregetne le bennünket Isti Jóska, — fene a szokását. Egészen belesoványodunk az igemondásba. Különösen, mikor a menyasszony nevében kezdi köszönni a nevelést, a szülői gondozást az „énédes jóanyámnak, énédes jóapámnak“. Még apósom is, — aki különben kemény ember — úgy felbődül tőle, mintha nyúznák, anyósomnak pedig viaszszá válik a remegő szája, zokogó teste és csak Isten tartja a karjaiban, olyan esendő, erőtlen szegényke. Félig öntudatlanul halljuk, hogy másodikat harangoznak, s a kisóhajtott, forró lehelletektől ködbe ború a szoba, el-tűnik előlünk a látható világ ...

Erre Isti Jóska még érzékenyebben reszketi ki magából a menyasszony nevében:

— Elbúcsúzom tőled te drága szülői ház, melyben napvilágot láttam, ki védően borúltál fölém az élet nehéz óráiban, mikor halál, veszedelmek mentek el az ablak alatt. Isten veletek: szegényemberek asztala, szüzi leány-párnám, melynek elmondottam minden titkomat, búmat, bánatomat, örömemet... Én immár elmegyek tőletek új házamba, új sorsomba! .. Isten veled napsugár, mely reggelenként felköltöttél, kicsi tücsök a küszöb alatt, ki

éccaka beszélgettél, drága szállásom, fából való, roskadt, öreg szülém, minden kicsi porszem, búsuló virágaim, itt fészkelő' fecském, itt hagyott életem lezárt aranykönyve...

Anya, leánya egymásra borulnak. A gyümölcs még egyszer megcsókolja az öreg fát, mielőtt elhagyná. A folytonos munkában elsorvadt anyai karoknak már nagyobb az árnyéka, mint a melege, az élet forrása lassan kifogyóban, alig cseppen rá már a szívre, a test apad, készül, hogy minél kisebb koporsó kelljen majd, ha az idő betelik. A száraz nyelv a szájban azonban még egyszer kinyílik:

— Virágom! — így mondja, inkább éneklő furcsa madár-hangon.

Minden nesz elnémul, mindenki ráfigyel, mert anyósom ezekben a pillanatokban nem a Péter András igénytelen, számba is alig vett, szegény észrevétlen futkosó hangyája, kinek a vékonyságától törik el a dereka, hanem édesanya, most a legfőbb, a legnagyobb ember a világon, ki előtt e pillanatban Isten is meghajtja fejét.

— Virágom! — siratja. — Gyermekekem! Napom! Boldogságom! Kicsi fehér madaram, Anikóm! Hát mégis elrepülsz? .. Lehull immár fejünk ékessége, elvész szemünk fénye, életünk támasza. A mi jó leányunk leszakad hát tőlünk! Üres lesz a házunk, árvák, némák leszünk öreg napjainkra. Fáradt életünknek kialszik a fénye, hideg kezeinknek nincs melengetője .. . Anikóm, Anikóm, mi lesz nálad nélkül? ...

Két öregasszony is kezdi csitítgatni, vigasztalni:

— Nyugodj meg már, Trézsi, hiszen nem temetni viszik! Nem sírnod, örülnöd kellene! Holnapra el is feledd ezt a nehéz búcsúzást.

Anyósom azonban tiltakozva rázza a fejét:

— Lehet, hogy a holnap elfeledi a mát, de egy édesanya sohase a lányát.

— Hiszen az úgy van, — avatkozik bele apósom is

— de hát már többet ne keseregj, Trézsi! Mi a fenének adtad oda, ha úgy siratod?

A fehérnépek erre asszonytársuk pártjára állnak:

— Hagyd el, András! Az sírjon, aki ilyen szépen tud siratni! Ilyent ritkán hall a falu.

Én is azt tartom és szívesen elhallgatnám tovább is, de Isti Jóska int, hogy immár csináljanak valamit, mert mindjárt menni kell a templomba. Amíg azon gondolkodom, hogy mit is kéne ilyenkor csinálni, apám megelőz és közbekottyán:

— Ne sírj, Trézsi, mert nem hozzám adod férjhez a leányodat!

Nehányan kacagnak, az asszonyok levénbolondozzák az öregemet, de a szomorúság szerencsére elromlik, s a cigány a tornácon rárántja a frisset, hiába intik le, hogy még hátra van a búcsúztatás harmadik része, mikor az anya nekem hagyogat meg, hogyan becsüljem meg a lányát, legyen hűséges, kitartó társa neki, s több efféle. Anyósom már ott is fekszik a mellemen, de nem bír szóhoz jutni, hiába öleli, markolja a nyakamat. Apám azonban leválasztja rólam és magához kanyarítja:

— Juttass nekem is valamit az ölelésből, Trézsi!

Az asszonyok ismét összedugják a fejüket, hogy valamit csinálni kéne ezzel a kolontos Bojzás Kös Ignáncsal, mert még a templomban is elszólja magát.

— Mit gondolsz, Dani?

Egyetlen orvossága az apám jókedvének az volna, hogy mostohaanyámat állítsák melléje, de ő szerencsére otthon fekszik a konyhában, s én se akarom rontani a házunk becsületét ilyen tanáccsal. Azért hát csak mosolygok, s várom, hogy az Anikó sírástól dagadt szemei lohadjanak, arcúja visszakapja a rendes formáját, s az én megzavart szívem is kissé megnyugodjék.

Az udvaron azonban már úgy forog a tánc, hogy a párok egymást szájba verik a leányok szoknyájával. Minden percért kár, amit ilyenkor tánc nélkül tölt a fiatalság.

A vezető násznagy azonban sem az én szívem megnyugvását, sem a tánc végét nem várja be, mert indulni kell a templomba.

Kiáltására sorba verődik a nász nép. Legények, leányok, vőlegény, menyasszony, örömszülők, rokonság, hivatalosak, kíváncsiak, kinek hol a helye.

Pár percig várni kell az anyósomra, míg benn a féltett holmit összekapkodja, elzárja s a vén Könénének számba adja a házat:

— Jól ügyeljen mindenre, amíg mi odaleszünk!

De már jön is. Csendes és elgondolkodott, de már a régi. Hiába. Az elszállott madár után meginog az ág, de aztán csak megnyugszik az is.

A klanéta felsikolt, indulunk.

OLYAN forró a fejem, hogy a vőlegénybokréta a kalapomról a fülemre bágyad tőle, de most a magam járására kell vigyáznom, mert minden szem rajtunk van. Amerre elhaladunk a falu közt, az ablakok megtelnek, a vének a kapu elé csoszognak, s még a nagybeteg is lelépik ilyenkor, hogy legalább egy pillantást vessen utánunk.

Az érdeklődésre még jobban kihúzom magam, s csak néha pillantok le, hogy Anikó ott jön-e mellettem.

Gyönyörű menet, az bizonyos és szinte sajnálom, mikor a cinterembe érünk, s a muzsikaszóba beledöndül a beharangszó.

A cigányok elteszik a szerszámot, mert most az Isten muzsikája következik. Úgy is van. El se hal a harangzúgás, — a torony még reszket tőle — de a kántor már mind a tíz ujjával rágörbül az orgonára, tapodja, rángatja a dugókat, s mindenképpen megadja a módját.

— Fizetésemelést akar, — suttintja meg apám — azért tesz ki ennyire magáért a kurátor fiának esküvőjén,

de abból nem lesz semmi, pedig csak egy szavamba kerülne...

Szegény kántor még az árvátfalvi kesergő't is elgongolná az apám „egy szaváért”⁶⁴, mert hat gyermeke van, s egy elhasznált, keserű felesége; de most hagyjuk a kántor úrkat, mert a temérdek nép már beözönlött a templomba, a gyertyák lobognak az oltáron, taszterekben, s az esperes úr az előre tartott kehellyel kifutott a sekrestyéből.

Az orgona megcsendesedik, kezdődik a mise.

Akik máskor is aludni szoktak, ráhajtják fejüket a padra. A „Bemegyek szent templomodba”⁶⁶ felszakad a torokból, népet, papot elfogja az áhitat. Mária mosolyog, mert Anikó felnézett rá, én pedig kezdem számba venni magamat, hogy mire is készülök tulajdonképpen. Gondolkodni azonban nem tudok, mert minduntalan a szemembe ütközik a körirat a szentély falán:

A SZERETET SZAVA
A LEGNAGYOBB A VILÁGON

Én is csak azt mondom rá magamban, mint a világ:

— Ha az, annyi! — de mindjárt a világ helyett is elszégyenlem magam.

Nehéz azonban alázatosnak lenni olyankor, mikor látja az ember, hogy az egész intelligencia eljött az esküvőmre. A fiatal tanító urak azonban inkább Anikót nézik, a kisasszonyok azonban bennem gyönyörködnek, hiába húzza össze a szemöldökét fölöttük Szent Péter a kulcsokkal. A szolgabíró úr ide is elkísérte a jegyzőné, de senki se meri észrevenni. A jegyző úr ezalatt marhaleveleket állít ki a község házában a kacai vásárra. Jobb is, hogy otthon maradt, legalább zsidó létére nem véti el a keresztvetést, mint a felesége. Nagy az Isten türelme, hát hagyjuk mi is békében őket. Az egy patikárius úrék azok, akiknek szívből örvend mindenki. Áldott, jó népek. Az orvosságuk ugyan drágácska, de ki vesz falun orvosságot?

„A szeretet szava a legnagyobb a világon!“ — ötlük újra a szemembe és most már én is lehajtom a fejemet, hogy behozzam, amit elmulasztottam, de nem kell, mert Anikó helyettem is elmondotta az imádságot. Hunyorítok magamnak, mert jó tudni, hogy ilyen imádságos lesz a feleségem. Aki imádságos, az nem mer vétkezni, aki pedig nem mer vétkezni, az a hűséges feleség. Nem árt ez a szent lakat a szívéen, mert nem vagyok olyan bolond, hogy azt higgyem: rajtam kívül nincs más férfi a világon.

Anikó felől tehát nyugodt vagyok, reám pedig vigyázzon Anikó. Az a múltkori eset a kisasszonnyal a térdemen...

— Curukk hé! — térítem jó útra idejében magamat, mert eszembe jut, hogy ha valamikor az életben, hát most kell megőriznem a lelkem tisztaságát.

Mégis meg kellett volna mondanom Anikónak, hogy mi történt akkor a *Fehér Bárány-ban*. Én eddig szólottam is volna, de apám rámförmedt, hogy: — „Ne légy olyan marha, Dani! Jobb, ha az asszony az effélékről nem tud..“ Mások viszont azt példázgatják, hogy a házastársak közt ne legyen titok. Most mit csináljak? Hiszen eléggé ártatlan dolog az egész, mégis viszket a lelkem tőle.

— Én mégis megmondom! — határozok, de a pap éppen kifordul, hogy: — Dominusz vobiszkum! — a kántor pedig olyan biztosan vágja rá a feleletet, mintha anyanyelve volna a latin. Én visszarettenek, s a vallomás elmarad.

De csak egyidőre. Később egymás mellett térdepelve, mégis megsugdostam Anikónak, hogy mi történt, s vártam izgatottan, hogy mi lesz.

Az orgona szólott, Anikó azonban nem szólott, de elsápadt és szemmel láthatólag megrendült. Már azt hittem, hogy mindjárt felugrik és faképnél hágy. Vigasztalni se mertem, de nem is volt rá idő, mert éppen csendítettek az oltárnál, s minden elnémult az áhítatban, csak a harang kongott.

A felséges pillanat azonban elmúlt, s az ének ismét felszáryalt.

Már-már azt hittem, hogy Anikó is elfeledte az én botlásomat, de egy óvatlan pillanatban int a szemével, hogy hajoljak közelebb.

— Most jön a vég! — tartom közelebb a fületem.

— Hogy tudott... hogy tudott — buggyan fel az ártatlan leánkából — ... hogy tudott ötszáz lejt ilyen dologra kihajítani! Ötszáz lejt! .. .

Ha nem a templomban vagyunk, a karjaimba kapom, s összecsókolom. Hogy mégis kiadjam az örömet, elkezdtem énekelni, ahogy a torkomon kifért, apám azonban nem vette figyelembe, hogy aki szépen énekel, az kétszer imádkozik, hanem megrúgta a horgasinamat:

— Mit bögedezel? Nem vagy te kántor!

A jegyeseknek ugyanis szerényen és némán kell várniok, míg oltár elé állhatnak.

Végre az a pillanat is elkövetkezett.

A félszemű sekrestyés és harangozó, akit „Tömjén Mózsi“-nak csúfolnak a faluban, int, hogy: — „Mozogjatok az oltár elé!⁴⁶ — s a helyére igazgat mindenkit. Hangosan beszél, mert nagyot hall, öreg is, mintha ő volna a templom nagyapja. A keze sárga, ráncos, szinte szüette, mintha valamelyik szenttől kérte volna kölcsön. Különbben nem székely, valamikor tót volt az istenadta, aki megúnta a drótozást, s ötven esztendővel ezelőtt itt ragadt a faluban, az akkori papnál. Most is „királynak mondja a királyt, s „Tani“-nak a Danit. Egész életében nem kapott tüdőgyulladást a dologtól, de templomdenevémekek megfelel.

— Csak bátrán, bátrán, Tani! — biztat kedvesen és jelt ad az esperes úrnak, hogy kezdheti.

Hátul sokan a padokra állanak, hogy jobban lássanak. Mindenki arra kíváncsi, hogyan mondjuk el az esküt.

Kissé reszket ugyan a belső részem, de annál kemé-

nyebben nekiszánom magam, s mikor azt kérdi tőlem a pap, hogy szeretem-e a kezemen levő tisztességes személyt, büszkén vágom ki:

— Én-e? ... Én hogyan szeretném!

— Akarod-e házastársul venni? — nyeli le a pap az első feleletemet.

— Én-e? ... Én hogyan akarnám!

Mindenkinek tetszik a kemény hangom. Csak Töm-jén Mózsi int, hogy elvéettem, hogy: — „Szamár vagy, Tani!“

Nem tudok azonban rá is figyelni, mert a kicsid-ujjam hegyén kell őriznem az Anikó gyűrűjét, amit a pap az én ujjamra húzott, Anikó pedig az enyémet tartja a másik kezével, hogy el ne veszítse. Titokban azonban megcseréljük, s ettől megkönnyebbülünk.

Az eskütételre kerül a sor. Az esperes úr azonban most nem engedi, hogy a saját fejem után menjek.

— Mondd utánam, fiam! — és én megjuhászodva utána mondom: — „Én Bojzás Kűs Dani... esküszöm az élő Istenre .. Szentháromságra ... hogy ezen kezemen levő tisztességes személyt szeretem .. szeretvén, házastársul veszem .. soha el nem hagyom .. holtomiglan, holtáiglan“ ...

Lehet, hogy még egyebet is mondtam, de én csak a nagyfára emlékszem, mert azután is szorongtam, míg Anikó is átesett az esküvésen. Időnk se volt arra gondolni, hogy mire esküszünk, s csak arra vigyáztunk, hogy el ne vétsük a mondanivalót. Mind a kettőnk keze remegett, mikor a pap a stólával összekötötte.

Mikor készen volt, szerettem volna nagyot rikoltani, hogy a szorultság kijöjjön belőlem, de az esperes úr neki vetette a hátát az oltárnak, s elkezdett jóságosan beszélni.

Hálásan néztünk fel rá Anikóval együtt, mert azalatt legalább valamennyire magunkhoz térhettünk, s nem kellett mindjárt az egész faluval szembe nézni.

Az esperes úr pedig beszélt, beszélt. .. Ha mindaz

a sok áldás, amit ránk ruházott, bételjesednék, időm se volna Anikóval bővebben foglalkozni, olyan búcsú járó hely lenne a házunk, s mind a kettőnknek fogadalmi gyertyát ragasztanának a csóré térdünkre.

Az esperes úrnak már párolgott a dereka az izzadságtól, az én lábamban hangyák zszibongtak, a nép sóbálványá merevedett a fáradtságtól, a szű várt egyideig, de aztán újra örölni kezdte a templomi fanémüt; — de az esperes úr beszélt... beszélt...

Szerencsére Tóth Feri a cigányt az ajtóba állította, s a nagy bandaszóval elnyomatta a szavát.

VANNAK dolgok, miket akkor sem tudsz tiszta tökéletességgel megfejtetni, mikor már a kortól megsárgul a harisnyaposztó a lábad közt. Én is azon töprengtem hazafelé, hogy: Miben áll az, hogy házastársak vagyunk, hiszen Anikó ugyanaz az Anikó, én sem változtam, s a kedvünkért nem esett ki a világ feneke, ahogy homályosan képzeltem. Lehet, hogy ezután jön meg a házasság íze-méze. Lehet.

Egyelőre mereven ülünk Anikóéknál az ebédnél, s hallgatjuk a verseket, amikkel az ételeket kínálgatják. A férfiak harmadszor eresztik meg a harisnyaszíjját, a fehérszék szájig ették-itták magukat; csak mi, az új pár kételenkedtünk a terített asztal mellett. Tréfaszó, csintalanság járja, az arcok kipirúlnak. Mindenki kivette részét a jóból, én pedig idegenül nézem őket, mint Ábrahám az unokáit. Tűrnünk kell a nagy ünnepeltetést. Minden zsebem tele van jókívánságokkal, „szép beszéd“-del. Még a jegyző úr is mekegett pár szót, aki a szolgabíró úrral éppen csak „beütötte magát“. Az egyetlen kántor úr nem szólott egy szót se. Minél többet ivott, annál szomorúbb volt, mintha a koldulást tanulná egész életére. Ne szóljuk meg a kántor urat mégse, mert a többi is kivette a részét az italból. Én azonban csak nyalogattam a pohá-

rat, hogy úgy ne járjak, mint Mókus Káruj, aki a Sóvidékről hozott feleséget. A násznép csak itthon vette észre, hogy Kárujt ott felejtették a leányos háznál. Édesdeden aludt a szénában. Van amiről nevezetes legyen egész életére. Nem szeretném örökölni a hírét.

Az igazi lakzi különben is nálunk lesz a csűrben. Ez a pár falat itt Anikóéknál csak „szájboszontó“, éppen csak az időt töltjük vele tova délután négy-öt óráig, mikor visszük a perefernumot, s vacsora után kezdődik a tánc. A fiatalság erre tartogatja magát. Ezután kell megmutatniok, hogy mit tudnak, mert a perefernum-vivés a lakodalom egyik legnevezetesebb eseménye, amelyet a legények rendeznek meg. Tóth Feri el is hunyorgatja őket az asztaltól, mert még sok teendő várt rájuk. Minden szekér elé hat pár ökröt kell befogni, s megegyeszer összejáratni őket, hogy szét ne húzzanak. A „rittentetek“ ostorába is most fonják be a lányok a selyemcsapót, kinek-kinek a saját szeretője. Az ostor fülére piros bojtot kötnek, s a kétöles, nyolcágú ostort így akasztják a legény vállára. Hej, szép dolog ez! Friss házas vagyok, s még nedves a szenteltvíztől, de most is belesajdul a szívem, mikor látom őket páronkint eltűnni.

Az efféle szamárságokra nekem már nem szabad gondolom. Beléptem a házasemberek sorába, s a szerint kell magamat alkalmaznom. Anikót az asszonyok elsugdossák mellőlem, s nem mehetek utána legalább futó ölelésre, hanem hallgatnom kelle a tekintélyes emberek véleményét a falu és a világ életének folyásáról. Éppen akkor füleltem oda, mikor Bokor Dénes aszondja:

— ... Mégis elvesztettük az országot. Ezért kezet foghattam háromszor a királlyal... Táj világ! — mondom a főhadnagy úrnak, s azzal hazajöttem.

A többiek meg se hallják, miket beszél Bokor Dénes. Minden alkalommal elmondja, hogyan jött haza a Doberdóról. Jobb lett volna neki is, a családjának is, ha örökre ott marad. Legalább nem herdálná el mindenét. Szegényt

megette a háború. Most is elhúzódnak mellőle, de ő tovább beszél a pohárnak.

Közben a délután megöregszik, a nap is fáradt, s a tyúkok csendesen maguk elé néznek. Megpilledtiink kissé mindannyian, s elfogyott a beszélni való. Még apám is elszótlanodott. Úgy ülnek apósommal egymás mellett, mintha már bánnák, hogy rokonságba keveredtek.

Egyszerre azonban felélénkül minden, mert a kapun befordulnak a perefemum vivő szekerek. Szempillantás alatt rakják, kötözik fel rájuk a bútorokat, ágyat, székeket, kanapét, tulipános ládát, almáriumot, ágynéműt, mindent, ami Péter Andrásék módjából kitellett. Megrántja ugyan a nyakukat az adósság, de nem szólhatja meg senki, hogy csórén eresztették férjhez a leányukat, s tele sírhatja az egér-likat az üres házban.

A cigányok kiszorulnak az útra, hirtelen úgy megretelnek néppel az udvar.

— Indulás! — adja ki Isti Jóska a parancsot.

Minket Anikóval lószekéren hordoznak meg. Sokat nem lehet teketóriázni, mert a fiatal Kézdi Mihály alig bírja tartani a szekér elé fogott, két ijedező csikót.

— Csak valami szerencsétlenség ne történjék! — ijedezik mellettem Anikó.

— Ne félj, amíg engem látsz!

A banda felzendül, a menet elindul. Elől a muzsikások, utánuk sorokban az összeölelkezett, daloló legények, a mi szekerünk előtt a selyemostorosok. Minket követnek a pereiernumos szekerek, a piroskendős, ritkaszép ökrökkel. Rajtuk, — már mint a szekereken — a nászágy őrzői, néhány asszony hu j jogát. Apámék, apósoméék külön szekéren komolykodnak.

A falun végig fut a hír: — „Hozzák Péter Anikót!”⁴⁴

Erre még Bodor Adám úr, a vén nyugdíjas jegyző is kiáll a kapuba, mintha a mellére fityegő gusáját árulná.

Lépésben haladunk. Ha a zeneszó és ének szűnik, az ostoros legények olyan rittygetést visznek végbe, hogy

sárga füstöt vet tőle a selyem csapó. A lovak a szekerek előtt remegnek, ágaskodnak borzadózó szemekkel, s csak az ökrök állanak ezeresztendős nyugalommal, míg tovább indítják őket.

— Szép perefernumot visznek! — adják szájról-szájra és mind többen csatlakoznak a menethez, hogy ezzel is megtiszteljenek bennünket.

Még Izsák, a zsidó is barátságosan int utánunk a sapkájával. Hogyne, mikor az ő pálinkásüvegeit emelgetik a legények.

A kapunk előtt megáll a menet, amíg egy sor táncot leraknak a fiatalok, az András Balázsék elsütik a mozsár-ágyút. (Száz lejt fizettek az őrmesternek, hogy megengedje.)

Az ágyúlovéstől kétakkorára nő a szívünk.

Hej, mégis szép az élet!... Még most is káprázik a szemem, ha erre a napra gondolok.

Egészen újra születünk. A fiatalok szeme csillog a táncról és integetve marasztalják a napot az égen, hogy ő is lásson valamit.

— Helyet, helyet! — tágítják a csűr előtt a helvet, s a hátrálok rálépnak a zajtól, ezeridegenektől, kifordult világtól elbódogtalanodott kutya lábára.

— Ujuiuj! — szélesedik az apám kedve is, de hirtelen elnémúl, mert két asszony a hónaljánál fogva akkor vezeti ki keresztanyámat a vendégségbe. Azt a két könnyecppet odabenn is kiejthette volna elmúlt élete fölött.

Apám egy lovat adna most valami jó, háromnapos altatóért, de nem kell, mert keresztanyám csak a menyasszonytáncot nézi végig, s ismét visszaviteti magát. Csak később üzent ki apámnak, hogy a menyasszonytáncból összegyűlt pénzt vigyék be neki.

— Legalább addig nyugtunk lesz, amíg számolja! — vigasztalódik apám.

Nekünk igen, neki azonban nem volt nyugta tőle. Minden félórán magához szólította a konyhába. Hol

azt kérdezte, hogy rendben van-e minden, hol meghagyogatta, hogy sokat ne igyék, s kétszer is elsétáltatta maga előtt, hogy: — „Lám egyenesen jársz-e?“

Apám akkorát káromkodik, hogy keresztanyám még hidegebbre szürkül tőle és nem meri többet zaklatni. Tudja, hogy nagy a türelme az én öregemnek, de ha túlfeszíti a húrt, felmarkolja az ágyból, egy szuszra kiviszi a mezőre, s kiköti madárijesztőnek a búzaföldre. Csinált ő még efféle életében. Így is eléggé veszedelmes a pillanat, de jön az esperes úr, apám félkancsó borral leönti a mérgét és a pap elé siet. Közben bebődül a konyhába, hogy hozhatják a vacsorát.

Hát hozzák is és a kivilágított csűrben mellé telep-szünk.

Tyúklevés hosszú laskával, töltött káposzta, verőmalac, réce, libasült, kürtőskalács rogyásig és bor, köményes pálinka, kinek amennyi kell. A segítőasszonyok hordják fáradhatatlanul. Isti Jóska nem győzi mondani a kínáló tréfás verseket. A vendégsereg nekidől és fáradtra eszi magát. A szemek kigyúlnak az italtól és pír szökik az arcokra. Olyan lakoma, hogy húsz esztendeig a szánkban marad az íze. Fel is tartja az orrát a szagára minden kutya a faluban. Olvadoznak a jósaigtól a vendégek, s még a halálos ellenségek is megbocsátanak egymásnak tőle. Fekete zsírt ereszt itt ma még az éccaka is. Szerelem és vágyak szabadulnak el, a testek megduzzadnak, az erő átmelegszik bennük és forró lesz a szó, az élet megszedül a tekintetek előtt. A cigányok szája vigyorog, mintha édes bűnbe haraptak volna, s a zene mind izzóbbá válik. Kétszer is belejved a papba, hogy jó lesz innen elmenni, amíg nem késő, de az ígézet őt is lenyűgözi. A vér tüze már megvilágítja körülöttünk az éccakát, de még nem történt semmi, még mindenki ül a helyén és a szájszélek mosolyognak, mintha bú, bánat, nyomorúság nem is volna a világon. Sokáig azonban nem lehet lefojtani a robbani készülő jókedvet. Anikó is már oldódik, remeg

mellettem és belehalványodik a belső izzásba. Beleszédülök én is a melegébe és úgy rántom fel a székről, hogy kihasad a száján a sikoltás. Kóválygó fejfel kavarodunk bele a táncba és olyant kurjantok, hogy hanyattesik tőle a toronyban virrasztó bagoly.

Csak erre várt a násznép. Egymásután rúgják ki a férfiak maguk alól a széket és merülnek bele párjukkal a táncba, a mind vadabbá váló forgatagba. A hegedű szaporázza, a klánéta öble vörös lesz, mintha tüzet fújna bele a cigány, de gyorsabban, gyorsabban, hadd korogjon a hasa a bőgőnek, kacagjon a cimbalom és ne hagyjátok abba, sohase legyen vége! Hej!...

Akik eddig tartóztatták magukat, az öregek se bírják megállani, hogy bele ne vágjanak. A vén testek megfeszülnek, az öreg lábak megfiatalodnak, a hervadt szájak kurjantanak: — „Várj halál, most nem érek rá!“...

Csak tovább, tovább! Ne tartson senki semmitől! Megfogytunk az idő fekete lovait. Aki alszik, az is igyék egyet! Megkapja a fizetésemelést, kántor úr, de most hagyjon békén, most nem érünk rá! Híjjó! Bojzás Kös Dani lakodalmát tartja! Mit csinál a felesége, jegyző úr? Hopp! Eladó a Bodor uram gusája, ki nem táncol, akassza a nyakára! Hopp, hopp, hopp! ...

Az éccaka vénül, mi fiatalodunk.

Áll a tánc kivilágos-kivirradtig.

A segítőasszonyok ott hagyják a mosogatást, hogy ők is forduljanak egyet.

Keresztanyám nagy nyögések közt lekéi az ágyból és a kosarukból kiszedi az észrevétlen pillanatban „félre tett“ zsírt, húst, szalonnát, kalácsot, néhány „apróságot“.

Izsák urat kétszer költik fel borért, de Izsák úr nem haragszik.

Apám anyósomat végigcsókolgatja. Anyósom nem, de apósom megharagudt és haza vitte az asszonyt.

Nem baj! Húzzad cigány! ...

Hajnal felé nekimentem a legjobb barátomnak, Tóth Ferinek, mert velem próbálta ki, hogy szereti-e a szeretője.

Alig fektettek le engem, apám akarta a feleségére gyújtani a házat.

Erre keresztanyám kívánszorgott újra a mulatók közé.

Apám a lovak jászlába bújt előle, a cigányok elmenekültek, a vendégek elpárologtak.

Keresztanyám egyszál fehér pendelyben egyedül maradt az életen.

Anikó sírva ecetes-vizesruhát borogatott a homlokomra és ezzel megkezdette mellettem a házasséletemet.

Virradt.

13

TEHÁT házasember vagyok.

Csak bámulatos türelmemnek köszönhetem, hogy különösen az első időkben embert nem öltem miatta.

Azok az „első idők“! Apámtól kezdve a most bimbózó kölyökig, mindenki velünk bajlódott, mindenki bennünket dajkált, nekünk suttogott tanácsokat, kíváncsiskodott, tréfált, bennünk lakott, a kulcslyukunkat leste. Az egyik hunyorgott, a másik kacagott, a fehérnépek Anikót vallatták, irigyelték, pirították, rontották, megszólták. Az egész falut ette a fene. Mindenki minket tanított repülni, mint a fecske a fiát, s aláink tartotta a markát, hogy az egekből le ne essünk. Még az esperes úr is azt mondta: — „Crescite et multiplicamini!“ — de tőle is csak két hét múlva mertem megkérdeni, hogy mit jelent ez a deák-szó, annyira ijedtünket vették. Ha kivettem a lábamot a kapun, valóságos vesszőfutás volt az életem, ha otthon maradtam, az volt a baj. A mezőre se menekülhettem, mert hazatanácsoltak, hogy nem szabad az asszonyt ilyenkor magára hagyni, s ha szót fogadtam, azt mondták, hogy: — „Te se sietsz tíz év múlva!“

— Menj csak, Dani, de össze ne téveszd a két menyecskét!

Már mint a keresztanyámat a feleségemmel.

— Ne sírj kicsi fiam, mert még nem hagyott el az asszony! — csúfolódott a harmadik.

— Rá ne lépjél az árnyékodra siettedben, mert az nem szerencsés! — állított meg a negyedik.

— Szólj, ha utolérted magadat! — így az ötödik.

Senki szótétien nem hagyott. A futó kutyán mindenki riaszt egyet.

Ha mindezek után lelassítottam a lépteimet, az emberek a fejüket csóválták:

— Mi történt köztetek, hogy így nem sietsz haza?

Mérgemben csak azért is betértem a zsidóhoz.

— Egy litret, Izsák úr!

— Egy litret? ... Egyszerre? — szörnyülködtek a bennlévők.

— Neki lehet, — magyarázta bikapillantással Zólya Mihály — mert őt a gazdakör kiállításra küldi!

— Kiállításra?

— Oda hát! Az olyan marha, aki a jövő esztendei termésre iszik, kiállításra való.

Mielőtt felcsattanhattam volna, haza is szidott a kocsmából.

Ráncot vetett a homlokom az agyam setétségétől, de minél inkább haragudtam, annál jobban kínoztak.

Mit csináljak? Ha szájba verek valakit „ilyen semmi-ség, kedves tréfa⁴⁴ miatt, odatesz a becsületed, ha együtt röhögök velük magam fölött, falu-bolondjának tartanak, s valami találó mondást ragasztanak rám. Az ilyen pedig eltörülhetetlen, mint a szamár hátán a kereszt.

Oththon se volt jobb dolgom. Láb alatt voltunk, Anikó is, én is. Keresztanyám uralkodott az egész ház fölött, mint Mária Terézia fénykorában. Apám ugyan az esküvő után pár nappal doktort hozatott, hogy a tudomány szavával erősítse meg a halálba vetett erős remény-ségét, de ettől keresztanyám végleg meggyógyult, s mintha ki akarta volna pótolni, amit a fekvéssel az élet-ből elmulasztott, éjjel-nappal talpon volt, s valósággal

ört állott fölöttünk. Anikót tulajdonába vette, mintha ő szülte volna, s még éccakára is a háta mögé dugta. Anyósomat, aki tiltakozott a leánya megrövidítése ellen, forró vízzel hajtotta ki a házból, mire anyósom fűnek-fának elpanaszolta, hogy mi történt. A falu természetesen szakadt meg a kacagástól és megszületett a halhatatlan mondat: — „Makszimálták, mint a Bojzás Küs Dani házasságát“.

— Ez így tovább nem mehet! — fújtam a mérget a bajszomba, s apámhoz fordultam, hogy találjon ki ellene valamit.

— Az a baj, hogy nincs tekintélyed! — gondolkodott el az én öregem.

— Tekintélyem?

— Azt kell szerezned, hogy mindenki tiszteljen, becsüljön, s vegye le a kalapját előtted — bölcselkedik apám.

— Hát azt hogy kell megszerezni?

— Az a te dolgod!

No állj meg tekintély!

Azon kezdtem, hogy első alkalomkor valami fickólegényeket az úton felsapkáztam.

— Nem tudtok köszönni, ha tekintélyes emberrel találkoztok, mi?

Megütötte a falu fülét a szó: — „Tekintélyes ember“, nekem pedig gondom volt rá, hogy senki el ne feledje.

A szövetkezeti kisasszonynak megígértem, hogy a saját staneclijibe dugom, mert nem akart füttőfestőt adni hitelbe. Nekem! Egy tekintélyes embernek!

Az esperes urat, aki leszidott emiatt, elneveztem ténsasszonynak. Igaz, hogy csak titokban.

A falugyűléseken elsőnek szóltam bele mindenbe, s egyszer még a főispánnak is megmondottam a magamét. Illedelmesen, de megmondottam.

A kántor úrnak bankettet fizettem, s biztattam, hogy lakjék jól egyszer életében. Hálából pertut ivott velem.

A bíróra nyilvánosan rábődültem, hogy mi van az inséges kukoricával.

— A télen te es azon híztál a többi disznóval! — elégített ki a bíró.

A közbirtokossági elnöktől megkérdeztem, hogy mi-ből építette az új csűrét.

— Kőből, fiam, kőből! — válaszolt szelíden az elnök, akinek különben negyven holdja van egy tagban. Ezért a mondásért különben újra megválasztották közbirtokosság! elnöknek.

Három embert ispotályba küldtem, mert nem akarták elismerni a tekintélyemet.

— E^ért megkötik a kezedet! — jósolta a bíró, de nem lett igaza, mert a szép jegyzőné vasárnaponkint lovagolni tanítottam, mint híres huszár, s ezért a szolgabíró jóemberem volt. Igaz, hogy a jegyzőné se utált, de kellett a fenének.

Az őrmester mégis felkeresett, de tőle megkérdeztem:

— Tudja-e, őrmester úr, hogy mi a legokosabb törvény a világon?

— Na? — merkelt rám az őrmester szigorúan.

— Az, hogy: — „Ha adnak, vedd el, ha ütnek, fuss el!“

Így aztán adás-vétel lett a dologból.

Ha egy csepp ital bennem volt, a sapkámmal hajítottam be az ablakszemet, hogy jelentsem a hazaérkezésemet.

Pár hét alatt akkora lett a tekintélyem, hogy az emberek elfordították a fejüket, ha láttak, Anikó az éccakát egybesírta a nappallal, anyósom egymás után mondatta a miséket a megfordulásomért, keresztanyám az ágy alá bújt, ha Izsák úrtól haza jöttem, s ott búsulta a sorsomat.

— Kissé már sok is a tekintélyből! — elégelte meg végül apám is a viselkedésemet.

Éppen a zsidónál tartózkodtam, mikor rám tört.

— Te itt mit csinálsz? — húzta össze a szemöldökét.

— Láthatja! — vontam vállat. Cigányt hizlalok.

— Elég legyen, aszondom!

Erre, hogy jobban bosszantsam, Izsák úrnak fekete köldökzsinórra valót ajándékoztam a kaftánjához.

— Haza takarodj! — vette keményebben apám a dolgot.

— Az úr mit árul? — fordulok felelet helyett a másik asztalnál ülő nadrágos emberhez.

— Kéremkérem, — előzékenykedik az úrfurma — én lapmegbizott vagyok.

— Szóval újságvigéc! — térek észhez.

— Mondhatnék ügyis, kérem ... Felveszem a megrendeléseket.

— No akkor vegye fel! — vetek annak is egy százast. A lelkem fájts miatta, de mindenképpen bosszantani akartam apámat, aki elszomorodva kérdezte:

— Te ezt mért csinálsz, Dani fiam?

— Hadd lássák a postákon, hogy nem akar ki vagyok! A tekintélyért, ahogy apám ajánlotta.

Vártam a tromfot, de apám csak annyit tudott mondani:

— Adok én majd neked tekintélyt!

— Ezen kár volt olyan sokat gondolkodni! — kacagtam, de az újságcsináló kiment, nehogy visszakérjem a pénzt, apám pedig utána iszkolt.

Kíváncsi voltam, hogy sikerül-e elvennie a százast a vigéctől, de nem jött vissza, s én is megfeledkeztem a dologról. Apám később se említett semmit.

Az újság vasárnap azonban megjött. Közben én is megcsendesedtem, — úgy látszik, attól a lopott tömjéntől, amivel keresztanyám titokban megfüstölt. Éppen a kapunk előtt diskurálgattam a szomszédokkal, jövőmenőssel, mikor a levélhordó a kezembe nyomja az újságot.

— Lapot járát! — tátotta el mindenki szemét-száját, s még a hatodik kapuból is odagyültek a csudájára.

— Ha már itt van, hát olvasd! — veresedett el apám, mert tudta, hogy azt fogják mondani a faluban, hogy sóra-borsra nincs pénzünk, de bezzeg lapot tudunk járítani.

Ez a veszedelem azonban elmúlt, mert Mókus Károly a vállam fölött behajolt a lapba, s kárörvendve felkiáltott:

— Nem igazi újság ez, emberek, csak mutatvány-szám!

— Az Isten a zsidaját! — halványodtam el, de apám közbeszólt:

— Azért csak olvasd! Jó nekünk az is.

— Bévonultak-e már a németek Londonyba? — türelmetlenkedett Bokor Dénes.

— Rólunk van-e szó benne? ... Jönnek-e a magyarok? — búttak közelebb a többiek is, én azonban előbb végigmustráltam a lapot, hogy lássam, mit kaptam a pénzemért, s a tekintélyemnek is eleget tegyek.

— A politikai helyzet elég gyenge, — elégítettem ki a kíváncsiságot kevélyen. — „A nyugati fronton számottevő esemény nem történt“ — futom át a címet.

— Tán aluszik Hitler! — elégtelenkedik Isti Jóska. — Valami jobbat keress! Menj Rómába! Hátha Bádog Jaji, vagy Gráci Jani többet tudnak?

— Rómában sincs semmi különös. Itt ugyan azt írja az újság, hogy Csihánó készül Münchenbe...

— Vájjon nem a mi dolgunkban jár? ... Jaj, ha már egyszer az Isten ránk tekintene! ...

Elnémulunk, míg a szívünk megdobban, az újság megreszket a kezemben, de csendet hirtelen megtöri a Damokos Pálék „okos leánká“-jának kiáltása:

— Ni a Dani bácsi neve is benne van az újságban!

— Hol te?

— Itt az alján!

Mielőtt a szemem megkapná, már olvassa is értelmesen:

„Örökbe adnám agyalágyult fiamat, Bojzás Küs Danit a tekintélyivel együtt. — Bojzás Küs Ignác“

Az emberek felkacagnak.

Én megszedülök, s a lap kiesik a kezemből.

— Ebből emberhalál lesz! ...

Egyszerre emelkedünk fel apámmal a pádról.

Férfiak, nők, gyermekek sápadtan várják, hogy most mi lesz.

Keményen egymásra nézünk apámmal.

Még egy pillanat, s — jóízűen mind a ketten elcagjuk magunkat.

Hogyne, mikor az én drága öregem, hogy a nyaka szakadjon meg, — ilyen jóízűen visszaadta a tromfot.

— Na, végleg megevé a tekintélyemet! — dicsértem.

— Csak ezután kezdődik! — mondotta titokzatosan és olyan bizonyossággal, mintha a püspöknek ő súgná a Miatyánkot.

Kezdődött ördögöt! Isti Jóska mindjárt ott helyben egy liter bort ígért annak, aki megmondja, hogy melyik nagyobb bolond: az apa-e, vagy a fia.

ÚGY LÁTSZIK mégis apámnak volt igaza, de ez csak később derült ki.

Eleinte mindenki örökbe akart fogadni, különösen a menyecskék.

E helyett én vettem az ölembe Anikót, s pótoltuk, amit elmulasztottunk. Rájöttünk mind a ketten a házasság ízére. Minden pillanatban valami újat fedeztünk fel egymáson. Hol a szemünkben, hol egymás szavában gyönyörködtünk. Még azt is kifürkésztük, hogy napvilágnál, vagy holdvilágnál szebb-e az élet.

— Elég példák vagytok mindenképpen! — zsörtölődött keresztanyám, kinek eléjött a farszaggatása, s éccakákat álmatlankodott.

Apám azonban szemlátomást hízott a boldogságunktól. Még a macskát is kihajtotta a szobából, hogy ne zavarjon, a szemei pedig tüzet fogtak. Ölte meg a kíváncsiság, de nem mert kérdezősködni. A galambok felrebbenek, ha vigyázatlanul hozzuk szólnak.

— Mintha magamat látnám! — ült ki két megmaradt kapafoga a gyönyörúségtől. — Hérukk, Dani! Ne hagyj magad!...

Én csak másvilágiasan mosolyogtam, s folytattuk ott, ahol elhagytuk. Közben teljesen megfeledkeztünk

hogy dolog is van a világon. Keresztanyám ugyan eleget példázódott, hogy örökös nyalakodásból nem lehet megélni, de apám leintette:

— Addig élet az élet, amíg az ember fiatal! Ott hadd élvezzék!

El is végzett helyettem mindent egyideig, de mikor látta, hogy két hét múlva se változtatunk a mézeshetekén, igazat kezdett adni keresztanyámnak. Másnap reggel már azzal állított be, hogy:

— Fel akarnak költeni, Dani fiam, hagyjam-e?

Számba se vettem.

Másik reggel jelenti, hogy a fű beizent a mezőről, hogy kaszálják le, mert Ő az Istennek se vár többet.

Ezt is hallatlanná tettem. Kíváncsi voltam, hogy még miket talál ki az én öregem.

— Nálatok szokták-e a búzát gyomlálni? — kérdezte újból.

— Csapja rá a bárányokat, azok kiszedik a tövist közülete! — utasítottam. — Legalább nem tapodják le a drága vetést.

— Nem úgy-e? — hümmögött, de mégis kiment.

Azt is megcsinálta, hogy kiállított mind a kettőnket az udvarra a napra, hogy a legyek nyalják le már rólunk az édességet.

Ez se használt, de apám nem nyugodott.

— Elveszem én a kedveteket a szerelemtől! — fenyegetőzött. — Ide nézzetek!

Mielőtt megakadályozhattuk volna, egyetlen rántással az ölébe kapta keresztanyámat és hevesen csókolni kezdette.

— Elég! — mentettem meg az emberfeletti áldozattól, amit valaha apa hozott a fiáért.

— Úgy-e elment a gusztusotok? — kacagott, miután keresztanyám kimenekült.

Ezzel aztán a régi, meghitt békesség visszatért a házukba.

Keresztanyám se haragudott „arra az én vénbolond Ignáncom“-ra.

SOHASEM szerettem a szomorú embert, aki csak ül-ül és várja, hogy fogyjon az orra. Azt tartom, hogy ne hagyjad magad, amíg piros vér van benned. Baj mindig volt a világon, most különösen, de sohasem volt úgy, hogy valahogy ne lett volna. A mezők ellen azonban nem panaszkodhatunk. Száz esztendőben egyszer ha mutatkozik ilyen termés. A búza már kihányta a fejét. De milyen búza! Kövér, dúd, mint a Duna, araszos a kalásza. A kukorica is meghálálta a többszöri kapálást, hogy a füveket ne is említsem. Nem hiába mondják, hogy a májusi esőnek minden cseppje aranyat ér. A kaszálók, rétek csupa virág, s a harismadár elbolondul a fűben, olyan sűrű. Jól gazdálkodott a Fennvaló. Kacag, kacag minden. Kétszer akkorát tojott az idén a madár is a nagy áldástól. Minden percért kár, amit nem a mezőn tölt az ember. Különösen a kaszálás a sietős, s legalább négy embert bele kellene állítani a rétbé, hogy amíg a jó idő tart, szedjük fel a szénát. Az öregekre nem számíthatok, de arra jó apám is, hogy legalább a kaszásokat megfogadja, míg én egyébbel bíbelődöm.

Setétvégben vetődöm haza a mezőről. Apám éppen szidja a világot, mert nem kapott kaszást.

— Nincs ma szegényember! — mérgelődik.

— Kikkel beszélt?

— Én mindenkivel!

— Fiatal Kézdi Mihálynak szólt-e?

— Én neki is igen.

— S mit válaszolt?

— Csak azt, hogy miért elsőbb a mi szénánk, mint az övé!

— A tetves! ... Hiszen a hátán haza viheti, amiye

termik! ... Hát András Balázsnál, Mózes Andrásnál, Fülei Bálintnál volt-e?

— Ők Zólya Mihálynak ígérkeztek.

— Zólya Mihály bezzeg tud kaszást kapni, de kied nem!

— De ő nem is most keresi, — vág vissza apám — hanem télen köti le a napszámosait, mikor meg vannak szorulva. Ilyenkor csak „megszólítja“, s nem élhetetlenkedik, mint te. A kezrede adhattam a drága birtokot, ha nem vagy embere neki!

Ma nem tudok haragudni. Nem csoda, ha a legszegegyebnek is a fejébe száll a mezők áldása, büszkévé teszi, mintha ezután sohase szorulna másra. Amíg abban a kicsiben tart, legalább addig legyen ember, egyforma Zólya Mihállal.

— Nem baj! — könnyebbítem apámat is. — Megbírjuk a rétet ketten Anikóval.

Mire pitymallik, már kinn is vagyok a kaszával. A nedves fűvet vágja jól a kasza. Csak úgy harsog benne. A bő harmathullás áldásában alszik a mező. Fű, fa, virág nehéz tőle és a föld fehér lélekzetének köde fekszik még a mezőn. Az éccaka füstje most takarodik el a világ fölül. Nehéz a kasza a fű súlyától, de játék ilyenkor a munka. Sűrű, vastag rendek esnek, alig győzöm elverni a kasza nyelével. Addig kell igyekeznem, míg az alvó virág felébred. Széles pászmákat kanyarítok, karom, derekam feszül, térdig vizes lesz a harisnyám szára, de észre se veszem. Más a kedve az embernek, ha látja a szép áldást.

Szomszédok is érkeznek. Gondosan bokorágra akasztják a szőrtarisnyát, fű közé hűtik a köröndi korsót. Eppencsak odahajítjuk egymásnak a „jó reggelt“, pár szót tisztességből. Alig várja mindenki, hogy belemártsa a kaszáját a sajátjába. Ha nem szégyelné, örömben felkacagna. Hozzáértő verset mondhatna most rólunk. Előre élvezem, hogy mekkorát fog bámulni Anikó,

ha meglátja, hogy mink van. Úgy kitöltöm az idén az odrot, mint a sovány zsidó a feleségét. Akkorra igyekezet vesz erőt rajtam, hogy minden egyébről megfeledkezem és még a látásom is belezöldül, ahogy nekihazlom a munkának. Most valami kótyagos madár röppen fel a kasza előtt, odébb kígyó menekül. Látszik a fű mozgásáról. Mire a nap felbúvik, szép pászma marad mögöttem. Éppen csak addig nyugszom, míg a frustokat bekapom, de a szemem addig is gyönyörködik, az elmém foglalkozik. Csak az idő kitartson! Az ég azonban szép kék és mozdulatlan, s az első fény langyosan önti el a mezőt, s lassan lankasztani kezdi a haldokló fűvet. Igyekezzünk, mert minden perc drága.

Tíz óra felé Bokor Dénes, ki az esztenára, a juhokhoz igyekszik, híreket hoz a faluból, hogy a szolgabíró kinevezték főszolgabírónak, s beköltözik a városba, to* vábbá, hogy az adót, rovatait emelni akarják. A szolgabíró bánja a fene, — nem vagyok jegyzőné — de ez az adóemelés nagy disznóság. Ki kéne verni a faluból az előljáróságot. Most se győzzük a súlyos községi terheket. Legyen csak még egyszer választás! ...

— Az Isten segítjen téged is, Dénes! Ezt a rossz hírt otthon hagyhattad volna!

A kasza elkedvetlenedik a kezünkben, de csak egyideig. Marok fűvel letörlöm a zöld levét róla, a fénkővel végigpofozom, kurtát rikkantok, s ismét nekidőlök a munkának. Az élet nem állhat meg.

A napsütés erősödik, a lábji lemelegedik a hátamról. Jöhetne már Anikó, hogy a rend-elveréssel ne töltssem az időt. A fű a lábán nem szárad, s nekem csak két kezem van, nem érek rá mindenre. Az Isten azt az adóemelést! ...

Mind jobban belelovalom magam a méregbe, s még rá is támadok Ankóra, mikor délfelé megérkezik.

— Tán azt vártad, hogy a disznók túrjanak ki a mezőre!

— De hiszen maga mondta, hogy elég, ha délfelé nézek ki! — romlik el a kedve szegénynek, s arra se mer időt szakítani, hogy réklíjét levesse. Mindjárt kap a villa után.

— Miért nem hoztál szolgálot magaddal, ki lehúzza a papucsodat? — támadom meg újra. — Tán szúrja a kényes lábadat a fű?

Azt se tudja a lelkem, hogy ijedtében mihez kapjon. Akármit csinál, semmi se tetszik nekem, pedig eléggé forgolódik.

— Vékonyabbra terítsd azt a rendet! Hogy áll a villa a kezében? — eszem a életét.

Az a fene adóemelés az oka mindennek. Ha a légy megcsípi a nyakamat, azért is Anikót szidom. A szomszédoknak azonban tetszik, hogy „szoktatom az asszonyt“, ő azonban türelemmel viseli a sorsát. Nekem vadszamárnak még tetszik is a férfiak elismerő nyaktekergetése. Mikor az új asszony először megy a mezőre, mindenkinek rajta van a szeme, mint amikor új lovat fog be az ember. Számba veszik a kezejárását, mozgását, s megítélik. Most is odaszól Zsiga Ferenc bá kaszafenés közben:

— Cseppet kisasszonyos az asszonyod, Dani! Akkora birtokhoz, mint a tied, nem ártana, ha valamivel talpasabb, tagosabb volna.

— Legalább nem húzza le az ülőkéje minden pillanatban a földre, mint a kend feleségét — vágom vissza mérgesen.

— Hagyj békét az én öreg lúdammak, — kacag Balázs bá is — mert ad neked, ha meghallja, hogy mit mondtál róla!

Anikó hálásan pislant rám, hogy megvédelmeztem, s pillanatok alatt fut le a rendek során. Szapora munkás, s nem gyöngyözik mindjárt a homloka. Az emberek elismeréssel néznek utána, s az én szívem is megtelik büszkeséggel, szerelemmel. Mind gyakrabban fenem a kaszát,

hogy láthassam. Dereka, karja arányos, teste szépen hajlik, mintha muzsikára dolgoznék. Arca nekiperült a tűző napfényben, s a lekaszált virágok elszálló színes köde táncol körülötte. Még a vén Matuzsálem is tüzet fogna a láttára, s belerebegen a foszlott szemhéja, olyan kíváncsú és szép.

— Mindjárt megigézed! — riaszt rám Balázs bá, és szégyenkezve kapok a kaszához, de a faluban megkondul a déli harangszó. A mező népe elkomolyodik, az izzadt fejek alázatosan meghajlanak, legalább sóhajtásnyira, s lassan az emberek ebédhez cammognak.

— Hagyd abba! — hívom én is Anikót, s letelepszünk a bokor árnyékába.

Ünnepélyesen várakozom, míg az asszony előszedi, s egy asztali ruhára kiteríti az ennivalót: szalonnát, kenyert, hagymát, sót, a borítóban túrot, miegymást, már ami a mi szegény házunktól kitelik.

— Várjon! — inti vissza a kezemet, mikor az ételhez akarok nyúlni s azzal húzza is elő a fű közül a kantáros fazekat. — Ez csak a magáé — nyomja a lábain közé.

— Csak nem fokhagymás cibre? — lepődöm meg.

— Nem! — mosolyog Anikó. — Zöldfuszulyka!

— Hijjnye az angyalodat! — kurjantok akkorát örömben, hogy a szomszédok kíváncsian ütik fel a fejüket. Hát hogyne, mikor Erdélyország nagy ország, de ilyen kedvezésben senkinek sincs része, mint nekem. Zöldfuszulyka! Hideg zöldfuszulyka! Ekkora újság!...

Balázs bá nem bírja megállani, hogy „egy szál gyufaért“ oda ne jöjjön, hadd lássa, mi a fenét hordok a szájamhoz olyan nagy kímélettel.

— No! — hőköl meg elismeréssel, mikor meglátja. — Aszondom neked, Dani, hogy e mellett a menyecske mellett te nappal gróf vagy, éjjel báró ... Zöldfuszulykát hozott neki! — kiáltja oda másoknak is. — Képzeljétek, zöld-fu-szulykát!

Ezzel aztán meg is van alapítva egyszersmindenkorra az asszonyom becsülete. Én azonban hirtelenében csak azt tudom, hogy ha ez nem szerelem, akkor semmi se az a világon. Hirtelenében azt se tudom, hogy a zöldfuszulykát egyem-e, vagy Anikóban gyönyörködjem. Ettől a pillanattól kezdve újra játék az élet. Már az adóemelést se bánom. Rogyjon rá az ég a pénzügyminiszterre! Mintának lehetne azonban küldeni a hasamat Becsbe, úgy jól lakom. Nincs azon mit csodálkozni, mert aki kemény kaszálás után a mezőn nem evett, az azt se tudja, mi a jóízű. Anikó azonban csak csipeget, mint a madár. Kicsi kötség, sok kenyér! Gyermeknek, s fehérnépnek ez a törvénye. Takarékoskodni kell, mert sok máskor van. Nem azért hozza ki az ember az ételt a mezőre, hogy mindent bebelejünk. Haza is kell vinni belőle. Akkor kell abbahagyni az evést, amikor a legjobban esik.

Miután helyesen kioktattam Anikót, két markom a fejem alá kapcsolom, s elnyúlok az árnyékban, hogy szundítsak egyet.

— Te addig megforgathatod a rendeket, asszony! Annyira száradtak már!

Túlhevesen süt a nap. Hamar megizzad a villa nyele az Anikó kezében. Zsiga Ferenc bá kaszaveréshez lát. Az enyémet se ártana kiverni, de elárnyadtam, s forróak a szemhéjjaim. Az orrom fölött elnézek a zöld tájakra, végül csak a szénarendek közt imbolygó Anikó marad a szemem tükrében, de ő is mindinkább távolodik, a kaszaverés zaja gyengül, a nyári zsongás lassankint elhal, s a szemem bekoppan. Testemen a szellő fütta fa leveleinek árnyéka játszik, de én azt már nem látom.

— Zöldfuszulyka! — mosolygok álmomban, s azzal az utolsó gondolat is kialszik agyamban.

Arcomra legyek telepszenek ...

ARRA ébredek, hogy nyitott mellemen fázik a meggyült verejték, a reám hajló bokor ága bosszantja az orromat, s szél sír a fülemben.

— Hamar, hamar! — kiáltanak a mezőn.

Szököm fel, s hát megváltozott a világ. Udvarhely fölött csúf, fekete felhők gomolyognak, s egymást érik a nyilaló villámok. Forr, morajlik minden, a szél száguldozik, a fák nyugtalankodnak, mintha gyökerüket tépnék, hogy elfuthassanak, a víz borzong, a lábon álló fű lefekszik a földre és minden nyugtalan. Anikó kétségbeesetten küszködik a szénával, hogy mentse, amit lehet. Csattog, rittyeg rajta a rokolya, mint a zászló, szinte őt is felkapja a szél. Mire odafutok, már késő. Emberi erővel itt már nem lehet menteni semmit. A szél lekapja a villáról a szénát és felcsavarja az egekbe, a boglyákat eldönti, szárnyra kapja, s a patakmenti égerfákat felhaj azza száraz szénával.

— Miért nem költöttéi fel? — támadok rá az ijedt, szintelen fehérnépre s csak az ige tartja, hogy a villa nyelvél végig nem húzok a hátán, de az utolsó pillanatban mégis meggondolom és lemondóan intek: — Hagyd abba, Anikó! Úgyis hiábavaló minden. Megette a fene az egészset. Oda a drága széna.

Mások is az öklüket rázzák, s bennem is akkora a keserűség, hogy ráordítok a remegő asszonyra:

— Ne imádkozz!

Nehány esőcsepp homlokon vág, s Udvarhely fölött még erősebben felfakad az ég terhe.

— No szerencsétlen tanárok és vargák! — sajnálom őket.

— Csak ide ne jöjjön! Csak minket elkerülne! — bátorodik fel Anikó is.

Bolond beszéd! ... Az rágja az agyamat, hogy pár ezer lejt kaptam volna a szénából, ha szép zölden betakaríthatom, s törleszthettem volna a papnak az adósságom-

tól. Ő is mintha figyelmeztetésül harangoztatna a vihar elé: — „Mi lesz a pénzemmel, Dani fiam?“... — „Mindjárt elveszi a gazdád!“ — kiáltom vissza keserűen, mert minden kedvem elment az élettől. Az ember csak fut, fárad, küszködik, míg a térdői összeakadnak, se éjjele, se nappala, csontra száradtan látástól vakulásig a földet bújja, a gondok álmából is felijeszti, s mikor csillogni kezdene a reménység, jön egy ilyen vihar, s pillanatok alatt koldussá teszi. Azt se tudom, mit cselekszem, mikor az Anikó hajába markolok:

— Neked is ilyenkor kellett zöldfuszulykát főzni?

Anikó nem szól semmit. Azt se mondja, hogy bántsam, azt se, hogy ne bántsam.

Aljas gazember vagyok, annyi bizonyos.

— Ha hazamentünk, — lihegtem rekedten — reáteszem a kezemet a favágó tőkére, s te vágd le!

— Jó jó, — kacagja boldogan — csak előbb eressze el a hajamat!

Hármat is villámlik egyszerre a szívem, s a karjaimba kapom Anikót...

Tőlünk most már elpusztulhat Udvarhely, s az egész világ...

LASSANKINT megnyugszik a sűrű bokor fölöttünk. Amilyen gyorsan jött, olyan hirtelen el is vonult a vihar. Minket csak a szele érintett. Megmenekültünk.

— Már azt hittem, — kiáltja oda nekünk Zsiga Ferenc bá — hogy ijedtségtől meghasadt a szívetek, mint a remetei pipének! ... Ti mit csináltatok olyan sokáig elbúva?

— Mi biza kiedben gyönyörködtünk! — vetem vissza a szót, de Anikó lesüti a szemeit és zavarában azt se tudja, hogy hirtelenében mihez fogjon.

— Szerencsétetek, hogy elijesztettétek a vihart a nya-

lakodástokkal! — örvendezik Balázs bá is, hogy elmúlt a veszedelem.

Mert elmúlt. A magja már ott ropog valahol a Hargita fölött, ott birkózik a Nagyerdővel. Meghal, amíg kijut belőle. Itt csak a kénko szag maradt, de az is eloszlik, lassan kibontakozik a nap, s a mező párologni kezd. Az a pár csepp eső, amit kaptunk, semmiség. Jobban járja a kasza a fűvet tőle. Minket is felfrissített, de azért nem sietünk. Minek? Kényelmesen szivarat siríték, s csak a szemeimet járatom meg a rétemen büszkén, méltóságosan, ahogy gazdához illik.

Balázs bá odajön, s egy szivardohányt kér. Adok neki, s most már ketten nézzük, hogyan teremt rendet Anikó a rendek között. A megszáradt pillangók már felröppennek előtte, körüljárják a fejét, s ismét játszani kezdenek az új napfényben.

— Jó jel! — nézi őket Balázs bá. — Azt mutatja, hogy nem lesz több eső.

— Nem is kéne, legalább egy hétig — válaszolom, de a szemem nem tudom levenni Anikóról.

— Megáldott az Isten vele! — dicséri Balázs bá is.

Az elszívott szivart elhajítjuk, kaszát ragadunk, s felballagunk a fű széléhez. Pillanatig mereven állunk, aztán Zsiga Ferenc Balázs széles lendületet vesz:

— Haddiám, mit tud a zöldfuszulyka!

Sívítva vág bele az éles kasza a virágos rétbe.

MÁSNAP füttyel kezdtük a napot, mint a rigó, mert igazi jó takaró idő ígérkezett. Apám még a malacok álmát aludta, mikor eljöttünk. Keresztanyám ugyan fenn volt, szó nélkül végezte a dolgát, s azt sem mondta „félkalap“, mikor kiléptünk a kapun, de o minden reggel olyan, mintha haragban volna önmagával. Számba se vettük.

— A fiókokat addig nem terítjük el, míg a harmat fel nem szárad, — mondom Anikónak, mikor megérkezünk — de jó volna, ha innen a fák alól kihordanád.

Anikó buzgón vetkőzik is, én pedig mégégyyszer a tekintetemmel számba veszem a határt.

— Ne húzd le a papucsodat, — figyelmeztetem — mert bő a harmat, s úgy jársz, mint pár esztendeje a plébános úr!

— Hát ő hogy járt?

— ő úgy, hogy addig sétált valami bolond német pap tanácsára a reggeli harmatban, míg először vaktetűt kapott a talpa, aztán tüdőgyulladást.

Anikó nem fogad szót és én nem is bánom. Szeretem nézni a formás, fehér lábait. Az órát azonban — úgy látszik — elnéztük, mert ma mintha nehezebben kelne fel a nap, az ég teje alig foszlik, s ember nincs még a

mezőn. Hosszú idő beletelik, amíg a boglyaterítéshez foghatunk. Anikó, — hogy ne töltsé hiába az időt, — köményt szed; én pedig leülök, s nézem. Nem férfiüembernek való a köményszedés. A nedvesség ugyan átüt a harisnyámon, de még jól is esik, csak kacagom, mikor Anikó odacéloz:

— Hát maga nem fél, hogy vaktetűt kap?

— Ugyan hozzám bátorodtál — ragyogok vissza rá.

Kár is, hogy mások is jönnek, mert míg csak ketten vagyunk, úgy érezzük, mintha a mienk volna az egész határ.

Zsiga Balázs szomszéd is megérkezik. Vele is összebogozzuk a tegnapi szót. Ma azonban kisebb legény, mint tegnap, mert kijött Trézsi néném is, a felesége. Nehéz, tekintélyes asszony. Reng a föld, amerre jár.

— Veletek ma valami nagy dolog történik, — siet újságolni — mert titeket láttalak az éjjel álmomban! Fekete gyász borította a házatokat, s a Boldogságos Szűz Mária bement a kaputokon. Ügyeljetek magatokra!

— Álom, s esős idő! — legyintek, mert látom, hogy Anikó megrezzent.

— Jójó! — rémíti még inkább Trézsi néném. — Tudhatnád, hogy az én álmaim be szoktak teljesedni.

— Akkor lásson egy köből pénzt nekünk. Bizonyisten jól fogna!

— Ne kívánd, mert az szörnyű szívbeli nehézségeket jelent! Így sem szeretnék a bőrötökben lenni...

Én sem a Zsiga bátyáméban, mert — hogy addig se töltsé hiába az időt, amíg dologhoz oldozódik, — őt kezdi mocskolni.

— Te tegnap mivel töltötted a drága időt, hogy csak ennyit kaszáltál? Jajhogyaza ...

Intek Anikónak, hogy amennyire lehet távolodjunk tőlük, s figyelmeztetem, hogy egy szót se higgyen a vén fuzsitusnak, mert neki az álomlátás a fegyvere. Azzal szokott bosszút állani azokon, akikre megharagszik. Bele

is halna, ha mindennap valakit meg nem riasztana az álmával. Már ő ilyen csudabogár, de lássunk dologhoz, mert a harmat gyöngyei már eltűntek, s pirosodik a pára a mezők fölött. Ami kevés nedvesség még maradt, az is odalesz a nap egy-két lehelletére.

— Nem!... Ezeket a fiókokat nem visszük sehova. Itt terítjük vastag-rendbe. Jól szét kell rázni, mert az alja megpogácsásodott... Bírod-e, lelkem?

Feszül a karunk a nehéz teher alatt, de nem fáradunk el, mert a sajátunkkal dolgozunk. Nagy szó az!

— Te most vedd a gereblyét, s húzd össze jól a boglyafeneket, hogy egyetlen szál se menjen kárba!

A testünk pirosán átsüt a ingen, ahogy dolgozunk, hajladozunk a szétszálló illatban, a lelkünkben tervek rügyeznek, s a szájunk lassan megtelik a nyári nap hevével. Nem lehet azonban sokat álmadozni, mert minden percnél megvan a tennivalója. Alig fészüljük össze a rétet, hozzá kell látnunk a első forгатáshoz.

— Kíméletesen, Anikó, hogy ne törjék a széna! ... Mi az?... Hogyne! Ebéd után megegyszer megfordítjuk, s azzal kész is. Nagy szerencsénk van. Olyan tiszta az idő, hogy pusztá szemmel látni lehet az elszálló illat árnyékát. A hegyek is egészen megkönnyebbültek.

— Csak megbízhatunk benne!

Balázs bá azonban úgy véli, hogy kitart az idő, mert a fecskék fenn járnak, Zsuzsa nénénk se jajgatott az éjjel, s vetted-e észre, hogy a legyek se csípnek. Osztán nézd milyen nagy békességben vannak a fák is. Egyetlen falevél se mozdul, s olyan szép a zsongás, mintha a mennyország méhei rajzanának.

Később mi is beleandalodunk, s alig szólunk egymáshoz. A falusi ember lelke ilyenkor gyűjti az erőt. Kell is ehhez a mocsok élethez! Bár mit beszélek? Miért volna mocsok az élet? Erőm, egészségem van, a magam földjén állok, a magam egét nézem, dolgos, szép feleségem van, s a betevő falatot is kirendeli az Isten.

Akármelyik fele rothadjon is a világnak, mi itt maradjunk, s megmaradjunk ...

Ugyan, aszondja erre Balázs bá, hogy „számár beszéd”⁴, amit mondok, s majd megrücsköl engem is az élet, de ott hadd dohogjon! A vénembernek minden lehellete keserű szokott lenni. Amíg a két karom megvan, nem félek semmitől. Mindig kacagni szeretnék, — különösen mióta megházasodtam — s egyáltalán nem értem, miért eszik, gyűlölik egymást az emberek. Itt van — teszem azt — ez a Zsiga Balázs bá is. Elég jó módban van, s az idő is eltelt, fölöttük, senki egy szalmaszálát se tesz az út jókba, s mégis a bogártól is irigyli azt a fűszálát, amelyikre felmászik. Most is, hogy a főszolgabíró két gyönyörű lóval végigrepül az úton, ahelyett, hogy gyönyörködnék bennük, sárgán azt sziszegi utánuk: — „Vájjon ki siratja azt a két szép lovat?”⁴⁴

Különben nem érdemes a időt effélével fölteni.

— Anikó, te hagyd abba a takarást, s hozz egy korsó friss vizet az ebédhez, mert ma szalonnát sütünk.

— Olyan, mint az ezüst, ez a széna! — rezzen fel Anikó a munkából.

— Vénasszony-hajnak el lehetne adni mind egy szálíg! — örvendek én is.

Ha én a magamét, más is dédelgeti a magáét. Mindenki a mezőn van. A néptelen úton mindössze egy mezítlábás legénke őgyeleg. Mindenre rátát ja a száját. Hol megfutamodik, hol elbámul valami fölött, vagy a vastag, meleg porba „képet nyom“ a talpáról. Úgy nézem, a Pál Matyi legénkéje. No ő is megkapja ma a pofont az apjától. Hozzánk is beüti az orrát, s elnézi, hogyan dolgozunk. Szürke harisnyácska van rajta, s a szalmakalap tetején kibújt a haja.

— Nem tudsz köszönni? — tanítom becsületre.

Elpirul, de nem köszön. Bámulja tovább a munkát.

Nem bírom sokáig nézni a tétlen embert, még ha gyerek is. Intek Anikónak, hogy adja csak oda a korsót.

— Szökjél, s hozz egy korsó vizet a Lacok-kútjából. Jól bugyogtasd meg a korsót. El ne törd a korsót, mert lehúszom a bőrödöt!

Ugrik is a kölyök, de hajításnyira megáll, s újra köti a kengyelkáját. Sok minden csuda van még a Lacok-kútjáig, amit meg kell tapasztalni, de félóra múlva mégis előkerül.

— Hocci azt a korsót! — húzok egyet a friss vízből.

— Hehe! — röhög a kölyök. — Most megnő a hasában!

— Mi nő meg te?

— Hát a víziborjú, amit beletettem!

— Eltakarodj a szemem elől! — riasztom a villa nyelvél, de a legénke húsz lépésről visszaugat, mint a kutyakölyök:

— Megnő a hasában! Megnő a hasában!

Anikó a szemével figyelmeztet, hogy ne bántsam.

Dehogy bántom. A világ minden kincséért se nyúlnék hozzá, mert tetszik nekem a fickó. Eleven, mint a csík, tömött, kemény, mint a vasék, barnapiros orcácskájába bele lehetne harapni, mint az almába. Hej, ha ilyen fiam lenne! ...

Anikó egy darab kenyeret nyom a markába, s ettől ismét hozzánk bátorodik. Eszeágában sincs tovább menni. Dongó-fészket keres, eljátszik a patakban, vagy ott lábatlankodik, ahol nem kéne. Még a vén Balázs bá is szívesen rajta feledi a szemét, annyi elevenség, kedves huncutság van benne. Anikó azonban azt tanácsolja, hogy mégis küldjem tovább, mert hátha várják az apjéék. Oda-fenn dolgoznak a Bérc alatt.

— Igazad van! — mondom, s a gyermekhez fordulok: — Ma apád kihúzza a füledet, Sanyi, ha itt töltöd az időt!

— Azért nem, — nyelvel vissza a legénke — hiszen éppen ide küldtek!

— Ide-e? — lepődöm meg.

— Ide hát!

— S ki küldött?

— Engem a vén Ignánc bá.

— Melyik vén Ignánc bá?

— Hát a maga apja.

— No és mit üzent?

— Azt, hogy menjenek haza mind a kettőn! A menyecske is!

— S miért menjünk haza?

— Mert az Öregasszony meghót!

— Melyik öregasszony te?

— Hát az Ignánc bá felesége! Az a vén viaszolrú!

A hírre a villa, gereblye kiesik a kezükből.

— Ügy-e megmondtam? — vijjog Trézsi néném. — Fekete gyász borította a házatokat... Az én jeles álmom, az én jeles álmom! ...

— Fogd be a szád! — embereli meg magát Zsiga bá. — Nem az a nagy baj, hogy meghót, hanem az, hogy mi lesz most a szénával!

Abbiza! A széna! A sok drága kóstot szétduvasztva, istenszámában nem hagyhatjuk. Valakinek fel kell takarnia. Viszont a holttestet is el kell rendezni. Most mit csináljak?

— Apád mire való? — vigasztal Zsiga bá. — Az ő dolga a holttest, hiszen az ő felesége volt!

— Nem embere ő annak! — legyintek. — Elég neki a nagy bánat!

Zsiga bá félrefordul, s úgy kacagja a „nagy bánat“-ot.

Trézsi néném mégis azt tanácsolja, hogy legalább nézzünk szét otthon, ők majd megfogatják a lendeket.

— A feltakaráshoz vagy magatok futtok ki, vagy kaptok valakit a faluban, aki összeszedje a szénát. Igyekezni kell azonban vele, hogy a harmat ne üsse meg mert attól megereszkedik.

Különben neki is az a véleménye, hogy keresztanyám elég rosszkor választotta meg a halála napját. Ilyen szorgos dologidőben nem szokás meghalni. Falusi ember halassza a halálát őszire, vagy télre, amikor inkább ráértünk.

Engem is levert a dolog, mert háromnapos veszteség, amíg eltesszük, s addig gyászolhatnak a boglyáim, de mindegy no. Ezen már nem lehet változtatni.

Szerencsére, amíg felszedelőzködünk, apósom odajön, s rábízhatom a szénát. Meghagyogatom, hogy mit, s hogyan csinálja.

— Bízátok csak rám.

Azzal mi Anikóval hazaszomorkodunk.

A mező már beszél, hogy mi történt. Mindenkinek feltűnik, hogy még nem harangoztak a lelkiért, de Tömjén Mózsi most kényelmeskedik haza a mezőről. Miért siessen? Fertályórával hamarabb, vagy később, nem sokat számít már az ő lelkiüdvösséginek. Nem igaz?

Arra gondolok az úton, hogy keresztanyám halálával nekünk is változik a helyzetünk. Legalább Anikó szóhoz jut. Eddig — ha nem is mondta, láttam rajta, — hogy inkább csak vendégnek érzi magát nálunk, s titokban sokat nyelt a vénasszonytól. Most mégis sajnálja, csendesen siratja. Hiába. Fehérnép, s érzékeny.

Egyik-másik szembe jövő megszólít: — „Hallom, megkönnyebbüle keresztanyád!“ — mások csak odabólogatnak, hogy Isten nyugtassa szegényt!

A legkülönösebb azonban apám. Az eset kissé megáspasztotta, de inkább haragosnak látszik, mint bánatosnak. Ül magánosán az udvaron a favágó tőkén.

— Már megmosdatták, s felöltöztették — újságolja.

Bemegyünk, hogy lássuk.

A halott kinyújtóztatva fekszik az ágyán. Várja a koporsóját. Két vénasszony denevérkedik körülötte.

— Hát ide jutott, keresztanyám? — sóhajtok tisztességesen.

— Ó ide szegény! — felel helyette a vén Könéné. A halott szemei félig nyitva vannak, mintha most is arra vigyázna, nehogy valaki valamit elvigyen, amíg mi haza jövünk. Nem lehet mondani, húzott a házhoz.

— Hogy történt? — ballagok ki újra apámhoz.

— Alighogy ti elmentetek, — meséli az öreg — kiment, hogy ellássa a majorságot... Osztán csak felfordult. Én semmiről se tudtam.

— Ki vette észre?

— Az úgy volt, — lepegteti a szót apám — hogy a csordapásztor bézerget az ablakon: — „Ignánc bá, a bika!⁴⁴ .. „Csak vótam!⁴⁴ — tréfálok vissza, de lelépek az ágyból, hogy a bikát kieresszem a csordába. Még szidtam is magamban keresztanyádat, hogy megfélekedezett róla... Akkor látom, hogy el van terülve az udvar közepén.

— Meg volt halva?

— Nem, csak elszédült... A pásztorral bevittük a házba, s letettük az ágyba. Pálinkát töltöttem a szálába, s ettől magához tért. — „Pa-pot!⁴⁴ — nyögi ki mindjárt. — „Ne ijesztgess!⁴⁴ — mondom, de ő csak erősködik, hogy „Papot⁴⁴, mert mindjárt meghal. — „Inkább szagolj ecetet! — biztatom — mert a pap még nem kelt fel!⁴⁴... Neki azonban most kell a pap. — „Ha el nem felejténéd, szólj be az esperes úrhoz, hogy jöjjön!⁴⁴ — hagyom meg a csordapásztornak. Mit csináljak? Hiába teszem be a kaput, hogy a halál be ne jöjjön, ha már itt van az óra. A papot se hivathatom akkor, mikor már meghízott a koporsóban. Nem úgy van?

— Az úgy van! — helyeslem.

— A pásztorat is megkínáltam egy pohár pálinkával, amiért besegítette keresztanyádat.

— Azt is jól tette!

— Hát akkor ne kérdezd, hogy hová lett az üvegből a pálinka!... A kenéshez is kellett.

— Miféle kenéshez? Pálinka a kenéshez?

— Azzal húzogatta meg Könéné a halántékát, s a szíve táját. Azt hiszed, hogy másképp délig kihúzta volna?

— Délben halt meg?

— Ki a fene nézi az órát ekkora nagy bajban? — berken rám apám. — Annyi bizonyos, hogy volt ideje minden földi dolgát eligazítani.

— Akkor jó! — nyugszom meg. — A koporsóval mi van?

— Az asztalos már vett mértéket.

— Szemfedő, s miegymás?

— Most válogatja anyósod a zsidónál.

— S hát a sírásás?

— Hagyjatok már békét nekem! — csattan fel apám. — Mindent én igazítsak? Ti mirevalók vagytok?

— Jó jó, nem azért kérdek! — csillapítom, s magára hagyom az öreget.

Indulok, hogy a sírásás ügyét is rendezzem.

Nem értem azonban apámat. Sehogy sem természetes dolog ez a nagy elereszkedése. Mikor elvette keresztanyámat, amiatt búsult, hogy nem hal meg, s most, hogy meghalt, az a baja, hogy meghalt.

— Kied mire véleményezi ezt a dolgot, Könéné?

— Jaj, csudálatos az emberi lélek! — óbégat Könéné. — De ne szólj szám, nem fáj fejem!

Alig várja azonban, hogy elmondja a titkot.

— Az úgy volt, — tudod — hogy apád nem anyádat, őt szerette — veti a fejét a halott felé. — ökeminek azonban Nőrinc tetszett, s hozzá ment feleségül.

— Tiszta igazad van! — bizonykodik a másik vénasszony is.

— Apád erre bosszúból elvette anyádat... Ezért született te olyan későre.

— Úgy-e? — lepődöm meg. — Erről nem tudtam.

— Kicsi voltál te még akkor! — magyarázza

Könéné. — Pedig mekkora harag volt körtük! ... Mekkora!

— Ha akkora volt a harag, miért hívták meg kómának? — vetem ellen.

— Mert nem mert szegény anyád ellenkezni.

— És később összebékültek?

— Mit csináljanak? Ha a szegénység bélépik az ajtón, a szerelem kiugrik az ablakon ... Apád azonban sohasem hült ki egészen. Hűséges, jó ura volt anyádnak, de az első szeretőjét sohasem tudta elfeledni. Nem ő soha! ... Nagy érzés az! — nyálaskodik a vénasszony. — Megvára, amíg meghal előbb Nőrinck, azután anyád, hogy elvehesse ...

— Hát nem a földért?

— Azt csak neked mondta!

Egyik meglepetésből a másikba esem.

— Hát ilyen kutyalegény az én apám?

— Sokat csendesedett, — csillapít a vénasszony — de láttad volna legény korában ... Én is tudnék beszélni róla ... Hallhattad, Rózsa!

— Én hogyan hallottam volna! — nyávogja Rózsa is. — Én hogyan! ...

De már erre én is megmérgelem.

— Most már aztán elég legyen! Árva betűt se hiszek el abból, amit itt összeprűnyögtek!

— Ne hidd, fiam, ne hidd! — sziszegik felém. — Majd meglátod magad!

Különösen Könéné dühös.

— A világért el ne mondd neki, Rózsa, — inti a másikat — hogy mi történt ma is! ... Ha nem hiszi, hát ne higgye! Pedig igazi szép dolog volt, mikor keresztanyád a halálos ágyon visszafordult a régi urához! . . .

— A régi urához? Nőrinck bához?

— Az volt az utolsó kívánsága, hogy melléje temessék. Egy sírban akart nyugodni vele ... „öt szeret

tem, vele töltöttem el egy hosszú életet, ne vedd zokon, Ignánc!“ — kérte apádat. — „Ha a nyomorúságban egymáshoz tartoztunk, a békességben is legyünk egymás mellett!“⁴⁴ — mondotta utolsó perceiben, s ezt apádnak is be kellett látnia.

— Ejnye beh furcsa az élet! — gondolkodtam el, s hirtelenében nem tudtam, hogy keresztanyámnak adjak-e igazat, vagy édesapámat sajnáljam.

Szólani azonban nem mertem az öregemnek, de titokban figyeltem, hogy mi mehet most végbe benne, hol bolyászik a elméje. Látszott rajta, hogy sehogy se bírja lenyelni a szégyent.

A halottat felravataloztuk, de apám a füle botját se mozdította, mikor Könéné hívta:

— Jere, Ignánc, nézd meg, milyen szépen fel van díszítve! ... Úgy kisimult az orcája, olyan ékes lett megint, mint leánykorában.

A koporsóbatételen részt vett, de alig volt vége a szertartásnak, újra kiveszett a házból, s csak a virrasztóra került elő. Nem lehet mondani, eleget tett a tisztességnek. Meghallgatta a halott dícséretét, keservest is fogadott eleget, a pálinkát se sajnálta senkitől, a temetésre s megoldotta a zsák száját tisztességesen; de a halottra többet rá se nézett. Igaz, hogy a halott se rá. Haragban voltak, s a harag nem szűnt meg harmadnap se, mikor eltemettük a vénasszonyt.

Sírhatott a harangszó, kesereghetett a kántor, bucsálódhatott a falu, az én öregem úgy ment a koporsó után, mintha nyársat nyelt volna, mint aki ünja már ezt a sok teketóriát.

Csak a tor után nyilatkozott meg, mikor ketten maradtunk, — illetve ne hazudjak, mert ott volt még Bokor Dénes is, aki a királlyal kezét fogott, de ő aludt az asztalra búvá. A borozás után bennem is több volt a bátorság, s megkérdeztem:

— Kiednek mi a baja, apám?

— Nekem csak azt, — aszondja — hogy most...
hogy ezt tette velem, még jobban szeretem... Sokkal
jobban ...

Többet nem beszélhattünk, mert Anikó bejött, hogy
az ágyakat megvesse.

Hajnalosan menni kell a széna után.

KITÚNT, hogy ternót csináltam ezzel az Anikóval. Megfelelt kinn, benn egyaránt. Eleinte kissé féltem, hogy nem való nehéz munkára, de már másnap olyan szekeret rakott, hogy férfinak is számot tenne. A térde ugyan megpirosodott, de olyan tűréseket csavarintott, hogy ropogott bele, s nem kellett sokat igazgatnom alulról, hogy hova tegye a „szegelet“-et, s a „folt“-ot. Úgy nekitüzelt a munkának, hogy csókkal se lehetett volna lecsalni a szekérről és mikor feladtam neki a kötőrudat, csak végigfutott rajta, mint a könnyű madárka. Nem az a fehérnép volt, akit szájba ver a mezőn a gereblye, ha rálépik. Kinyílt egészen, mint a piros virág. Leginkább a kedvét szerettem. Soha semmi el nem keserítette, s mikor nem is szólott, akkor is tele volt a szeme tréfával. Az ő szájából senki se hallotta: — „Most nincs időm!“ — mert mindenre ráért, a marka pedig valóságos pénzforrás volt. Ember, állat a kedvét kereste. Szépecskén gyarapodni is kezdtünk.

— Ez a te feleséged még a semmit is megtojtatja!
— ismerte el apám is, aki különben az öregasszony halála után nagyot csendesedett.

Hiába! Nehéz a halottszagot az ember lelkéből kiszellőztetni. Nélküle is végeztünk mindent rendesen.

Annál nagyobb csudám volt, mikor aratáskor azt mondja:

— A búzához veletek megyek!

Még untattam is, hogy ne törje magát, elvégezzük nála nélkül is, de az én Öregem elkomolyodott:

— Mindenkinek magának kell levágnia a száraról a maga kenyerét, mert csak így lesz jussa hozzá! ... A régi időkben még a nehéz beteget is kivitték a mezőre, hogy — ha többet nem — legalább egy kalászt leszakíthasson. A búza a mi életünk koronája ...

Hát ezt nem tudtam, de nem is törődtem sokat az apám meghatottságával. A szemem káprázott a gyönyörűségtől, olyan búzám volt. A mező sárga lobot vetett a fényétől. A verő napnak minden aranya, tüze benne volt s a szárok meghajlottak a viaszérésben levő szemek súlyától. Az a pár szál virág: pipacs, szarkaláb, ami közte nyílt, inkább csak díszítette, mint rontotta a tisztaságát. Az idén különben egyformán érett mindenütt a gabona, a mező maga volt az égből leszállott áldás. Apámnak minderről azonban nem szóltam, hogy annál nagyobb legyen a meglepetése.

A por még aludt az úton, mikor hármásban elindultunk. A falu közt még váltottunk pár szót, de ahogy kiértünk a mezőre, egyszerre elcsendesedtünk, mintha idegen világba léptünk volna, s csak a szemünk itta a föld gazdagságát. Apám szemlátomást délcegedett tőle, s a kévekötő zsúpot, — hármat-négyet egy istránggal egybekötve — a hátunkon magasabbra rántottuk a büszkeségtől, mert úgy ítéltük, hogy senkinek sincs szebb búzája, mint a mienk. Ilyenkor a szemünk némán összejázdott. Anikó a rongyba csavart sarlókkal a vállán némán aprózta mellettünk a lépést.

A sarlók miatt különben vitám volt apámmal, mert én azt tartottam, hogy csak cigány arat ma sarlóval, haladottabb ember kaszálja a búzát. Apám azonban nem engedett a negyvennyolcból,

— Mocskolódjék, akinek tetszik a kávas kaszával,
— aszondja. — Sok szem ki verődik veled, s tán nem ment
el a szépeszed, hogy a más lúdját hizlald a drága búzáddal!
Nem is igazi aratás kaszával és sohasem tied egészen az a búza,
amit a markodba nem fogtál.

Így aztán én is belenyugodtam a véleményébe.

Az apám nehéz megpróbáltatása azonban akkor következett be,
mikor már ott állottunk a búzaföld fejenél, s végig nézett a tengeren.

Első pillanatban megdöbbsent tőle, elkomorodott és lihegni kezdett.

— Tán nem tetszik? — húzódt el a szájam széle, mert örömet,
dicséretet, s nem ezt a viselkedést vártam tőle.

— Túlságosan is szép! — hajlott a tábla fölé sárga orcával.

— Akkor mi a fene lelte kendet?

— Semmi, semmi! — zárkózik el. — ... Te is megtudod majd,
ha eljön az ideje.

— Csak nem leve hirtelen beteg? — ijedek meg.

— Valami afféle — húzódozott az egyenes választól. —
Jobb lesz, ha haza megyek... Nem is kellett volna kijönnöm.

— De apám! — kérleli csudálkozva Anikó is, mert az öreg kezdte
visszavenni a levetett kurtiját, hogy menjen.

Igazán nem értem, mi ütött a vén bolondba.

— A Pilátussát! Nyögje ki már, mi a baja!

— Ne kérdezz! — hárít el ismét magától. — Mindjárt elmúlik.

— Mi múlik el?

— Emberi gyengeség az egész! — vigasztal, de a teste reszket,
ábrázata beromlott.

Még az hiányzik, hogy itt üsse meg a guta a szemünk
láltára — nézünk egymásra Anikóval.

Az öreg félrevánszorog, mint a beteg juh, leül a földre, s a két hegyes térdére könyökölve néz maga elé szomorúan. Anikó tisztességesen kerülgeti, dédelgeti, tudakolja, de ő csak int, hogy: — „Velem ne törődjete! Lászatok dologhoz!

— Hogy lássunk a dologhoz, ha nincs, aki intézkedjék? — mondja Anikó.

Apám hirtelen felveti a fejét.

— Hogy mondtad? ... Hogy én ... *intézkedjem?*

— Igen hát! — unszolja Anikó. — Apám az érdekes, hogy vezesse az aratást. Ez a szokás!

Szemmeláthatólag változik meg az öreg. Öröm, kétség, bizonytalanság, reménység cikázik át rajta, s úgy néz rám, szinte félve:

— Megtehetem? ... Te is azt mondd, Dani? . . .
Hogy még egyszer az életben ... intézködhetem?

— Hogy a temerdektűzbe ne intézkedhetnék!

Csak azért mondom, mert látom, hogy örömet okoz nekik. Az öreg úgy tesz, mintha nem hinne a füleinek.

— Nincs ... nincs kifogásod ellene, hiszen te vagy a gazda?

— Miért volna? — mondom, de most még kevésbé értem az öregemet. Először azt hittem, hogy beteg, rosszul lett, de most látom, hogy kutyabaja, sőt keményen kezd rendelkezni, mintha mi csak a napszámosai volnánk.

— Mit tájtátok a szátokat! Neki kell látni az aratásnak, mert az magától nem lesz meg... Itt kezdjük a pászmát, mert ez a fele valamivel érettebb! Ez a sürgősebb. A felső rész addig hadd sárguljon ... Mit piszomgtok? Más el is feledi az aratást, mire ti hozzáfogtok. Az én időmben nem délben másztak ki az emberek a mezőre, mint ti.

Anikóval egymásra nézünk, s csak bámuljuk az apám nagy pálfordulását. Arca kigyúlt, mint a pipacs, görbe háta kiegyenesedett, öreg inai nekifeszültek, a markában

ropog a kéve, egészen megfiatalodott, nekidélcegedett, s olyan büszkén néz végig a határon, mintha az egész falu neki dolgoznék napszámba.

Természetesen mindent jobban tud, mint mi. Egy kívét sem tudok úgy felütni, hogy neki tetszedjék. A szeme mindenem rajta van. Ha kicsi markot fogunk, az a baj, ha nagyot, az nem tetszik, ha kurtára vesszük a tarlót, amiatt szid, ha magasra, azzal fenyeget, hogy velünk fogja lelegeltetni. A félhatár idefigyel, olyan hangos, de ő se nem lát, se nem hall, minden érzékével az aratásba merült. Csak bámulni tudjuk Anikóval, ahogyan forgódik. A verejték sűrűn hull a homlokáról, szemei megvérmesedtek a nagy kánikulában, a száján dől a forróság, de számba se veszi. Sem magának, sem nekünk nem enged megállást, pedig a hajszott munkától olyan kábultak vagyunk már, hogy rogyunk össze a búza tövében, s lángoló aranytűznek látjuk az egész búzahatárt. Esem orra a fáradságtól, s a derekamban elszakadt az erő, de mikor nagy kínnal megpróbálom kiegyenesedni, odainti a szomszéd búzaőrző gyermeket, madárijesztő kolompját az én kezembe adja, s elküld veréb-riasztani, ha már a komoly munkának nem vagyok embere. Haragudni sem tudok, mert úgy zúg a fejem, mintha az egész nyári mező benne zengene, s újra visszaroskadok a sarló mellé.

Valóságos megváltás a déli harangszó. A kezemháta tele van tövissel, de mikor ki akarom szedni, az én öregem azzal példázódik, hogy aki ennyire kényes, az menjen püspöknek, s a tövist nem a kezemből, hanem a földből kellett volna kigyomlálni, mikor annak ideje volt, de én csak arra való vagyok, hogy leüljek a kész mellé, s hallgassam az üres hasam korgását.

— Mondj, bolond, mondj! — gondolom, s mohón nekilátok az ebédelésnek, mert szikráznak a beleim, olyan éhes vagyok.

A láttára a pléhkanál kiesik az apám kezéből

— Ha úgy tudnál dolgozni, ahogy enni, első gazda lennél a faluban! — fohászkozik fel.

Anikó hunyorít a szemével, hogy ne vágjak vissza, de nincs is kinek, mert apám felugrik, s ökölrázva fut a búzára szálló verébraj felé: „Há-háj!“

— Az Isten se látott ilyen gazdát, mint te! — mérgelődik, dohog vissza. — A szemeláttára veri el a veréb a búzát, de ő a hurkáját tölti kényelmesen, ahelyett, hogy megmozdulna! Semmitek se lesz, ha behúnyom a szememet! Cigánynak is dög vagy! ... No, meddig beleltek?

Újra a búzához riaszt, s kiveszi belőlünk az utolsó szuszt is.

Nincs miért lázadozni miatta, mert maga sem pihen. Csak bámulom az erejét, kitartását. Hetvent elrúgta, de minél többet dolgozik, annál acélosabb, fáradhatatlanabb. Kemény fából faragták ezeket a régi öregeket.

Egymásután visszük ki a pászmákat, s a föld lassanként tele lesz a napon aranyló, száradó kévecsokokkal. Olyan gyönyörűek, hogy pohárba lehetne tenni mindeniket, ahogyan a nehéz fejek súlyától körbe hajlanak a sárga búzaszálak. A Paradicsomot fel lehetne díszíteni velük. Szemem, lelkem megnyugszik a láttukra.

Csak ez az én vénbolond apám ne locsogna, példázódnék annyit! Miden szavával engem szurkál, döföd. Anikót kíméli, de szegénykének jobban fáj, mint nekem. Nem szól, de látom rajta. Ettől aztán még jobban szeretem. Nem bírom megállani, hogy közel ne húzódjam hozzá, s a búza szép árnyékában meg ne csókoljam az orcáját.

— Ti mit csináltok! — röffen az öreg. — Most van az ideje a nyalakodásnak? ... Az éccaka mirevaló? ...

— A hajnalát kiednek, ne ordítson, ne húzza le az orcám bőrét! — csitítom, de már késő, az egész mező rajtunk kacag, apám pedig se lát, se hall, bőgi bele a mezőbe, hogy: „Mindjárt békötöm a szájatokat, ha ti itt

aratás helyett csokolóztok! Ki hallott effélét? A szerelőmnek nem most van az ideje! Nem nászoltatok, dologtalanokdátok eleget? Nekem arató kell, nem bakkveréb!“ ...

— Mindjárt magába vágom a sarlót, ha nem hallgat! — fenyegetem, hogy elhallgattassam, de apám erre olyan cifrákat kezd mondani, hogy szégyenletünkben még az egérlikba is bebújnánk.

— Mi az? Mi történt? — kíváncsiskodik a mező, s pillanatok alatt végig fut az, hogy: „Bojzás Kös Ignác szerelmön kapta a fiatalokat“.

A jó kedvből aztán újabb erőt merítenek az aratók.

Bojzás Kös Ignác azonban nem törődik az efféle szármárságokkal, hanem a kalangyáláshoz lát, mert estre hajlik az idő, s a nap melegével kell összerakni a búzát.

A kalangyarakás a gazdaember büszkesége, munkájának beteljesülése és megnyugvása, mert végre annyi aggodalom, bizonytalanság után kenyerét és áldását biztonságba helyezi. Olyan komolyan és áhitattal végzi ezt minden tisztességes ember, mint az imádságot a templomban. Apám különösen, mert utoljára csinálja az életben. A meghatottságtól még az ing is reszket a hátán, titokban a könnye is kiszivárog a szeme szögletébe, s olyan hajlott, alázatos, mintha minden kéve szentség volna a kezében. Szinte félve töri meg a fenéknek szánt kévét és nagy gondossággal, óvatossággal rakja keresztbe fölötte a többit, s borítja rá végül a „papot“. A szája habaróján látom, hogy közben mond is valamit, de hiába fülelek oda, nem tudom értelmét venni a beszédének, maga pedig olyan tiltóan szent és magános, hogy nem merek közel menni hozzá.

— Nem csudálnám, — mondom a feleségemnek, ha a végén igyenesen az égbe emelkednék!

— Nem vagyunk olyan szerencsések! — sajnálja Anikó, akit még mindig bánt az előbbi méreg, én azonban számba se veszem az efféle fehérnép-locsogást, titokban a búzakereszteket számlálom, s már abból látom, hogy

legalább másfélszeres termésre számíthatok az idén. Nem mutatom, de az örömben úgy belemerülök, hogy alig is veszem észre, ami körülöttem történik. Közben szépen bealkonyodik, az ég zaja megszűnik, méhek, bogarak elülnek, az emberek megcsendesednek, s az est szótalanságába merül körülöttem a világ.

A nagy hőség után támadt esti szellőcskében felüdülve minden fáradtságunk eltűnik és szinte mohón vágjuk a búzát, hogy minden pillanatban többet mentsünk meg magunknak, az áldásunk szaporodjék, a vagyunk gyűljön. Senki se siet haza. Most csak az aratás a fontos. Minél inkább sötétedik, annál fényesebb világ nyílik ki a lelkünkben. A kezünk dolgozik, de az eszünk tervez, építgeti a jövőt, az előhaladást, az álmat, az életet, amit a búza lehetővé tett. Ha az áldás bejön a falu egyik végén, a baj, nyomorúság kimegy a másikon.

Anikó is egészen megpendült. Ügy kapkod, markol a búzaszálak után, mintha csuda-madarat akarna megfogni. Ő is érzi, amit én, s csak egymásra nézünk, s kitáljuk egymás gondolatát, pedig még friss házasok vagyunk. Hamar kiismertük egymást, ami nem is csuda, mert ugyanannak az életnek a farkát fogjuk mind a ketten.

Ha apám azt nem mondja, hogy: „Hagyjátok abba!“, még ma is aratnánk, úgy nekimelegedtünk. Olyan könnyűek, frissek vagyunk, hogyha nem szégyelnők másoktól, bizony-bizony még cicét is jádzanánk a kalangyák közt. Anikó titokban még csipked is, hogy nekihevítsen, de intek a szememmel, hogy nyughassék, szégyelje magát legalább apám előtt, bár tőle akár a fejünk tetejére is állhatnánk, annyira el van merülve önmagában. Komoly és szent, mintha maga Szent Péter hívta volna meg komájának.

Hazamenet az úton is egy lépéssel előttünk jár, szótlán, esett, kedvetlen, s csak otthon látom, amikor Anikó a lámpát meggyújtja, hogy ezen a napon legalább tíz

esztendőt öregedett. Az ő dolga. Ilyen kicsiségekkel nem töltöm az időt, mert le kell feküdni, hogy holnap idejében a mezőn lehessünk, s amíg a szépidő tart, az áldást bétakarí thassuk.

Másnap alig pitymallik, apám már készen van, s sürget, zaklat, fordítja fel a házat, hogy igyekezzünk. Dohogunk, morogunk, de szót fogadunk. Annál nagyobb a csudám, hogy mikor indulni kellene, egyszerre elváltozik, elérzékenyedik, összeroppan, máskor derűs szemei beborulnak, s aszondja, hogy: „MenjeteK csak magatokban, én itthon maradok!“... Anikó is, én is meglepetten kérdezzetjük, hogy ismét mi a fene lelte, biztatjuk, szidjük, kényeztetjük, még káromkodom is, hogy több foganatja legyen, de az öreg hajthatatlan marad, s csak azt dunnyogja, hogy: „Velem ti ne törődjeteK! ... Velem ti ne törődjeteK!“ ...

A mezőre menet Anikó még találgatja, hogy mitől bogarasodott meg apám, s szépen rájövünk, hogy a vénember csak arra való, hogy mindentől elvegye a kedvét az embernek.

— Csak adósság, s vénember ne volna! — sóhajok fel.

A tegnapi nap azonban újra kezdődik, s ma mintha még nehezebb kévét arattunk volna.

Vagy csak a karunk lett nehezebb, s a lelkünk melegebb? ...

Akárhogy van, mindenképpen jól van így. Az bizonyos, hogy minél többet fáradtunk, annál erősebbek lettünk, a kedvünk megjött, s a szájunkon kihasadt a nóta. Már apámmal se törődtem sokat, mikor az est haza vetett a mezőről. Éppencsak odahajítottam neki a szót, hogy mondjak valamit:

— Kied mit csinál?

— Magamon csudálkozom, hogy még életben vagyok! — üti fel a fejét.

— Azon mért csudálkozik?

Erre aztán elárulta a titkát.

— Aki elszakad a földtől, annak megszakad a szíve! . . .

Hosszasan még bólogatott is utána.

Hát ilyen futóbolond az én apám.

KORÁN örvendtem a búzának. Igaz, hogy jól eresztett, a gép alig győzte ontani, szép is volt, súlyos is volt, három szemmel meglehetett egy madarat hizlalni, a zsákok hasadtak ki tőle, s a molnár a malomban sérvést kapott az emelgetésétől; de alig takarítottuk be, jött a rendelet, hogy egy szemet se szabad kivinni a faluból. Egyszerre megnehezedett az idők járása. A háború miatt az államnak úgy kellett a pénz, hogy még a tojó tyúk mellé is két fegyveres fináncot állított, nehogy kárré menjen a drága tojás, Abból se lehetett megélni, ami volt, mert még az ember tíz körmére is pecsétet ütött a kincstár. Szavamat ne feledjem, apámnak később újra megjött a kedve, s a fuzsitos természete és csak kacagott a mérgeken, bajomon,

— Most mutasd meg, hogy mit tudsz! — biztatott.
— Könnyű világban könnyű nagy legénynek lenni!

— Mi az istenharagját mutassak meg, mikor a fát még a lábán letiltották, a marhának nem volt ára, a sarjút az Isten vette el, a feleségem mérgeiben fejszével verte vissza a murkot a földbe, mert csak csúfolódtak vele a piacon; de az adót, a sok rovatait kétszeresére emelték, a pap is szorított az árendáért, s olyanok letünk őszire, mint az egyszeri bolha, amelyik addig szö-

kött egyik szegény emberről a másikra, míg éhen dögölt. Az újságok a „világhelyzettel“ magyarázták az állapotunkat, de ki hisz az újságnak! Némelyek a zsidókat okolták, mások a politikát, de inkább hiszem, hogy a tanító úrnak van igaza, aki titokban megsuttintotta, hogy a búzatörvénnyel a kisebbségeket akarják megfojtani. Meg is kérdeztem a főszolgabíró urat, ki éppen a község-házát vizitálta:

— Ez esment miféle bolond törvény?

— Nem bolond törvény ez, Dani, — magyarázza — hanem a legáldásosabb szociális intézkedés, melyet a földművelésügyi miniszter úr a közegészségügyi miniszter úrral egyetértésben hozott a pénzügyminiszter úr bevonásával, hogy a falusi nép jóléti és egészségügyi szintjét emelje!

Erre olyant találtam mondani, hogy a jegyző úr három napig félre röhögött tőle, mert — szavamat ne feledjem — egy kalán vízben megfojtotta volna a főbíró urat, aki viszont a jegyző urat tette volna át szívesen a német határon, ahol, — mint hallom — nem állhatják a fajtáját; de szerencséjükre, — mint mindenki tudja — a jegyzőné, ez a szép, fiatal asszony összetartotta őket.

Idegennek feltűnt volna, hogy a főbíró úr olyan gyakran jár a falunkba áthelyezése után is, de a gazdája, a belügyminiszter úr megmentette a becsületét, aki szintén nem akart hátrább maradni a kormány többi tagjánál, s — ha ti így, én is úgy — béhozta a közigazgatási törvényt. Fifikus, ágas-bogas törvény volt, az Isten nyugtassa. Még a mi róka-jegyzőnk is értetlenül állott előtte, de az ilyen burokban született embernek könnyű, mert a tekéntetes primprétor úr jóformán mindennap eljött, hogy magyarázza.

Közben a városi nép panaszkodott, hogy nincs búza, kifogyóban a kenyere, mi pedig itthon éjjel-nappal lapátothattuk a drága áldást, hogy ott ne pimposodjék a

szuszékban, ha nem akartuk árán alól elvesztegetni Fran-
kel úrnak, akinek most exportőr volt a becsületes neve.

Néhányan megpróbálták belopni a városba a gabo-
nájukat, hol háromszoros árat is megadtak érte, de nem-
csak a drága búzát vették el a fináncok, hanem a tete-
jébe úgy meg is bírságolták, hogy szinte a föld is rá-
ment, amelyik termette.

Hát így emelkedett a falu „szociális szint”-je.

A kárvallottak hol búsultak, hol káromkodtak, én
azonban csak kacagtam. Mondtam is Tóth Ferinek, aki
szintén megjárta és pénzt kért tőlem interesre, hogy a
büntetést kifizethesse.

— Pénzt nem adok, komám, mert az nekem sincs,
de észit adhatok, mert ehhez az kell!

Azt fűjjam fel, — így Tóth Feri — s addig ne jár-
jon a szájam, amíg az én búzám is itthon dohosodik.
Tudom-e, hogy a román fináncféle nem olyan, mint a
régii jó időkben? Megvannak ezek kenve minden hájjal,
s még a belemben is megkapják az örletlenül lenyelt
búzaszemet. Akármibe megfogadja.

— Ne fogadj, — csitítom — mert én fogadás nél-
kül is megmutatom, hogy holnap búzát viszek a városba,
s nem loppal az erdőkön, mezőkön, hanem fényes nap-
pal a vert úton.

— Megezem a saját fejemet, ha baj nélkül meg-
úszod! — hitetlenkedik Feri.

— Akkor hozzá kezdhetsz! — vágok vissza.

Csak mikor elment, gondoltam meg, hogy mire vál-
lalkoztam, de ha már kimondtam a szót, szégyenben nem
maradhattam. Szidott, marházott apám, s Anikó is, de
éjfél tájban reá jöttem a helyes útra.

— Te, Anikó! — dőföm fel álmából. — Kerekítsd
a pendelyt a nyakad köré, s hozz fel a pincéből tíz-tizenöt
pityókát!

— Azt minek?

— Azzal te ne törődj, csak hozzad!

Az asszony lemorog a pincébe, én pedig neki az ágynak, s kezdem kiüríteni a szalmazsákokat.

— Te mit csinálsz? — képped el apám is.

— Helyet a búzának, amit a városba viszek.

— Szalmazsákban búzát? — kerekedik el az Anikó szeme is.

— Ne tudakolózzál, hanem készülj, mert velem jössz te is!

S azzal nyersen enni kezdem a pityókát.

Az asszony szegény elkezd bőgni, hogy az este még semmi bajom se volt, de mikor megtöltöttük a szalmazsákokat olyan búzával, mint az arany, elkezdtem magyarázni, hogy mit akarok.

— Én ráfekszem betegnek a búzára, te jól bétakarsz a piros csérgével, s behajtasz a városba, mintha doktorhoz vinnél.

— Nagy eszed van, Danikám! — kezd csókolni örömeiben.

— Ne szökdöss az arcúm körül, — utasítom — hanem siess, hozd ki a szilvóriumos üveget!

— Azt nem! — köti meg magát az én fehérnépem.

— Attól maga mindig beteg lesz!

— Szén éppen az kell, te bolond! ... Hogy kipnódjék az arcám, mintha az egész fejem tűzben égne.

Apám is biztatta a szilvórium miatt. Erre nagynehezen belátta, hogy így kell.

Míg apám a lovakat befogta, hogy az időt mentsem, kortyolgatni kezdtem a szilvóriumot. Meg is fáztam, míg levetkőztem, s befeküdtem betegnek a szekérbe.

Közben Anikó is felkészülődött az útra.

— Csak azt nem értem, — hajlik fölém nagykendősen — hogy minek az ágya térgyinek kellett megenni éhomra azt a sok rossz pityókát!

— Hogy lázam legyen, te tudatlan! ... A katonaságnál, ha be akartunk kerülni az ispotályba, mindig így csináltuk.

— Akkor minek a pálinka? — kap a szilvóriumos üveg után.

— Hogy meg ne haljak a pityókától, te bolond!

Ez ellen se szólhatott semmit, de amilyen akaratos újabban az én feleségem, mégis elvette volna az üveget, ha Fó'di Káruj szomszéd a kerthez nem lépik egy kézbeli lámpával.

— Ti mit csináltok?

— Jaj, ne is kérdezze? — kezd sápítani Anikó. — Vége a drága uramnak! Viszem a városba a doktorhoz.

— Nocsak! — ijed meg a szomszéd is. — Hiszen tegnap meg semmi baja se volt!

— Az éccaka jött rá a nyavalya — beszéli az asszony. — Arra ébredtem, hogy félrebeszél az ágyban ... Jaj, beh megvertél minket, Uristen!

Hunyorítok, hogy: „Jól van, Anikó!”

— Baj, baj! — sopánkodik Fó'di szomszéd, de mindjárt vigasztalást is kíván, mert hidegek már az őszi éccakák, s félcsórén sokáig nem állhat a kedvünkért a kerítésnél.

— No legalább tudom, hogyan fogsz siratni, ha meghalok! — csípem meg az asszonyt, s búcsúzóul jót húzok a szilvóriumos üvegből. — Ki a kaput! — kurjantok apámra.

A falu közt még jól viseltem magamat, de a mezon énekelni kezdtem.

— Ha bé nem fogja a száját, mindjárt visszafordulok! — ijesztgetett Anikó.

— Csak ne volnék ilyen nagybeteg, megmutatnám, hogy ki az úr a háznál! — kacagtam vissza, mire mérgesen rá vágott a lovakra.

— Az is bolond, aki férjhez megy! ..

Így figuráztunk végig az úton a város felé. Hol betakartattam, hol kitakartattam magamat, s kicsi híja, hogy a sánca be nem dőltünk, annyit kapkodtam az asszony dereka után.

De ez csak az elején volt, mert aztán — úgy lát-szik — elaludtam, mert arra ébredtem, hogy a szekér oldalába hengeredtem, s a kerék boszontja az orromat.

— Jobban ügyelhetnél a beteg uradra! — morgok elé az asszonynak, s hát látom, hogy édesdeden alszik ő is.

A város már ott volt az orrunk előtt.

— Hó! — kiáltok az asszonyra. — Nagy baj van.

— Mi a baj?

— Az, hogy a pityóka nem hatott, s a szilvóriumot kialudtam! ... Neked kell a helyembe feküdnöd, feleség!

Ha hallotta volna valaki, amit erre mondott, most kereshetném a becsületemet. Aztán tapogatni kezdte a homlokomat, orcámat, hónom alját, de annyi lázat sem kapott rajtam, mint egy légyen.

— Tiszte ségesen beteg sem tud lenni, mikor kell! — szidott? kesergett, s végül a ló farához rejtőzve, szemérmesen gombolni kezdte a réklijét.

Megvártam, míg a pendelyig ér, s akkor mondom neki:

— Ne vetkezz tovább, mert most jut eszembe, hogy az én gúnyámat otthon felej tők, a tiedbe pedig ekkora bajusszal nem öltözhetem!

Erre újból nyilatkozott rólam, de a hideg hamar lecsillapította, s úgy reszketett a fehérben, hogy a jómeleg cserge alól tiszta gyönyörűség volt nézni.

— Most mit csináljunk? — didergi oda nekem, — .. . Hogy az a betegség se tud akkor jönni, mikor kel-lene!

— Ne keseregj, — vigasztaltam — hanem az árok-ban kapsz vizet, s hintsd meg vele az arcomat jó bővon, hogy olyan legyen, mintha a halálos verejtek ütött volna ki rajta!

Ahogy tudott, kikészített az asszony, s újra nekibá-torodtunk az útnak,

— A vámnál lépésben hajts, s jól tétesd a keserűséget! — súgom előre.

A figyelmeztetésre azonban nem volt szükség, mert mikor odaértünk, az asszonyt a félelemtől úgyszólván rázta a hideg, s az orra úgy megnyúlt, mintha a koporsóm fölé tartaná.

Én is behúnytam a szemeimet, mikor a fináncok körülvettek, a két orcámat beszívtam, elerőtlenedtem, s olyan nehezen nyögtem, hogy még a fináncok szeme is könnybe lábadt a részvétől.

— Lenyugszik a nappal! — biztatott a horgasabbik.

— Jaj, árva gyermekeim! Jaj, árva gyermekeim! — siratott Anikó.

Kínosan köhögtem, hogy én is csináljak valamit, s fújtam a szájamba lógó bajszomat, hogy úgy mozogjon, mintha a szőrszálakon keresztül a lélek készülné elhagyni.

— Magának is kijutott! — társalgóit a másik finánc is a feleségemmel.

— Ne tartóztasd! — figyelmeztette a horgas. — Minden perc késő lehet!

— Gyí, ne! — sírta oda a feleségem a lovaknak.

A nagyobbik finánc még doktort is ajánlott, s úgy tett, mintha már a Miatyánkot mondaná a lelkem üdvösségéért.

Ilyen papnak való embert se láttam többet az életben.

Éppen arra gondoltam, hogyha annyira távoztunk tőlük, telkemre kikacagom magamat, mert már alig bírtam tartóztatni, mikor a hátunk mögött felcsattan a dühös kiáltás:

— Állj! A törvény nevében!

Lések vissza a cserge alól, s hát a két finánc reánk fogta a puskát.

— Ezeket mi telte? — tudakolom a feleségemtől,

de az árvának már csak a szájaprémje rebegett az ijedségtől.

A lovak maguktól megállották. A két finánc mérgeesen reánk tör:

— Mi van a szekérben?

— Ebben jelenleg egy nehéz beteg! — felelem tisztességesen.

— Gazember van a szekérben! — kezd döfödni a puskájával a papnakvaló. — Csempészel, mi? Túl akar-tál járni az eszünkön? ...

— Ne keserítse meg az utolsó perceimet, fővigyázó úr! — kezdem tagadni. — Hogy is lehet effélit egy haldoklóról feltételezni?

— Hát ez mi? — mutat a szekér alá a finánc.

Akkor látom, hogy a szalmazsákból szép vékonyan csurog a búza, mint a méz, s egy egerke a likon dugogatja a fejcskáját.

— A Pilátussát a szemeteknek! — esem neki a feleségemnek. — Szépen beletöltöttétek az egeret is a szalmazsákba! Semmit se lehet reátok bízni! No, ti megcsináltatok nekem a nagy bajt! .. . Hocci valami spárgát, mert ebbe helybe kárré megy a drága gabona! . . . Legalább kacagjanak no! — biztatom a fináncokat, míg a likkal bíbelődöm, de azok úgy megmerevedtek, mint Lót felesége, mikor visszanézett volt.

Közben az éger kiszökött.

— Fogják meg! — uszítom a két fináncot, hátha elmennek onnan, de ők engem fogtak meg.

— Kinek viszed a búzát?

— Én ilyenest a főszolgabíró úrnak!

A főszolgabíróat azért említettem, hogy nagyobb urat mondjak náluknál, s bíztam is benne, mert mint tudják, egyetlen jóemberem volt a városban.

— Ő rendelte az éhező fináncok számára!

— Ne hazudj, mert lehúszom a bőrödet! — bömbölt a papnakvaló.

— Ha nem hiszik, kérdezzék meg tőle!

Míg mi imígyen incselkedtünk, szegény Anikó se élő, se holt nem volt a réműlettől, csak szepegett a ló utajához dőlve.

A főszolgabíró említésével — úgy látszik — mégis szeget üthettem a fináncok fejébe, mert egyenesen hozzá vittek, mihelyt kibújt az ágyból.

Mondják a fináncok, hogy mi történt.

Először jóízűt kacagott a főbíró, de aztán elővette a hivatalos eszét, s reám húzott kétezör lej büntetést.

Csak azért ilyen keveset, mondja, mikor a fináncok elmentek, mert jóembere vagyok, s rég ismerjük egymást.

Tisztességes ember, annyi szent, mert még az udvarra is kikísért, s még ő vigasztalta az asszonyt, hogy rosszabbul is járhattam volna, ha nem eleibe kerülök.

Közben megakad a szeme a két lovamon.

— Nem eladók? — kérdi.

— Annyi pénze nincs a főbíró úrnak, s egyelőre nem es lesz! — rázom a fejemet.

Tudtam, hogy nagy lóbolond, s az ilyen a megszerett lóval úgy van, mint a fehérnéppel. Addig nem nyugszik, míg meg nem szerzi.

Akkor én már tisztában voltam, hogy mit akarok.

— A jegyző úr is mindenképpen meg akarja venni — említem meg. — A felesége egészen beléjük bolondult. Szárad ki a szája, úgy kívánja őket.

— Szereti a szép marhát! — hitelesíti a szavaimat az asszony is.

A főbíró szeme megvillámlott.

— Akkor adja csak a jegyző úrnak! ... De siessen, mert jövő héten lószorozás lesz!

Csak legyintettem.

— Ezek a korhatáron alul vannak. No, Isten megáldja, főbíró úr!

— Várjon! ... Mi az ára a két lónak? ... Jobb lesz, ha eladja nekem! — merkelt rám.

Úgy tettem, mintha inamba szállana a bátorságom.

— Ha törvénytelenül rákényszerít a főbíró úr, akkor nincs mit csinálnom.

— Mi az áruk? ...

— A jegyző úr huszonötezőret megígért értük ...

Az ár hallatára nagyot nyelt a főbíró, de nem maradhatott alatta a jegyzőjének.

— A lovak az enyémeek!

Valahogy létre jöttünk.

— Most már csak az van hátra, hogy az én béremet is megállapítsuk, mert ezekhez a lovakhoz tisztességes, lelkiismeretes ember kell, aki gondozza, ellássa, ahogy dukál! — juttatom eszébe.

— Maga vállalná? — örvend a főbíró.

— Ló nélkül otthon úgy sincs mit csinálnom. Tavaszig szívesen kisegítem.

Még ő köszönte.

Az asszonnyal megérttettem, hogy mi a szándékom, s pár nap múlva helybe is álltam.

A városban laktam, de jóformán mindennap otthon voltam, mert a közigazgatási törvénynek megjött a végrehajtási utasítása, s legalább két hétig arra oktattattuk a jegyzőnket.

Ezalatt az összes eladó búzámat behordogattam a városba. A főbíró nem is álmodta, hogy egyik zsák fölött ő örködik, a másikon én feszítek hivatalosan.

A fináncok a vámnál már nekem is szalutáltak.

Közben az asszony kéz alatt felvásárolta a lovak árából az összes búzát a faluban.

De ha kétannyi lett volna, azzal is bírtam volna, mert akkortájt kezdődött a nagy „román nemzeti megújulás“ kora, s egyik intézkedés a másikat követte. Hol a községi választásokat bonyolítottuk le, hol kisajátítási ügyben szállottunk ki, vagy a közbirtokosságot vizsgál-

tűk felül. A főbíróval szépen összeemelegedtünk. Úgy tisztelt, mint az apját. Nem is volt soha olyan közigazgatás a járásban, mint az én kezem alatt. A tél farkán már az irodában is én parancsoltam. Már-már azon gondolkodtam, hogy végleg beköltözöm a városba úrnak, mikor beütött a nagy baj.

Az a vadszamár jegyző egy éjszaka lepuffintotta a feleségét.

Két hétre rá a főbíró urat is büntetésből áthelyezték magasabb állásba, s azzal az én jódolgomnak is vége szakadt.

Az egészből az a hasznom is megvolt, hogy a lovakat féláron visszavettem, de azt hiszem, tovább kell adnom őket, mert a nehéz munkától elszoktak, s csak kényesen nyerítenek, mikor húzni kéne.

Azt is számigáltam, hogy legalább két napig a lovak helyett én rúgok ki a hámból, de apám cédulát küldött, hogy minden dolgomat hagyjam el, mert az aszszony leromlott, s ha apa akarok lenni, hát siessek haza.

Erre se nekem, se a lovaknak nem kellett biztatás. Repültünk, mintha a szemünket kivették volna.

ELKÉSTÉL, — csendesített apám — mert már megszületett.

— Mi lett? — hebegtem szemérmesen és bizonytalanul.

— Onoka! — dülleszt ki büszkén apám a hasát.

— Nem azt kérdelem! — türelmetlenkedtem. — Fiú-e, vagy leány?

— Vizsgáld meg, ha kíváncsi vagy! — Nekem elég annyi, hogy o-no-ka! — s kevélyen végigsétált az udvaron, mintha ő volna a kakas.

Én is furcsán éreztem magam, s nem tudtam hirtelenében, hogy hányadán vagyok. Jól is esett, szégyellem is, hogy apa vagyok, mintha azzal valami bűnt követtem volna el. Kissé bizonytalanul indultam be a házba, hogy tisztázzam: fiú-e, vagy leány, s éppen a lépcsőre emelem a lábam, mikor kipattan az ajtó, s a bábaasszony a feresztő vízzel szembe loccsint. Még ő haragudott:

— Mért nem szólsz, hogy te vagy!

Így állott bosszút, hogy még nem kínáltuk meg pálinkával, mikor pedig olyan egészséges, erős fiút „fogott“, mint a bikaborjú. Zavaromban meg is feledkeztem a szokásról, de mindjárt megbékítettem a vénasszonyt, s úgy

elláttam, hogy fejével lefelé nyomta a karjaimba a kölyköt:

— Ezt nézd meg, ha legént akarsz látni! ... Egészen te vagy, mintha a szájadon pokted volna ki! Erre nem lehet mondani, hogy a jegyző urat csudálta meg a feleséged!

— Jaj, azt a példa-csúfot? — háborodik fel Födi Kárujné, a szomszédasszony. — Ha utánam hajítanak, akkor se kellene!

— Elég szegénynek a maga baja, ne bántsátok! — védi Ficzkóné, a másik szomszédasszony.

Csak most veszem észre, hogy a nyomomban négyen is begyültek a házba. Látni akarták, mikor birtokba veszem a fiamat, de annyi időt se engedtek, hogy a feleségemhez szóljak. Hol a gyermeket pökdösték: — „Pü, pü, meg nem ízizlek!“ — hol azt hajtogatták, hogy meg sem érdemiek egy ilyen nagy kincset, hol Anikót faggatták, dajkálták, dicsérték, jósolták, hogy bő teje lesz, oktatták, hogy mit egyék, mit ne egyék, megvizitálták a pelenkát, fáslit, találgatták a gyermek haja-színét, vagy engem pirígtattak, hogy most „borjú-kötélre“ kerültem, én pedig állottam idegenül, zavartan, azt se tudtam, mit csináljak kezemmel, lábammal, csak idéetlenkedtem, míg apám megsajnál, s a rozsólisos üveggel kicsalta őket a konyhába.

Ketten maradtunk Anikóval, de eleinte ő se mert szólni, én se, csak néztünk szemérmesen magunk elé. ő se tudta, hogy mit kell ilyenkor mondani, én se. A bensőnk is háborgott a nagy izgalomtól, elfogódottságtól, s úgy lihegtem, mintha egyfuttában gyalog tettem volna meg az utat a városból hazáig. Gondolkodni se tudtam, s csak homályosan rémlett, hogy legalább három napig nem merek emberek szeme elé kerülni. Egészen ki voltam forgatva magamból. A végén Anikó sírva fakadt, s kibuggyant belőle a zokszó:

— Meg sem csókol engem?

— Én hogyan csókolnálak! — mozdulok az ágyhoz, s kíméletesen eleget teszek a kötelességemnek, pedig se testem, se lelkem nem kívánja a csókot ilyen állapotban. Valami afféle érzésem volt, hogy ez a fehérnép nem az én régi feleségem, de erről nem merek szólni.

Úgy látszik, mégis észrevette, hogy kihúlt a szájam, mert panaszosan nézett fel rám:

— Nagyon megcsúfultam?

— Hogy is mondhatsz ilyet! Még tán szebb is vagy, mint amilyen voltál!

Ő szegény elhitte, de én tudtam, hogy hazudok. Nem mondom, hogy csúf, de más .. . más, mint amilyen volt. Megfonnyadt, elvékonyodott, laposodott, az arca fehér, mint a párna, vértelen, szája fakó, haja erőtlen, kezei gyengék, homloka, mint a halotté, sárgás fülei vékonyak, s feketés árnyék játszik az egész alakján. Csak a szemében van valami, amit eddig sohasem láttam benne. Nem a korábbi szerelem tüze, hanem különös, mély ragyogás, mintha túlvilági tóba nézne az ember. Ha a fejemen volna a kalap, — úgy érzem — hogy le kellene vennem előtte, s ködük bennem, hogy én ezt az asszonyt többé nem merem úgy megölelni, mint eddig. Kissé bánom is, kissé büszke is vagyok rá.

A gyermekkel még cudarabbul vagyok.

— Ugye, milyen szép? — bódul el a boldogságtól Anikó, s egyszerre olyan lesz az arca, mintha a szent ostyán sütné át a fényes nap.

Én ugyan fel nem foghatom, hogy mi szépet lát ezen a duzzadt, veres semmiségen, akiben az élet éppen csak hogy pislákol, de ráhagyom, hogy szép. Minek rontsam a kedvét, örömét. A kölyök azonban nem törődik vele, hogy mi a véleményem róla. Alszik, mint a tej. Ez az én szerencsém, mert őt legalább nem kell megcsókolnom. Gyalázatos ember vagyok, hogy ilyeneket gondolok, de nem tehetek róla. Várom, várom az apai érzéseket, de hiába várom. Külsőleg mégis úgy teszek,

mintha én volnék a legmelegebb, a legbuzgóbb apa a világon. Az asszony a hetedik mennyországban érzi magát a láttára, mert szegényke elhisz mindent. Én, gyalázatos pedig ravaszul lesem az alkalmat, hogy valamiképpen kihúzhassam a lábam a szobából.

A ház is, a környezet is mintha megváltozott volna. Ugyanaz minden, ami volt: az asztal, ágy, székek, pad, a rúdon az Anikó innapi gúnyája, a csizmám, a vasárnapi harisnyám; — s mégis idegenek, mintha semmi se volna az enyém.

Kicséréltek engem, vagy mi a fene lelt? ...

A szorongásom valahogy elmúlik, de alig bátorodom hozzá a helyzethez, feltámad a régi bolond természetem, s kacagni szeretnék mindenen. Első'sorban magamon, hogy mibe cseppentem bele. Nem adnám egy százásért, ha tükörbe nézhetnék, hogy lássam, milyen vagyok, de az asszony le nem veszi a szemét rólam. Odaadóan néz, mint a hű kutya. Közben apám is bebilleg a szobába. A torkomig szökik a röhögés, mikor látom, hogy a boldogságtól ő se bírja összefogni a száját, s a tekintetével szinte falja ezt a szendergő apróságot.

— Ignác lesz, mint a nagypapa! — harsan fel kevélyen az asztal mellett.

Anikó azonban azt szeretné, hogy az apja nevét viselje.

— Kicsi Dani! — ízleli az édes szót.

— Elég egy sütetből egy kenyér! — tiltakozik az öreg. — Hogy olyan semmirevaló tekergő legyen, mint az apja? Azt má nem! Ignác lesz! Kikötöm!

Mind a ketten rám néznek, hogy döntsék. Én azonban csak legyintek:

— Tőlem akár Nápóleonnak is nevezhetik! ... Bojzás Kús Nápoleon! — röhögök.

Megütözve néznek rám, s az Anikó ijedt, erőtlen feje elmerül a párnában. Apám is elsetétedik, s a ráncok megélelednek az arcán.

— Ná-pó-leon? — lő meg a szemével» de többet nem mond, csak elgondolkodva nézi a két öklét.

Tisztában vannak mind a ketten velem. Anikó elfordított arccal belül sír, hogy ne lássam, apám töpreng és elszáll belőle minden jókedv. Nehéz, fekete felhő borult a házunkra.

Magam is elhalványodom és szidom, gazemberezem magam titokban, a sárga földig mocskolom, mert érzem, bizonyosan tudom, hogy most, mindjárt jövátéhetetlenül megszakad köztünk valami, de már nem tudok segíteni rajta, minden erőm, minden gondolatom kifogyott, s csak az ujjával kellene mutatnia apámnak, hogy örökre elmenjek a háztól.

ő azonban még mindig töpreng, küzd, s olyan emész-
tően gondolkodik, hogy belesorvad a sárgás homloka. Kissé félve, de azért aljas konoksággal lesem a szemem szőre alól, hogy mire végzi a vívódását. Szeretném, ha haragudnék, dühöngene, megütne, kivetne a házból, hogy ezzel megkönnyítse a lelkiismeretemet, megszabadítson belső kötöttségemből; *de* — úgylátszik — az *én öregemnek* nincs ilyen szándéka. Kézhozzra ül tőlem és én mégis úgy érzem, hogy véghetetlen messzi távolodott, már ő se az én apám, aki volt, hanem valaki idegen, bölcs és tisztelnivaló öreg ember. A pillanatok súlyosak és hosszúak. Hármat se lendül az óra rózsája a falon és mi azalatt mégis világokat járunk be. Sajnálom, bánom már, ami történt és kétségbeesetten akarom szeretni ezt a porontyot, aki az én fiam, de nem megy, süket szívem nem akar magától megdobbanni és addig úgysis hazugság, áltatás minden. Azzal is vigasztalom magam, hogy ezzel így van kezdetben minden férfi, csak nem mutatja s majd, későbben megszokom és szeretni fogom a gyermeket; *de* alig gondolom el, mindjárt meg is tagadom az ártatlant, pedig vér a véremből, hús a húsból. Nem így képzeltem el. Csalódtam benne. Talán az az oka, hogy túlságosan vártuk. Amíg Anikó a szíve alatt hor-

dozta, egész életét elterveztük, s nem győztük lesni, hogy a világra jöjjön. És most? ...

Apám azonban — úgy látszik — döntött. Felmozdul a székről és egész magasságában kiegyenesedik. Indulatnak nyoma sincs az arcán, inkább szomorú, fájdalmas. Szája nehezen mozdul és csak annyit mond gyászosan:

— Legyen mégis Dani a neve!

Megsajdulok, mintha a szívemnél fogva rántottak volna fel a székről és úgy nézek apámra, mintha maga az Isten állana előttem.

Egyszerre megvilágosodik előttem az áldozat, amit értünk hozott. Inkább lemondott fényes álmáról, öregségének nagy boldogságáról, az utolsó valamiről, amiért még érdemes egyideig cipelni az évek terhét, csakhogy a névadással is hozzám kösse gyermekemet, közelebb édesítse szívemhez és megmentse a házaselet örömét, nyugalját és zavartalanságát. Először mindenét, házat, földjét, vagyonát, most pedig a lelkét, utolsó örömét is odaadta értünk. Elszédülök és megrendülök, mintha vihar korbácsolná fel teljes valómat. Harag gerjed bennem a gyermek iránt és a nézésemmel éppen lesújtom, mikor alvó kis szeme felpattan és arcocskájának alig bomló mosolyával rám néz.

Ekkor ... ekkor ... nem tudom mitől... nem tudom hogyan, egyszerre a szívem megdobban és áldott melegség önti el a mellemet. Ingok a lábamon, mint a részeg. Anikó, s apám egyszerre bámulnak fel, de már ők is látják, hogy felhúzta bennem az angyal a csizmáját. A kezem kissé bizonytalankodik, mert szégyenlem a gyengeségemet, de kíméletesen mégis felmarkolom az anyja mellől az apróságot és — egye fene — megcsókolom. A kölyök elfintorítja az ábrázatát, mintha szőrös erdei majom nyúlt volna hozzá, de én úgy érzem, hogy a tavasz első tiszta virága ért az ajkamhoz. Az asszony örömeiben bőgni kezd az ágyban, apámnak is süt a megilletődött, meleg képe, s magam is elnyálasodtam ettől a

szamárságtól; de hirtelen friss patakok csörgedeznek át bennem, ujjongó, büszke kiáltás csendül a fülembe, s észre sem veszem, hogy már ütyörgök, csücsörgök, patogatok a fiannak, kacagok, mint a bolond a jóidőnek, a bajszom szára rángatódzik, mint az egerésző macska farka, s rápruttyantok az anyja csicsére tapadó emberbimbócskára:

— Fel az ágyból, Ignánc! Miféle legén vagy? . . .

Apám mindkét kezével belém markol és vastag a lihegése a leikétől:

— Hogy mondtad? Hogy .., mégis ... Ignánc?

— Én mondtam? Én? — lepődöm meg ravaszul.

— Te! — reszket előttem a vénember, mintha a halálos ítéletét várná.

Titkon Anikóra hunyorítva várok, hogy apám egyik pillanattal kínálódjék, de aztán mégiscsak vállat vonok.

— Ha már kimondtam, hát kimondtam!

Az apám orra hegyesen a magasba emelkedik. Olyan büszke és nagy, mintha a keze hátával éppen most legyintette volna félre az írtjából a halált.

AZ ELSŐ heten nem mozdítottunk sokat az éle-
ten. Anikó azért, mert gyermekágyban volt, apám azért,
mert kötéllel se lehetett volna elhúzni az unokája mellől,
nekem pedig a látogatókat kellett fogadnom. Isten tartsa
meg a régi jó szokást, üres kézzel senki se jött. Nem volt
valamirevaló ház a faluban, ahonnan radinát ne hoztak
volna. Anikó éppencsak megnyalintotta az ételt, csipe-
getett belőle, mint a madár, s egy hét múlva csak ár-
nyéka volt önmagának. Hogy kárba ne menjen, nekem
kellett megennem a jó tyúkhúsleveseket, pirosra sült csir-
kéket, ujjnyi vastag híg palacsintákat. Állandóan feszes
volt a hasam, mint a dob. Ez még nem lett volna baj, de
a bőséges, zsíros ebédek, vacsorák után kívánni kezdettem
a boroskát. Minél többet gondoltam rá, annál inkább
kívántam. Kocsmába nem mertem menni, mert megszól-
ják az embert, haza az asszony miatt nem hozhattam.
Viszont az is lehetetlen, hogy szárazon hagyjam az örö-
memet. Mikor mulasson az ember, ha nem akkor, amikor
fia születik. Ezt minden épeszű embernek be kell látnia.
Mégis, két este is visszafordultam a kaputól, pedig a
barátaim is várták, hogy megtiszteljem. Kezdetben úgy
örvendett mindenki, mintha helyettem ők volnának a
gyermek apja, később példázódtak, hogy kár az áldás

az olyan embernek, aki még egy deci pálinkát is sajnál érte, pedig még a bőre alja is tele van pénzzel. Én csak irultam, pirultam az ilyen beszédekre, de tartanom kellett az álláspontomat. Ha már a falu a szájára vett, csakazértsem retirálhattam, pedig már a bornak a gondolatára is égtek a beleim a kívánságtól.

Nem is lett volna semmi baj, ha Anikó jól viseli magát. Ő, szegényke, nem tehet semmiről, zokszót se ejtett semmiért, csak feküdt az ágyban, s a gyermekén kívül az egész világról megfeledkezett. Még álmában sem tűnt el a mosoly, a boldogság az arcáról. Mi sem vettünk észre semmit és eszünk ágában sem volt, hogy valami baja volna, de a bábaasszony napról-napra komorodott, csóválta a fejét, szótalankodott és pusmogott magában, hogy nem szereti a dolgot. Még rá is támadtam:

— Mit denevérekedik, Ágnis nén? Mit nem szeret?

— Azt, hogy a feleséged nem akar megerősödni! Napról-napra gyengül! Nincs se forrósága, semmi látható baja, s mégis szemlátomást pusztul. Csak hálni jár bele a lélek!

Apám még inkább megijedett, mint én és nekem támadt:

— Hogy erősödjék meg, mikor minden ételt eleszel előle!

Ügy meglepődtem, hogy még a szó is megfogott bennem. Annál bővebben megeredt azonban apámban. A bábaasszonynak beszélt, mintha engem már nem is volna érdemes számba venni.

— Olyan ember ez az én fiam, — a nyaka szakadjon meg — hogy csak a maga belével törődik. Vastagra tömte magát a sok jó radinával, de a nagybeteg felesége tőle felfordulhat. A gyermek szárad el a bölcsőben, mert az anyjának nincs elég teje, de tőle a világ feneke is kieshetik, nem kell neki se gazdaság, se föld, se dolog, csak ülhessen zsiros szájjal a fazék mellett. Ilyen ez az én fiam! A marhák bögnek az istállóban, hogy: „Jere,

Dani, adj ennünk!“ a tyúk esik a fenekére az étlenségtől, a kutyája lopni jár a faluba kénytelenségből; de neki csak arra van gondja, hogy a nadrágszíját egy likkal kijjebb eressze! Az is bolond, aki ilyen fiat nevel!

Ami sok, az sok. Az én fazekam is kifutott. Felcsatantam:

— Most már aztán elég legyen, aszondom!

— Még neki áll fenebb! — bámul el apám. — Tedd a kezedet a szívedre, gazember, s mondjad, hogy nincs igazam? ... Mondjad, hogy Bojzás Küs Ignánc, a tulajdon szülőapád hazudik! — kongatta a száraz mellét. — Én ettem el a feleséged elől a sok tápláló ételt? Én ... Hívtál vagy egyszer is az asztalhoz? Mondtad egyszer, hogy: „Jere, kutya, legalább kóstold meg!“

Ágnisnén, a bábaasszony közbelépett, de már nem kellett. Elmosolyodtam:

— Hát ez bántja apámat?

Az öreg restellte, hogy elszólta magát, s kezdte félre-nyálazni a beszédet, hogy ő nem azért mondta, neki elég, ha csak száraz kenyeret hajítanak is oda, ő tudja, hogy már csak nyűg a nyakunkon, de jól esett volna, ha békével kivárjuk azt a pár esztendő, ami neki az életből még hátra van, s több efféle.

— Isten őrizzen, hogy effélére még csak gondoljunk is! — békítem apámat, aki kissé keserűen, el érzékenyed ve hajlik is vissza a régi békességbe, de ekkor az a perzselni való Agnis nén kezdi vijjogni:

— Nagy igazat mondtál, Ignánc! Milyen nagy igazat! Az ember neveljen gyermeket a máii világban! Meg se várják, hogy béhúnyd a szemeidet, vinni szeretnének már a sírba, de úgy kell neked, Ignánc! Megérdemled, hogy senki se vagy a magadéban!

— Jaj, azt a' . . .

— Csak káromkodj, amennyi jól esik! Tőlem az eget is leszedheted, én akkor is szemedbe mondom, hogy magadnakvaló, fukar ember vagy!

— Én?

— Te hát! A falu búzáján meggazdagodtál, a szolgabíró tönkretetted, amíg az irodáján uraskodtál, de a szegényen nem esik meg a lelked. Éjjel-nappal itt örööm a feleségedet, vesztegetem a drága napot miattatok, de se te, se a drágalátos apád meg sem kérdezte egyszer is, hogy: „Ágnis! Van-e legalább egy tojásod, mit az árvalevesbe habaríts?” Azt hiszitek, hogy a tudományt ingyen adják?

— Megfizetjük a fáradságotat, Ágnis! — csillapítja apám, de a vénasszony se lát, se hall, ontja magából a keserűséget.

— Mi az a pár krajcár, amit szemkiszúrásból odahajítotok az embernek? ... Ha nem volnék annyira reászorulva, el sem venném! Becsületet tanuljatok a szegénnyel szemben! Nem az segít az emberen, amit adnak, hanem ahogyan adják!

Éppen ki akartam vetni az ajtón, de ezzel a szóval megkötötte a kezemet. Apám minden pillanatban várta, hogy no most markolom fel a földről az öregasszonyt, de én közben meggondoltam, hogy ilyen nehéz körülmények közt nem nélkülözhetjük, s még a gyóntatószékben is a mi becsületünket rágná haláláig, jobb szőrmentiben fogni fel az életet, s azért van az embernek esze, hogy éljen vele. Apám is tudta, hogy különös természetű fehérnép, akivel nem jó haragban lenni, mégis a szája látva maradt a csudálkozástól, mikor megjuhászodva, nagypénteki képpel odasóhajtottam Ágnisnének:

— Tiszta igaza van, s ne haragudjék, ha nem úgy volt minden, ahogy kellett volna!

A vénasszonyban egyszerre megszakadt a lélekzet a meglepetéstől. Mindent várt, csak szép szót nem. Én azonban, mielőtt gyanakodhatott volna, még nagyobbat nyalinlottam a lelkén:

— Sohasem tudjuk meghálálni, amit értünk tett! Sohasem!

Abból a fajtából való volt Agnisnén, akit szép szóval a tűzbe is be lehet küldeni. Most már ő restellte az előbbi fellobbanását.

— Hiszen nem is azért mondtam, hogy harag legyen belőle. Eszem ágában se volt, hogy ilyen tisztességes embereket megsértsek, dehát tudjátok, hogy milyen a vén-asszony .. . Oh, én vén bolond, Oh, én vén számár! ... Hogy kerüljek ezután a szemetek elé!

— Úgy, hogy el sem megy, amíg a feleségem teljesen fel nem épül!

Erre kisütött a nap.

— Nincs itt rám már szükség! — szabadkozott. — Mit csináljak, ha a gyermeket megferesztettem?

— Akkor itt van apám! — ajánlottam. — Fürössze meg őt!

— Feressze a hóhér! — fordult el szemérmesen. — Ne maraszatok! Nem hagyhatom a házamat! Ha otthon nem vagyok, ami kicsim van, azt is megeszik az egerek.

— Mi szívesen látunk, — biztatta apám is — de ahogy jobbnak látod, Agnis! Te tudod a magad dolgát.

— Ne fáraszd magad a biztatással, Ignánc, mert mennem kell. Éppenszak tisztába teszem a gyermeket. Ha megköttök, sem maradhatok. Köszönöm a szívességeteket, de nem hálhatok el. Ki tudja, hogy melyik percben hínak valahová. Három menyecske is leromlóban van a faluban...

Láttam, hogy megsértődött apám miatt, mert túlságosan nem marasztotta. Ő is észrevette, s hogy megbékítse, felment a híjba, s a szuszékban a búza közé eltett szalonnából lekanyarított tenyérynit és beletette a vén-asszony szatyrába. Ki is derült mindjárt az Agnisnén képe, mikor a kezébe vette:

— Ti mit tettetek a szotyromba?

— Csak egy darabka szalonnát az egérfogóba! — mosolyogtam.

Kissé szabadkozott, de aztán mégis elvitte. Hálából

elmondta, hogy a boldogult édesanyám volt ilyen jólkü, s én nem apámra, hanem rá hasonlítok.

— Adj hálát érte az Istennek! ...

HA VALAKI azt akarja, hogy olyan kedve szerinti élete legyen, mint nekem egy hétig, az fogadjon bába-asszonyt magának. Iskolában kéne tanítani, hogy mimindenre fel tudtam használni Ágnis nénit. A fél falu nehezelt rám, mert nem adtam kölcsönt sem interesre, sem anélkül, pedig szentül meg volt győződve mindenki, hogy a főszolgabírón keresztül az állam aranytyúkjá az én ölembe tojott. Nem mondom, valamicske csordult-cseppent nekem is az eszem után, különösen amíg a főbíró úr bubája élt, de azt a marhaságot ő is csak egyszer csinálta meg, s azt is részegen, hogy a beszedett adó hasonfelit, valami háromezör lejt nekem adta, mert a szeretőjét dicsírtem. Elvettem, mert azt tartom, amit a kormány, hogy a népen segíteni kell, s ezzel is erősödjek a magyar. Sokáig azonban nem erősödött volna tőle a magyar, ha nekem eszem nincs, s azt a pénzt be nem biztosítom. Mielőtt azonban visszakérhette volna, akkora elismeréssel, amekkora csak kített belőlem, azt mondtam, hogy magyar úrban is ritka az ilyen gavallér. Pénzt adnak azok is, még többet is, de olyan magyar úr egy sincs, aki a hivatalos pénzt el merje ajándékozni.

— Erről az oldaláról a főbíró urat még nem ismer-tem! — bámultam.

Kicsit savanyúan vette tudomásul a véleményemet, de a háromezör nálam maradt. A román se lehet kisebb úr, mint a magyar.

Mégis fúrta a máját az a pénz, de nem tudta, hogyan vegye vissza. Később, mikor inkább egymáshoz bátorodtunk, erre is rájött, mert (éppen a szép jegyzőnéntől jöttünk haza) azt kérdi a főbíró úr, hogy tudom-e, mi az a „juksz“?

— Tudja az ánti! — mondom.

Magyarázza, hogy az afféle tréfa, mit a nagyurak engednek meg maguknak, s mit szólnék hozzá, ha ő engem most gyorshajtásért megbüntet háromezör lejre.

Tudtam, honnan fúj a szél, de az ügyben alul én se maradhattam. Egyet facsarintottam hát a fejemen, s azt kérdeztem:

— Főbíró úr tudja-e, hogy mi az a móka?

— Nem ő! — aszondja.

Magyarázom, hogy az afféle „juksz“, amit a székely-magyarok szoktak megengedni maguknak, s mit szólna hozzá, ha véletlenül békfordítanám a mély árokba.

Tisztában voltam vele, hogy erre két dolog következhetik: vagy kacagni fog a főbíró úr, vagy letartóztatál.

Kacagott, s a háromezör végleg nálam maradt.

Hát ilyen nehezen szereztem én azt a pénzt, amire az egész falu ráéhezett. Ágnis néni azonban három nap alatt elhitette a faluval, hogy csak azért találtam ki ezeket a meséket a pénzről, hogy hitelem legyen, mert pénzt akarok felvenni a bankból, s kezeseket keresek. Valóságosan az is alig van, amit együnk, s még neki is tartozunk a taxával. Isten tudja, hogy azt is mikor kapjuk meg. Ha neki nem hisznek, kérdezzék meg a paptól, hogy s mint állok, ő is szegény fertály órával minden nap többet imádkozik, hogy megkaphassa tőlem az árendát.

A falunak tetszett, hogy visszaestem a közös nyomorúságba, nekem pedig nyugtom volt az ügyes-bajos emberektől és csak kacagtunk apámmal a jó radinák mellett.

Mire azonban a mi kedvünk megjött, a vénasszonyé elment. Egyik reggeli vizit után elszürkült arccal előáll, hogy nagy baj van. Az asszonyom állapotával nincs megelégedve, s jó volna doktort hozni, mert ő a felelősséget nem vállalja.

Amíg én ijedten a lovakat fogtam, apám a vénasszonyt szidta, hogy csak most szólott és fenyegette,

hogy előtja az életét, ha Anikónak, s különösen a gyermeknek valami baja talál lenni.

Olyan lóhalálában vágattam vissza a városból, hogy a doktor hasa megtelt széllal, de akkor már a falu hallatta a feleségemet, s a jobbérzésű emberek részvétellel csak legyintettek utánam, hogy késő minden, hiába hajszolom szakadtra a két lovamat.

Szerencsére a doktor megnyugtatót, hogy nincs nagy baj, de túlságosan vérszegény a feleségem. Orvosságot, jó vércsináló ételeket, pihenést írt elő és a lelkemre kötötte, hogy nyugalmas életet biztosítsak a számára, amíg megerősödik, hogy sokat örvendjen, sokat kacagjon, ne izgassa semmi. Az ilyen betegeknél fontos, hogy derűt, jó kedvet lásson maga körül. Az életnek ez a titka.

— Ammá igaz! — helyesltem, mert tetszett a receptje. — Ilyen doktor kéne sok! — dicsértem, mire száz lejjel olcsóbban számította a látogatást.

A laurétomi litániába, ha nem volna betöltve az a hely, hogy: „Betegek gyógyítója⁴⁴ — az ilyen embert kellene felvenni.

Meg se mosta azonban a kezét a doktor, egykori leánybarátnoi már siratták Anikót, s a falu őszinte részvéte felénk fordult, mert Ágnis néni, a bábaasszony, akit a helytelen kezelésért leszidott az orvos, mérgiben azt mondta az udvaron összegyűlt kíváncsiaknak, hogy: „Spécialista!⁴⁴ ... Már pedig azt a gyermek is tudja, hogy vége az olyan betegnek, akihez „spécialistá“-t hoznak. Nem is hívta el senki a szerencsétlen doktort, aki pedig arra számított, hogy a nekem elengedett száz lejt a falu betegein behozza. Dehát kinek kell az olyan orvos, aki jókedvet rendel a betegnek? Rajtam is megbotránkoztak, mikor látták, hogy az örömtől még aranyasabb lett a bajuszom, s egyesek már azt találgatták, hogy kit veszek el, ha Anikó meghal, s lehetne annyi tisztesség

bennem, hogy legalább addig ne mutassam ki az örömemet.

Mindezt azonban én csak későre tudtam meg. Egyrészt azért, mert este lett, mire a doktort visszavitettem a városba, másrészt azért, mert az efféle dolgot az embernek nem szokták megmondani. Kissé virágos volt a kedvem, mikor az orvosságokat a zsebemből előszedtem. Apám mindjárt rám is támadt:

— Te ittál!

— Igen hát! — feleltem bátran. — Elfeledte, hogy a doktor jó kedvet rendelt?

— De nemcsak neköd! — tiltakozott a saját meg rövidítése ellen.

— Az apám jó kedve már se nem szoroz, se nem oszt! — bosszantottam.

— Jól vigyázz, hogy mit mondasz! — tüzelt fel apám. — Ha én búsulni, szomorkodni kezdek, attól még az ég is beborul!

Erre azonban nem került sor, mert ahol legnagyobb a baj, ott legközelebb a segítség, s apámnak akkora a szerencséje, hogy ha feltenném a lutrira, bizonyosan megütném vele a főnyereményt. Most is, alig ülünk le a vasora mellé, beállít Izsák úr, a zsidó.

— Egy sing szakáll, két sing kaftán, s kész a zsidó! — fogadtam tisztességesen.

— Ott a baj, hol a gaj! — vágott vissza Izsák úr, aki értette a tréfát. Különben is azt tartotta, hogy amelyik zsidó minden kicsiségtől megsértődik, az megérdemli, hogy kikereszteljék.

A zsidó láttára apám elkomorodott.

— Csak nem csináltál újabb kontót? — néz rám zordul.

— Ach, szó sincs róla! — tiltakozott helyettem Izsák. — Sajnos, Bojzás úrhoz régóta nincs szerencsém!

— Akkor mi az ördögnek köszönhetjük mi a szerencsét? — bizalmatlankodott tovább is apám.

Izsák úr finoman a lámpa fölé nyújtotta sárgás, Ószövetség-forgató csont-ujjait. Szakállán a lehellet játszott:

— Rhadinát hoztam! — mosolygott.

— Zsidó, radinát?

De már húzza is elő a sírszagú kaftán zsebéből a hosszúnyakú, karcsú üveget.

— A legfinomabb, betegnek való vasas bor! Kizárólag export-áru! Belföldi forgalomba nem is kerül! Garantált és dugaszolt!

Sokáig azonban nem maradt dugaszolt, mert a zsidónak a zsebében is volt dugóhúzó, s a következő pillanatban a drága bor illatában fürödtünk mind a hárman.

— Ahítattal szabad csak ezt a bort megizlelni, — vezényelt Izsák úr — mert ebből minden korty kitüntetés! Magától énekel ettől a pohár, uraim, Noé álma, amiben az Áron vesszeje másodszer is kivirágzik. Az ég és föld titkait őrzi. Minden cseppje a lepárolt gondolat és szerelem. Áldott a vessző, amely termette. Istenek tanácskoztak fölötte. Kár, hogy Petőfi elesett a fehéregyházi csatásíkon, mert nekivaló volna, s az ára mindössze csekély százhusz lej, de Bojzás uréknak kivételesen megszámlítom százért...

Az ár hallatára, ijedten kaptuk vissza a kezünket, mert százhusz lejes bort a király is csak a nevenapján ha iszik, s akkor is mértékkal, de Izsák úr megnyugtatott, hogy ez „rhadina-bor“ és bátorodjunk hozzá, mert elvész az az ország, melynek fiai nem szeretik a bort.

Az első két pohár után elismertük, hogy Izsák úr keveset is mondott erről a borról, a harmadiknál kijelenttem, hogy Izsák úr nem is zsidó, hanem varázsló, s apám úgy nézett maga elé, mintha látomásban volna része.

Leginkább azonban Izsák úrnak ártott meg, mert mire az üveg fenekére néztünk, azt kérdezte, hogy akarok-e egy jó „izletet“.

— Miféle üzletet?

Előadja, hogy tudomása szerint erdőkihágásért engem is elítéltek nyolcszáz lejre.

— Jól hallotta! — mondom.

Ő megvinné tőlem a büntetést.

Erre apám is figyelni kezdett.

— Mit venne meg, Izsák úr?

— Ahogy mondom. A fia büntetését.

— Nem beteg maga, Izsák úr? ... Ki hallott affé-
lét, hogy valaki büntetéseket vásároljon?

— Hja, mi zsidók mindent megveszünk — szerénykedett. — írást adok róla, hogy jogerősség esetén Bojzás Kús Dániel úr helyett a nyolcszáz lejt én vagyok köteles megfizetni.

— Hol itt az „izlet“, Izsák úr? — kacagtam.

— Azt is megmondom. A maga izlete abban van, hogy az átvállalásért fizet nekem háromszáz lejt, s megtakarít magának ötszázat.

— S a maga üzlete? — bizalmatlankodtam.

— Azt bízza rám!

— Már pedig én addig nem állok szóba, amíg meg nem mondja! — kötöttem meg magamat.

— Hát akkor megmondom. Nincs abban — kérem — semmi titok. Én a reszkírozásra spekulálok.

— Miféle reszkírozásra? — böffen fel apám.

Készségesen megmagyarázta azt is a zsidó.

— Tessék meghallgatni, kérem! A faluban jelenleg hatvan ilyen erdőkihágási ítélet van fellebbezés alatt... Már most, kérem. Én ezeket az ítéleteket megveszem aszerint, ahogy az érdekeltekkel megegyezni tudok. A fellebbezésnél rendszerint leszállítják az első fokú hatóság által kiszabott bírságokat. Erre spekulálok. Ha kisebb a leszállított összeg, mint amennyit az eladó nekem fizetett, akkor én nyerek, ha több, akkor vesztek. Akit megbüntettek, az mindenképpen jól jár. Világos, nem?

Még mindig nem bíztam a zsidóban.

— Túlságosan szép ez így, Izsák úr. Ha magának megér az én büntetésem háromszáz lejt, akkor nem adom, mert akkor bizonyosan vagy törlik, vagy leszállítják.

— És ha felemelik? ... És ha csak öt-hatszáz lejre szállítják le? ... Kérem, kérem! Ha Bojzás úr nem bízik bennem, én elállók az üzlettől. Nekem fontosabb, hogy jóemberem maradjon, mint az a párszáz lej. Én csak segíteni akartam magukon.

— Adj pénzt, te boldogtalan, — sürgetett apám - mielőtt Izsák úr meggondolja!

Fizettem. A kész írás Izsák úrnak már a zsebében volt. Csak alá kellett írunk.

— Ez az ötvenkettedik! — ismerte be a zsidó és távozni készült. Apám azonban odaugrott a katonaládájához, s a félretett temetési költségéből elszakasztott száz lejt:

— Van-e még ebből a jó vasasból?

Izsák úr már elő is húzta a kaftán másik zsebéből.

A harmadik üveget én vettem meg, mert eszembe jutott, hogy tulajdonképpen Anikónak kell a vércsináló bor.

Izsák mosolygott és visszavonult az éccakába, ahonnan való.

— No ezt elintéztük! — kacagott apám. — Későn kel fel ahhoz a zsidó, hogy túljárjon a székely eszén! Most az egyszer ráfizet a boltra.

— Azt kied honnan tudja?

— Onnan, hogy a kicsi ujjamban van az egész törvénykezés. Nem Izsák úr keres, hanem Grigor, az ügyvéd, s valamelyik bíró. Az efféle ügy nemzi Izsákot, a felhajtót, Izsák nemzi Grigor urat, Grigor úr nemzi valamelyik bírósági tisztviselőt, ez nemzi a bíró urat, a pénz pedig megoszlik köztük. Mi szintén nem panaszkodhatunk, mert aránylag jól jövünk ki a büntetésből.

— De mi lesz akkor, ha Izsák úr nem fizeti ki a jogérvényesen megállapított büntetést? Azt rajtam hajtják be.

— Akkor bepereled! Az írás a zsebedben van!

— Az nem olyan egyszerű! — szontyolodom el, mert hirtelen megvilágosodott előttem, hogy nagy marhaságot csináltunk. — Ezzel az írással nem lehet perelni, mert nemcsak a zsidó, hanem mi is büntetendő cselekményt követtünk el, s minket is elítélnék ... Az úgy van, tudja, — csúfolódtam az apám törvény-tudományával — hogy ez az írás nemzi a pert, a per nemzi a perköltségeket, s a tömlőcöt.

— Hijnye az angyalodot! — hőkken meg apám is.

— Most már láthatja, hogy mire spekulált Izsák!

— Mire?

— Arra, hogy ha csak egy csepp eszünk is van, az írást sietünk elégetni, s ő a pénzt megtartja ... Most aztán szedje elé apám az ujjait, s számítson: Izsáknak fizettünk háromszáz lejt, megvettünk tőle két üveg bort. Ezt ötszáz. Ezenfelül pedig megmaradt nekünk a nyolcszáz lej büntetés. Mindez pedig neki egy liter borába került, amit szépen még meg is köszöntünk. Hát így jártunk túl a zsidó eszén!

Végleg megsavanyodott az apám szájában a bor, a garantált, a dugaszolt, amely fölött az istenek tanácskoztak.

— Melegében el kell ezt a dolgot intézni! Megyek én is! — ajánlkozott apám, mikor látta, hogy készülődöm.

Izsák úr meg se lepődött.

— Mivel szolgálhatok?

Nem köntörfalaztunk. Megmondtuk kereken az igazat.

— Hiszen maguk el sem olvasták a kontraktust!

— Az igaz, de ...

— Tessék csak elővenni! Világosan benne van abban, kérem, hogy az önöknél fennálló tartozásom fejében én vagyok köteles a büntetést kifizetni a Bojzás Kűs Dániel úr javára és közbejöttével a jogérvényesen megállapított összeg erejéig. Nincs ebben semmi törvény-

ellenes, kérem. Hogy is tételeznek fel ilyet rólam? Csak nem fogok magamnak bajt csinálni! Hol van itt szó arról, hogy én a maga büntetését vettem meg, hogy azzal spekulálok? Azért a pár lejért nem fogom magamat bezáratni. Akármelyik ügyvéd megmondja, hogy tiszta ez az írás, mint a nap. Ezen csak én veszíthetek.

Talpig derék ember Izsák úr. Hogy is tudók a gyanúsításunkkal, bizalmatlanságunkkal megsérteni. Zavarosan vakarjuk a fejünket, szégyenkezzünk és mentegetőzünk, hogy mi voltunk a hibásak, meg kellett volna tekintenünk az írást, mielőtt rárontunk. Alig vártuk, hogy kívül legyünk az ajtón, de Izsák úr nem engedett. A háromszáz lejért újabb három üveg vasas bort adott biztosítékul, amit az ügy végleges elintézése után kötelesek vagyunk vagy visszaadni, vagy megfizetni. El kellett vennünk, hogy Izsák urat „a gyanúnak még az árnyéka se érje“.

— De akkor mire spekulált Izsák? — támadtam újra apámra otthon.

Egyideig törtük fölötté a fejünket, de mire az aszszonynak vett bort is megittuk, a pohár magától kezdett énekelni, aztán elsőnek apám virágzott ki, mint az Áron vesszeje, újra elővett száz lejt a temetési költségéből és nekimentünk a letét-bornak. Mire megvirradt, mind a ketten az asztalra borulva őriztük az ég és föld titkait, ahogyan Izsák úr előre megmondta.

Mikor másnap délfelé Anikó kisírt szemekkel feldöfődött, megtántorodva, vérmes szemekkel tőle is azt kérdeztem:

— Mire spekulált Izsák? ...

Az asszony megfejtette:

— Az ilyen ostoba szamarakra, mint ti!

S mutatja az írást, hogy a dicsőségesen megszavazott, új alkotmány életbe léptetésének öröme az erdőkíhágásokra amnesziát kaptunk.

20

HIRTELENÉBEN az is kiderült, hogy a királyok könnyebben adják az amnesztiát, mint az asszony.

— Nem szégyellik magukat? — azzal kezdte. — Miféle dorbézolás ez? Hát már egészen elment az eszük? ...

Ejnye, te asszony! A szülés után mintha élesedett volna a hangod! — próbálom csitítani, de ő erre fogja a borosüveget, amely fölött nem az Istenek, hanem mi tanácskoztunk apámmal és úgy vágta a falhoz, hogy ijedtében még az óra is megáll a falon. A másodikat utána. A harmadikat csak felragadta, mert szerencsére a gyermek sírni kezdett, mire belobbant a szobába de az ajtót úgy maga után döntötte, hogy az egész ház belerázkódott.

— Mi az, mi az? — ocsúdik fel apám is. — Tán jönnek a magyarok?

Felvilágosítottam, hogy sajnos, nem a magyarok jönnek, hanem a feleségem éppen most vezeti bé az új alkotmányt.

— Miféle új alkotmányt?

Abban a pillanatban tompa döndülést hallok a szobából. Ugróm be, hát az asszony összeesett az ágy előtt.

— Mért nem felelsz, ha apád kérdöz? — tántorog utánam félbódultan az öregem, de a látványra ő is kijó-

zanodott, s úgy megijedt, hogy nyugodtan vizet lehetett volna vetni neki.

— Papot! — kiált rám mérgoczn Anikó, mialatt beemelem az ágyba.

— Jaj, Istenem, mire jutánk! — érzékenykedik el apám az ajtó sarkánál. — Jaj, beh meglátogattál!

Magam sem tudom hirtelenében, hogy mi történt, csak tátom a számat, idétlenkedem, az eszem sincs helyén. Még az hiányzik, hogy elveszítsem a drága feleségemet. Az egész ház szédül velem, egy ép gondolatom nincs, nagy üresség van bennem, a megbánás már letérdelt a lelkiismeretem mellé, hosszú, komoly kaftános zsidók vonulnak el a szemeim előtt export-borokkal, s közben eszembe jut, hogy milyen dermesztő hideg volt a feleségem teste. Füleim morajlanak, s fekete vizek zúgnak a fejemben. A gyomrom ég és sárvíz rágja a torkomat. „Ki ez az ember?”⁶⁶ — nézek apámra, aki úgy áll ott és olyan, mintha halálføre két denevér szállott volna fülnek. Mindez villámgyorsan kavarog bennem, s végül arra gondolok, hogy milyen jó volna forró szemhéjakkal elaludni, de újra fel ijeszt a szó:

— Papot!

Két villogó szem képét viszem magammal és úgy sejtem, hogy apám szeretett volna velem jönni, de nem mert. A kábulat az utcán is tart és úgy megvek végig az összefolyt házak közt, mintha álmomban vad bivalybikák üldöznének és én nem bírnék előlük menekülni. De azért üresen mosolygok és szelíd vagyok, mint a ma született bárány.

— Papot! — nyögöm oda a plébános úrnak, aki leültet és vizet itat velem, hogy magamhoz térjek.

— Hiszen te részeg vagy, Dani fiam! — néz meg jobban.

— Csak voltam! — tiltakozom. — Vasas-bort ittunk az asszonv helyett, de olyant, hogy kétszer kell kijöznödni belőle!

— No menj szépen hátra az istállóba, s aludd ki magadat! — kedvetlenedik el a plébános úr.

— Jaj ne töltsse velem az időt, — jut ismét eszembe, hogy miért jöttem — hanem siessünk s menjünk, mert igen-igen nagy baj van!

— Csak nem a gyermek? — figyel fel a pap.

— Nem, nem! Az asszony!

— Kihajított, mi? — mosolyodik el a tisztelendúr.

— Megérdemelted!

— Értelmetlen beszéd! — mérgelődöm fel. — Hal-doklik!

A jó ember nem szól, de látom rajta, hogy egyetlen szavamat se hiszi.

— Értse meg már! Hal-dok-lik! ...

— Honnan tudod?

— Onnan, hogy papot kíván!

— Attól még nem hal meg! — tréfál a tisztelendúr jószágos arccal. — Megecsik.

— De ő nem megesett, hanem elesett! — mondom bolondul.

— Mit beszélsz? — döbben meg a tisztelendúr.

— Én azt, hogy alig bírtam a földről az ágyba bémemelni!

— Hm! Úgy látszik, mégis baj van!

— De mekkora!

— Mégis, mik a kór jelek? Láza van?

— Olyan hideg a teste, mint a jég!

— Félre beszél?

— Nem a! Szemünkbe mondta, hogy részeg disznók vagyunk!

— Akkor igaza van!

— Hiszen éppen az a baj, hogy az asszonynak mindig igaza van!

— Ebből még nem következik, hogy a végét járja.

— Én nem is mondtam!

— Akkor minek a pap?

— Azt kérdezze meg tőle!

— Nem tudok rajtad eligazodni, édes fiam — kezdett bosszankodni a jó ember. — A feleséged mért nem küldött náladnál okosabb embert?

— Mert nincs!

— Akkor te is halhatatlan vagy, mint egy számtantanár! — kacag fel a plébános úr.

— Nem is nekem kell a pap, hanem az asszonynak! ... Ne tőtse a drága időt, hanem szedje a cók-mókját, s menjünk!

— Az nem olyan egyszerű! — hűt le a tisztelendúr.

— Az utolsó kenetet csak végső szükségben, halálveszély esetén szabad kiszolgáltatni... Mindenesetre megnézem, hogy mi van nálatok.

Míg a kabátját vette, az imádkozón hányódó stólát, s egy latin könyvet zsebre tettem. Ami biztos, az biztos.

JÓ, HOGY JÖTTÖK! — súgja oda nekem apám, s el akar illanni.

— Maradjon csak benn maga is! — kiált rá az asszony.

— Nem maradhatunk, ha ... ha ... gyónni akarsz!

— hebegi apám behúzott nyakkal.

Mit állhatott ki szegény ember, míg én oda voltam!

— Nem én gyónok, hanem maguk, jómadarak! ... Eligazítom én mindjárt a maguk baját!

A plébános úr néz rám, hogy nem látja a „végső szükség esetét”⁴⁶, pedig én, s apám igazán szükségben vagyunk. Mintha mégis érezne valamit, papi otthonossággal az ágyhoz mosolyog: — „Dicsértessék!”⁶⁶

Csak apám s én fogadjuk a köszönést, de mi is magunkban. A szájunk helyett csak az ádámsutkánk mozog, hogy: „Mindörökké ámmen!” ...

Anikó egyenesen a tárgyra tér.

— Látott-e még két ilyen akasztófáralót, plébános úr lelkem?

A pap nem akar hazudni, azért se igent nem mond, se nemet, hanem csak odamérsékli a szót az asszonynak:

—; No-no!

Rózsaszín kezével nyugalmasan széket tesz az ágy fejéhez, megmatatja az Anikó pulzusát, a homlokára is vet egy pillantást, s kedélyesen felteszi a kérdést:

— No most mondd el lányom, hogy hol csíp a bolha!

Anikónak sem kell egyéb. A biztatásra úgy megtelik panasszal, hogy hárman is alig győzzük hallgatni. Nem a maga, hanem az én és apám összes bűneit gyónja szakadatlan, még azokat is, amelyeket csak gondolatban követünk el, hogy pusztítók, prédák, erkölcstelenek vagyunk, a zsidó zsebébe hordjuk a keserves keresményünket, míg ő fiúgyermekkel ajándékoz meg, s kénytelen itt feküdni, én a radináhozó menyecskéket vacogtatom, — hallotta ő tisztán a sikoltozásukat, — s több efféle nem a világ elé való dolgokat.

Apám esdve néz rám, hogy legyenek úr a háznál, s hallgattassam el, de én lemondóan legyintek, hogy késő, alig maradt valami a becsületünkből, úgy megette pár pillanat alatt. Így hát hagytuk, hogy jöjjön ki belőle minden. Az effélét állani kell, mint az esőt. Ha csak a fele is igaz volna annak, amiket Anikó rám rakott, rég fel kellett volna engem akasztani. Apám se érdemelne meg, hogy alkalmazzam rá a negyedik parancsolatot. Ha egy hétig készülünk rá, akkor se tudtunk volna ennyi mindent meggyónni, mint ahogyan Anikó ilyen rövid házasság alatt kiismert minket.

Apám észrevétlen és sápadtan hozzám óvakodik s odaság, hogy:

— Te, Dani fiam! Valamit kéne csinálni, hogy amiket hallott, az örökre benne is maradjon a papban!

Én is éppen azon gondolkodtam, mert akármilyen titoktartó is egy pap, lehetetlen el nem mondani, hogyan

ült az apám térdén fekete kaftánban Izsák zsidó, s más efféle halhatatlan dolgokat.

— Igen, igen, — sűgom vissza — kéne csinálni, de mit?

— Azt neked kell kitalálnod! Te vagy a „Nagy-eszű“.

Csak emlegetni kellett a nagy eszemet, mindjárt tudtam, hogy mit kell csinálnom.

— Várjon csak! — biztatom apámat. — Úgy bele-
ragasztok én mindent a tisztelendúrba, hogy többé kínzás-
sal se lehet kivenni belőle.

— Áldjon meg érte az Isten! — biztatott apám.

Még ma is emlegetik a faluban, hogyan léptem láb-
ujjhegyen a pap háta mögé és mielőtt észrevette volna, a
stólat hirtelen a vállára vettem, a latin könyvet a mar-
kába nyomtam.

— Most merjen egyetlen szót is elmondani abból,
amit hallott!

A plébános úr csak tátotta a száját, hol a stólat nézte,
hol a latin könyvet, de aztán megértette, hogy mit akarok,
s akkorát kacagott, hogy ijedtében a gyermek sírni kez-
dett.

— Furfangos nagy tekergő vagy, Dani fiam! —
dicsért. — Az Isten tartsa meg a játékos kedvedet! Nagy
kincs az!

Anikó se állhatta meg, hogy lelkiből fel ne ka-
cagjon.

— Látod, ez a helyes! Csak kacagj, kacagj! —
kapott az alkalmon a pap, hogy a békét helyre állítsa
köztünk.

Így esett meg, hogy mi ittuk meg a bort, s Anikó
kacagott tőle, de a mi színünk is kezdett visszatérni.

Már-már megkönnyebbültünk, mikor a tisztelendúr
még mindig rengő hassal azzal áll elő, hogy:

— Jó, jó! En hallgatok, de arra vagyok kíváncsi,

hogyan fogod be a feleséged száját, hogy fűnek-fának el ne mondja, amiket nekem felpanaszolt!

Hogy ez a pap is olyankor kíváncsi, amikor nem kéne. Látszik, hogy szoknya van rajta.

— Miért nem tuda hallgatni! — feddem meg, mert láttam, hogy Anikó kapva-kap a gondolaton.

A pap is észrevette, de szerette a jóízű, hímes tréfát.

— Erre felelj! — nyugtatott.

— Az egyszerű — mondom. — Parancsoljon rá a tisztelendúr, hogy tegyen lakatot a szájára!

— Hogy gondolod? — rázza a fejét a pap. — A ti bűneiteket gyónja meg, s mégis őt büntessem meg? ... Neki kell elégtételt szolgáltatnom!

— No, ugye? — áll az erdő felől újra Anikó.

— Csak nem ment el a szépesze, hogy a házunk becsületét a falu szájára adja! — tekintélyeskedik apám.

— Nono! — figyelmezteti a pap. — Egy kis leckét megérdemelték!

Ezzel megint lovat adott Anikó alá.

— Jól mondja, plébános úr! — helyesel. — Apám az oka mindennek! Ha pénzt érez Daninál, nem fér a bőrében!

— Én? — méltatlankodik az öregem. — Én kötöm el a rongyos pénzeteket? .. . Neköm mered mondaní, hogy ...

— Nonono! — háritja el az újabb bajt a plébános úr. — Egyiketeknek sincs igaza! A pénz az oka mindennek! A pénz!

— Ez az! — állok a pap pártjára, hogy a pénz hátán kimásszunk az újabb veszekedésből. — Az az átkozott pénz csinál minden bajt!

— Nagyon jól gondolkodói! — veregeti meg a vállamat meggyőződéssel a tisztelendúr, s ezzel még inkább nekiuszít a beszédnek. Mondom is tovább bolondul, hogy: — Az ördög találmánya a pénz. Bűnbe viszi az embert. Zavart, békétlenséget okoz, megbontja a házi békét.

— Szívem szerint beszélsz, Dani fiam! — lelkesedett a plébános úr.

Az öregem is kénytelen azt dunnyogni, hogy:

— Bíz az úgy van! ...

Anikó is büszke kezdett lenni rám, hogy ilyen szépen szavalok.

Nekem se kellett több, szidtam, mocskoltam a pénzt és hogy hatásosabb legyen, feléje fordultam:

— Látod-e, lelkem, mi is hogy szerettük egymást, milyen szép békességben voltunk addig, amíg szegények voltunk, küzdöttünk a mindennapi kenyerünkért. Tisztelt, becsült az egész falu, senki se irigykedett, mindenki segített, azt akarta, hogy boldoguljunk. Ugye, milyen jól esett tudni, hogy nem átkoz senki, nem rágja a becsületünket. Kalapot emelt mindenki a házunk előtt.. . Mert jól jegyezd meg: semmi sincs akkora kincs, mint a békesség, s a házunk becsülete. Nem tud e fölött eléggé örködni az ember! Nem! Sohasem!

Az volt a céloom, hogy az érzékeny beszédemmel észhez térítsem Anikót, s a papnak is megmutassam, hogy kevés ravaszággal be lehet fogatni a fehérnép száját, ami sikerült is, mert az ártatlan asszonykában megolvadt a szerelem, a jóság, s fátyolos szemekkel, bocsánatkérően nyújtotta felém két karját, hogy megöleljem és még ő bánta meg a mi vétkeinket.

— Ne haragudjanak rám, Dani lelkem! ...

— Hogy haragudnánk, — kacsintok a pap felé, hogy ezt csinálja utánam, ha tudja, de a szentatya lehajtott fővel tiszteli meg a mi eggyé édesülésünket, majd busa fejét megbólogatva aszondja:

— Látjátok, ez szép volt! ...

Apám nehéz mellel fújja ki magából a meghatottságot. Ha madár volna a szobában, örömeiben most az is énekelni kezdene. A levegőben aranypor játszik, a falon a virágos korsók felragyognak, az asztal áldásra terül, s a virágok boldogan néznek ki az ablakon. Még az alvó

gyermek arcán is végigfut a sejtés. Mókának szántam a dolgot, s most büszkén és boldogan csodálkozom, hogy mi lett belőle.

A csendet a plébános úr töri meg. Hasára kulcsolt kezekkel, az előbbi percek áhítatával, halkán, csendes szóval, mintha szép álomból ébredt volna, s mintha az új életre most adna össze bennünket, azt mondja:

— Ezt a percet örökre őrizzék meg, gyermekeim!

Megnyúlt orral bólintunk, hogy megőrizzük. Anikó s apám még szipognak is.

— Segítségetekre leszek, hogy ezt a drága családi hármóniát ne zavarja meg ezután semmi! — ígéri a jó ember.

— Köszönjük! — zokogja Anikó a mellehez búvá.

— Helyesen mondtad, édes fiam Dani, hogy a pénzből semmi jó nem származik.

— Már az igaz! — tör elő apámból ismét az öregek bölcsesége.

— Éppen azért, — vet feléje egy megtisztelő pillantást a plébános úr — vedd elő, Dani fiam, azt az átkos pénzt, s fizesd ki az árendát a kanonika földekért, hogy ezzel is közelebb jussatok a belső tökéletességhez ...

Mindannyiunktól kibuggyant a kacagás, s azzal visszatértünk a rendes, közönséges életbe.

21

A PLÉBÁNOS ÚR a búcsúzásnál jóindulatúlag apámnak is megígérte, hogy szívesen gondozásába veszi a saját temetésére összekuporgatott filléreit is és ha még akad azonfelül valami, azt is. Szedje csak össze a kinnlevőségeit, négy-öt nap múlva bejön érte.

— Nem akarom azzal is terhelni a plébános urat, hogy az én pénzecskémmelemmel is vesződjek, — szerénykedik apám, mert az egyenes visszautasítással nem meri megsérteni, pedig veti szét a méreg. A pap is látja rajta s azért mézédeseen azt mondja, hogy:

— Dehogy terhel vele, kedves kurátor úr! Beteszszük a bankocskába, hogy kamatozzék.

— Nem akarom én ilyen kis összeggel megsérteni a bankot! — húzódozik apám, aki tudja, hogy a pap ezzel a módszerrel szedte össze a hitelszövetkezet alapítóját, s most is magyarázza, hogy a mi kisebbségi életünkben jelentősége, sőt hivatása van az utolsó báninak is, mert a nemzeti vagyonhoz tartozik, s vétkes a közönség ellen, aki a csizma orrában rejtegeti ahelyett, hogy beledobná a gazdasági élet vérkeringésébe, hogy teljesítse hivatását.

— Az Isten attól őrizzen, hogy az én pénzem teljesítse a hivatását! — botránkozik meg apám. — Hiszen a temetésemre szántam!

Esdően rám néz szegény öreg, hogy segítsék rajta, de én látatlanná teszem. Hadd vigye a pap az ő pénzét is, ha már a mienket elvitte.

— Nektek könnyű, mert a ti békességeket meghozta, de az enyimet elvitte! — panaszkodik nekünk apám, miután a papot kikísérte.

— Mért nem adta oda? — sajnálja meg Anikó, mire az öreg felmérgelődik:

— Hogy már életemben kifizessem a saját temetésemet, s ujjal mutogasson rám az egész falu? ...

— Már pedig ez. a pap addig nem nyugszik, míg az utolsó krajcárt is ki nem szedte magából! — figyelmeztetem. — Őt nap múlva olyan pontosan eljön érte, mint a halál.

— Hiszen éppen az aggaszt! — töpreng szegény öreg. — Nem tudnál ellene valamit kitalálni?

— Mindent én találjak ki? — utasítom el. — A maga pénzeről van szó, találja ki maga az orvosságát! Elég gondom van nekem azonkívül is!

— Hát akkor nem zaklatlak vele! — nyugodott bele a szerencsétlen, de utána úgy elereszkedett, hogy Anikóval együtt megsajnáltuk. Mondhatni éveket öregeedett a bánattól, hogy meg kell válnia a pénztől. Elszótalanodott, az ételhez alig nyúlt, már az unokájának sem tudott annyira örülni, mint eddig. Mikor nem látták, tízszer is megszámlálta a pénzt, s sóhajtozva eresztette vissza az innapi csizma odvába. Rájöttem, hogy nem a pénzt sajnálja, hanem szentül meg volt győződve, hogy a halálát sietteti, ha kiadja a kezéből. Atkozott még a pillanat is, mikor arra gondolt, hogy a saját temetésére gyűjtsön, de nem akart minket terhelni vele, minek verjük mi adósságba magunkat miatta, s most tessék, ez lett a vége!

Anikó elérzékenyedve kért, hogy beszéljek a pappal az öreg érdekében, s értessem meg vele, hogy miről van

szó. Menne ő is szívesen, de addig nem teheti ki a lábát a kapun, amíg ki nem „eresztik“ a templomban.

— Majd holnap elmegyek a paphoz! — ígérem meg, de másnapra megváltozott a helyzet.

Este ugyanis beállít apám, kezében a régi kostöketel, amiben a pénzt tartotta, s nagy elhatározással leteszi elém:

— Itt van! Ha már mindenáron ki kell adnom a kezemből, akkor inkább nektek adom, mint idegennek! Írást adtok róla, hogy kölcsön vettétek kamatmentesen, s mikor szükségem van rá, visszaadjátok. A papnak azt mondom majd, hogy volt pénz, nincs pénz!

— Hohó! — tiltakozom. — Hogy aztán a pap az én nyakamra járjon?

— Tegyétek meg, az Isten megfizeti! — kérlel apám.

— Vegyük el, Dani! — könyörög Anikó is.

— Nem bánom, — egyezem bele — de csak egy feltétel alatt!

— Mi legyen az? — szorong apám.

— Ha bevallja apám a ravaszságát, hogy falnak akar állítani!

— Én? Téged? Mivel?

— Azzal, hogy mutatja nekünk a kétségbeesettet, s így akar rávenni, hogy találjam ki a módját pénze megmentésének.

Az öreg megadta magát.

— Eltaláltad, édes fiam!

— A pénzt elveszem, de nem szeretem, ha túl akarnak járni az eszemen!

— Azon nem is lehet! — szégyelte magát az én öregem.

Két tanút hívunk, s megírjuk az írást. Apám azonban nincs megelégedve.

— Nem, fiam! Be kell venni az írásba azt is, hogy ha megtalálok halni, a temetési költségeket egy összegben vagytok kötelesek kifizetni!

— Minek az? — próbálom lebeszélni. — Nem elég, ha mi vállaljuk az apám eltemetetését?

— Ehhez ragaszkodom! — köti meg magát az öreg.

— Nekem mindegy!

— De nekem nem mindegy! írd csak hozzá!

Hozzá írom. Nincs mit vitatkozni szőrszálhasogató, bogaras vénemberekkel.

— így! — teszi el boldogan az írást.

Valóságos gyermek már szegény. Mentére kell hagyni, hogy komolykodj a, jáccódja át azt a pár eszendőjét, ami hátra van. Vájjon én is ilyen leszek az ő korában? Milyen furcsa is az élet!

Bizonyos azonban, hogy valamiben fő az apám feje. Egész viselkedésén látszik. Titkos útjai vannak, s ezekre úgy megy el, hogy ne lássuk. Valósággal elszőkik. Nincs időm utána ügyelni, mert az őszi szántással vagyok elfoglalva. Ki kell használni a jó időt. Reggeltől estig a mezőn dolgozom, szórom az áldást a földbe. Ilyenkor megtelik az ember lelke erővel, bizalommal, áhítattal és megfélemléssel a világ bajairól. Az asszonyra, kicsi fiamra gondolok, mikor kisuhan a mag a markomból, s ettől új ember épül fel bennem. Más színt, tartalmat kapott az életem, több lettem magam is. Minden lépésnél sugárzik az arcom s a szívem. Korábbi életem messzi eltávolodott tőlem és úgy érzem, hogy amit eddig éltem, mintha hiábavalóság lett volna és csak most ébrednék igazán magamra. El is határoztam, hogy felhagyok a gyermekes, játékos bolondozásokkal s új életet kezdek. Kezdem érezni és becsülni magamat. A faluban is észrevették rajtam a változást és tisztelnek érte. A házunk tája is egészen megváltozott, nyugalom és béke lakik benne. Egyedül apám viselkedik olyan különösen, hogy Anikónak is feltűnik, de vele sokat nem törődünk.

Sajnos, az élet gondjait, nyomorúságait nem lehet elkerülni, s ezek bizony szaporán jelentkeznek. Hol közmunkákkal szorongatnak, hol a községi rovatokat, adó-

kát hajtják fel tűzön-vizen. Az inget is lehúznák az emberről. Az adó végrehajtó szekere úgyszólván minden háznál megáll. Nem néznek sem Istent, sem embert, a haldokló alól is kihúzzák a lepedőt, a gyermek szájából a kenyeret. Ha szólasz, a csendőrök puskatussal vernek mellbe, vagy bekísérnek a törvényre, mint a „királlyal parolázó“ Bokor Dénest, aki keserűségében azt találta mondani: — „Legyen csak meg a revízió!“... — Az ügyvédje kitanította, hogy tagadja le, s revízió helyett valljon agrárreformot, de mikor a bíróság megkérdezte, hogy tudja-e, mi az az agrárreform, sértődötten rávágta: ő hogyan tudná! ... Az az, hogy jönnek a magyarok. Most is ott rothad szegény a hadbírótság tömlőcében. Húszezer lejön alól ki nem ássa senki, pedig az egész ember nem ér húszezer lejt. Node mindegy. Elég az embernek a maga baja, s az van bőven mindenkinek. Egy századon át nem káromkodott annyit a magyar, mint ezekben az időkben. Fekete volt még a szájunk is tőle. Csak azt érhetnék meg, hogy egyszer istenigazában kiverekedhetnők magunkat! Hej, beh kitojathatnók belőlük a hatalmat! ... Egyelőre azonban túrnunk, szenvednünk kell, mert magyarok vagyunk. Mióta új jegyzőt kaptunk, nálunk is méginkább nekivadult az a pár regáti tanító, csendőr, segéd jegyző, a nekik hozott pópával együtt, akiknek még a templomát is velünk építették fel az özvegy Köblös Albertnéből semmiért kisajátított szép belsőség. Az iskolánkat nem is említem, mert azt már két éve elvették, de hogy a templomunkban is csendőr hallgassa helyettünk a prédikációt, azt már igazán nem tudom, hogy miért túri a jó Isten a saját házában! Nem csoda, ha nem fog rajtunk az ige, csak összeszorított fogakkal nézünk egymásra, s még a gyertya is reszket haragjában az oltáron. Annyi bizonyos, hogy ha sokáig így tart, nem sok ember megy közülünk a mennyországba, különösen a végrehajtó miatt, aki egyenesen meg akart fojtani mindnyájunkat. Sándor Áron, az alszegi elhatározta,

hogy kifog rajta. Ágyba fektette a két gyermekét, s a kisbírótól, aki komája, járvány-cédolát szerzett, s kiragasztotta a kapura: *Ragályos beteg!* Nem ért semmit. Nemcsak a házát fosztotta ki a végrehajtó, hanem még meg is büntették Áront „hatóság szándékos félrevezetése”⁴⁴ miatt.

Én se kerülhettem el a sorsomat.

Egyik este, — alig jövök haza a szántásból, — látom, hogy Anikó nem a régi. Szótalanul tesz-vesz, ijedt, sápadt, izgatott, rejtegeti magát, kerüli a tekintetemet.

— Veled mi van, asszony?

A kérdéstől még inkább megriad, de meg kell mondania.

— Itt voltak — rebegi — az adóért, s elvitték... Csak éppen maga fel ne mérgeledjék!

— Mit vittek el?

— A pénzt! ... Az apám temetési költségét! Oda kellett adnom, mert tudtak róla ... Ugye, nem baj?

— Bajnak elég baj, de mit csináljunk!

— Eleget mondtam, hogy majd megfizetjük becsületesen az adót, most azonban, éppen most nincs pénzünk, de a végrehajtó rámförmedt: — „Hát az a négyezer, amit apánktól kaptunk!”⁴⁴

Szigorúbbra fogtam a szót:

— Nem neked járt el a szájad?

— Ne érjem meg a reggelt, ha egy szót is szóltam! — esküdzik Anikó kézzel-lábbal, mire én se firtattam tovább.

— Mindegy, no!

MÁSNAP valami dóigom volt a bíróval.

— No, — mondhatom — neked is van apád! — fogad megbotránkozva a bíró.

— Miért? — ütközöm meg.

— Hát te nem is tudod, hogy elárult?

— Mit... mit beszélsz? Hogy elárult?... Engem? ... Apám? ... Ezt te honnan veszed?

— Hát nem a saját fülem hallatára küldte az adóvégrehajtót a nyakadra? Még azt is pontosan megmondta, hogy hová tette a feleséged a pénzt!

— Lehetetlen! — üt meg a guta.

— Én csak azt mondom, amit tudok! — bizonykodik a bíró.

— Meg van bolondulva az a vénember?

A bíró csak vonogatja a vállát, hogy: — „Azt nektek jobban kell tudni!”

— No, majd adok én neki!

A bíró erre is azt mondja:

— Az a te dolgod! ... De ne említsd, hogy tőlem hallottad!

Ütközben azon tépelődöm, hogy miért tette ezt apám velünk, de ha megfeszítenek, se tudom kitalálni. Különben is nehéz rajta eligazodni. Az utolsó időkben, — különösen mióta reánk erőltette a pénzét — furcsán viselkedik. Az unokáján s a gyermekességen kívül nem érdeklí semmi. Eddig legalább szóval törődött a gazdasággal, megkérdezte, hogy mit hova vetek, eljárt a Szövetkezetbe, a falu dolgába is beleszólt, egyszóval értelmesen viselte magát; de most ok nélkül fel-felkacag, amikor annyi a gondom, dolgom, hogy azt se tudom, hol a fejem, ő tréfál, virágozik, s vannak pillanatok, hogy táncra is perdülne, ha az inai bírnák.

Sokszor elhatároztam már, hogy észhez térítem, de mikor szólnom kellett volna neki, mindig az jutott az eszembe, hogy minek vegyem el a kedvét. Ott hadd jáccodjék szegény! A mai világban úgyszólván ritkaság az olyan ember, aki örvideni tud. Most azonban muszáj rendbe szedni, mert ami sok, az sok.

— Hol van az öreg?... — kérdem az ereszben Anikótól, aki éppen moslékot elegyített a malacoknak.

— Benn a gyermeknél! . . . Valami baj van?

— Semmi, semmi! — nyugtatom meg s bélépem az „első ház“-ba.

— No apám, számoljunk! — szorítom meg.

Az arcom láttára apám is elkomorodik.

— Miféle számolnivalód van velem?

— Az a végrehajtó-ügy!

— Hát tudod?

— Nekem ne kerteljen, hanem mondja meg igaz lelkére, hogy miért tette ezt velünk?

— Nem kell ilyen kicsiségből akkora dolgot csinálni! — próbál kitérni az egyenes válasz elől, de én keményen veszem.

— Ez nem kicsiség! Tudni akarom!

Az öreg még mindig félre lógatja a fejét, mint egy nyugdíjas medve:

— Hiszen csak segíteni akartam rajtatok. Gondoltam, jobb, ha adóba megy az a pénz, mintha fics-focs elkél. Így legalább esztendeig nyugtotok van, s a papnak sem kell hazudnod, ha megkérdi, hogy mi van vele.

A képén látszik, hogy egyetlen szava se igaz. Elég, ha ránézek, mindjárt zavarba jön, s valami affélét nyökög, hogy egye fene azt a pénzt, örvideni kell rajta, hogy a végrehajtó elvitte. Egészen megkönnyebbült, mióta nincs egy fedél alatt vele.

— Miért akart mindenképpen megszabadulni attól a pénztől?

Az öreg látja, hogy nincs kiút. Megrázkódik, elfehéredik és bevallja:

— Mert féltem a haláltól! ...

Elnémulok a meglepetéstől. Mindent vártam, csak ezt nem.

Az én drága apámat most már nem kell biztatni, magától kiterít mindent.

— Kinek mondjam meg, hogy mi fáj belül, ha nem a saját gyermekemnek? — érzékenykedik el.

— Könnyítsen magán! — biztatom én is meg-
ereszkedve.

— Az úgy volt, — nézi a csizma orrát az öreg —
hogy minél jobban gyűlt a temetkezési pénzem, annál
jobban féltem a haláltól. Minden krajcár, amit hozzá
tettem, mintha siettette volna. Valósággal rettegtem tőle.

— Dehát akkor mért nem költötte el?

— Isten őrizzen! — rázta ijedten a fejét. — Az a
pénz már a halálé volt. Annál hamarabb számon kérte
volna.

— Akkor mért nem adta oda a papnak?

Az öreg apadt, vérmes szemei sejtelmesen elnyíltak:

— A papok s a halál egy asztalnál ülnek! ...

— De a Ponciussát magának! Akkor mért adta
nekünk?

— Két okból! — számolta az öreg. — Eccer azért,
mert tudtam, hogy ennél a háznál soha semmiféle pénz
meg nem marad, másodszer azért, mert ha ti költitek el,
kénytelenek vagytok nekem mindenben kedvezni, táplálni,
jól tartani, az életemet nyújtani, hogy meg ne haljak,
s ne kelljen egyösszegben kifizetni a temetésem árát, mint
ahogy ki van kötve a szerződésben.

— Ó, hogya! ... Ölj csürkét ebédre apámnak! —
mondom Anikónak, aki éppen akkor lépik be a házba.

Először lelkemből felkacagtam, aztán hirtelen elko-
molyodtam, mintha a halál az én váltamra tette volna
a kezét.

22

Ki GONDOLTA volna, hogy már harmadnap találkozom magával a halállal?

Az úgy volt, hogy a vetéssel megkéstem, s az időjárás miatt a takarodással is sietni kellett. Azt is zúgatták, hogy Románia mozgósít titokban, — ő tudja, hogy miért — s esetleg nekünk is hé kell vonulnunk. A mezői munkával azért sietnem kellett, mert apámra nem számíthattam, Anikó pedig még gyenge, Isten ellen való véték lenne a mezőn kínozni. Segítségéről kellett gondoskodnom, de aranyért se lehetett napszámost kapni. Szerencsére Fótos Elek s a felesége még nem ígérkeztek el, de ezzel a két vénemberrel nem sokra megyek. Útközben még beszólok Pivó Mártonnéhoz, aki itt kínlódik a mezőszélben három árva leánykájával. Hátha nem ígérkezett el. Elek ásná a pityókát, a két asszony szedné.

— Maguk csak menjenek előre, mindjárt jövök én is! — mondok az öregeknek.

— Te, Ámáli! — nyitok be az ajtón, de mindjárt látom is, hogy hiába jöttem, mert a legkisebb gyermek fekszik a vackon, tüzel a láztól, a kicsi melle úgy jár, mint a fújtató, s az anyja szomorúan ül mellette.

— Mi jóban jársz? — áll fel tisztességesen.

— Maradj csak! — intem vissza. — Meg akartalak

szólítani, hogy jere pityóka-ásni, de látom, hogy a leánykád ...

— Ma valamivel könnyebben van, — kezdi magyarázni a betegségét, de ilyen szorgos dologidőben nem áldázódhatom egy semmisség leánya miatt.

— Viselj csak gondot rá! — búcsúzom is mindjárt,

— Holnap, ha annyira lesz Marika, szívesen elmegyek! — szól utánam az ajtóból.

Egész nap meg nem állottunk. Arra se volt időnk, hogy az égre felpillantsunk, de így is elsetétedtünk.

Mikor fáradtan hazafelé cammogtunk, Ámáli a kapuban állott.

— Éppen téged vártalak!

— Engemet-e?

— ...Hogy megmondjam: Holnap mégsem tudok segíteni, mert a lelkem-kicsidem mégis meghót!

— Mit beszélsz?

— Meg szegény! . . . Egész nap jól volt. Délután kiléptem a kertbe, hogy azt a kicsi, rongyos murkomat kiássam, hogy ha az esős idő beáll, ne rothadjon a földben. Fertály óra se tőt bele, hát jön kicsi Józéfa, a közbülső leánkám s aszondja, hogy: „Édesanyám! Márka nem akar jáccodni! Mind csak alszik!“ ...

— Ne zavarjátok, hogy aludjék! — még azt mondtam s tovább dolgoztam.

— „Mégis megnézem!“ — gondolom később, mert nyugtalan voltam, de akkor már ki is volt hülveszegényke.

— Hagyd el, legalább nincs több bajod velem! — vigasztalja Fótosné. — Jobb így!

— Az! — ismeri el az asszony keserűen.

— Ügyes csak leánka vót! — könnyébbíti a vén Fótos is. — Maradt még kettő. Elég gond az is.

Vele se ellenkezik Árnáli.

— Jól mondja. Elég gond!

Egy ilyen apró leányka elmúlása nem nagy dolog

falun, de mégis megütköztem, hogy az anyja csak úgy beszél róla, mintha csak megemlítené, hogy az ülü elvitte a csórényakú csirkéjét.

— Te mit beszélsz! — szólok rá indulatosan, de olyan különösen néz rám, hogy a többi bennem reked, s önkéntelen azzal folytatom, hogy ha pénzre volna szüksége, este nézzen be hozzánk.

— Isten fizesse meg! Rendre ledolgozom.

— Nem veszünk össze ... No, vigasztalást kívánok!

Tíz lépést se haladunk, egyéb gondok miatt el is feledjük a halott leánykát. Nagyobb baj az, hogy holnap a vén Fótos se tud jönni, mert Gyerkóhoz ígérkezett. Vagy kapok helyette valakit, vagy nem. Egy nap vesztesség ez is, de valahogy kipótolom. Reggel valamivel korábban kelek.

Akárhogy forgódtam is másnap, a hold már feljött, mire az Ámáli kapuja elé értem. A falu már setéten pihent, csend volt, az erdők önmagukba takaróztak, a víz fölé beteg köd szállott s az ég is közel jött a földhöz, hogy az Isten jobban lásson bennünket.

Törődötten, fáradtan cammogtam az úton, el is hajókáztain a lábaimon, s csak a kunyhó ablakán kieső fényben tértem magamhoz.

— Virrasztanak! — gondoltam és bepillantottam az ablakon.

Tévedtem, mert idegen nem volt a házban. Ezért a koldus, szegény özvegyasszonyért nem zavarja meg senki az éjjeli nyugodalmát. Nem is lehet rossznéven venni senkitől, hiszen alig pirkad, munkába kell állani. A testnek is kell némi nyugalom. Még ha felnőttől volna szó, de egy alig háromesztendős leánykából nem kell nagy dolgot csinálni... A temetésen is így lesz. Valaki könyörületből a hóna alá kapja a koporsócskát, s pár félíg elharapott könyörgéssel elteszik. Az anyja siratni fogja, mert az úgy illik, már a néhány munkatehetlen vénasszony miatt is, aki el fog lézengeni a temetésre. Az

apja sírját hányják fel neki, s az anyja utoljára azt fogja mondani: „Bújj, lelkem, az édesapád melléhez, hogy meg ne fázzál!“ — s ezzel vége.

Bepillantok az ablakon és meglepődve látom, hogy Amáli túlságosan is kitett magáért. Olyan ravatalt állított, ami első gazda házánál is számot tenne. Gyönyörű szép fehér ruhácskában, virágkoszorúval a kicsi viaszhomlokán úgy fekszik rajta az ártatlan leányka, mint az angyal. Még piros pántlikát is font a sárga csepűhajába. A koporsó iratos. Négy szál magos gyertya *é/x* mellette. De milyen gyertyák! Oltárra valók, s ott is csak nagymiséhez gyűjtják meg az ilyeneket.

Tiszta bolond ez a fehérnép! Hol volt a szépesze, hogy ilyen nagy költésbe verte magát ezért a leánykáért? Az élők szájába vett volna inkább valamit azon a pénzen. Nem fél, hogy megszólják érte az emberek? .. Tudom, erre azt mondaná, hogy Jézus eleibe nem ereszheti akárhogy a gyermekét, de ha van is benne valami, az is bizonyos, hogy Jézusnak is látnia kellett, hogy ez a leányka eddig is mezítláb, félcsórén, éhesen futkosott az udvaron, s nem lehet kívánni, hogy a semmiből kisasszonynak öltöztesse az édesanyja. Nem is kívánja, de el kell néznie neki is, ha a szegény asszony lelke így nyugszik meg valahogy... Innen látom, hogy mosolyog, szinte boldog, mert ilyen szép halottja van. Örök emléke marad ez a pillanat, s ha sokba is került a Mária bérendezése, egyszer s utoljára kellett a drágámnak, s ezután is lesz valahogy. Ha jól meggondoljuk, igaza is van.

Na, belépek pár percre, hogy ha már senki se jött virrasztani, legalább én tiszteljem meg őket.

Éppen el akartam fordulni az ablaktól, mikor olyan dolog történt, amit el se hinnék senkinek, ha nem a saját szememmel láttam volna. Hirtelen ugyanis a ravatalra felbámuló középső leányka átszellemülten megszólal:

— Most én! Édesanyám, most én akarok a ravatalra feküdni!

Megtántorodtam, úgy megrázott ez a borzasztó gyermekbeszéd.

Első pillanatban Amáli is fehér lesz tőle.

— Isten őrizzen! — sikolt fel, s védőleg magához kapja mind a két kicsinyét.

Hogyan is juthatott eszébe ennek a gyermeknek ilyen rettentő dolog? ... Hiszen igaz, hogy még azt se tudja, mit beszél, alig sejti, hogy mi a halál, de mégis ilyent mondani! ...

— Szentkereszt legyen velünk! — rázkódom meg.

A hideg végigfut a hátamon, mert most meg a másik kezdi:

— Én is akarok feküdni a ravatalon! Én is olyan szép akarok lenni, mint Márika!

— Hallgass te!

Első rémületében Ámáli is a kis halottra mered, mintha ő hívná magához testvéreit és hosszasan el gondolkodik.

A gyertyák üszköt váltanak s az újra fellobogó fényben látom, hogy az Amáli dült arca lassan kisimul, majd jóságosan elmosolyodik, mintha azt mondaná: „Miért is ijedtem meg annyira? Hiszen szép a halál!“ .. Talán nem is halál, ha az ember a saját ártatlan kicsinyén látja, hanem nyugalom, békés alvás, gond, nyomorúság, baj nélkül. Csak rá kell nézni erre az apróságra, ki olyan, mint valami frissen kibújt virágocska Isten kertjében. Örvideni lehetne rajta, olyan ékes. Miért ne játszhatnának vele még egyszer, utoljára a testvérkéi? ..

Bizonyos, hogy erre gondol az asszony.

A gyermekek tovább nyugódnak.

— Márika mellé akarok feküdni! Márika mellé akarok feküdni!

Az első borzadás nálam is elmúlt és inkább kíván-

csian lépek közelebb az ablakhoz, hogy lássam: vájjon teljesíti-e Ámáli a kicsinyek kívánságát.

Az ablakba kapaszkodom a megdöbbenéstől, mikor látom, hogy Ámáli ölébe veszi előbb az egyiket, aztán a másikat és a halott mellé fekteti. Kiáltani akarok, de egészen megbénultam, s mire magamhoz térek, már le is vette őket a ravatalról.

— Istenkísértés! — pihegem.

Lehet, hogy a fáradtság, kimerültség teszi, de kemény férfi létemre félek az asszonytól, a gyermekektől, a különös viskótól, pedig semmi félelmes nincs rajtuk. Szelídek, békések, mosolygósak, mintha nem is volna ravatal a házban.

A felháborodás után az kezd izgatni, hogy vájjon miért tette ezt Amáli.

Lehet, hogy nem embernek való nehéz sorsukra gondolt és kicsinyei rongyai, nyomora, a nincstelenség vette el az esztét. Talán jobb is volna, ha mindannyian ide kerülnének a ravatalra. Bizalmát, lelkét veszítette keserűségében.

Ez sem lehet, hiszen esik kétségbe értük, annyira szereti. De akkor miért tette? Mi lehet a szívében?

Meg fogom kérdezni.

A gyermekek félénken riadnak szét, mint az egérek, mikor belépek. Az asszony boldog, hogy eljöttem megnézni halott gyermekét. Ügy vezet a ravatalhoz, majdnem dicsekedve, mint akinek olyan kincse van, amilyen senkinek a világon.

— Ugye, milyen szép?

— Az! — bólintok s hallgatom a dicsekedését, hogy Márka semmit se változott, most is olyan, mintha élne. Még a szemfedőt is kár reátenni.

Furcsán érzem magam. Az első pillanatokban nem merem bevallani, hogy mit láttam az ablakon keresztül, azután is csak szemlesütve.

— Miért tetted? ..,

Amáli előbb rám csodálkozik, s aztán természetesen mondja:

— Hogyne töltöttem volna be a kedvüket, mikor annyira szeretem őket!

— De mégis ... a halott mellé fektetni!

Amáli elbámul az értetlenségemen.

— Hát osztán? Mi van abban? ... Hiszen ő holtan is az én gyermekem, az én mindenségem!

Pár imbolygó lépéssel odatántorog a ravatalhoz, ráomlik és egyszerre átszellemülve rákezd a sirató-énekre, ahogy illik, ha virrasztó van a háznál . .

AZ ILYEN DOLGOK kifényesítik az ember lelkét. Napokon keresztül úgy éreztem, mintha Szent Dávid az én szívemben hegedülne, minden kicsiségre elérzékenyedtem, akin lehetett segítettem, minden jajt elhittem, s ha valaki szomorú volt, mindjárt a megnyúlt orra mellé tartottam az enyémet, s egy Isten fizesse több volt nekem, mintha egy darab aranyat kaptam volna. Anikó büszke volt rám, mert „jó emberinek tartottak, ami nekem is igen jól esett, s úgy mentem végig az úton is, mintha láthatatlan szentet kísérnék. Apám eleinte kacagott rajtam s aszonta, hogy mennybetekintő vagyok, mint a lúd, s ha sokáig így tart, kicsalják még a szememet is. Az igaz, hogy az élet hiábavalóságaival nem sokat törődtem, s ha apám nem figyelmeztet, Gyerkó másnak adja a kertünk végében levő lelket, pedig esztendőök óta lessük, hogy megvehessük, s kijárást kapjunk a másik utcára.

— A szenteltvíz csepeg az ujjaidról, de az életre nincs gondod! — szidott az öreg.

— Jó, jó, de hol a pénz, amivel megvegyük?

— Szamar! — találta el a nevemet apám. — A vásárhoz nem pénz, hanem ész kell! . . . Ott van a másik bennvaló, amit keresztanyádtól örököltél. Gyerkóval könnyű lesz kicserélni, mert a tagja miatt őt találja, s régen fáj a foga rá.

Így aztán létre is jött az egyesség, s a hivatalos részét is hamar eligazítottuk.

Anikónak mindjárt el is terveztem, hogy az új telekről lebontatom a rajta éktelenkedő vén zsellérházat, amely már olyan rozoga, hogy már a varjú is fél rászállani.

A vásár után meg is mondtam a benne lakó Ficzkó Mózsinak, akitől annakidején Gyerkó megvette volt, hogy keressen más szállást magának.

— Jó helyt vagyunk! — válaszol nyugodtan Mózsi.

— Nem megyünk sehová!

— Akkor törvényesen kitétetlek! — fenyegetem meg.

— De nem lehet, — világosít fel Mózsi — mert mikor huszonkettőben az ősi jószágot eladtam Gyerkónak, szőiződésileg kikötöttem, hogy hőttomig benne lakhatom!

— Mit beszélsz?

— Nézz csak utána!

Futok Gyerkóhoz.

— Igaz?

— Az úgy van!

— Kied erről mért nem szólt a vásárnál? — támadok rá.

— Mert nem kérdezted!

— Mégis kötelessége lett volna figyelmeztetni!

— Lehetett volna annyi eszed, hogy a vásár előtt megnézd a telekkönyvet! — szégyenített meg Gyerkó.

Befogtam a számat, hogy ne kacagtassam magam a faluval, de ezt a vén szarkafészket most mégjobban gyűlöltem.

— Addig nem nyugszom, — fenyegetem — míg bele nem döjtöm a patakba!

— Majd hőttom után! — kacagott Mózsi, ami végleg feldühített.

— FI adom a házat a fejük fölül! — mondom Anikónak, aki nem mert beleszólni az elhatározásomba.

Hiába doboltattam ki azonban, vevő nem jelentkezett, még Dani Jani se, aki pedig előbb Gyerkótól meg akarta venni, mert ő se tudta, hogy áll a telek ügye. Mikor megszólítottam s felajánlottam, még ő köszönte, hogy ekkora bajtól szabadítottam meg.

— Odaajándékozom ingyen! Akárkinek! — pattogtam a feleségemnek, aki csillapítani igyekezett.

Híre ment, hogy mennyire ráestem szegény Mózsiékra, s a falu úgy kezdett nézni, mint a lőtt medvét.

— Magukat mi lelte? — fogom meg az öreg Márton Zakort, aki a szemem közé vágta, hogy szégyelhetném magamat. Mit vétett nekem az a szerencsétlen, kúdos család, hogy télire a földél alól is ki akarom hajtani? .. Miféle piszok ember vagyok?

Tóth Feriék is barátilag intettek, hogy hagyjam a fenébe, de Mózsi csak azért is tovább ingerelt:

— Jó reggelt, szomszéd! Jó estét, szomszéd! — kiáltott át a rongyos tövis kerítésen, ha meglátott.

— Megállj, Mózsi!

Már-már tüzes csóvát hajítottam a házra, mikor a helyzet egyszerre megváltozott.

Egy reggel újságolja Anikó, hogy Mózsiéknak kis lánya született. Olyan átszellemült, boldog arccal mondja, hogy méginkább előnt a méreg.

— Eltakarodj te is a szemem elől!

Mózsi egész nap füttyült, énekelt örömeiben, ami teljesen elsötétített.

— Várj csak, Mózsi! ...

A szerencse azonban neki kedvezett. A jegyző, aki nek „embere“ volt, felvétette a céfferhez fűtőnek. Kenyérbe esett. Sorsuk jobbra fordult. Az állami pénz kezdett látszani rajtuk. Nem a külsejükön, mert bolond ember hordja kívül a háját, hanem a jókedvükön. Végre besütött a nap az ablakukon. Minden tisztességes ember örült ennek, s magam is kezdtem megbékélni.

Mózsi azonban nem fért a bőrében. Eddig csak az

arca gúnyolódott, de hogy biztos pénzt érzett a szíve fölött, úton-útfélen mókázott velem.

— Tudod-e, szomszéd, — állít meg egy alkalommal — hogy mi ketten *házastársak* vagyunk?

— Nem sokáig, csak a te hóttodig! — vágtam vissza.

— Hamarabb lesz *kísérő* belőlem, mint *kísértet*!

Ügy értette, hogy ő kísér ki engem a temetőbe, de elszámította magát, mert nem tőt bele két hét, kiesett a mozdonyból, s lepedőben hozták haza.

Nem halt meg, de a doktor bizalmas körben kijelentette, hogy csoda lesz, ha megmarad.

Az eset engem is megdöbbsentett, de akárhogy is küzdöttem ellene, mégis némi elégtételt éreztem. A falu azonban ismét ellenem fordult, mintha én volnék az cka a szerencsétlenségnek. Egyik szabadszájú vénasszony szememre is vetette.

— Ugye, most örvendesz, te jómadár? ...

Meg se szidhattam, mert a tulajdon feleségem is olyan szemekkel nézett rám, mintha Mózsi miattam esett volna ki a mozdonyból.

— Mi lesz azzal a szegény asszonnyal, három apró gyermekkel? — példázódott. — Támasz nélkül maradnak!

A nyelvem hegyén volt, hogy mondjam: — „Fenét maradnak támasz nélkül, amíg te itt vagy!^{1/6} — mert megtudtam, hogy a feleségem titokban egyet-mást dugogat nekik; de nem szóltam. Külsőleg részvétet mutattam, de annyi mérget nyeltem már ez ember miatt, hogy bensőleg nem bírtam feloldódni.

A szerencsétlenség után negyednap bátortalanul beállít a Mózsi felesége, hogy áthívjon, de a látomra mégis bennerekedt a mondanivaló.

— No, mi az, Ágnis? — bátorítom.

— Nem es tudom, hogy elé merjek-e állani vele! — ijedezett.

— Beszélj csak bátran!

— Jaj, a szegény uram! — hebegi.

— Mi van vele?

— Arra kér ... Valamit szeretne megbeszélni veled!

— Áhá, a ház-ügy! — tudtam. — Mindjárt átme-
gyek! — nyugtatom meg az asszonyt, aki alig várja,
hogy kívül legyen az ajtón.

— Ne legyen lelketlen! — puhít Anikó. — Ó, hogy
sajnálom szegényeket!

Hiszen sajnálni én is sajnáltam, de az ember pilla-
natnyi ellágyulások miatt mégse hagyhatja a saját ér-
dekeit.

Csak ne tudnám, hogy halálra van ítélve!

Az öreg ház is megalázott. Csak most néztem meg
közelebbről. Rom ez már mindenképpen. A zsinde-
ly korhadt, vedlett rajta, a vén szarufák egymásnak estek,
sárgák, sorvadtak, mintha holtak csontjait támasztották
volna egymásnak. Ha az ember nagyot köhög, szúrágás
pora hull belőlük. Harkály itt már az ács. Tűzre való
az egész. Kár volt miatta akkora hűhót csapni! Több
eszem lehetett volna.

Az ajtó meghajolva is alig akar beengedni. Le is
roskadt, összébb is szorult. A savanyúszagú, rideg pit-
varban kitűnő gondolatom támad: „Hiszen innen élet-
veszélyesség címén hatóságilag akármelyik pillanatban
kitétethetem őket!”

Mentségemre legyen mondva, hogy mindjárt meg is
restelltem magamat a pogányságom miatt. Hát ennyire
jutottam? ...

— Jó estét! — komorkodom be az ajtón.

Nem fogadják a köszönésemet. Az az érzésem, hogy
nem *merik* fogadni. Nagyon megalázta szegényeket az
élet, s most megvannak riadva, mint a juhok a vihartól.
A gyermekek rémült szemeket meresztenek rám, az asz-
szony majdnem szántsándékkal sorvad bele a sötét-
ségbe. Mózsi maga is megilletődve, láztól horpadt, fekete
arccal hallgat az ágyban, s csak a félig nyitott szájába

mászó, zilált bajsza reszket forró léleketétől. Bogos, durva ökleit alig bírja mozdítani, s minden hajaszálán szíviárog a verejték. Csontokból fűj már nála a szél.

— Ejnye, Mózsi! Hát ennyire vagy?

— Én ennyire! — nyög fel az ember, s a félsötétben fehéren kísértő szemeit az asszonyra veti.

— Adj széket Daninak!

Fáj ez a komor tiszteletadás és szorongva nézek rá. Rémlik, hogy engedelmet kellene kérnem a haldoklótól a sok zaklatásért, de nincs erőm hozzá.

— Hivattál, Mózsi! — nyögöm ki végre, hogy a fojtottságtól szabaduljak.

Mózsi nem vesz észre rajtam semmit, mint akinek nincs ideje külső semmiségekre ügyélni, hiszen éppen csak visszalépett a másvilágról, hogy hirtelenében valami igen fontos dolgot eligazítson.

— A ház! — tör ki belőlem önkéntelen.

Mózsi összerezzen.

— Nem a ház! — lihegi. — Nekem több ház az életben nem kell! ...

Hallgatunk.

Aztán a szepegő asszony felé fordítja a fejét.

— Ágnis! Hoci a gyermeket!

A menyecske valami zugból előkapkodja a csecsemőt. Megáll vele az ágy előtt.

Mózsi felpillant hozzám.

— Nézd meg jól ezt a gyermeket, Dani!

— Látom, Mózsi.

— Most nézz rám!

Szót fogadok. Már csak a szeme él Mózsinak, de az úgy belém kapcsolódik, annyi esdő kérés, apai gond van benne, hogy belém hal a szó. Valósággal megkönnyebülök, mikor behúnyja, hogy könnyét eltakarja velem.

— Ugye, megteszed? ... Ugye, vállalod? — pihegi mégis.

— Mit, Mózsi?

Már a halál partjáról kiált vissza:

— A keresztapaságot!

— A keresztapaságot?

— Hogy nyugodtabban mehessek a másvilágra! —
instál Mózsi.

— Szívesen! — nyugtatom meg.

Megkönnyebbülten omlik szét az ágyban. Sikerült! A „nagy dolog“ sikerült. Hátramaradó kicsi családjának biztosította a hajlékot a feje fölött, mert csak nem leszek olyan utolsó, semmi gazember, hogy a saját keresztlányomat kihajítsam az utcára.

Tisztában vagyok, hogy ezt gondolja. Ha Mózsi most egészséges volna, a szemem közé kacagna: „Látod-e, mégis túljártam az eszeden!“, s nekem el kellene ismernem, hogy lefőzött és valami új meglepetést találnék ki én is a számára, hogy észbelileg alul ne maradjak; de ezzel a haldoklóval mégse bánhatok ilyen cudarul. Azt se mondhatom meg, hogy átlátok a szitáján. Meg kell hagynom a hitében.

— Úgy lesz, Mózsi! ... Reggel a feleségem ünnep-
lőbe öltözik, s keresztvíz alá tartja ezt a prücsköt.

— Köszönöm, Dani! — érzékenykedik el az én
ellenségem.

— Nincs mit, Mózsi!

Ha nem ügyelek, még az asszony kezét is csókol.

— Ejnye kutyateringette! — riasztom meg. — In-
kább fuss át hozzánk, s hívd ide a feleségemet, hogy ő
is lássa a keresztleányát!

— Csak éppen kendőt kötök! — pihegi boldogan
az asszonyka.

SZENTIGAZ, hogy ilyen szép esténk ritkán volt az
életben. Anikóval sokáig eltárgyaltuk a Mózsi cselekedé-
tét és gyönyörködtünk a lelkében. Hiába, az ember ilyen-
kor mindig a saját gyermekére gondol!

A ház dolga azonban ezzel sem fejeződött be.

Ha hiszik, ha nem, a Mózsi betegsége egyszerre megfordult. Mitől, hogyan, azt nem lehet tudni. Még a doktor is a fejét csóválta.

— Rohamos a gyógyulás! — hitetlenkedett.

— Annál jobb! — örvendtem őszintén, de csak eleinte. Később, mikor az első meghatódás kihült bennem, gyanakodni kezdtem. Nem tiszta ez az ügy! ... Vájjon nem azért rendezte-e Mózsi az egészet, hogy engem falnak állítson? ... Igaz, hogy a doktor ... de hátha egy követ fújtak a doktorral? Halálos beteg nem áll ilyen gyorsan talpra. Jó lesz résen lenni.

Mózsi már fenn járt. Szorgos volt a mezei munka, nem értem rá Mózsira gondolni. Annál inkább meglepett, hogy a következő vasárnap épen, egészségesen beállít hozzám.

Barátságosan örvendtem a felgyógyulásnak, ahogy illik, s kérdem, hogy mi szél fúta hozzám.

— Jövő héten munkába állok, komám, — aszondja — s azelőtt szeretném eligazítani a ház dolgát.

— A ház dolgát?

— Azt! — vágja rá elszántan. — Ha Sütő Jóskával megegyezhetem, kiköltözöm belőle.

— Kiköltözől?

— Nem volna tisztesség tőlem, ha továbbra is utadba állanék! — restelkedett.

— Nekem ugyan nem álltok utamba! Ott ellakhatok továbbra is.

— Mégis jobb, ha megyünk! — ellenkezett.

Már bosszantott is.

— Sehogy se értek, Mózsi... Hónapok óta azért harcolsz, hogy a házban maradhassatok, s most erőnek-erőjével ki akarsz költözni. Mi ennek az oka?

Addig szorongattam, míg ezzel is kipakolt.

— Bevallom, hogy csak azért kértelek a keresztapára, hogy a kicsi családom hajlék nélkül ne maradjon.

— Tudtam — szóltam közbe. — Nemes cselekedet volt.

— Allehet! — ismerte el. — De az se volt kicsiség, amit te értünk tettél!

— Nono! — mérséklem, de Mózsi nem hagyja magát.

— Ahhát! Ritka szép dolog! Senki a faluban rajtad kívül meg nem tette volna és én csak úgy hálálhatom meg, ha kiköltözöm ... Ne mondhasa senki, hogy a halálos ágyamon visszaéltem a jóságoddal!

Szinte megöleltem, olyan igaz és olyan szép volt ez a meglepetése, de én se maradhattam hátra emberség dolgában. Ráparancsoltam:

— Ha én mondom, hát ott maradtok, ahol vagytok! ... Holnap-holnapután ácsokat állítok, hogy kissé hozzák rendbe a házat.

Szinte keresztet vetett a meglepetéstől és csak bámult rám, mint kísértetre. Megveregettem a vállát:

— No, ugye, mégescsak alól maradtál, Mózsi, ebben a ház-dologban?

— Ne es emlegesd! ... Elégyszer megbántam ... Engedj meg, Dani!

— Te is feledd el, Mózsi! — taszigáltam ki meghatottan az ajtón.

MÉG AZNAP megbeszéltem a pallérral az ügyet, s az ácsok hétfőn munkába is állottak.

— Mózsiéknál mit építenek? — csodálkozott Anikó.

Mondom neki az esetet.

— Látod, a végén mégiscsak én győztem!

Hiába kapta félre a fejét az asszony, láttam, hogy jóízűen kacag.

— Te mit kacagsz?

— Nem kacagok, csak örvendek, hogy új házat építet Mózsiéknak.

— Mit... mit beszélsz? ...

24

CSAK APÁM nem helyeselte az eljárásomat.

— A „furfangos nagy eszed“ mellett csak az nem csalja ki még a szemedet is, aki nem akarja. Ha tó tót látsz, szólj neki, hogy drótozza meg az eszed fazekát!

— Mondj, bolond, mondj! — mosolyogtam, mert én hamarabb rájöttem az igazi élet titkára, mint apám. Semmi egyéb nem kell hozzá, mint jó embernek lenni. — Jónak és embernek! — magyarázom az öregnek, aki kacagva azt válaszolja, hogy: „Béffellegzett az ilyen embernek, mert az élet okosságot kíván!“

— Kell az ördögnek az olyan életokosság, amelyik azt hiszi, hogy a más kárán jobban boldogul, s csak a más kenyere jóízű, a társa előmenetelét irigyli, csak akkor tud örvendeni, ha más sír és inkább elvesz ahelyett, hogy adna! — ellenkezem. — Mert jegyezze meg, hogy sohasem az hal meg, akit gyűlölnék, hanem aki gyűlöl!

— Ezt te hol tanóltad? — hüledezik apám, s gúnyosan megemeli előttem a sapkáját. — Te vagy az első szent, akinek nem maga felé hajlik a keze. Csak az a kár, hogy a románok nem így gondolkodnak!

— Az a szerencsénk, hogy nem így gondolkodnak! — állítom konokul, mire apám, hogy véget vessen a bölcseségemnek, lenézően megkérdi, hogy kinek írjon: a

bolondok házának-e, vagy a püspöknek, hogy tovább nem muszáj élnie, mert itt vagyok én helyette.

— Azon az egyen kívül, hogy a magyar a magyaron segítsen, a többi marhaság, — jelenti ki — s ha még egyszer ilyen dolgot csinálsz, mint ez a ház-ügy, hát letöröm a derekadat!

Valami affélét is motyogott, hogy az is bolond, aki a birtokát időnap előtt kiadja a kezéből, s adná az Isten, hogy kerüljek csak a románok kezébe, azután majd megkérdi, hogy azok hogy gondolkodnak.

Hát ez a kívánsága hamarabb megfogant, mint ahogy gondolni lehetett.

Azzal kezdődött, hogy a mi volt szolgabírónkat ki-nevezték préfektusnak.

— Vájjon miféle bajt csinálhatott, hogy újra előléptették? — gondoltam, de aztán többet nem törődtem vele, mert az őszi betakarítással voltam elfoglalva.

De mennyire másképp foglalt el most a munka, a mező, mint eddig! Máskor durván letördeltem, kapkodtam a törökbúzáat a száráról, s csak arra gondoltam, hogy minél több legyen, de most éppen hogy meg nem simogattam minden pólyából kifeslett arany-csővet, mintha a kicsi fiam arca volna és elmélyülve hallgattam a száraz leveleken játszó szellő muzsikáját. Sokszor leültem a földön virító, nagy, sárga tőkökre és meghordoztam szememet a szép őszi táj fölött s arra gondoltam, hogy mire gondolhat ilyenkor a réten elbámuló jószág, miért ülnek a varjak olyan hosszasan az erdő szélső fáin, mikor pedig a lábuk alatt ezer gyönyörű színben ég a bükkös. A nap is bizony megbágyadt az égen és sugarai csak botladoznak a levegőben fosztó ökörnyál ezüst-rongyain, mint a vénember a szőnyegben. Maholnap megvörösödik a nyúl ülepe is az avaron, de ma még a kikericsek lila kelyhei őrzik sokszor délig is a reggeli bő harmatot. Sokáig nem tarthat ez a kései felvirágzás, mert már a felszántott hantok is erőtlenül dőlnek egymásra és pené-

szedik a tetejük. Egy-két hét ide-oda, s megcsurran, el-sírósodik az ég, kihül minden és beáll a vigasztalan világ, amikor legjobban rothad az ember a földben, s még az élők is lennebb eresztik a fejüket és a földet nézik, mintha az elvesztett kedvet és boldogságot keresnék rajta. Ha csak erre is gondolok, méginkább szeretem Anikót, s a kicsi fiamat. Valami űz, hajt hozzájuk, hogy magamhoz öleljem és soha el ne ereszsem őket...

Különben is furcsán vagyok, mióta az a kölyök megszületett. Ok nélkül mindegyre' elgondolkodom és a semmibe nézek, közben csordultig megtelik a bensőm jóérzéssel és a füleim is bedugulnak, mintha tiszta, mély tó tükre alól hallgatnám a külső világ elhaló zaját... Istenem, hol van ettől az én régi, bolondságkereső, könnyelmű, folyton vigyorgó legényéletem, amit apámtól örököltem és sokszor helyette is resteltem magamat! Mélységek és magasságok közt járok a kicsi családommal, ahol kevés ember kerül az utunkba, de jobb így. Különben is, mikor így, huzamosabban a mezőn dolgozom, mindig hamar elszakadok a falutól és emberektől. Ahol lehet, kerülöm is őket. Kezdek észrevenni rajtam a változást. Anikó nem szól, de látom, hogy aggódik miattam, anyósom is meg van győződve, hogy valami bajom lesz, ez nem vezet jóra, apámat eszi a méreg és szemembe mondja, hogy kehesedik a lelkem, s valami istenes lecke kéne nekem, ami életre rázzon a nyálasságomból.

Az „istenes leckét“ meg is kaptuk alaposan.

Éppen vacsoráztunk, mikor beállít a csendőrörmes-ter egy legénnyel, s nagy fenekedéssel ránkparancsol, hogy úgy apám, mint én öltözzünk innepi gúnyába, pák-kojunk fel három napra való élelmet, mert reggel visz-nek Bukarestbe.

— Hova az ántiba visznek? — ijed meg apám.

— Ántirevizionista gyűlésre, amelyen a székelység tiltakozni fog a Magyarországhoz való visszacsatolás

ellen és az egész külföldnek bébizonyítják, hogy lojális, hű alattvalói Romániának.

— Ezt a székelység mikor határozta el? — feketedik el apám.

— Ezt nem a székelység határozta el, hanem az állam akar tisztában lenni a székelységgel! — adja tudtál szigorúan az őrmester, mire apám csak annyit mert mondani, hogy velünk rég tisztában lehet az állam.

— Aztán miért gondolt éppen kettőnkre az állam? — kérdezem én is.

— Magukhoz a domnu Prefekt ragaszkodik! — világosít fel az őrmester. — Most letartóztatom magukat, az őrsön fognak háltni, s a kirendelt szekérral indulunk a különvonathoz. Ott átadom a táblát, amire rá van írva, hogy

*MI SZÉKELYEK ROMÁNOK VOLTUNK
S AZOK IS AKARUNK MARADNI!*

...A fiatalabb, maga fogja vinni a menetben! — dőf felém a fejével. — Szép széles nemzetiszín szalagot kap a derekára. Olyant, amilyennel a jegyző úr esket itthon. Az egész gyönyörű menetet filmre veszik, s Párizsban, Londonban mutogatják a moziban.

Hol apámból futott ki a vér, hol belőlem. Még a hangunk is elrekedt. Úgy kezdett kongani a két fülem, mintha harangokat vernének félre benne. Még a szemem világa is elveszett. Mit vétettünk, hogy ilyen szörnyűségre kényszerítenek! A kései utódok előtt is örök gyalázat lesz a sorsunk! Hogy mi tagadjuk meg, áruljuk el az édesanyánkat? Hát nincs Isten, aki ebben a pillanatban elvegye az életünket? ... Az első szédületben hol Anikóra néztem, ki néma és fehér volt, mint a fal, hol a kicsi fiamra, ki semmiről se sejtve mosolyogva szendergett a bölcsőben. Homályosan hallottam, hogy apám „értelmesen“ akar beszélni az őrmesterrel, s „meg-

szógalná“, ha minket kicserélne, de az őrmester kijelenti, hogy nem tehet semmit, mert a nevünkre szól a parancs, s értünk nem kockáztathatja az állását.

— Hát akkor megyünk. Hogyne mennénk! Ott leszünk! — buzgólkodik apám. — Mi ott, hogyne! — s olyan készséges, hogy ha a zsandárok ott nem volnának, dühömben kivetném a házból. Ő azonban titokban hunyorgat, csíp felém a szemével, hogy tudja ő, mit akar, nehogy valami jóvátételment mondjak, hagyjam csak rá a dolgot.

— Úgyse láttam még Bukurestet! — feszengett az mnapri harisnyában, s többé ránk se nézve társalgóit az őrmesterrel, hogy van-e akkora, mint Udvarhely.

Tudtam, hogy valamit kifőzött magában, s most az őrmestert áltatja, aki büszkén oszlatta el az apám tudatlanságát, s gőgösen magyarázta, hogy Budapest „vizet se vihet“ Bukarestnek, s olyan felhőkarcolók épülnek ott, hogy a szem elfárad, míg felnéz a tetejére.

— Ammán teszi! — tátja a száját apám, s bennzokogó kacagással riaszt rám: — Siess, Dani, az öltözéssel, mert még miattad *le találunk maradni* a különvonatról!

Így adja tudtomra a szándékát, hogy az őrmester ne vegye észre. Megértem, de hogy ilyen őrizet mellett hogyan akar lemaradni a vonatról, arról sejtelmem sincs.

Közben az őrmester nem győzi mondani, hogy mekkora város az a „Bucuresti“. Aki nem ismeri, könnyen elvész benne.

— Hallod-e? — int újra apám. — Osztán mindenben tartsd hozzám magadat!

Mit akarhat az öreg? ...

Anikó is észrevette a szándékát, mert megkönnyebülve hagyogat, mikor elindulunk az őrsre:

— Aztán sehol el ne maradjanak egymástól!

Mialatt megcsókol, a háznál lévő összes pénzt a

zsebembe lopja, hogy ne vegye észre az őrmester. Ki tudja, hol vesszük hasznát?

— *Maguk sokat ne igyanak!* — kiált jelentősen utánunk.

Az agyamba nyilal, hogy mire gondol az asszony, s visszarándulok, mintha a külső sötétségtől ijedtem volna meg. Az apám szemeféhéreje is erősen forog.

— Mennyivel értelmesebb a feleséged, mint te! — dicséri.

— Ügyes asszony! — bólint az őrmester is.

— Ki? Az én menyem? — feszíti büszkén a száraz mellét apám. — Az olyan fehérnép, hogy az embernek meg a gondolatát is kitalálja!

Félrevigyorodom én is, hogy a csendőrök ne lássák, s most már nagyobb kedvvel szedem a lábaimat.

A füléből nyírják már csak az apám haját, de esze az van. Még a világ emlegetni fogja, hogyan itattuk le az őrmestert, s maradtunk le a különvonatról. Délig se fognak eszméletet verni bele, ha Mihály arkangyal trombitál is a fülébe, ha az Izsák úr burjános-rezes pálinkájából iszik, s félnap kell akkor is, amíg újra tanulja a saját nevét. Minket se lehet felelősségre vonni semmiért, mert hasonló állapotban leszünk. Hátha még a „románok“ szót is le lehetne dörgöltetni a tábláról, hogy ki-
jöjjön az igazság:

MI SZÉKELYEK VOLTUNK

S AZOK IS AKARUNK MARADNI!

— hogy lásson egyszer tisztán Párizs, s London.

Alig vártam, hogy a magyarság érdekében az italozáshoz hozzákezdhessünk, de az őrmester azt se engedte, hogy ajánlatot tegyünk az éccaka kellemes eltöltésére, mindjárt külön záratott minket: engem a pincébe, apámat a „vallató szobá“-ba, hogy még ne is beszélgethessünk. Ráadásul a pinceablakhoz maga helyett odakötötte

a kutyáját, s az hergett-morgott rám egész éccaka. így percnyi nyugtom se lesz, ha valamit nem csinálok. Gondoltam, hogy közeledem hozzá, de minél szebben szóltam neki, minél lojálisabb voltam, annál dühösebben ugatott, s fröcskölt a szája a gyűlölettől, amin nem is lehet csodálkozni, mert kicsi kora óta erre nevelték. Erre aztán többet nem politizáltam vele, hanem türelmesen vártam, hogy az áldott nap felkeljen.

Nem a legjobb hangulatban bújtam elő a pincéből, mikor az induláshoz szólítottak. Az őrmester is zord volt, mint a kutyája homloka, s az Istennek se akart egy szót is tudni magyarul. Csak apámon nem látszottak az éj viszontagságai. Előzékenyen vigyorgott mindenre, mintha a lakodalmára vinnék.

— Csak szép időt adna az Isten arra a felvonulásra! — fürkészte az eget.

Én, aki ismertem az esze járását, tudtam, hogy arra gondol, bár szakadna akkora országos eső az egész Bukarestre, hogyha felhőkarcolók is nyuvadjanak bele a vízbe; az őrmester azonban kezdett megbékélni az öregemmel, aki tisztességes ember, nem mint a fia, akinek viszont a szeme se áll jól, de ezután gondja lesz rám.

— Nógasd azokat a lovakot, János! — szól elé apám a kényszer-szekeresnek. — Nehogy elkéssünk!

Ezzel ismét jó útra térítette az őrmestert, s mikor apám ijedten a szekér fenekét kezdte matatni, hogy nem ejtettük-e el a táblákat, szinte a puskáját is odaadta, annyira bízott benne.

Udvarhely végében már aziránt érdeklődött az én öregem, hogy hány királyt hívtak meg arra az ünnepségre, de erről az őrmester úr sem tudott felvilágosítást adni. Úgy látszik, mégsem volt benne a rendező-bizottságban.

Elsőknek érkezünk az állomásra. A különvonatot kissé gyengéllette apám, de nem mutatta. Mindössze a

szalonkocsi sarkába sepert száraz, fekete gömbökből vett fel egyet, s bizalmasan az őrmester markába nyomta:

— Egy liter bort fizetek, ha az őrmester úr megmondja, hogy mit evett utoljára ez a ló!

Ha tudná se volna ideje felelni az őrmesternek, mert új transzportokat hoznak. Egymásután érkeznek a havasalji falvak „kiküldöttei”⁴⁶, a Sóvidék népe, a Nyikó mente, a kérész túrkörnyékiek. A két Homoród melléke, s Erdővidék. Százával áll az ember, míg elhelyezik a marhakocsikban. Felvonul a katonabanda is és ütik a réztányért, hogy ünnepélyesebb legyen a pillanat, mikor viszik a magyarokat a magyarok ellen. Az emberek setétek, komorak, csendesek és feketék. Szégyellik egymást is megismerni és összezárt fogakkal önmagukat kínozzák. Nagy részüket vagy erőszakkal, vagy a kenyér kényszerével hajtották ide, mert primárok, kisbírók, esküdtek, erdővédek, akiknek tömlóc jár és beláthatatlan szenvedés, ha nem engedelmessé válnak, s most azzal próbálják vigasztalni magukat, hogy nem volt más választásuk. Akadnak azonban olyanok is köztük, akik „Úgysem lesz többet magyar világ”⁶⁶ szóval, anyagi előnyökért, az ígéretekől megszedülve inkább átállottak a hatalom oldalára, mint hogy népükkel együtt szenvedjenek, izzadják a vért, a pénzt és a könnyet. Viszont, ha holnap magyar világ lenne itt újra, ők volnának azok, akik „a kisebbségi sorsban legtöbbet szenvedtek”⁶⁶ és elsőként jelentkeznének a „haza hálájáért. Az epe a szájamba gyűl, ha látom is őket. Egyetlen vigasztalásom, hogy az udvarhelyiek még a fejüket is félrefordították, mikor áthaladtunk a városon. Úgy állok a többi közt a láncsal elzárt ajtónál, mintha nehéz követ kötöttek volna a szívemre és nehéz gondomban nem is hederíték apámra, aki int, hogy kövessem és leugorva a vonatról az őrmestertől félre kéredzik és eltűnik egy ajtó megett, amelyre fel van írva, hogy azt férfiaknak szánták.

Közben megérkezik a prefektus és a hatóságok,

katonatisztek. Elégedetten megszemlélik a tömött kocsi-
kat, amelyeknek az oldalán ott virít a „Nici o brazda⁴⁴,
hogy egy barázdát sem adnak vissza a magyaroknak és
indul a vonat. A prefektus úrék a vármegyei drága
autóval érkeznek majd Bukarestbe.

Már javában kattognak a kerekek, mikor apám
félíg-meddig letaszított harisnyával kiszalad a „Férfiak⁴⁴
ajtaján és integet, kiabál, hogy őt ne hagyják itt, de a
kedvéért nem áll meg a vonat. Még csak annyit látok,
hogy csendőrök, urak veszik körül és amilyen ember
apám, kitelik tőle, hogy hivatalosan még vizsgasztaltja
magát.

Hát erre számított, ezt főzte ki az öreg, ezért volt
minden, hogy a szégyen-felvonuláson se kelljen részt-
vennie és felelősség se lehessen vonni miatta.

Én azonban pirulok és szégyenlem apámat. Lehet,
hogy az ilyen dolgokban még tapasztalatlan vagyok, de
úgy érzem, hogy amikor magát megmentette, elárulta a
magyar ügyet, megszőkött a nemzet keresztfájáról. Meny-
nyivel szebb lett volna, ha az indulás előtt odaáll a pre-
fektus, a román urak elé és fennhangon, hogy mindenki
hallja, kijelenti, hogy ő magyar, ez a föld is magyar
ezer esztendő óta és nem megy Bukarestbe. Egyetlenegy
magyarnak ez a kiáltása többet jelentett volna a világ
előtt, mintha fegyverrel a hátukban az egész erdélyi ma-
gyarságot felkényszerítik Bukarestbe. Bizonyosan az éle-
tébe került volna ez a hitvallás, de meg kellett volna
tennie. Öreg ember már, nem sokat veszített volna, ha
feláldozza magát...

De ha neki nem jutott eszébe, vagy gyáva volt hozzá,
miért nem tette meg más? Miért nem teszem meg én? ...
É-én? ... De nekem feleségem, kicsi fiam van! ... Hát
aztán? Jobb a te feleségednek, kicsi fiadnak, hogy halá-
lod után is ujjal mutogassanak rájuk, mint negyven-
nyolc után a muszka vezetőkre? Nem szebb örökség-e, ha
örök időkre fennmarad rólad, hogy te mentetted meg

a falu becsületét? Az apád szégyenét is jóvá tennéd ... Jól gondold meg ezt a dolgot, Dani!

A kis vonat liheg velünk lefelé a Küküllő völgyében. Egymásután maradnak el a Szarkakő, Budvár, Csicser, a szelíd, lankás hegyek. Azok bezzeg nem jönnek Bukarestbe megtagadni önmagukat! A Küküllő vizecskéje is úgy fut utánunk, mintha vissza akarna hívni, s mintha a vonat füstjébe kavargó varjak is azt kiáltanák: „Hová mentek, ti szerencsétlenek?... Kár! Kár!“...

Elhatározom, hogy történjék akármi, én Bikafalvánál leszállók. A vonat azonban meg sem áll. Az ő kezében piros zászlócskát lobogtat az őszi szél, s a hegy lábához ragasztott falucska jobbról elmarad ...

... Hogy én román szalagot hurkoljak a derekamra és az idegen városban ordítsam a magunk halálos ítéletét? Milyen jogon kényszerítenek erre az árulásra? Vegyék el inkább mindenünket, de a becsületünket, a lelkiünket ne gyalázzák meg! Hiszen ők is hazudnak a világnak és becsapják a saját barátaikat is, mert a tájékoztatanságukra számítanak. Vájjon hazugsággal, rágalommal, gyűlölettel egy országot fenn lehet tartani? ... Ha jól meggondolom, még tán elő is segítjük a magyarügyet azzal, hogy felvonulunk Bukarestben, hiszen ezzel éppen ők bizonyítják be, hogy nyomorgatják, kényszergetik, pusztítják és gyalázzák a székely népet... És én se tehetek egyebet, mint ez a többi kiszolgáltatott szegény ember, akiket visznek. Mi nem vagyunk felelősek semmiért, ránk nem vethet követ senki!

— Állj meg, Dani! — kiált közbe a lelkiismeretem. — Hiszen te már a saját árulásodat mentegeted! Hát ilyen magyar vagy, Dani? Arra sem vagy már érdemes, hogy még egy utolsó pillantást vess arra a földre, melyet megtagadni készülsz! Menj el innen az ajtóból és ülj le a sarokban a lószemétre, mert odavaló vagy te már! ...

Istenem! Nincs senki, aki megmondja, hogy mit kell tennem, aki levegye a szégyent az arcomról? . . .

— Igen — mondja valaki. — Ez Alsóboldogfalva volt. Újszékely, Héjjasfalva következik. Ott átkapcsolnak minket a bukaresti vonathoz.

Zavarodottan és ijedten ugróm fel. Alig pár kilométer és kifutunk a Székelyföldről. Akkor pedig vége mindennek. Soha többé látni se fogom. Én ide többé vissza nem jöhetek! ... Mi lesz? ... A feleségem ... a fiam ... a falu ... a földek ... a minden! ... Emberek! Hó! Állítsátok meg a vonatot! Én nem megyek Bukarestbe! ... A feleségem! ... A kicsi fiam! ... Várjatok! . . . Mindjárt vége Székelyföldnek! ... Hó! ...

Még hallom, hogy kiáltják: „Mi lelte azt az embert? Részeg?“ — aztán pillanatra megkönnyebbülök, mintha a levegőben röpnék, majd hatalmas ütést érzek a fejemen és elsötétedik minden előttem...

25

ELSÖTÉTEDETT minden és én beleszédültem valami kavargó feketeségbe, s hosszú zuhanás után beleloccsantam a viharzó tenger kellős közepébe. Sohase láttam életemben se tengert, se vihart, se a kettőt együtt, de ez az volt a javából. Fehér és zöldtarajú vízhegyek alatt feküdtem és már azt hittem, hogy végem van, mikor egy tajtékos hullám a hátára vett és fellendített a magasba, oda, ahol az ég a tengerrel egyesül. Körös-körül villámok cikáztak, dörgések moraj lottak és tébolyítóan zúgott a mindenség, bömbölt a vihar, de én se nem féltem, se gyengeséget, aléltáságot nem éreztem. Fehér, zöld, piros és fekete szörnyetegek rohantak rám, de az utolsó pillanatban elhúztak alattam és üvöltve üldözték egymást a tenger végtelen útjain. A mélységek sustorogtak, a hullámok egymásba csaptak, vad haláltáncot jártak alattam, felettem, körülöttem, örvények tajtékszottak, kísérteties viharfények világítottak, s a megnyílt egekből kénköves esők zuhogtak, amelyek halottségűvé tették a vizet. Százszor el kellett volna vesznem, de én sértetlenül ültem a habon, mint a sirálymadár és néztem a körülöttem kavargó szörnyűségeket. Buzogva hánykódott a víz és a vihar szédületes tajtéktornyot csavart belőle, hogy rettentő mennydörgéssel mindjárt szét is ontsa őket.

— Míg a világon semmi se tart, — gondolom és csak vége lesz ennek is, de el sem gondolom, máris új tempót kezd a vihar. A szemhatár teljesen elsetétedik és mérhetetlen tömegével még fokozottabban kezd száguldani a tenger. Hullámok rohannak hullámok előtt, piros ostorok hullanak beléjük, dühöngve, füttyülve, süvítve tornyosulnak és ilyenkor pára, fehér vízpor reszket fölötük, világokat merít maga alá a dühöngő tenger, nem állhat ellen neki semmi, minden eltűnik kavargó mélységében, Órák, napok, hetek, vagy évek óta hányódom-e rajta, azt nem tudom, mert eszembe se jut az idő, vagy ha van is efféle, észrevétlenül múlik el. Egyben azonban bizonyos vagyok. Abban, hogy ez a sok szörnyűség nekem nem árthat, mert Isten van velem és valami különös erő védelmez, pedig egyetlen ízemet sem bírom mozdtítani, csak fekszem meredten, tehetetlenül a puha habon. Mindent lesodort rólam a víz, de se nem fázom, se nem fáj semmim. Még jól is esik íév lenni és időtlen időkig szívesen így maradnék.

De mi ez? ... Hirtelen, mintha elvágták volna, a viharbögés megszűnik, a szörnyű zajok elnémulnak. A tenger azonban még vadabb táncba kezd, a vak hullámok vergődése még hatalmasabb lesz. Kísérteties ez a néma vihar. Még egy pillanat és — Úristen, ne hagyj el! — darabokra hasadozik maga a tenger. Ugyanígy történhetett, mikor Isten elválasztó a vizet a földtől. Csozátkozni se érek rá, hirtelen mozdulatlanságba dermed, s új világgá szilárdul minden. A vízhegyekből valóságos hegyek lesznek, a völgyekből valóságos völgyek. Meg se tudom figyelni, mikor, hogyan támadnak rajtuk a fák, füvek, csak készen látom őket, mikor a fehér meleg pára eltakarodik róluk. A régi játékos kedvem egészen megjött a láttukra, mert szemlátomást szépült, gazdagodott ez az új világ, a madár is másképpen kiáltott, mint a régiben, a nap is másképpen járta az eget.

Elégedetten és nyugodtan hevertem egy szép domb-

oldalón, de aztán tompa fáradtság lepett meg, a szép világ mindinkább szűkülni kezdett előttem és végül semmivé foszlott.

Valami sikoltás-félét még hallottam, de aztán mélyen elaludtam.

FELKACAGTAM. Hogy az ördögbe ne, mikor álomban azt látom, hogy az udvarhelyi préфекtus az apám félig letaszított harisnyáját fogva fut a bukaresti vonat előtt.

— Már mennek? — kiáltottam utána és olyan öröm fogott el, amilyent életemben sohasem éreztem. Fel akartam ugrani, hogy táncra kerekedjem, de abban a pillanatban éles fájdalom nyilait a fejembe és ettől magamhoz tértem.

Az első pillanatokban nem tudtam tájékozódni, a szememet se bírtam kinyitni, mert olyan forróak és nehezek voltak a szemhéjaim, mint két súlyos ólomdarab. Gyenge voltam még a szóra is, de hallottam, hogy Anikó csendesen sír és ebből megtudtam, hogy otthon vagyok. Az is eszembe jutott, hogy mi történt velem, hogyan szöktem ki a vonatból, csak arról nem tudtam, hogyan, mikor hoztak haza. Nem is fontos. Az a fő, hogy itthon vagyok. Az állapotom sem aggasztott, mert meg voltam győződve, hogy nekem többé semmi bajom nem lehet az életben, hiszen bebizonyosodott, hogy velem van az Isten. Ahol én jártam, amit én láttam, az elég, hogy ezt én bizonyosan tudjam, Majd csak helyre jövök tesztileg is.

Egyelőre azonban tehetetlenül kell hallgatnom, hogy mi történik velem. A testemmel még baj van, de az elmém olyan ép és fiatal, világos és éles, mint húszesztendős koromban. Látni nem látok semmit, mozdulni se bírok, de mindent hallok, jól érzem magam, semmi

nem aggaszt, pihenek, mint egy úr, s nem utolsó mulatság figyelni, kihallgatni mindenkit anélkül, hogy ők sejtének is. Anikót sajnálom, hogy így kétségbe van esve, de nem árt azt se tudni, hogy mint vélekedik felőlem, hányadán állunk egymással, s különben is egy-két nap múlva, ha ismét talpon állok, újból megvigasztalódik. Mert abban teljesen bizonyos vagyok, hogy semmi bajom se történhetik.

Sok mindent megismertem, sok mindenre rájöttem az alatt a pár óra alatt.

De vegyük rendjében!

Mikor megbredtem, egyedül csak Anikó volt a szobában, aki azzal foglalkozott, hogy szívből, de csendesen siratott engem, ami nekem — bevallom — jól esett.

Utána apám is belépett a szobába s mindjárt Anikóra támadt:

— Legyen már elég a sírásból, hallod-e! Azzal úgysem mégy semmire, csak magadat teszed tönkre s ártasz a gyermeknek! Ha már így van, hát így van, mi a süjt csináljunk! Kissé inkább szedd rendbe magad, s a házat, mert mindjárt itt van a tisztelendúr!

Mit akarhat itt a tisztelendúr? ...

Hallok is valami lépteket az ereszben, de nem a pap jön, hanem a Máté, a halálmegállapító. A beszédéről megismerem.

Ez megint mit keres itt?

Köszön tisztességesen, s leül a padra. A recsegéséről hallom.

— Eljöttem, hogy megszemléljem Danit!

Úgy látszik, hogy hozzá is kezd a „megszemlélés“-hez, mert újra ropog a pad, mikor feláll és aszondja:

— Adjatok egy pihetollut! Nem hoztam magammal, mert nem hazulról jövök.

Adnak neki.

Valószínűleg most tartja a szájához, mert olyan csend lesz, hogy még a szívdobogást se lehet hallani.

Most dől el a sorsom. Engem azonban nem riaszt meg sem ez a komédia, sem amikor egykedvűen kimondja Máté:

— A tollú nem mozdul. Ebbiza meghót!

— Halt a nanyád térde! — akarom mondani, de Máté megelőz:

— Már akkor tudtam, hogy baj van, amikor hallottam, hogy feladták neki az utolsó kenetet! ... Hát akkor megírom a „jelöntést”!

Anikó magába fullasztja a sikoltást, hogy ne zavarja a „jelöntés”-t.

Mit véhettem ennek a Máténak, hogy erőnek erejével el akar tenni láb alól?

— A doktor látta-e? — teszi fel a kérdést Máté.

— Mikor látta volna? — barátságталankodik apám.

— Órája sincs, hogy hazahoztuk!

— Abból nagy bajotok lesz! — tudja Máté.

— Ha lesz, lesz, egye meg a fene!

Nagyon sajnálhat apám, ha ennyire haragszik.

— A ti dolgotok! — von vállat Máté, s buzgalommal nekidől a jelentésírásnak, ami szintén elkészül valahogy. — Mikor temetitek? — búcsúzik is.

— Majd csak eltesszük! — kíséri ki apám, de Máté az ajtóban még megcsóválja a fejét:

— Hogy lehet valaki olyan bolond ember, hogy kiszökjék a robogó vonatból? ...

— No, állj meg, Máté! — gondolom. — „Meggzemlélek“ én téged, csak kelj ki majd az ágyból!

Ugyanezen a véleményen lehet apám is, mert azt dohogja, hogy mi a tűzlangjának tartanak hivatalban egy ilyen vén szamarat. Anikónak azonban mégis szeget ütött a fejébe Máté, mert aszondja bátortalanul:

— Mégis ki kéne hozatni a doktort!

— Döglött lóra patkó! — inti le az öreg.

— Nehogy baj legyen! ...

— Kell-e ide több baj? — szélesedik apámban a

keserűség, de későbben mégis meggondolja magát és kiindul, hogy a doktor felől intézkedjék.

— Hogy is hívják azt a doktort, aki neked a jó kedvet rendelt volt?... Nem tudod?... Ejnye, meg kellett volna kérdeznünk Danitól annakidején! ...

Ismeretlen doktorhoz mégsem akart fordulni az én öregem.

Anyósom, aki eddig a gyermeket dajkálta, felhasználta a jó alkalmat, míg apám távol van, hogy egyet-mást megmondjon a leányának.

— Rajta legyen a szemed mindenem! — pusmogta. — A vén Bojzást nem szabad beszabadítani semmibe. A tied minden, te parancsolsz a háznál! Az ingóságokat is vedd számba. Mindent az utolsó szalmaszálig! ... Amennyire lehet, a temetésnél is takarékoskodni kell!

— Menjen ki, anyám! Hagyjon engem, anyám! — tört ki Anikó felháborodva, amiért meg tudtam volna csókolni, ha szájam használható állapotban van. — Nem elég nekem az én nagy bánatom, még maga is effélékkel áll elé?

— Én csak a javadat akarom! — sértődött meg az öregasszony. — Bánatból nem lehet megélni!

Sokáig nem kínozhatta szegény Anikót, mert szerencsére Máté már megtöltötte a falut, hogy meghaltam, s kevés ember ment el a kapunk előtt anélkül, hogy „csak egy percre“ be ne üsse magát a részvétével. Különösen a fehérnépek.

Hát volt mit hallanom.

Az öregebbje nem engem, Anikót búsulta, hogy ilyen hamar özvegyen maradt. Rá se jöhetett tisztességesen a házaselet ízére. Éppencsak megkóstolhatta, de ne búsuljon, mert a gyászév hamar letelik. Akármilyen feledhetetlen legény is vagyok, az ilyen gyermek-asszony nem áldozhatja fel önmagát és az életét értem. Isten ellen való véték volna. Akad még, ki a fekete posztón likat

hasítson, hogy azon keresztül bejöjjön számára a boldogság.

— Úgyis olyan sokat látom erre járni Bírja Pistát, a régi szeretődöt — susogja Földi Kárujné, a szomszéd-asszony. — Ó, ha annak idején egy jó szót szólsz neki, most nem volnál így!

— Nem szégyellik magukat, Lidi néném! — önti el a láng Anikót. — Még itt fekszik, s maguk már...

Hát hiszen nem azért mondják ...

Büszke vagyok a feleségemre, de azt a Bírja Pistát ezután szemmel tartom ...

Azt azonban nem tudom, hogy én mennyire tetszhetett! Anikónak, mert jött a fiatalabbja is; menyecskek, korosabb leányok, s a hirtelen bánat túlságosan is őszinte.

— Ó, beh szép hóttan is! — dicsért az egyik.

— A fejétől a talpáig végigöntözheted a könnyeiddel, Anikó, mert ilyen urad több nem lesz! — figyelmeztette a másik az asszonyt. — Úgy kellett volna rá vigyáznod, mint egy virágszálra, mert az volt... Az ... ó, beh hamar megevéték! ...

Töröm a fejem, hogy ki lehet, de nem tudok rájönni. Majd megtudom, mert ezek egy életen keresztül halálos ellenségek lesznek Anikóval.

Volt olyan, aki csak annyit mondott: „Látod-e, mégis eljöttem, Dani!“... — s a mellemre borulva zokogott egy verset.

Ne haragudjanak, de nem mondhatom meg, hogy ki volt. Elég baj az nekem, hogy Anikó tudja!

Már-már attól féltem, hogy ebből országra szóló botrány lesz a holttestem felett, de — most üljenek le! — Anikó ahelyett, hogy a tíz körmével nekiment volna annak a fehérnépnek, szépen melléje bújtt, s együtt zokogott vele.

Értse meg — aki tudja — a fehérnép-természetet!

Mondom, annyi időt se hagytak a látogatók, hogy tisztességesen kimossassák a testemet, s felöltöztethesse-

nek, vagy hogy az asztalos mértéket vehessen rólam. Apósomnak kellett volna intézkednie a ház körül, de ő csak bátoratlanul lődörgött ide-oda, mint a rossz kutya. Tőle a menyecskék akár el is lophattak volna.

Szerencsére jött az esperes úr, s a búcsú járás megszűnt.

„Requiem aeternam dona ei Domine! — dörög be a szent szóval, s egy kis megemlékezést végez latinul és fennhangon felettem, hogy kapja meg a lelkem is a maga részét.

Anikó a széles háta mögött ministrál neki.

— Bele kell nyugodnod, édes lányom, Isten örök végzésébe, mert megvagyon írva: *Statutum est hominibus semel móri!*... Az Úrnak szüksége vala rá!

— De nekem is! — tör ki a keserűség Anikóból. — Mi lesz... mi lesz velünk, édes lelkiatyám?

Szeretném látni, hogy vájjon fájdalmában a pap mellének dőlve mondja-e ezeket Anikó, akiből valósággal árad a panasza:

— Milyen árvák, elhagyottak levénk! Beh meglátogatott az Isten! Mit vétett az az ártatlan gyermek, hogy meg se ismerhette az apját? Mire nő fel? Mi tesz vele?... Dani, Dani, beh rossz ember vagy, hogy ezt tevéd velünk! Hol volt az eszed, édes jó uram, hogy csak magadra gondoltál? Hát szabadott minket itt hagyni a bajban, nyomorúságban? ...

Olyan szívrehatóan sír, hogy még magam is haragszom magamra.

A pap azonban valahogy telket ver bele, megnyugtatta és leülteti maga mellé.

— Fontos dolgot akarok mondani, Anikó, ami az anyagi helyzetetekre tartozik.

Anikó szepegvé figyel. Én is hegyezem a füleimet, hogy mi tehet az a fontos dolog.

— Hagyhattam volna ezt az ügyet későbbre is, a

temetés utánra, de jobb, ha már most tudod. Hátha ez is valamennyire megnyugtat téged ...

Mi fűrhatja a pap oldalát? ... Mindenre gondolok, de nem tudom kitalálni.

Az esperes úr azonban ahelyett, hogy mindjárt ráterne, Adámon s Éván kezdi. Azért székely ő is.

— Kis gyerek kora óta szerettem ezt a Danit, szemmel tartottam a növekedését, fejlődését és ahol lehetett irányítottam, hogy az életben boldoguljon.

Anikó mindjárt meg is köszöni helyettem. Tudja az illemet.

— Különösen a derús, tréfás, mókás természete tetszett, mert ez tiszta, szép lélekre mutat.

Hát ezt nem találta el egészen, de Anikó kapva-kap rajta. Úgy látszik, már meg is feledte, hogy mi történt az előbb a menyecskekkel.

— Az volt! Tiszta lélek! Ártatlan bárány-ember, hűséges férj, jó ember, ki a légynek se vétett! ó, hogy tudott örvendeni az életnek! A sok nyomorúságban ő tartotta bennünk a lelket. Ahol ő megjelent, onnan távozott a nyomorúság.

— Szerencsés természete volt — ismerte el az esperes úr is. — Engem is sokszor megréfvált!

— Nem rossz szándékból tette! — mentegedett Anikó, de a pap számba se vette.

— Most azonban én fogom megréfválni! ...

Olyan különös, megilletődött hangon mondja, hogy Anikó mukkanni sem mer.

— Nem tudom, hallottál-e arról a pénzről, amit az urad a borjúk árából s a deszkaárulásból keresett?

— A „misealapítványról“, amit a Dani keresztanyja mérgiben szent célra szánt? Amiről úgy tudtuk, hogy a tisztelendúr felterjesztette a püspökhöz?

A pap bólint és mosolyog.

— Nem mindent szoktunk felterjeszteni a püspökhöz. Az a pénz megvan.

— Me-eg van?

— Az a pénz a tietek! ... Azért őriztem, gondoztam, gyümölcsöztettem, hogy ha valami nagyon nagy baj talál érni az életben, hát ne legyetek krajcár nélkül.

De milyen a fehérség!

Ez az én gyermek-feleségem ahelyett, hogy kezét csókolna s megköszönné az esperes úrnak, amit velünk tett, egyszerre felszökik a székről s táncolni kezd a holttestem körül.

— Dani! Dani! Hallja-e? Megvan a „Házassági Alap“! A tisztelendúr nem terjesztette fel! Halljon csudát, Dani! ...

Hát így visszatréfált az az áldott, jó ember, nyugtassa az Isten halóporaiban is! ...

ROSSZ TÖRVÉNY az mindenképpen, hogy doktor nélkül még a halottat se engedik ki a gödörbe. Nem elég a szomorúság, még költetik is az embert. Hát apám elhozta, ha már muszáj volt, de nem szalasztotta meg miatta a lovakat.

— Elég, ha a drága fiamból kifogytam, a lovakot is nem tehetem tönkre! — vágta vissza az orvosnak, aki siettetete.

Ha még félórát késnek, azt hiszem, hogy doktor nélkül is tökéletesen felgyógyultam volna, de megérkeztek, pedig — amint hallom — közben egyet szereztek is, mert apám elhitette a doktor úrral, hogy halott vagyok, s olyan mindegy, hogy egy-két üveggel többet isznak-e meg. Ha már megjött, — gondolta — mégis vet egy pillantást rám s megadja a módját, de alig matatott valamit a szememmel, úgy elbődült, hogy az egész ház zengett bele:

— Hiszen ez az ember él! ...

— Igen a fenét! — ijed meg apám is.

Anikót nem is említem, mert a hírre azt se tudta,

hogy fiú-e vagy lány. Anyósomat is úgy ellepte a verejték, hogy nedves lett a pad is, amelyiken ült. Mikor pedig az örömhírrrel kiszaladt apósomhoz, ő még meg is haragudott:

— Akkor minek a szemetek világának hívtatok ide, ha él! Miért töltetitek velem is a drága időt!

Legjobban azonban a doktor ijedt meg, mert — aszondják — olyan lett, mint a fal, de mindjárt nekem szökött, tapogatott, forgatott, hallgatott, valami tükkel döfődött, mesterkedett, itatott, nyomogatott, s ördög tudja, hogy miket követett el rajtam, de így is nehéz órájába került, míg az első sóhajtást kihozta belőlem.

De kihozta, a csütörtököt neki! Közben tízszer is elmondta: „Bámulatos eset! ... Csodálatos koponya!⁴⁴...

Apám, anyósom, s különösen Anikó remény és kétségek közt az első szavamat lesték, de én gyenge „Jaj!“-on kívül egyebet nem bírtam kinyögni.

— Él! — sikoltott fel Anikó örömeiben.

Most már hitte, tudta, bizonyos volt benne, mert — minden élet jajjal kezdődik.

26

AZ ÖRÖM, békesség, derű és jókedv újra visszatért a mi kis hajlékunkba. Újra a régi voltam. Játékos kedvű, mosolygós, magabízó, a bajoknál erősebb, az élet fölött táncoló, pirosszívű kemény legény, mint annakelőtte.

— Egészen meghozta az eszedet az az ütés 1 — vidult fel apám is mellettem. — Már aggódtam miattad. Az utolsó időkben túlságosan elérzékenyedtél mindenre, mint egy vén apáca.

Az orvos is megnyugtatót az utolsó látogatásnál, hogy különösebb utókövetkezménye nincs az „esetiemenek, de egyideig még jó lesz kímélni az agyamat.

— Eddig se igen használta! — nyugtatta meg apám.

— Nem is kellett, mert itt van az enyém helyette.

— Arra bizonyos esetekben szükség lehet, — mosolygott az orvos — mert meg kell mondanom őszintén, hogy memoriális zavarai, sajnos, lesznek.

— Mik lesznek? — komorodtunk el.

— Nem jelentős dolog — kíméleteskedett a doktor.

— Az életfunkciókban semmi bajt nem okoz, de bizony előfordul, hogy egyes dolgokra a múltjából nem fog emlékezni.

— Száz még jó, te! — vigasztalt apám, mert észrevette, hogy elkomolyodtam.

Tudtam, hogy merő szamárság, amit a doktor mond, mert az ütés nem hogy megrontotta volna, inkább sokszorosán megerősítette az emlékezőtehetségemet, de azért adtam a megriadtat, mert céloom volt vele.

— Bizonyos abban a doktor úr, amit mond?

— Nézzé, jóember! Az orvostudomány mai fejlettsége mellett...

— Írásban is merné adni? ...

— Ha kívánja, szívesen! Bizonyos esetekben jó is, ha van ilyen írása.

— Éppen erre gondoltam! — köszöntem alázattal.

Mikor megkaptam a bizonyítványt s mutatom apámnak, az öreg kétrét hajlott a kacagástól.

— Tudod-e, hogy mi vagy te most, fiam?

— Na?

— Okleveles bolond!

— Arra is szükség van a mai világban!

Sok hasznát vettem én annak az írásnak. Ha valaki jött, hogy ezt ígérted, azt ígérted, egyszerűen rávágtam, hogy nem emlékszem, s el kellett hinni, mert az írás a zsebemben volt arról, hogy elvesztettem az emlékezőtehetségemet. Én pedig semmire se emlékeztem, ami kellemetlen volt, vagy pénzbe került.

— Ami halott-korom előtt történt, arról én semmit se tudok!

Az embereket ette a méreg s a bosszúság, én pedig igen jól mulattam.

Kár, hogy csak rövid ideig, mert kiderült, hogy a bizonyítvánnyal törököt fogtam. Az emberek arra is rájöttek, hogy eszerint arra sem emlékezhetem, ami nekem jó, kellemes, vagy szükséges. Az adósaim még csodálkoztak is, mikor az ekkor s elekor kölcsön adott pénzemet kértem:

— Nekem hogy adtál volna pénzt! ... Nekem egy krajcárt sem! Rosszul emlékszel, Dani!

Arra is gondoltam, hogy a holtanfekvésem alatt hal-

lott, tapasztalt dolgokat, ahol lehet, javamra fordítom, de nemcsak a menyecskék, még az esperes úr is azt kérdezte, mikor a „Házassági Alap“-ot javamra akartam fordítani, hogy:

— Te ezt a dolgot honnan veszed, Dani fiam? ...

Azt akkor még nem tudtam, hogy Anikóval hét pecsét alatt titoktartást fogadtatott.

Lassankint a falu ráeszmélt, hogy az én különös bizonyítványom alapján egész télirevaló tréfát lehet üzni velem, amit nem is mulasztottak el.

Szájról-szájra járt a gúnynevem is: „Okleveles bolond r

Most már szívesen szabadultam volna a bizonyítványtól is, a nevemtől is, de nem lehetett.

Különösen a név bántott. Meg tudtam volna fojtani apámat azért, hogy kitalálta.

Közben az történt, hogy az őrmester meg se várta, hogy a koporsóból kihúzzam a lábam, feljelentett, hogy veszedelmes irredenta magyar vagyok, aki nemcsak a vonatról szöktem meg, mikor Románia iránti hűségemről bizonyosságot kellett volna tennem, hanem a románság ellen izgattam a többieket is és gyaláztam a nemzetet.

— No, szerencsétlen Dani! — borult be apám teljesen, mikor az idézést megkaptam a vizsgálóbíróhoz. — Neked is jobb lett volna, ha nem támadsz fel többet az életben! ... Ezt meg nem úszód nyolc esztendőn alól!

— Kicsiség! — legyintettem. — Bízsa csak rám!

— Melyik ügyvédhez is kellene fordulnod? ...

— Nem kell nekem ügyvéd! Elintézem én ezt magam is. Mire való az orvosi bizonyítvány?

— Mondasz valamit! — kezdett bizakodni apám is. — Eszed van. Nemhiába vagy a fiam! ...

A vizsgálóbíróhoz azonban ő is velem jött. Nem szerencsés ilyen helyre egyedül menni. A legtöbb magyar annyira megtetszik ezeknek az uraknak, hogy mindjárt ott is tartják a szerencsétlent.

Vézna, nyápic, csupacsont emberke volt a vizsgálóbíró, aki még a sapka alatt is összerogyik. Azt hittem, hogy a puliszka se olvad el a szájában, de csalódtam.

— Maga magyar? — azzal kezdte.

— A javából! — mondom.

Erre aztán kikelt a képéből. Elmondott az engem balsevistának, gaz irredentának, összeesküvőnek, mindennek, tán még apagyilkosnak is. Ami vádat ki lehetett találni, azt mind reám rakta, de hiába faggatott, én semmire se emlékeztem, csak szelíden és barátságosan néztem rá, mintha örökbe akarnám fogadni. Fenséges nyugalmmal annyira megkínóztam, hogy kénytelen volt ő is szőkébbre fogni a szót.

— Még egyszer barátságosan és a maga érdekében megkérdézem, hogy elismeri-e a vádat?

— En béüsmerném örömmel, — mondom — hogy szívességet tegyek vele a bíró úrnak, de mit csináljak, ha semmire se emlékszem!

— Az lehetetlen!

— Pedig nekem arról oklevelem is van!

— Miről van oklevele?

— Hogy elvesztettem az emlékezőtehetségemet.

— Mutassa!

Mutatom.

A másik asztalnál egy írnoféle körmölt. Annak vágtam a szememmel, hogy most ügyeljen ide, mikor az oklevelemmel leültetem a gazdáját.

Hát fel is háborodott tőle alaposan.

— Hosszú bírói pályám alatt ilyen nem láttam! — sétált fel alá a szobában s az okleveletem odadobta az írnofoknak:

— la uita-te!

Az írnof is elolvasta, megforgatta a kezében, megnézte elejét, hátulját, s hogy ő is szóljon valamit, elkezd magyarázni, hogy az írásom nem ér semmit, nem érvényes, mert nem hatósági orvos állította ki, nem is román,

hanem csak egy magyar, s ez engem nem mentesít a bűnügyi felelősség alól.

— Mit hogy nem mentesíti! — robban fel újra a vizsgálóbíró. — Sőt súlyosbítja! Nyilvánvaló, hogy özszejátszott azzal a magyar orvossal, hogy a hatóságot félrevezessék ... Domnu Notar! ... Az eljárást kiterjesztjük az orvosra is és ezt a bizonyítványt, mint bűnjelt az ügyiratokhoz csatoljuk. Mindkét vádlott ellen pedig a törvényes eljárás folyamatba tétetik... Maga most elmehet! — fordul felém ismét. — Köszönje meg, hogy nem tartóztatom le azonnal!

Amilyen gyorsan csak lehetett, én is kiléptem a szobából, de még az ajtóban a vállamra tette a kezét egy másik úr:

— A folyosón várjon meg! — s azzal ő lépik be a vizsgálóbíróhoz.

Apám már az arcomról leolvasta, hogy nagy baj van. Elmondtam neki részletesen mindent.

— Most mi a fenét csináljunk? ...

— Legalább azt a bizonyítványt nem kellett volna kiadnod a kezedből! — szidott apám.

— Nem vehettem vissza erőszakkal!

— Csúf petekbe habarodtál mindenképpen! — toprengett az öreg. — Jere, menjünk s legalább a doktort tudósítsuk, hogy mi történt. Hátha ő kitalál valamit!

— Nekem nem szabad innen elmennem! — vallottam be. — Egy úr reám parancsolt, hogy várjam meg.

— Miféle úr?

— Úgy lehet, valami törvényes ember!

— Assuj egye meg, ahányan vannak! — keseredett el apám.

De már jött is a törvényes ember. Egyenesen nekünk tartott.

— Moga Bojzás?

— Mind a ketten azok vagyunk! — mutatok apámra. Ilyenkor jobb két Bojzás. mint egy Bojzás.

— Dr. Gregoian! .— tisztel meg ő is. — Azonnal jöjjenek velem!

Nem mertünk ellenkezni.

A törvényszéktől alig a második házba bevitt egy irodába. Egyetlen vérszegény kisasszony ült benne. Ot széles mozdulattal kiküldte:

— Esi afara domnisoara! Ki innen, kisasszony!

Aztán hozzám fordult:

— Rendkívül súlyos az ügye! Utána néztem. Nem is tudom, mi lesz magával? — aggódik helyettem.

— Legfelebb maguk megesznek! — vonok vállat.

— Nem szabad a törvényt ilyen könnyen venni! ... Súlyos, súlyos... de szerencsénk, hogy véletlenül utamba kerültek, mert egyedül én tudok magukon segíteni.

— Segíteni? — kezd a reménység csírázni apámban.

— Írják csak alá ezt az írást, amelyben engem meghatalmaznak, hogy segíthessek magukon!

— Írást? — bizalmatlankodik apám. — Ha meg nem sértem, mi is az úrnak a tisztességes mestersége?

— Dr. Gregoian ügyvéd! Miért? Tán bizalmatlanok?

— Mi hogy vónánk! — barátkozik apám az ügyvéddel. — Inkább a meghatalmazást is aláírom, hogy az én költségemre a fiamat kihúzza a nagy bajból. Olyan bizalommal vagyok én az ügyvéd úr iránt, mintha egy tejet szoptunk volna!

— Ki maga tulajdonképpen? — tudakolja az ügyvéd.

— Ennek a fiúgyermeknek az apja. A tulajdon édesapja.

Így aztán az ügyvéd elfogadta az apám aláírását, mert én megfogadtam, hogy soha többé ebben az életben semmiféle hivatalos okmány alá nem körmölöm a neveimet. Elégé megírtam eddig is.

Apám vitte a szót most is helyettem, mert ő ügyvédi

dolgokban járatosabb, mint én. Sokáig cigánykodtak, míg a költségekben megegyeztek. Végül sikerült kikötnie, hogy ha engem ebben az ügyben akár pénzbírsággal, akár tömlöccel, akárhogyan is megbüntetnek, az ügyvéd a nyers költségeken kívül nem kap semmit. Bélyegre azonban mindjárt kiszedett belőlünk száz lejt. ígérte azonban, hogy ezzel hosszasan kihúzza s várta, hogy elmenjünk, de az öregem egyet-mást még tudni akart.

— Most, hogy megegyeztünk s teljes bizalommal lehetünk egymáshoz, mondja meg az ügyvéd úr igaz lelkire: Bizonyos, hogy elítélik a fiamat?

— Zeu! — esküdött meg Gregoián úr, hogy holtbizonyos.

— Na, jó! — hitte el apám. — Hát abban bizonyos-e az ügyvéd úr, hogy a fiamat meg tudja menteni?

— Természetesen! — nyugtatta meg az ügyvéd. — Azt hiszi, hogy különben kötöttem volna a fenti megállapodást magával? Nem szoktam én veszélyeztetni a honoráriumomat.

— Sehogy sem értem! — fogta meg apám az ügyvédet. — Egyik szavával azt mondja, hogy bizonyosan elítélik a fiamat, a másik szavával pedig azt mondja, hogy bizonyosan nem ítélik el. Hogy csinálja ezt az ügyvéd úr?

— Erre én is kíváncsi vagyok! — ültem vissza a székre. — Szép tudománya lehet a doktor úrnak!

Gregoián úr nem csinált titkot a módszeréből. Kipakkolt mindennel. Nem árt, ha minél szélesebb körökben megtudják, hogy milyen minden hájjal megkent, befolyásos, fifikus nagy ügyvéd ő. Még tetszett is a bizalmunk.

— Ide hallgassanak! ... Elmondom én maguknak töviről-hegyire, hogy milyen eljárást fogok követni ebben az ügyben.

— Halljuk! — biztatta apám fölöslegesen.

— Az első dolgom az, hogy a törvényszéki szolgáknak adok ötven lejt, hogy az aktát tegye legalól és ne

tűzhessék tárgyalásra. Ezt megismétlem, ahányszor csak lehet.

— Ezt már ismerjük! — siettette apám.

— Mikor már addig hevertettük az aktát, hogy gyanúkétség nélkül tovább már nem lehet, — folytatta az ügyvéd — akkor kitűzetem a tárgyalást.

— A tárgyalást? — ijedünk meg mind a kettem de Gregoián úr fel világosít, hogy be se kell jönnünk, mert gondja lesz rá, hogy a vétívek késve érkezzenek be. mire elnapoltatja a tárgyalást, minél későbbi terminusra.

Nem esett a feje lágýára ez az ügyvéd.

— A következő tárgyaláson maga a vádlott nem jelenik meg, mire ismét elnapolják a tárgyalást és elrendeli a bíróság az elővezetését. Akkor viszont a tanúk nem jelennek meg. Újabb elnapolás. xA negyedik tárgyalásra Bojzás úr hatósági orvosi bizonyítványt küld maga helyett. Nem nehéz azt megszerezni. Az ötödikről ismét a tanúk maradnak el, mire az ő elővezetésüket rendelik el.

Már kezdtünk szédülni, de Gregoián intett, hogy most jön a java.

— Most már a tárgyalásra teljesen elő van készítve az ügy. Jelen van mindenki: vádlott, tanúk, pro és kontra. Ekkor jövök én és kérem az amnesztia alkalmazását az ügyre.

— De hátha nincs amnesztia?

Az ügyvéd fölényesen leintett.

— Olyan esztendő nincs nálunk, hogy egy-két amnesztia ne legyen. Azt bízza csak ránk! >. . Tehát! — melegedik újra bele az előadásba. — A bíróság vagy alkalmazza az amnesztiát, vagy nem. Ha alkalmazza és az ügyész se fellebbezi meg, akkor kész az ügy. Ha ez is elutasítja, akkor a Semmitőszékhez és ha a Semmitőszék is ellenünk döntött, s az ügy letárgyalására utasítja a törvényszéket; abban az esetben az egésznet kezdjük elől, míg újabb és kedvezőbb amnesztia nem jön . .

Ilyenformán az ügyet elhúzzuk tíz évig. Addig pedig sok minden megváltozhatik. Reméljük, hogy semmi kellemetlen, zavaró körülmény nem fogja keresztezni vagy veszélyeztetni az elgondolásomat.

Éz az utóbbi lehetőség nem tetszett apámnak.

— Lehet effélére is számítani?

— Csak egy esetben. Ha — mondjuk — a törvényszék valamilyen újabb rendelkezés alapján átteszi az ügyet a hadbíróshoz.

— Isten őrizzen! — borzadt el apám. — Akkor mindennek vége!

— Dehogyan vége! — mosolygott az ügyvéd. — Akkor ismét én következem. Azonnal benyújtom az illetékességi kifogást és megfellebbezem a határozatot. A végleges döntésig ismét eltelik egy esztendő. Ha a döntés ránk nézve kedvező, akkor minden rendben van.

— És ha kedvezőtlen? ..

Az ügyvéd hirtelen körülnézett, hogy nem hallja-e valaki, majd nagy, kitágult szemekkel az arcunkba súgta:

— Akkor . . . akkor ellopatom az aktát!

PERCEKIG lihegtünk a hatása alatt. Mikor valamennyire magunkhoz tértünk, apám lelkesen felugrott:

— Az Isten vezérelt az ügyvéd úrhoz! ... Na, Dani fiam, te is írd alá a meghatalmazást, mert ehhez az ügyhöz csak ez az ügyvéd való. Megérdemli, hogy a végén pénzt is lásson, mert — fordult kedvesen és bizalommal az ügyvédhez — tudnia kell doktor úr, hogy az én aláírásom már nem sokat ér, mert pénz, birtok, minden a fiam nevében van. Erre, ugye, nem is gondolt az ügyvéd úr.

Gregoian úr határozott tisztelettel bámult fel ránk.

27

APÁM egészen elkedvetlenedett.

— Alá kellett volna írnod az ügyvédi meghatalmazást!

— Nem bízom magam olyan emberre, aki így bánik a törvénnyel, renddel, igazsággal, aki előtt semmi se szent!

— Ha így gondolkodol, jobb ha mindjárt bemegyünk ide a barátokhoz, s örökre ott maradsz. Azt azonban mondom, hogy ha csontra-bőrré imádkozod is magadat, míg a szóhabaród az ajakadra fittyen, ezt a világot te meg nem változtatod. Jobb ha alkalmazkodol hozzá, s amit lehet, javadra fordítod, különben még énekes-koldus se lesz belőled, ha mindenre felháborodol. Hagyni kell ezeket, hogy romoljanak, rothadjanak. Az a jó nekünk! Nem vagy te Szent Pál apostol, hogy térítgesd őket! Így erőnek-erejével magadat teszed tönkre. Most már ellenségeddé tetted ezt az ügyvédet is. Most már ő is segít kitekerni a nyakadat. Teszem ki a telkemet hogy valamiképpen kihúzzalak a veszedelemből, s te meggondolatlanul felrúgod az egészset. Akinek felesége, gyermeke van, az gondolja meg, hogy mit csinál!

Elnézően csak mosolyogtam az apám felfogásán.

— Mit röhögsz, mint a fakutya? — haragudott meg.

— Még csúfolódsz is velem? Ezt érdemlem tőled? Ez a hála?

— Értsünk szót, apám' — csillapítottam. — Nekem nem az ellen van kifogásom, hogy ők rothadnak, hanem azt nem akarom, hogy minket is megrothasszanak. Ezért nem állok szóba a maga ügyvédjével. Ha a becsületet s a magunk becsülését elvesztettük, mindenünk elveszett!

— Ezt te hol tanultad? — hőkölt meg az öreg.

— Magától örököltem! — ingerkedtem kedvesen.

— Örökölhetsz még egy szájonvágást, ha nem rá-god meg, amit beszélsz! — kezdettem tetszeni apámnak.

— Ilyen dolgokkal nem szabad tréfálni!

— Nem is tréfálok. A becsület vele születik a ma-gyarral. Ezért vagyunk s maradunk meg ezen a földön!

Apám egyik ámulásból a másikba esett.

— Féljek-e tőled, te Dani, vagy tisztöljelek? ... Titokban mi a foglalkozásod, hiszen te olyan tudós vagy, hogy csak a piros kabát hiányzik rólad, mint a vásári majomról! ... Fizethetnél egy liter bort a Fehér Bárány-ban azért, hogy meghallgattalak.

— Szívesen, ha visszafizeti!

— Majd felnyujtom hozzád az akasztófára! — né-zett rám szeretettel az én drága öregem.

Így aztán újra megbékélve beballagtunk a Bárányba. Meghitt, csendes hely. Hogy a kocsmáros is kiment, mindössze hárman maradtunk az ivóban: apám, én, s egy morzsa-szededegető tyúk az asztalok alatt.

— Jó tejet ad ez a Küküllőmente! — sóhajtott apám az első pohár után.

— Kár, hogy nem mi fejjük! — csatlakoztam a sóhajtásához.

— Eljön annak is az ideje! Bizonyosan eljön! — morogta apám inkább csak magának.

— Hús esztendeje várjuk! — búsult bennem a lélek.

— De nem hiába! — vágott az asztalra apám, hogy

hitet öntsön belém. — Nem hiába ... neveltem én ezt a két lovat csitkó-koruk óta! — fordította el hirtelen a beszédet, mert ő is észrevette, hogy az ajtó nyílik, s a jegyzőnk lépik be raj la.

A bírót kereste, akivel együtt indultak el előttünk valami hivatalos ügyben. A szekerük ott állott reggel óta a mienk mellett.

— A lovai is éppen őt búsulják! — mondom a jegyzőnek.

— Hát maguk mit csinálnak?

— Mi biza e mellett a kicsi borocska mellett éppen összeesküszünk a fiammal! — válaszolt apám hunyorogva.

— Akkor jó lesz sietni, — kacagott a jegyző — mert holnap már nem lehet!

— Mi. .. mi. .. miért? - ijedünk meg, mert olyan ez a mi életünk, hogy sohase tudja az egyik perc, hogy mit hoz a másik. Itt az élet s a halál minden pillanatban csak játszik egymással.

— Mert éppen most viszem a cserkultól a katonai behívókat. Újabb hét korosztálynak kell bevonulnia huszonnégy óra alatt. . . Maga melyik évjáráthoz tartozik? — fordul hozzám a jegyző úr.

Mondom, hogy melyikhez.

— Akkor maga is köztük van! Melyik ezereznél szolgált?

Azt is megmondom.

— Bizonyosan köztük van!

— De én nem mehetek, — rúgom meg az apám lábaszárát, hogy most hagyja rám a beszédet — mert ha nem holnap, akkor holnapután bizonyosan letartóztatnak az őrmester úr feljelentése miatt. Nekem bűnügyem van! — vágom ki büszkén és diadalmasan, de a jegyző letorkolt.

— A bűnügy nem kifogás! Arra törvényrendelet

van, hogy a katonai szolgálatot teljesítők, a koncentráltak ügyében még a tárgyalást sem szabad megtartani.

Ezt akartam tudni.

Apám még szerette volna kifürkészni, hogy „mire-fel“ vannak ezek a nagy behívások, s meg borral is megkínálta a jegyzőt.

A bort lenyelte a jegyző úr. de a feltett kérdésre nem nyilatkozott.

Mi se bántuk, hogy elment.

— Ügyvéd nélkül is lélekezethez jutottál! — könnyebbült meg apám is. — Nagyobb szerencse ez, mintha anyósod hótt volna meg. Erre megrendelhetnéd a második literkét is abból a pénzből, amit Gregoián úrtól visszavettünk . . .

EL VOLT keseredve a falu. Már az is elég baj volt, hogy a fiatalság esztendőök óta kinn hányódik, szigorog, nyomorog, szenved a bulgár. orosz határokon, vagy a regáti mocsarak közt, most már az „öregek“-et is elviszik negyvenéves korig tényleges szolgálatra, az ezenfelüliek pedig munkaszolgálatra sáncot ásni, tankakadályt készíteni, drótakadályt húzni, erődítményt csinálni. Csak aki próbálta, az tudja, hogy mit jelent ez a bévonulás! Mit jelent otthagyni a vetetlen mezőt, a kifosztott házat, a támasznélküli családot; apát, anyát, gyermeket, feleséget, akikre minden pillanatban gyűlölet, durva erőszak ólálkodik kiszolgáltatottságukban csak azért, mert magyarok; a hatalom nem értük, hanem ellenük van és nem védelmezi, törődik gondjukkal, sorsukkal az édes haza. Ki nem próbálta, nem is sejti, milyen elviselhetetlenül szörnyű az a bizonytalanság, mikor az egymástól távollevők egymás sorsára gondolni is félnek. Milyen szép, milyen nagy és könnyű volna az az áldozat, mit életben, vérben, kenyérben és szenvedésekben hozunk, ha ő a gondolat, az eszme, a cél és haza a mienk és nem ellen-

ség volna! . . . És milyen szép, milyen boldog volna minden föld, ha a rajta élők szeretnék egymást! ...

Mégis túlságosan hozzáíthetem a fejem az édes anyaföldhöz, hogy így gondolkodom. Nem is talál a koromhoz ez a nagy komolyság, de hiába, ez a mi életünk korán érleli az embert. Ha két ilyen mókára, tréfára, derűre rászületett, kivételes legény is, mint én, s apám ennyire elkomorodik tőle, mit szóljanak a többiek.

Egyelőre néma szomorúsággal és keserőséggel pakolt a falu, mert elő volt írva, hogy háromnapos ételmet mindenki tartozik vinni.

De milyen az édesanya, s a jó feleség! Nem három napra, egy életre szóló kincset belerejtene a kicsi katonaládába. Anikóról láttam. Valóságos kinyilatkoztatás volt, ahogy engem feltarisznyáit.

Apámmal a padládán csendesen ülve néztük a munkáját, de ő rólunk teljesen megfeledkezett, annyira elmerült önmagában, s csak a keze járt. Ügy helyezett el mindent a kis ládában: szalonnát, kenyeret, hagymát, magaköpülte vaját, túrót, a hirtelen leölt tyúkot, mindent, ami szegény házunktól kitelik, hogy ha majd az idegenben bárhol a ládácska fölé haj lom, a hazai levegő csapjon meg belőle és legalább múltó pillanatra otthon érzem magam, reájuk gondoljak és a lelkem megenyhüljön. A kenyérfalat édes ízén érzem az ő kezének melegét, amellyel dagasztotta, minden apró morzsa hazavigyén és a ládácska rejtekében meglássam — valahányszor felnyitom — felém nyúló karjait, a kis fiam arcát, édesapám öreg szemének felém villanását, a házunkat, annak minden zugát, a falunkat, Székelyföldet a nap felé domboruló hegyeivel, az alattuk bujkáló völgyeket, patakokat, mindent, de mindent, amiért érdemes élni, s hogy visszavágyjam utolsó lehelletemig és ne legyen nyugtom sehol addig, amíg haza nem tértem. Loppal apró semmiségeket dugdosott közbe. A leánykori arcképét, kis haját, ami alig sarjadt a fiam fejcskájén, a

saját csókjától homályos kis tükrömet, az olvasót, amelylyel utoljára az édesanyám halott keze volt a ravatalon összekötve, s — nem is tudom hamarjában, hogy még mi mindent.

Apám nem bírta tovább nézni és lehajtott fővel kiment a házból.

Én utána mentem.

A többi nem tartozik a világ elé.

Aztán előállottak a szekerek, s az ijedtszemű lovak kivágtattak velünk a faluból.

Aki visszanézett közülünk, annak a szeme megtelt könnyel...

ANNAK mindjárt esztendeje, hogy Bojzás Küs Dani elment.

Kezdetben még egy-két levelet küldött valahonnan az orosz határról.

Azóta nyoma veszett.

Vagy él, vagy meghalt.

Ha él, akkor bizonyosan hazakerül, bármelyik sarkában is hanyódjék a földnek.

Ha meghalt, Isten nyugtassa!

A falu, s a székelység megmarad.